

STANISŁAW LIPIEC

PRAWNICY – MIĘDZYNARODOWA PRAKTYKA

MATERIAŁY DODATKOWE

LAWYERS – INTERNATIONAL EXPERIENCE

SUPPLEMENTARY MATERIALS

PRAWNICY – MIĘDZYNARODOWA PRAKTYKA

MATERIAŁY DODATKOWE

LAWYERS – INTERNATIONAL EXPERIENCE

SUPPLEMENTARY MATERIALS

STANISŁAW LIPIEC

PRAWNICY – MIĘDZYNARODOWA PRAKTYKA

MATERIAŁY DODATKOWE

LAWYERS – INTERNATIONAL EXPERIENCE

SUPPLEMENTARY MATERIALS

POZNAŃ 2022

Lawyers - international experience. Supplementary Materials

Copyright by:
Stanisław Lipiec

Copyright by:
Wydawnictwo Rys

Recenzent:
dr Marek Gnusowski

Korekta:
Joanna Fifielska

Badania wykonano w latach 2017-2019;
Aktualizacja i uzupełnienie: 2020 rok.

Wszelkie prawa autorskie majątkowe i niemajątkowe oraz pokrewne
ZASTRZEŻONE na rzecz Stanisława Lipca.

Kontakt z autorem:
Stanisław Lipiec
staszeklipiec@gmail.com
lub poprzez
ACADEMIA.EDU
oraz
RESEARCHGATE.NET

Wydanie I
Poznań 2022

ISBN 978-83-67287-07-4

DOI 10.48226/978-83-67287-07-4

Wydanie:

Wydawnictwo Rys
ul. Kolejowa 41
62-070 Dąbrówka
tel. 600 44 55 80
e-mail: tomasz.paluszynski@wydawnictworys.com
www.wydawnictworys.com

mojemu Ojcu

Materiały dodatkowe dostępne także na:

ACADEMIA.EDU

RESEARCHGATE.NET

Spis treści

1. Hipotezy badawcze	11
2. Podmiotowy zakres badania, pojęcia i terminy	15
Juryści, prawnicy, adwokaci i radcowie prawni	15
Usługi prawnicze	21
Globalizacja, europeizacja, klienci	24
Struktury prawnicze, organizacje	25
3. Metodologia badania	31
Badanie ilościowe	34
Badanie ilościowo-jakościowe	35
Badanie jakościowe	39
Badanie niereaktywne	45
4. Zakończenie	49
5. Bibliografia	59
Książki i czasopisma	59
Źródła prawnicze	96
Akty prawa międzynarodowego	96
Akty prawa Unii Europejskiej	97
Akty prawa polskiego	102
Akty stosowania prawa	103
Akty prawa wewnętrznego	105
Źródła internetowe	106
Załączniki	125
Załącznik nr 1 bis	
lista przedstawicieli rad OIRP i ORA biorących udział w badaniu prowadzonym	
metodą wywiadu ustrukturyzowanego	127
Załącznik nr 2	
lista adwokatów i radców prawnych zaproszonych do udziału w badaniu	
prowadzonym metodą kwestionariusza ankiety	129
Załącznik nr 3	
lista firm prawniczych zatrudniających (współtworzonych przez) prawników	
biorących udział w badaniu, których witryny internetowe podlegały analizie zawartości	133
Załącznik nr 4	
kwestionariusz ankiety wykorzystywanej w badaniu polskich adwokatów i radców	
prawnych	141
Załącznik nr 5	
zagadnienia poruszane z rozmówcami podczas wywiadów pogłębionych	
ustrukturyzowanych	155

Załącznik nr 6	
aktywni w Polsce prawnicy zagraniczni wpisani na listy okręgowych rad adwokackich	158
Załącznik nr 7	
liczba aktywnych w Polsce prawników zagranicznych wpisanych na listy okręgowych rad izb radców prawnych	162
Załącznik nr 8	
polscy adwokaci specjalizujący się w prawie Unii Europejskiej oraz postępowaniu przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka.....	163

Nota autorska

Materiały dodatkowe stanowią uzupełnienie i rozszerzenie treści książki *Prawnicy – międzynarodowa praktyka*. Na ich podstawie dociekliwy czytelnik może odkrywać przebieg procesu badawczego od momentu powstania pomysłu, poprzez przygotowanie i realizację badania, sporządzanie raportu badawczego oraz wnioski.

Koniec materiałów dodatkowych stanowią załączniki, które służą głównie jako dowody prowadzenia badania. Na ich podstawie bez trudu można prześledzić przebieg badania oraz sprawdzić przyjęte założenia metodologiczne. Niektóre treści zostały utajnione ze względu na ochronę informacji niejawnych oraz zastrzeżenia niektórych uczestników badania.

Większość wniosków badania opublikowano w głównej publikacji oraz w materiałach dodatkowych, jednak niektóre z nich stanowią osobne publikacje.

Author's note

The supplementary materials complement and extend the content of the book *Lawyers – international experience*. Based on them, the curious reader can discover the course of the research process from the idea, through the preparation and execution of the study, the writing of the research report to the conclusions.

The appendices are the culmination of the supplementary material, and serve primarily as evidence of the research. Studying them, it is possible to easily follow the course of the research and verify the methodological guidelines. Some content has been withheld to protect confidential information and the reservations of some study participants.

Most of the conclusions are published in the main book and in the supplementary materials, but some of them are published separately

1. Hipotezy badawcze

W centrum zainteresowań badawczych pozostaje polski adwokat lub radca prawny, świadczący swoje usługi na zasadach rynkowych. Prawnik jest rozumiany jako jednostka prywatna oraz jako jednostka tworząca lub współtworząca strukturę zawodową i gospodarczą, np. firmę prawniczą czy kancelarię prawną. Świadczy on swoje usługi prawnicze w warunkach globalizacji: międzynarodowo, transgranicznie lub w inny sposób z wykorzystaniem mechanizmów międzynarodowych. W centrum naszego zainteresowania pozostają także struktury otoczenia prawnika, stanowiące liczne konteksty jego funkcjonowania: kraj praktyki (Polska), regionu praktyki (Europa i reszta świata), struktura zawodowa (samorząd zawodowy i międzynarodowe organizacje prawnicze), struktura społeczna (klienci, odbiorcy, powiązania, decydenci), struktura kulturowa (kultura prawna i społeczna) oraz krajowa (polska), europejska i światowa struktura normatywna warunkująca istnienie i aktywność prawników.

Usługi prawnicze świadczone w kontekście międzynarodowym, transgranicznie lub z wykorzystaniem mechanizmów prawa międzynarodowego pozostają nierozzerwalne z osobą prawnika, dlatego też znajdują się w centrum zainteresowań badawczych. Należy je rozumieć w kontekście procesualnym jako zaspokajanie potrzeb ludności i innych podmiotów w zakresie ochrony prawnej, pomocy prawnej i informacji prawnej oraz współtworzenia aktów prawnych, a także w innych niedookreślonych kontekstach pracy prawników. Usługi prawnicze i sytuacja samych prawników są nierozzerwalnie połączone – bez prawników nie ma usług, zaś bez usług prawnik nie może funkcjonować na rynku¹.

Z uwagi na ukierunkowanie poszukiwań na tory międzynarodowe, to problemy globalizacji stanowią dodatkowy zwornik pomiędzy prawnikiem i jego usługą prawną. Zauważmy, że niniejsze badania mają dwóch głównych aktorów: prawnika, oraz usługi prawne, lecz obok nich pojawia się także kwestia globalizacji. Nasuwa się prosta konstatacja: przede wszystkim istotnym jest opisanie i eksploracja trzech wspomnianych czynników w ich wzajemnym powiązaniu, a zatem znalezienie odpowiedzi na pytania:

I. Prawnicy

1. Kim są prawnicy świadczący usługi międzynarodowe w skali regionu, kraju, w stosunkach międzynarodowych?
2. Jak prawnicy świadczą usługi międzynarodowe, ponadkrajowe, transgraniczne?
3. Dlaczego prawnicy świadczą usługi międzynarodowe lub z nich rezygnują?
4. W jakim celu prawnicy zajmują się świadczeniem usług prawniczych w kontekście międzynarodowym?
5. W jaki sposób usługi prawnicze świadczone w kontekście międzynarodowym oraz globalizacja wpływają na prawników?

¹ B. Sołtys, *Formy organizacyjnoprawne świadczenia usług prawniczych i ich ograniczenia w prawie polskim*, Wrocław 2017, s. 23–63.

II. Usługi prawnicze świadczone w kontekście międzynarodowym

1. Co to są usługi prawnicze rozumiane w kontekście międzynarodowym?
2. Czy i jak realizowane są międzynarodowe usługi prawnicze?
3. Jak usługi prawnicze są kształtowane przez zjawiska globalizacyjne?
4. Jakie są przyczyny świadczenia międzynarodowych usług prawniczych?

Odpowiedzi na pytania zostają udzielone w polskim kontekście, jednak nie można zapomnieć o kontekście kontynentalnym, a nawet powszechnym. Oczywiście wszystkie podmioty (prawnik, usługi prawnicze w kontekście międzynarodowym oraz globalizacja) są zanurzone w strukturze politycznej, gospodarczej, społecznej i prawnej, dlatego wszelkie elementy otoczenia są poddawane analizom. Dokładne pytania dotyczące się wpływu globalizacji, usług prawniczych i prawników zająbiają się, gdyż w większości aspektów podmioty współzależą od siebie.

Odpowiedzi na określone pytania dotyczące prawników, świadczenia usług prawniczych oraz wpływu globalizacji na oba podmioty nie są łatwe do uzyskania.

Generalnie jednak można postawić hipotezę, że globalizacja zwiększa możliwości świadczenia międzynarodowych usług prawniczych przez polskich prawników.

Nowe możliwości oraz praktyka wynikająca z globalizacji prowadzą do tego, że polscy prawnicy coraz częściej posługują się międzynarodowymi mechanizmami prawnymi w świadczeniu usług lokalnych, coraz częściej świadczą w Polsce usługi na rzecz cudzoziemców i zagranicznych firm, świadczą swoje usługi prawnicze poza granicami Polski oraz uczestniczą w międzynarodowych mechanizmach prawnych i prawniczych.

Migrujący klienci zagraniczni również zwiększają skłonność jurystów do posługiwania się międzynarodowymi mechanizmami świadczenia usług prawnych oraz uczestniczenia w globalizującym się świecie prawa i prawników. Samo świadczenie usług z wykorzystaniem mechanizmów międzynarodowych prowadzi do tego, że powstają służące temu mechanizmy prawne. Prawnicze mechanizmy globalizacyjne zwiększają skłonność jurystów do organizowania się w ponadkrajowe struktury prawnicze: firmy prawnicze, korporacje, stowarzyszenia prawnicze, dzięki którym praca międzynarodowa staje się bardziej efektywna. Liczne ograniczenia, bariery i trudności w świadczeniu usług międzynarodowych sprawiają, że polscy prawnicy wybierają różne strategie na tej drodze².

Można przyjąć, że usługi prawnicze podlegają modyfikacjom z warunkach upływu życia gospodarek w ramach powstającej właśnie jednej gospodarki ogólnoswiatowej. Prawnicy dostosowują się do zmian jako usługodawcy otoczenia biznesu. Usługi prawnicze podlegają także zmianom pod wpływem globalizacji procesów społecznych, politycznych i kulturowych. Powszechne prawo międzynarodowe oraz prawo organizacji regionalnych, np. Unii Europejskiej, sprawia, że usługi te podlegają szybszym procesom umiędzynarodawiania, globalizacji, a wraz z ograniczaniem barier prawnych i pozaformalnych stają się prawdziwie międzynarodowe. Najlepszym przykładem jest polityka Unii Europejskiej³.

² Ibid., s. 199–273.

³ James R. Faulconbridge, Jonathan V. Beaverstock, Daniel Muzio, Peter J. Taylor, *Global Law Firms, op. cit.*

Sprawdzenie wszystkich hipotez badawczych nie należy do zadań łatwych, z uwagi na złożoność i szerokość tematyki. Również zmierzenie wielu z tych wartości nie jest możliwe. Można przyjąć jednak podstawowe wskaźniki odnoszące się do poszczególnych czynników umiędzynarodowienia usług prawniczych świadczonych przez polskich radców prawnych i adwokatów. Ich spełnienie, stopień natężenia oraz forma świadczą o prawdziwości stawianych hipotez:

1. Wskaźnikiem określającym umiędzynarodowienie polskich prawników i ich usług jest wielkość, sposób i forma podejmowania przez nich świadczenia usług prawniczych poza Polską
2. Również kryterium pozwalającym na stwierdzenie, że polscy prawnicy są prawnikami międzynarodowymi, zaś ich usługi podlegają wpływom globalizacyjnym, jest wielkość, sposób i forma udziału jurystów w pracach krajowych lub międzynarodowych organizacji prawniczych zajmujących się sprawami międzynarodowego świadczenia usług.
3. Wielkość, sposób i forma kompetencji polskich radców prawnych lub adwokatów i otrzymanej przez nich edukacji w zakresie międzynarodowym świadczy o umiędzynarodowieniu polskich jurystów i ich usług.
4. Wielkość i cechy prawników zagranicznych świadczących swoje usługi prawnicze w kraju także wskazują na umiędzynarodowienie usług prawniczych w Polsce.
5. Na globalizację polskich prawników i świadczonych przez nich usług wskazuje także stopień i natężenie posługiwania się przez nich instytucjami prawa krajowego i międzynarodowego dotyczących ponadkrajowego świadczenia usług prawniczych.
6. Powstawanie aktów i praktyk międzynarodowego porządku prawnego dotyczących pozycji i roli jurystów wskazuje na globalizację zawodu prawnika i usług prawniczych, również polskich adwokatów i radców prawnych.
7. Wielkość i forma barier w międzynarodowym świadczeniu usług prawniczych ujawnia problemy globalizacji usług prawniczych, które dotyczą także polskich prawników. Przełamywanie tych ograniczeń wskazuje na presję prawników na systemy prawne i kulturowe w celu wyeliminowania barier.
8. Zasadniczym wskaźnikiem określającym wpływ globalizacji na polskich prawników i świadczone przez nich usługi prawnicze jest wielkość, sposób i forma udziału klientów zagranicznych w procesie świadczenia usług prawniczych w Polsce.

Większość ze wskaźników może zostać bardziej uszczegółowiona w odniesieniu do konkretnej wartości. Na dalszych etapach operacjonalizacja pojęć odbywa się na poziomie empirycznym. Trudno jest przyjąć bardzo konkretne i mierzalne wskaźniki dla zbadania każdej wartości. Na podstawie wstępnych analiz i badań pilotażowych zauważono, że osiąganie wskaźników na minimalnym poziomie świadczy już o wypełnieniu założeń. Brak statystycznego materiału porównawczego uniemożliwia ustalenie wskaźników kwantyfikowalnych. Nadto eksploracyjny i eksplikacyjny charakter badania powodują, że zdefiniowanie wskaźników mierzalnych nie jest niezbędne. Dlatego też rezygnowano z kwantytatywnych wskaźników świadczących o prawdziwości danej hipotezy, przyjmując te o charakterze jakościowym⁴.

⁴ J. Apanowicz, *Metodologia ogólna*, Gdynia 2002, s. 43–59; P. Stronkowski, *ABC wskaźników w projektach edukacyjnych*, Warszawa 2010, s. 8–72.

2. Podmiotowy zakres badania, pojęcia i terminy

Prowadzone badania dotyczą adwokatów i radców prawnych, znajdujących się w specyficznej sytuacji zawodowej oraz funkcjonujących w konkretnej strukturze. Sytuację tę możemy określać mianem globalizacji. Podmiotami badania nie są wyłącznie sami prawnicy, lecz także usługi prawnicze świadczone na rzecz konkretnych grup klientów. Dodatkowo objęta badaniem jest sama sytuacja, w której funkcjonują usługi badawcze i prawnicy, którą określamy jako globalizację. Te trzy elementy badania wykazują pewną strukturę, w którą są wpisane. Stąd też sama struktura i jej składowe stanowią ostatni samoistny podmiot badawczy. Nie można jednak zapomnieć o tym, że wszystkie są ze sobą powiązane. Stąd też te powiązania muszą znajdować się w centrum obecnych zainteresowań badawczych. Szczegółowe nakreślenie podmiotowego zakresu badania pozwala nam ściśle skoncentrować się na odpowiednich aktorach, zjawiskach, faktach, sytuacjach oraz związkach pomiędzy nimi. Dokładne zakreślenie poszczególnych podmiotów badawczych ułatwia precyzyjne przeprowadzenie procesu badawczego. Nadto umożliwia stosunkowo łatwe rozkodowanie sensu całej procedury badawczej.

Korpus pojęciowy całego badania został skonstruowany w oparciu o kilka dyscyplin naukowych. Pojęcia funkcjonujące w naukach prawnych zestawiono z pojęciami socjologicznymi i antropologicznymi oraz kulturoznawczymi. Z racji złożoności analiz i często ich przekrojowego charakteru zakresy pojęciowe łączą się, nakładają i uzupełniają. Często balansowanie pomiędzy różnymi „światami” nauki może budzić kontrowersje co do granic ich używania. Wiele z nich nie ma dokładnych ram definicyjnych w nauce, aktach prawnych lub uzusie językowym. Niektóre są na tyle skomplikowane znaczeniowo, iż wymagają dogłębnej znajomości poruszanej tematyki. Potoczne rozumienie wielu z nich może okazywać się niewystarczające lub wręcz mylące. Dlatego też przygotowano katalog najczęściej pojawiających się w opracowaniu pojęć. Dzięki niemu łatwiej będzie odbiorcom zrozumieć ich znaczenia i podążać za rozumowaniem Autora, jak również dobrać odpowiedni zakres do konkretnej tematyki i poruszanej kwestii. Nie jest to katalog zamknięty. Niektóre bardziej specjalistyczne znaczenia pojęć mogą być wyjaśniane przy okazji omawiania szczegółowych tematów. Równocześnie analizując określone pojęcia możemy odkrywać szczegółowy podmiotowy zakres badania.

Juryści, prawnicy, adwokaci i radcowie prawni

Głównymi podmiotami badania są polscy **radcowie prawni i adwokaci** oraz **prawnicy zagraniczni** praktykujący w Polsce i legalnie posługujący się tytułami zawodowymi, oraz wykonujący zawody prawnicze na podstawie prawa polskiego lub prawa innych krajów w powiązaniu z prawem międzynarodowym (głównie Unii

Europejskiej). Prawników takich można nazywać **prawnikami licencjonowanymi** (*chartered lawyers, authorized lawyers*)⁵. W konsekwencji oznacza to, że konkretna jurysdykcja (zazwyczaj kraj) udziela danej osobie pozwolenia na posługiwanie się odpowiednim tytułem zawodowym i świadczenia usług prawnych na ściśle określonych zasadach. Linie demarkacyjną ustanowioną pomiędzy zawodami radcy prawnego i adwokata (prawnikami licencjonowanymi) a innymi zawodami prawniczymi wyznacza spełnienie następujących kryteriów: pełnej legalności wykonywania zawodu, uznania publicznego dla tytułu zawodowego, posiadania uznanego wykształcenia prawniczego oraz świadczenia usług prawnych lub wykonywania pracy na wolnym rynku⁶.

Na gruncie obecnego studium pojęcie **prawnik** należy rozumieć jako angielskie *lawyer* lub łacińskie *causidicus*, chyba że wskazano inaczej⁷. Pojęcie zaś **jurysty** lub **specjalisty prawniczego** należy rozumieć szerzej⁸. W zakres tego pojęcia wchodzi także osoby, które nie są radcami prawnymi lub adwokatami (prawnikami licencjonowanymi) lub prawnikami w rozumieniu *causidicus*. Stąd też określenie *jurysta* można znajdować zastosowanie do prawników takich jak sędziowie, prokuratorzy, komornicy sądowi, zawody paraprawnicze i inne osoby świadczące usługi prawnicze. Dokładne rozróżnienie tych pojęć ma szczególne znaczenie, gdyż w zależności od kraju stosuje się różne legalne i zwyczajowe definicje osób świadczących różnego typu usługi prawne. Brak zaś dokładnego określenia zakresów pojęciowych doprowadziłoby do trudności w rozpoznawaniu pozycji prawników pochodzących z różnych krajów.

Radcę prawnego oraz adwokata określa się w podobny sposób – są to osoby, które ukończyły studia prawnicze, wykonujące zawody zaufania publicznego, polegające na świadczeniu usług prawnych na zasadach rynkowych, regulowane ustawowo, których wykonywanie podlega specjalnej ochronie prawnej, zaś dostęp do ich wykonywania jest ściśle określony przepisami prawa. Przedstawiciele obu zawodów mają wyższe wykształcenie prawnicze, obowiązkowo należą do korporacji zawodowej (samorządu), zdają egzamin zawodowy oraz odbywają przygotowanie zawodowe wraz z praktyką – aplikację (z pewnymi wyjątkami), są też zobowiązani posiadać polisę odpowiedzialności cywilnej. Świadczenie pomocy prawnej przez radcę prawnego lub adwokata polega w szczególności na udzielaniu porad i konsultacji prawnych, sporządzaniu opinii prawnych, opracowywaniu projektów aktów prawnych oraz występowaniu przed urzędami

⁵ *Admission to practice law*, https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Admission_to_practice_law&oldid=956268465 [14 maj 2020 r.].

⁶ J. Chotkowski, *Rynek jako podstawowa instytucja gospodarki : pojęcie, struktury, efektywność*, „Zeszyty Naukowe SGGW w Warszawie. Ekonomika i Organizacja Gospodarki Żywnościowej” 2013, nr 101, s. 53–65.

⁷ A. Kolb, *Rechtspflege in der Provinz: ein „causidicus” am Rande der Alpen* [w:] *Muscheler, K. Römische Jurisprudenz – Dogmatik, Überlieferung, Rezeption. Festschrift für Detlef Liebs zum 75. Geburtstag*, Berlin 2011, s. 342–344; *Lawyer*, <https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Lawyer&oldid=955285790> [14 maj 2020 r.].

⁸ *Jurist*, <https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Jurist&oldid=955571627> [14 maj 2020 r.].

i sądami w charakterze pełnomocnika lub obrońcy, włączając w to występowanie przed Sądem Najwyższym, Trybunałem Konstytucyjnym, Naczelnym Sądem Administracyjnym, Trybunałem Sprawiedliwości Unii Europejskiej i Europejskim Trybunałem Praw Człowieka⁹.

W Polsce mamy zatem do czynienia z dwiema formalnie odmiennymi grupami zawodowymi, które *de facto* wykonują te same obowiązki i czynności. Jest to sytuacja niespotykana w innych krajach Unii Europejskiej. Według utartej opinii społecznej radcowie prawni są specjalistami od spraw innych niż karne i rodzinne¹⁰. Co więcej, radcowie prawni oraz adwokaci mogą prowadzić swoją działalność indywidualnie lub działając w spółce (w ramach firmy prawniczej, kancelarii prawnej). Dodatkowo radcowie prawni mogą być związani stosunkiem pracy. Działalność radców prawnych została określona w ustawie o radcach prawnych¹¹, zaś adwokata w ustawie prawo o adwokaturze¹².

Oczywiście, istnieją w Polsce także inne zawody określane jako prawnicze lub paraprawnicze. Można je podzielić na trzy grupy: zawody prawnicze nieregulowane, zawody prawnicze nierynkowe oraz parazawody prawnicze. Można świadczyć usługi prawne nie będąc radcą prawnym lub adwokatem, czyli uczestniczyć w nieregulowanym rynku świadczenia usług prawnych¹³. Obecnie toczy się burzliwa dyskusja nad ograniczeniem prawa do świadczenia usług prawnych osobom, które nie posiadają statusu radcy prawnego, adwokata lub prawnika zagranicznego¹⁴.

Drugą grupą są uznane prawnie i szanowane zawody prawnicze, które to odróżnia od radców prawnych i adwokatów, że ich wykonywanie nie jest bezpośrednio związane ze świadczeniem prawnych usług rynkowych. Sędziowie¹⁵, prokuratorzy¹⁶, legislatorzy¹⁷, radcy Prokuraturii Generalnej Skarbu Państwa¹⁸ oraz inny personel

⁹ A. Bereza i in., *Zawód radcy prawnego: historia zawodu i zasady jego wykonywania*, Warszawa 2017, s. 267–269.

¹⁰ A. Bereza, *Ewolucja statusu radcy prawnego w postępowaniu karnym*, „Studia Iuridica Lublinensia. Od prawa przeszłego do współczesnego: księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Wojciechowi Witkowskiemu” 2016, t. 25, nr 3, s. 64–82; K. Gadowska, *Otwarcie zawodów adwokata i radcy prawnego w Polsce po 1989 roku*, „Prakseologia” 2018, nr 160, s. 243–289.

¹¹ Ustawa z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych (Dz. U. z 2018 r. poz. 2115 z późn. zm.); W. Bednarczyk, D. Szalkiewicz, A. Czajkowska, *Ustawa o radcach prawnych*, Warszawa 2017; T. Schefler i in., *Ustawa o radcach prawnych: komentarz*, Warszawa 2018.

¹² D. Michta, *Prawo o adwokaturze: komentarz*, Poznań 2012; Ustawa z dnia 26 maja 1982 r. Prawo o adwokaturze (Dz. U. z 2019 r. poz. 1513 z późn. zm.).

¹³ M. Gnusowski, *Konkurencyjność kancelarii prawnych: jak zdobyć i utrzymać przewagę?*, Warszawa 2017, s. 37–38; B. Sołtys, *Formy organizacyjnoprawne świadczenia usług prawniczych i ich ograniczenia w prawie polskim*, op. cit., s. 99–102.

¹⁴ K. Borowska, *Nazwa kancelaria prawna zastrzeżona tylko dla radców i adwokatów*, „Rzeczpospolita”, nr 4.11.2015; *Opinia o projekcie ustawy o świadczeniu usług w zakresie dochodzenia roszczeń odszkodowawczych* (druk nr 862 Senatu Rzeczypospolitej Polskiej, IX Kadencja), 12 września 2018 r.; *Projekt ustawy o zasadach świadczenia usług prawniczych*, 28 styczeń 2019 r.

¹⁵ M. Siwek, *Prawa i obowiązki sędziego*, „Studenckie Zeszyty Naukowe” 2006, t. 9, nr 13, s. 37–51.

¹⁶ P. Kardas, *Rola i miejsce prokuratury w systemie organów demokratycznego państwa prawnego*, „Prokuratura i Prawo” 2012, nr 9, s. 12–45.

¹⁷ R. Hłowiecki, *Status legislatora w organach władzy publicznej: zawód legislator*, „Przegląd Sejmowy” 2010, t. 18, nr 6, s. 27–48.

¹⁸ *Ścieżka kariery*, <https://www.prokuratoria.gov.pl/sciezka-kariery,m,mg,28,43> [2 marzec 2019 r.].

sądów i prokuratur (asesorzy¹⁹, referendarze sądowi²⁰, aplikanci, asystenci sędziego i inni²¹) są zawodowymi prawnikami, którzy jednak nie świadczą usług prawnych, lecz obracają się w wewnętrznych strukturach wymiaru sprawiedliwości. Nie reprezentują oni wolnych zawodów, lecz są funkcjonariuszami publicznymi, prawnikami świadczącymi na określonych zasadach usługi publiczne.

W przypadku notariuszy i komorników sądowych mamy do czynienia z osobami prowadzącymi działalność gospodarczą na własny rachunek, lecz zakres świadczonej przez nie usług prawnych jest bardzo wąski. Notariusze generalnie wykonują czynności poruczone im przez państwo polskie, nie zaś według własnego uznania. Ich swoboda świadczenia usług jest więc ograniczona²². W przypadku komorników sądowych mamy do czynienia z widocznym ograniczeniem swobody funkcjonowania na rynku usług, ponieważ pracują oni wyłącznie przy sądach rejonowych²³.

Trzecią grupą zawodową są zawody paraprawnicze. Doradca restrukturyzacyjny²⁴, rzecznik patentowy²⁵, doradca podatkowy²⁶, kontroler²⁷, biegły rewident²⁸, kurator sądowy²⁹ to osoby zazwyczaj będące prawnikami³⁰. Oprócz kuratora sądowego i kontrolera osoby te wykonują wolne zawody na zasadach w pełni rynkowych. Są to grupy zawodowe legalnie funkcjonujące w Polsce i uznane przez państwo polskie, które w odróżnieniu od radców prawnych i adwokatów nie muszą spełniać kryterium wykształcenia prawniczego. Istnieje kilka ścieżek dojścia do wykonywania tych zawodów, nie wszystkie wiążą się z ukończeniem studiów prawnych. Również zakres świadczonych usług nie zawsze sprowadza się do pomocy prawnej.

Z racji bardzo podobnych sposobów definiowania radcy prawnego oraz adwokata ze względów gospodarczych i społecznych, a także zbliżonego statusu na rynku pracy, uregulowań prawnych, uprawnień i statusu społecznego przy-

¹⁹ J. Maziarz, *O niektórych praktycznych problemach związanych z przywróceniem instytucji asesora sądowego*, „Kwartalnik Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury” 2018, nr 1, s. 137–152.

²⁰ M. Szwałt, *Referendarz sądowy w sądownictwie powszechnym – status prawny, rozwój kompetencji i jego ograniczenia*, Warszawa 2016, s. 1–27.

²¹ A. Pietryka, M. Szwałt, *Asystenci sędziów i pracownicy sądów jako ważne ogniwo procesu orzeczniczego w sądach*, Warszawa 2013, s. 1–37.

²² A. Oleszko, *Prawo o notariacie: komentarz*, Warszawa 2016, t.1, s. 46–63.

²³ J.J. Mrozek, *Komornik sądowy – funkcjonariusz publiczny czy przedsiębiorca?*, „Civitas et Lex” 2018, t. 17, nr 1, s. 226–227.

²⁴ K. Czepukojć, *Doradca restrukturyzacyjny – nowy zawód regulowany*, <http://www.codozasady.pl/doradca-restrukturyzacyjny-nowy-zawod-regulowany/> [2 marzec 2019 r.].

²⁵ A. Lazarowicz, *Jak zostać rzecznikiem patentowym*, <https://poradnikprzedsiębiorcy.pl/-jak-zostac-rzeczniikiem-patentowym> [2 marzec 2019 r.].

²⁶ R. Biernat, *Deregulacja zawodu doradcy podatkowego jako naruszenie interesu podatnika*, „Studia Prawno-Ekonomiczne” 2014, nr 93, s. 12–22.

²⁷ E. Jarzęcka-Siwik, M. Berek, B. Skwarka, Z. Wrona, *Najwyższa Izba Kontroli i prawne aspekty funkcjonowania kontroli państwowej*, Warszawa 2018, s. 245–313.

²⁸ *Biegli Rewidenci*, <https://www.pibr.org.pl/pl/biegli> [2 marzec 2019 r.].

²⁹ A. Brudnoch, B. Grabowska-Moroz, *Status zawodowych kuratorów sądowych w polskim wymiarze sprawiedliwości*, Warszawa 2016, s. 1–29.

³⁰ A. Nowak-Gruca, *Nietypowe zawody prawnicze*, <https://dopierwszejpracy.pl/aleksandra-nowak-gruca/nietypowe-zawody-prawnicze> [2 marzec 2019 r.].

jęto, że te dwa zawody będą traktowane jednolicie, mając jednak na uwadze, że z normatywnego punktu widzenia są to dwie różne grupy zawodowe, których istnienie regulują różne ustawy. Należy przy tym podnieść, że w prawodawstwie Unii Europejskiej oba zawody są traktowane identycznie.

Z tych względów pojęcie prawnik będzie rozumiane także jako radca prawny lub adwokat zgodnie z definicją legalną stosowaną przez UE³¹. Nie będzie zaś dotyczyło innych zawodów prawniczych i paraprawniczych, z wyłączeniem prawników zagranicznych oraz osób przygotowujących się do wykonywania zawodu prawnika (aplikantów). Wszelkie analizy będą więc dotyczyły jedynie prawników, którzy działają na wolnym rynku – krajowym lub międzynarodowym i świadczą usługi na rzecz poszczególnych klientów na zasadach wolnorynkowych (komercyjnych). Aktywność prawników świadczących usługi publiczne lub dla dobra ogółu – takich jak np. sędziowie czy prokuratorzy – zostaje pominięta³². W przypadku świadczenia zarówno usług publicznych, np. w ramach pomocy prawnej udzielanej z urzędu, oraz usług komercyjnych przyjmuje się, że o jego statusie decyduje dominujący typ świadczenia usług. Stąd też adwokatów i radców prawnych zalicza się do prawników komercyjnych, zwanych także usługowymi, rynkowymi lub prawnikami licencjonowanymi.

Do tej grupy zalicza się także wszystkich innych jurystów, którzy pracują pod nadzorem lub wspólnie z radcami prawnymi, adwokatami lub prawnikami zagranicznymi w ramach jednego podmiotu gospodarczego. Oznacza to, że pracownicy firm prawniczych, korporacji prawniczych, kancelarii prawnych prowadzonych przez adwokatów, radców prawnych lub prawników zagranicznych, nawet jeśli nie posiadają licencji prawniczej, będą zaliczani do osób badanych przez pryzmat kierujących ich firmami prawniczymi. Do tej grupy zalicza się także prawników wewnętrznych (*in-house lawyers*), niebędących prawnikami licencjonowanymi, którzy działają wspólnie z adwokatami i radcami prawnymi w ramach jednej struktury firmowej³³.

Analiza sytuacji prawników zagranicznych praktykujących w Polsce oraz osób przygotowujących się do wykonywania zawodu prawnika (aplikantów) również stanowi składową obecnych poszukiwań naukowych. **Prawnicy zagraniczni** to osoby, które legalnie wykonują zawód regulowany w jakimkolwiek państwie oraz dodatkowo pracują legalnie jako prawnicy stale lub tymczasowo w Polsce (zagraniczni prawnicy licencjonowani). Oznacza to, że prawnicy zagraniczni posiadają jedną główną siedzibę zawodową, np. we Francji, lecz legalnie świadczą swoje usługi prawnicze także w Polsce. Juryści ci podlegają wszelkim zasadom pracy w swoim głównym kraju (kraju pochodzenia, kraju siedziby, kraju macierzystym), zaś praca w innym kraju ma charakter dodatkowy, subsydiarny. Istotnym jest, że za prawnika zagranicznego co do zasady uznajemy te osoby, które wykonują swój zawód w pełni zgodnie z prawem kraju pochodzenia oraz prawem polskim. Powinni posiadać wpis na listę

³¹ art. 1 Dyrektywa Rady z dnia 22 marca 1977 r. mająca na celu ułatwienie skutecznego korzystania przez prawników ze swobody świadczenia usług (Dz.U. L 78 z 26.3.1977).

³² O. Lissowski, *Usługi publiczne i usługi w interesie ogólnym – koncepcja i niektóre problemy instytucjonalne marketyzacyjnej modernizacji świadczenia usług publicznych w Unii Europejskiej*, „Zeszyty Naukowe Politechniki Poznańskiej Organizacja i Zarządzanie” 2017, nr 74, s. 9–27.

³³ D. Hołubiec, *Prawniki firmowy, czyli in house lawyer*, „Kancelaria”, nr 1.09.2009.

prawników zagranicznych praktykujących w Polsce, dokonany w jednej z okręgowych izb adwokackich lub radcowskich. Status prawnika zagranicznego jest specjalnie uregulowany prawem polskim i Unii Europejskiej³⁴. Prawnicy zagraniczni, którzy są licencjonowanymi prawnikami w krajach Unii Europejskiej i całego Europejskiego Obszaru Gospodarczego, mogą być także zwani **prawnikami europejskimi**. Inni prawnicy zagraniczni, którzy wykonują czynności i świadczą usługi między krajowe, lecz nie posiadają stosownej licencji (prawa wykonywania zawodu), nie znajdują się w centrum zainteresowania analiz, a problem jest jedynie sygnalizowany.

Stosowane w pracy pojęcia **prawnik ponadkrajowy** oraz **prawnik transgraniczny** ściśle łączą się z tematem świadczenia usług transgranicznych, międzykrajowych i ponadkrajowych. Prawnicy określani w ten sposób to licencjonowani prawnicy krajowi, którzy świadczą swoje usługi „przez granicę”. Oznacza to, że ich praca odbywa się w co najmniej dwóch krajach (dwóch jurysdykcjach), jest jednak pracą krajową rozszerzoną o elementy zagraniczne. Przykładowo, polski adwokat reprezentuje klienta przez sądem w Cieszynie w sprawie o opiekę nad dzieckiem, w sytuacji gdy jeden z rodziców zamieszkuje w czeskim Cieszynie. Sprawa jest prowadzona w Polsce, lecz elementy postępowania, np. przesłuchanie, są prowadzone także po stronie czeskiej. Prawniki są prawnikami krajowymi w Polsce, lecz w Czechach działają jako prawnicy zagraniczni. Świadczona usługa ma jednak charakter transgraniczny. Prawnicy ponadkrajowi, zwani także transgranicznymi, są ściśle związani z jednym krajem swojej praktyki, lecz w razie konieczności świadczą elementy usługi prawniczej poza nim, czyli transgranicznie. Jako juryści krajowi okazjonalnie korzystają ze statusu prawnika zagranicznego w innym kraju. Tego typu zjawisko najczęściej zachodzi w strefach przygranicznych i znajduje się ono w sferze zainteresowań badawczych.

Pojęcie **prawnik zagraniczny** łączy się także z pojęciem **prawnik międzynarodowy**. Nie są to pojęcia tożsame – prawnik międzynarodowy to jurysta, który świadczy usługi prawnicze niezwiązane ściśle z jedną jurysdykcją krajową (krajem). Posiada licencję prawniczą wydaną w jednym kraju (kraju macierzystym), często świadczy także usługi prawnicze w innych krajach, niemniej jednak – odmiennie niż u prawnika zagranicznego – ich zakres, jego sytuacja pracownicza, środowisko pracy, a także często sposób życia są oderwane od realiów poszczególnych krajów. Zazwyczaj prawnicy międzynarodowi zajmują się prawem międzynarodowym (publicznym i prywatnym), szczególnie sprawami gospodarczymi na wielką skalę, arbitrażem międzynarodowym, prawem morza, prawem traktatów, międzynarodowym prawem karnym, pracują w międzynarodowych organizacjach międzynarodowych. To wysokiej klasy specjaliści, którzy bardziej funkcjonują w zglobalizowanym świecie korporacji prawniczych, niż realiach danego (danych) krajów³⁵.

³⁴ Dyrektywa Rady z dnia 22 marca 1977 r. mająca na celu ułatwienie skutecznego korzystania przez prawników ze swobody świadczenia usług; K. Kłaczyńska, M. Kłaczyński, *Świadczenie przez prawników zagranicznych pomocy prawnej w Polsce: komentarz*, Warszawa 2004; R.K. Tabaszewski, *Prawnicy zagraniczni jako uczestnicy profesjonalnego obrotu prawnego w Polsce*, „Roczniki Nauk Prawnych” 2017, t. 22, nr 2, s. 53–72; Ustawa z dnia 5 lipca 2002 r. o świadczeniu przez prawników zagranicznych pomocy prawnej w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 2016 r. poz. 1874 z późn. zm.).

³⁵ R.B. Bilder, *On Being an International Lawyer*, „Loyola University Chicago International Law Review” 2006, t. 3, nr 2, s. 135–147.

Jedną z podgrup objętych badaniem są osoby aspirujące do zawodu prawnika. Zazwyczaj nazywamy ich **aplikantami adwokackimi** lub **aplikantami radcowskimi**. Osoby te ukończyły studia prawnicze oraz uczestniczą w dalszym procesie kształcenia. Generalnie ich funkcjonowanie znajduje oparcie w krajowym prawodawstwie, niemniej jednak zakres pracy jako prawników jest ograniczony³⁶. Często świadczą usługi prawnicze podobnie jak pełnoprawny adwokat lub radca prawny, zawsze jednak z upoważnienia pełnoprawnego prawnika oraz na jego rachunek³⁷. Z racji aktywnego udziału w świadczeniu usług oraz faktu, że bycie aplikantem jest pewnym krokiem na drodze do zawodu adwokata lub radcy prawnego, warto dokładniej przyjrzeć się tym grupom. Zaliczono tu również osoby, które zostają radcami prawnymi lub adwokatami w sposób specjalny (pozaaplikacyjny)³⁸

Usługi prawnicze

Usługi prawnicze przybierają różne kształty, funkcjonują w wielu kontekstach oraz w różny sposób zależą od innych podmiotów badania. Stąd też dokładne zdefiniowanie jest warunkiem prawidłowego określenia tego podmiotu badania. Pojęcie usług prawniczych może jednak wzbudzać pewne zastrzeżenia. Często spotykamy się z pojęciami **usługi prawne** oraz **usługi prawnicze**. Może się wydawać, że zakres znaczeniowy tych pojęć jest identyczny. Nie można jednak się z tym zgodzić. *Usługi prawne* posiadają szerszy zakres niż pojęcie drugie. Warto sięgnąć po analogię. W praktyce obrotu prawnego przyjmuje się, że za pomocą języka prawniczego dokonuje się wykładni języka prawnego. Język prawniczy jest pochodną języka prawnego, a zarazem techniczną, codzienną i zrozumiałą formą komunikowania treści prawnych. Nierzadko przyjmuje formę żargonu zawodowego, dzięki któremu można w sposób zrozumiały wyjaśnić język prawny³⁹.

Podobnie *usługi prawne* to wszelkie usługi⁴⁰ w zakresie prawa, także usługi publiczne świadczone przez prawników nierynkowych, np. sędziów⁴¹. *Usługi prawnicze* zaś są to usługi świadczone przez prawników na zasadach rynkowych, a na potrzeby niniejszych rozważań – radców prawnych, adwokatów, prawników zagranicznych oraz

³⁶ D. Michta, *Prawo o adwokaturze: komentarz*, Poznań 2012; T. Scheffler i in., *Ustawa o radcach prawnych: komentarz*, Warszawa 2018; art. 32 – art. 38 Ustawa z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych (Dz. U. z 2018 r. poz. 2115 z późn. zm.); art. 75 – art. 79 Ustawa z dnia 26 maja 1982 r. Prawo o adwokaturze (Dz. U. z 2019 r. poz. 1513 z późn. zm.).

³⁷ R.K. Tabaszewski, *Aplikanci jako uczestnicy profesjonalnego obrotu prawnego w Polsce* [w:] *Multum, non multa. Młodzi badacze w poszukiwaniu prawdy*, U. Czyżewska, T. Siewierski (red.), Lublin 2012, s. 295–308.

³⁸ P. Bała, *Pozaaplikacyjne tryby dostępu do zawodu adwokata* [w:] *Prace Naukowe Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego*, J. Mazurkiewicz (red.), seria „E-Monografie”, nr 22, Wrocław 2013, s. 13–27.

³⁹ B. Wróblewski, *Język prawny i prawniczy*, Kraków 1948.

⁴⁰ G. Rosa, *Rynek usług jako obiekt badań* [w:] *Konsument na rynku usług*, Warszawa 2015, s. 15–23.

⁴¹ O. Lissowski, *Usługi publiczne i usługi w interesie ogólnym – koncepcja i niektóre problemy instytucjonalne marketingowej modernizacji świadczenia usług publicznych w Unii Europejskiej*, op. cit., s. 10–24.

międzynarodowych. W prawie krajowym i międzynarodowym brakuje jednak legalnej definicji usług prawnych i usług prawniczych. Zazwyczaj prawodawcy posługują się tymi pojęciami wymiennie bez względu na język dokumentu. Unia Europejska przyjęła jednak, że usługi prawnicze obejmują usługi doradztwa i reprezentowania we wszelkich postępowaniach sądowych i pozasądowych, usługi redagowania projektów dokumentacji prawnej i aktów prawnych, doradztwo w zakresie certyfikacji, usługi powiernictwa i sądownictwa polubownego. Oznacza to, że mogą je pełnić wyłącznie osoby świadczące usługi rynkowe, czyli radcowie prawni i adwokaci⁴². W tym sensie posługujemy się tu pojęciem *usługi prawnicze*.

Pojęcie *usługi prawnicze* często rozumiemy w kontekście rynku, rynku usług, krajowego rynku usług, zaś obecnie także w kontekście rynku usług Unii Europejskiej oraz rynku wewnętrznego Unii. Definiując **rynek wewnętrzny UE**, warto posiłkować się ogólną definicją legalną, w której znajdujemy stwierdzenie, że jest to obszar bez granic wewnętrznych, w którym zapewniony jest swobodny przepływ towarów, osób, usług i kapitału. Rynek usług Unii jest po prostu częścią składową jednolitego rynku europejskiego. Usługi zaś świadczone na rynku wewnętrznym Unii pomiędzy co najmniej dwoma krajami są ***usługami transgranicznymi, ponadkrajowymi***. Jeżeli więc polski prawnik prowadzi sprawę klienta zarówno w Czechach, jak i Polsce, to jest to usługa transgraniczna. Jeżeli jednak czeski prawnik prowadzi sprawę polskiego klienta wyłącznie w Polsce, nie jest to usługa transgraniczna, lecz wewnątrzkrajowa. Przyglądając się praktyce rynkowej i urzędowej, należy podkreślić, że w razie uobecnienia się najmniejszego elementu transgranicznego usługa krajowa jest klasyfikowana jako ponadkrajowa⁴³.

Dość często można spotkać się z wymiennym posługiwaniem się pojęciami ***świadczenie pracy przez prawnika*** oraz ***świadczenie usług przez prawnika***. Są to pojęcia bliskoznaczne w potocznym znaczeniu, natomiast w sytuacjach prawniczych od siebie różne. Świadczenie pracy przez prawnika co do zasady winno następować w ramach prawnych prawa pracy. Oznacza to, że prawnik działający w Polsce podlega stosunkowi pracy zdefiniowanemu w art. 22 Kodeksu Pracy lub w analogicznych ustawach innych krajów⁴⁴. Świadczenie zaś usług przez prawnika poddane jest normom prawnym prawa cywilnego w zakresie umów zlecenia, ewentualnie umowy o świadczenie usług lub innych umów nienazwanych polskiego lub zagranicznego porządku prawnego⁴⁵. Zasadniczo to sytuacja prawna danej grupy zawodowej jurystów kształtuje ich pozy-

⁴² załącznik II, ust. 2.10.2.1 Rozporządzenie Komisji (UE) nr 555/2012 z dnia 22 czerwca 2012 r. zmieniające rozporządzenie (WE) nr 184/2005 Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie statystyki Wspólnoty w zakresie bilansu płatniczego, międzynarodowego handlu usługami i zagranicznych inwestycji bezpośrednich w odniesieniu do aktualizacji wymogów dotyczących danych oraz definicji (DZ. U. UE L 166/22); B. Sołtys, *Formy organizacyjnoprawne świadczenia usług prawniczych i ich ograniczenia w prawie polskim*, op. cit., s. 23–27, 43–44.

⁴³ I. Kawka, *Gospodarcza działalność usługowa w prawie polskim w świetle unijnych swobód przedsiębiorczości i świadczenia usług*, Warszawa 2015, s. 149–180; Traktat o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej (Dz. U. UE C 326/1).

⁴⁴ Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy (Dz. U. z 2019 r. poz. 1040 z późn. zm.).

⁴⁵ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (Dz. U. z 2019 r. poz. 1145 z późn. zm.).

cję prawną względem prawa pracy lub prawa cywilnego w kraju lub za granicą. To normy konstytuujące dany zawód prawniczy wskazują, w jakiego typu stosunkach zależności może znaleźć się dany typ prawnika. Przykładowo, polscy adwokaci nie mogą (co do zasady) pozostawać w stosunku pracy⁴⁶.

Najistotniejszym jest jednak zewnętrzny odbiór pracy (świadczenia usług) przez prawnika. Z zewnętrznego punktu widzenia klienta, samorządu zawodowego, państwa, Unii Europejskiej nie ma znaczenia, jaki szczegółowy stosunek prawny wiąże prawnika z klientem, firmą prawniczą czy inną organizacją. Również w świecie prawniczym granice pomiędzy aktywnością prawnika w ramach stosunku pracy czy w stosunkach cywilnoprawnych się zacierają. Dotyczy to szczególnie sytuacji transgranicznego lub międzynarodowego świadczenia usług (pracy), kiedy w grę wchodzi wiele reżimów prawnych, różnie kształtujących status jurystów na rynku. Zazwyczaj także czymś innym jest stosunek prawny łączący danego prawnika z firmą prawniczą (kancelarią), niż ze światem zewnętrznym, głównie klientem. Ten pierwszy stosunek może być stosunkiem pracy, natomiast stosunek firmy prawniczej do otoczenia zewnętrznego jest stosunkiem usługodawcy do usługobiorcy⁴⁷. Z tych powodów przyjmuje się, że pojęcia *świadczenie pracy przez prawników* oraz *świadczenie usług prawniczych* będą stosowane w tej pracy wymiennie.

Prawnicy świadczą swoje usługi prawnicze w różnego typu zorganizowanych formach, które większość krajów ściśle reguluje. Funkcjonujące na rynku firmy prawnicze (przedsiębiorstwa prawnicze) przyjmują też różne formy prawne. W Polsce są to głównie spółki cywilne lub firmy jednoosobowe. Usługi prawnicze są świadczone także w ramach udzielania pomocy prawnej firmom na zlecenie działów prawnych, instytucjom publicznym, organizacjom międzynarodowym oraz klientom po podpisaniu jednorazowych umów cywilnoprawnych lub pracowniczych. Prawnicy świadczą swoje usługi także na rzecz różnych organizacji politycznych, pozarządowych czy branżowych⁴⁸.

Bez względu jednak na formę i zasady świadczenia usług prawniczych przez prawników, za **firmę prawniczą** należy uznawać taki podmiot, dla którego dominującym typem działalności jest świadczenie usług prawniczych. W realiach polskich takie organizacje, bez względu na formę organizacyjną, mogą być również zwane kancelariami prawnymi. Podmioty, zajmujące się innymi sprawami niż prawne, lecz angażujące prawników, np. poprzez swoje działy prawne, nie mogą zostać uznane za firmy prawnicze i w niniejszej pracy zostały sklasyfikowane jako **klienci prawników**.

Korporacje prawnicze to firmy prawnicze o dużym, zazwyczaj międzynarodowym zasięgu działania, zatrudniające co najmniej kilkudziesięciu prawników, niekrotnie licencjonowanych, lub związane prawnie z kilkudziesięcioma prawnikami,

⁴⁶ Ustawa z dnia 26 maja 1982 r. Prawo o adwokaturze (Dz. U. z 2019 r. poz. 1513 z późn. zm.).

⁴⁷ J. Wiśniewski, *Praca i prawne podstawy jej wykonywania*, „Polityka i Społeczeństwo” 2013, t. 4, nr 11, s. 83–97.

⁴⁸ B. Sołtys, *Formy organizacyjnoprawne świadczenia usług prawniczych i ich ograniczenia w prawie polskim*, op. cit.

posiadające swój własny kapitał. Pojęcie *korporacja prawnicza* ma swoje korzenie w kulturze amerykańskiej. Nie należy go mylić z *korporacją* jako organizacją członkowską w rozumieniu samorządowym, stowarzyszeniowym⁴⁹. Z pracą w ramach korporacji prawniczych wiąże się głównie dwa pojęcia: *prawnik wewnętrzny* (*in-house lawyer*, prawnik korporacyjny) – prawnik niemający kontaktu z klientem i rynkiem usług prawniczych, oraz *prawnik zewnętrzny* – prawnik świadczący zewnętrzne rynkowe usługi prawne w imieniu korporacji prawniczej.

Globalizacja, europeizacja, klienci

Globalizacja i zjawiska z nią związane spajają prawników i świadczone przez nich usługi w jedną, międzynarodową całość. Nie sposób je wszystkie wymienić i dokładniej określić. Na potrzeby obecnego studium najistotniejsza jest globalizacja prawa i samych prawników, usług prawniczych oraz światowe oddziaływanie i powiązanie struktur gospodarczych. Co do zasady jednak powinniśmy uznać, że globalizacja to ogół procesów prowadzących do coraz większej współzależności i integracji państw, społeczeństw, gospodarek, kultur, systemów prawnych, czego efektem jest tworzenie się „jednego świata”, światowego społeczeństwa, zanikanie kategorii państwa narodowego, kurczenie się przestrzeni społecznej i wzrost tempa interakcji poprzez wykorzystanie technologii informacyjnych oraz wzrost znaczenia organizacji ponad- i międzynarodowych⁵⁰. Wyraźnie należy podkreślić, że polscy prawnicy, firmy prawnicze, struktury organizacyjne oraz całe prawo podlegają silnym procesom globalizacyjnych⁵¹. Właśnie one spajają tych prawniczych aktorów z globalnymi procesami umiędzynarodawiania. Dlatego tak istotnym jest przyglądanie się formom i sposobom podlegania polskich jurystów tym ogólnym procesom. Stąd też globalizacja staje się podmiotem prowadzonego badania.

Często możemy się spotkać z pojęciami *integracja europejska* oraz *europeizacja*. Są one ugruntowane w naukach politycznych, stosunkach międzynarodowych, naukach prawnych i kulturoznawstwie. Zakres obu wchodzi w szersze rozumienie pojęcia globalizacja. Jednak regionalna specyfika ich zakresów jest na tyle odmienna, że integracja europejska i europeizacja muszą być częściowo traktowane odrębnie od rozmienia powszechnej globalizacji. *Integracji europejskiej* nie możemy jednak utożsamiać z *Unią Europejską*, chociaż pojęcie to zazwyczaj funkcjonuje w tym kontekście. Integracja europejska ma charakter wielopłaszczyznowy (kulturowy, gospodarczy, polityczny, prawny itp.), często nawet szerszy, niż wynikałoby z granic Europy czy kultury europejskiej. Raczej należałoby się skłaniać ku funkcjonalnemu

⁴⁹ M. Balcerzak, *Korporacje to istny raj dla prawników*, „Gazeta Prawna.pl”, nr 28.02.2014; *Law firm*, https://en.wikipedia.org/wiki/Law_firm [18 marzec 2020 r.]; B. Sołtys, *Formy organizacyjno-prawne świadczenia usług prawniczych i ich ograniczenia w prawie polskim*, op. cit., s. 199–270.

⁵⁰ S. Guttal, *Globalisation*, „Development in Practice” 2007, t. 17, nr 4/5, s. 523–531; Marek Kempny, *Globalizacja* [w:] *Encyklopedia socjologii*, Z. Bokszański, A. Kojder (red.), Warszawa 1998, t. 1, s. 241.

⁵¹ Y. Dezalay, B. Garth, *Lawyers and the Rule of Law in an Era of Globalization*, op. cit.; M. Gnusowski, *Wpływ globalizacji na polski rynek usług prawniczych*, op. cit., s. 385–394.

rozumieniu integracji europejskiej, dalece wykraczającemu poza utarte szlaki systemowo-strukturalne w ujęciu politycznym⁵².

Pojęcie *europeizacja* również obciążone jest znaczeniem nadawanym pojęciu *Unii Europejskiej*. Należy jednak odejść od wąskiego pojmowania tego kulturowego zjawiska. *Europeizacja* jest węższa znaczeniowo od pojęcia *globalizacja* i blisko wiąże się z takimi pojęciami jak *paneuropeizm* oraz *europeizm*⁵³. Dlatego europeizację należy postrzegać bardziej jako zjawisko kulturowe, niżli polityczne. Geograficznie musi być rozumiane jako istnienie kultury europejskiej i wpływ Europy, nie zaś jako europejski kontynent⁵⁴. Stąd należy przyjmować szeroką, funkcjonalną definicję wieloaspektowej europeizacji świata, podobnie jak w przypadku integracji europejskiej⁵⁵.

Klienci prawników są oczywiście decydującym czynnikiem świadczenia usług prawniczych, jego najważniejszym elementem. Są jednak nie tylko ściśle powiązani z samą usługą, lecz także z prawnikami i globalizacją. Klient to dowolny podmiot, który otrzymuje usługę prawniczą. Nie ma tutaj znaczenia, czy usługa jest świadczona odpłatnie, czy nie, na zasadach wolnorynkowych lub administracyjnie regulowanych, czy klient jest konsumentem, czy innego typu podmiotem. Racją funkcjonowania na rynku prawników jest świadczenie usług prawniczych na rzecz klientów, nawet jeżeli to czynią w ramach procedur urzędowych⁵⁶. Prawniczy **klienci zagraniczni** to klienci związani nie z rynkiem krajowym, lecz zagranicznym. Oczywiście jest, że klientem zagranicznym będzie osoba lub podmiot gospodarczy posiadający swoją siedzibę lub zwykłe miejsce pobytu poza granicami jednego kraju, np. w Niemczech. Klientem zagranicznym będą także osoby, które przebywają w Polsce tymczasowo, np. z powodu podjęcia pracy lub nauki, lecz są ściśle związane z krajem macierzystym. Nie będzie nim jednak firma o pochodzeniu zagranicznym, która w Polsce funkcjonuje całkowicie niezależnie na podstawie krajowego kapitału, pracowników i rynków zbytu, ani obcokrajowiec, który osiadł na stałe w Polsce. **Na potrzeby analiz każdorazowo za klienta krajowego będą uznawani Polacy lub osoby polskiego pochodzenia, bez względu na to, czy stale mieszkają w kraju, czy za granicą.** Wynika to z faktu, że często jest niemożliwym do stwierdzenia, czy dany klient jest jeszcze polskim rezydentem, czy już od dawna członkiem zagranicznej polonii.

Struktury prawnicze, organizacje

Funkcjonowanie wszystkich podmiotów badania jest wpisane w strukturę kulturową, społeczną, gospodarczą i zawodową. Sama struktura i jej składowe stanowią

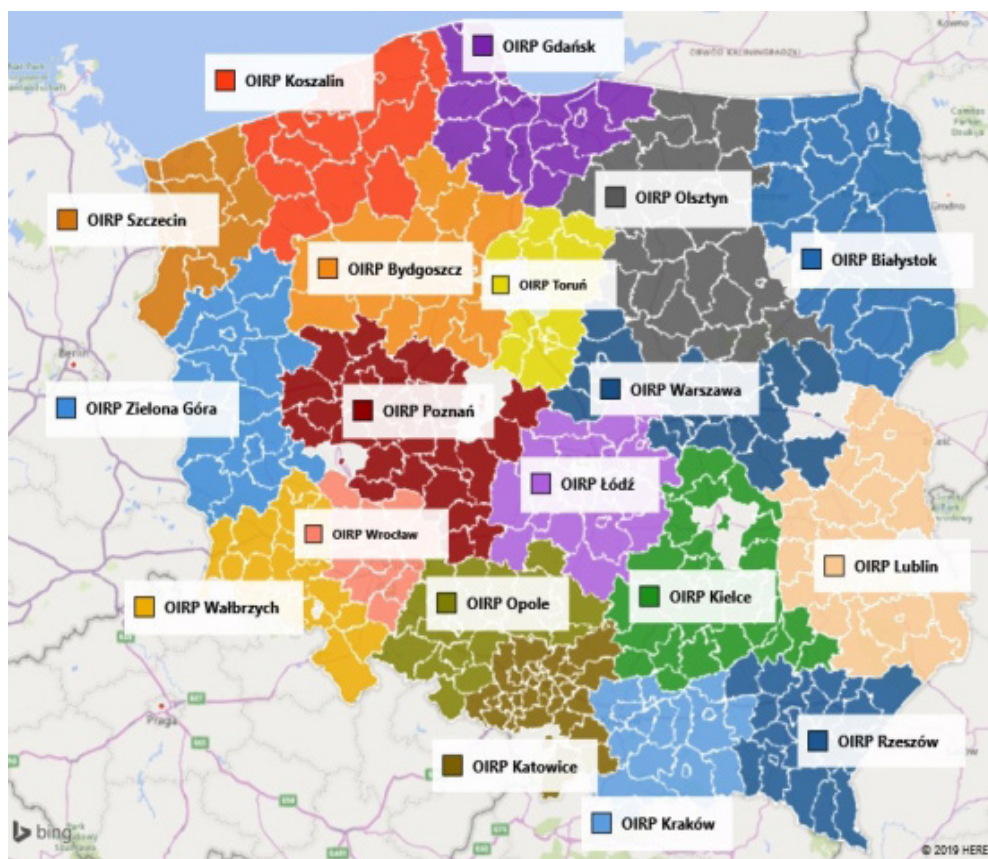
⁵² M. Zająć-Fraś, *Teorie i modele integracji europejskiej*, „Zeszyty Naukowe / Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie” 2011, nr 852, s. 5–27.

⁵³ K. Wach, *Wymiary europeizacji i jej kontekst*, „Zeszyty Naukowe / Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie” 2011, nr 852, s. 37–41.

⁵⁴ D. Kabat, *Europeizacja i globalizacja jako procesy warunkujące politykę integracji europejskiej*, *op. cit.*, s. 88–90.

⁵⁵ cf. J. McCormick, *Europeanism*, Oxford 2014.

⁵⁶ M. Gienza, *Badanie poziomu satysfakcji klienta* [w:] *Funkcjonowanie i doskonalenie systemów zarządzania jakością*, T. Sikora (red.), Kraków 2011, s. 109–111.

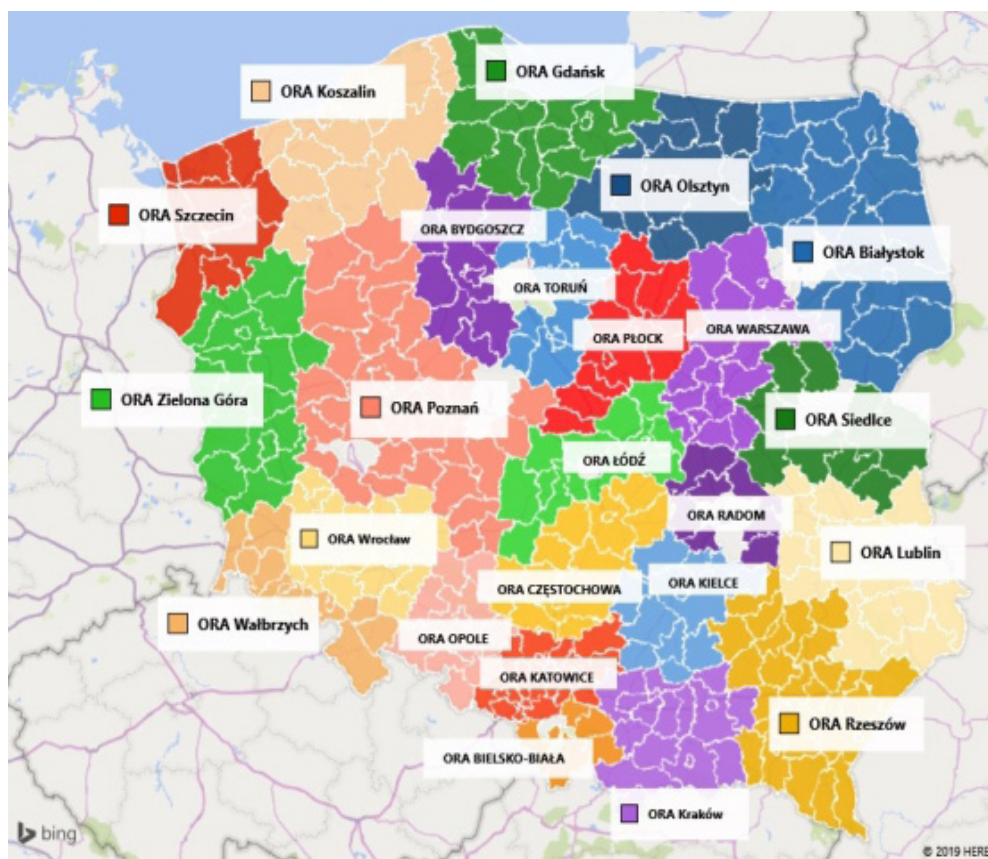

1 Okręgowe izby radców prawnych

osobny, choć nieco wtórny podmiot badania. Nie sposób określić wszystkie cechy struktury, w której funkcjonują bohaterowie badania. Wszystkie jej elementy zazębiają się, przenikają i współzależą od siebie. Jednak znaczne oddziaływanie wywiera nie tylko istnienie poszczególnych składników, lecz także rodzaj więzi, które je łączy. Jednak z punktu widzenia głównych podmiotów badania, czyli radców prawnych i adwokatów oraz wykonywanych przez nich usług prawnych, najistotniejsze są elementy stałe, które mają największy wpływ na pozostałe podmioty. Najważniejszymi z nich są dobrowolne lub obligatoryjne struktury organizacyjne funkcjonowania prawników i świadczonych przez nich usług w poszczególnych krajach a nawet szerszych połączeń w ramach globalizującego się świata. Są na tyle istotne i skomplikowane, że należy je wyodrębnić i dokładnie podmiotowo zdefiniować.

Radcowie prawni oraz adwokaci są zobowiązani do przynależności do samorządów zawodowych, osobno dla obu profesji. Organizacje te funkcjonują w oparciu o ustawy⁵⁷,

⁵⁷ Ustawa z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych (Dz. U. z 2018 r. poz. 2115 z późn. zm.); Ustawa z dnia 26 maja 1982 r. Prawo o adwokaturze (Dz. U. z 2019 r. poz. 1513 z późn. zm.).

2 Okręgowe izby (rady) adwokackie

posiadając szerokie kompetencje w stosunku do prawników, w tym zagranicznych i aplikantów. Do ich zadań należy m.in. nadawanie statusu zawodowego adwokata lub radcy prawnego, szkolenie i egzaminowanie kandydatów, nadzór nad wykonywaniem zawodu prawnika, szkolenie zawodowe, współpraca zagraniczna, wyrażanie zgody na pracę prawników zagranicznych, animowanie i integrowanie środowiska, reprezentowanie samorządu na zewnątrz⁵⁸. Organizacja samorządu radców prawnych różni się od organizacji samorządu adwokackiego, aczkolwiek zachodzą znaczące podobieństwa.

⁵⁸ P. Razowski, *Publicznoprawny status izb adwokackich – zarys problematyki*, „Palestra” 2013, nr 11–12; Regulamin działania organów adwokatury i organów izb adwokackich uchwalony przez Krajowy Zjazd Adwokatury – załącznik do uchwały nr 11 z dnia 20 listopada 2010 r. ze zmianami wprowadzonymi uchwałą nr 11 Krajowego Zjazdu Adwokatury z dnia 25 listopada 2016 r. oraz uchwałą Nr 13 Krajowego Zjazdu Adwokatury z dnia 26 listopada 2016 r. ; Uchwała nr 55/2016 Naczelnej Rady Adwokackiej z dnia 15 stycznia 2016 r. Regulamin organizacji i funkcjonowania okręgowych rad adwokackich ; Uchwała Nr 161/X/2018 Prezydium Krajowej Rady Radców Prawnych z dnia 18 stycznia 2018 r. Regulamin działalności samorządu radców prawnych i jego organów .

Samorządy zawodowe prawników dzielą się na samorządy regionalne oraz samorząd centralny o charakterze parasolowym względem struktur okręgowych. Rozkład administracyjny i liczba izb okręgowych są ustalane przez same samorządy. Obecnie istnieją 24 regionalne izby adwokackie oraz 19 regionalnych izb radców prawnych dostosowane jeszcze do podziału administracyjnego kraju z 1975 roku⁵⁹. Zazwyczaj spotykamy się z określeniem „okręgowa izba radców prawnych w ...” (OIRP) lub „okręgowa rada adwokacka w ...” (ORA). Na strukturze okręgowej spoczywa większość zadań i kompetencji samorządu zawodowego adwokatów i radców prawnych w Polsce.

To drugie określenie zdaje się wskazywać, iż samorząd adwokacki raczej eksponuje organ zarządzający izbą – radę, która posiada gros kompetencji stanowiących w izbie. *De iure* jednak samorząd adwokacki także dzieli się na okręgowe izby adwokackie. Organem zarządzającym okręgowymi samorządami radców prawnych i adwokatów jest rada, która ze swojego grona wyłania prezydium, na czele którego stoi dziekan. Jest to zwykle osoba o wysokim autorytecie i określonych kompetencjach, jakie wykorzystuje w działaniach wobec członków izby. To „pierwszy prawnik” danej izby⁶⁰.

Naczelna Rada Adwokacka (NRA) oraz Krajowa Izba Radców Prawnych (KIRP) są organami wyższego stopnia niż izby okręgowe. Zrzeszają, reprezentują, koordynują i wykonują niektóre obowiązki w stosunku do izb okręgowych i poszczególnych adwokatów i radców prawnych. Przede wszystkim są organizacjami parasolowymi nad izbami terenowymi, choć zakres ich prerogatyw jest ograniczony. Członków władz NRA i KIRP wybierają przedstawiciele izb regionalnych. Organami zarządzającymi organizacjami centralnymi są także rady, które ze swojego grona wyłaniają prezydium. Na ich czele stoją prezesi. W większości rad okręgowych oraz w samorządzie naczelnym działają wyspecjalizowane grupy prawników: komisje, kluby, zespoły. Są to gremia doradcze, mniej lub bardziej samodzielnie odpowiadające za poszczególne zakresy odpowiedzialności izb, np. sprawy zagraniczne, sprawy etyki, szkolenie i doskonalenie zawodowe, legislację. Na czele komisji stoi przewodniczący⁶¹.

Prawnicy stale współpracują z innymi prawnikami, światem biznesu i nauki oraz innymi samorządami zawodowymi w ramach różnego typu organizacji, zrzeszeń,

⁵⁹ Uchwała Naczelnej Rady Adwokackiej z dnia 14 czerwca 1975 r. w sprawie dostosowania struktury samorządowej adwokatury do nowego podziału administracyjnego kraju ; Uchwała nr 281/IX/2016 Prezydium KRRP z dnia 20 lipca 2016 r. w sprawie ogłoszenia tekstu jednolitego uchwały w sprawie powołania okręgowych izb radców prawnych, obszaru ich działania oraz siedzib .

⁶⁰ J. Parafianowicz, M. Pietrzak, *Rozmowa z adw. Mikołajem Pietrzakiem, kandydatem na Dziekana ORA w Warszawie*, <http://pokojadwokacki.pl/rozmowa-z-adw-mikolajem-pietrzakiem-kandydatem-na-dziekana-ora-w-warszawie/> [3 marzec 2019 r.]; Z. Skoczek, *Rola Dziekana Rady Adwokackiej*, „Palestra” 1985, t. 29, nr 2 (326), s. 1–8.

⁶¹ *Krajowa Izba Radców Prawnych*, <http://kirp.pl> [3 marzec 2019 r.]; *Naczelna Rada Adwokacka*, <http://www.nra.pl> [3 marzec 2019 r.]; *Regulamin działania organów adwokatury i organów izb adwokackich uchwalony przez Krajowy Zjazd Adwokatury – załącznik do uchwały nr 11 z dnia 20 listopada 2010 r. ze zmianami wprowadzonymi uchwałą nr 11 Krajowego Zjazdu Adwokatury z dnia 25 listopada 2016 r. oraz uchwałą Nr 13 Krajowego Zjazdu Adwokatury z dnia 26 listopada 2016 r.; Uchwała Nr 161/X/2018 Prezydium Krajowej Rady Radców Prawnych z dnia 18 stycznia 2018 r. Regulamin działalności samorządu radców prawnych i jego organów*.

porozumień, kontaktów osobistych, oraz na zasadzie *ad hoc*. Realizują także międzynarodowe bilateralne umowy o współpracę⁶². Można wyróżnić trzy grupy zorganizowanego działania polskich prawników. Pierwsza z nich to organizacje o zasięgu międzynarodowym, które zazwyczaj zrzeszają inne organizacje prawnicze o mniejszym zasięgu geograficznym lub branżowym, także krajowe i regionalne samorządy zawodowe. Spotykamy się ze współpracą prawników w ramach takich organizacji jak: CCBE (The Council of Bars and Law Societies of Europe), która zrzesza większość europejskich zawodowych samorządów krajowych⁶³; IBA (The International Bar Association), zrzeszające zarówno indywidualnych prawników, jak też firmy i samorządy zawodowe z całego świata⁶⁴; AEA-EAL (The European Association of Lawyers – Association Européenne des Avocats), zajmująca się głównie wymianą doświadczeń i edukacją prawników indywidualnych oraz przedsiębiorstw prawniczych⁶⁵; FBE (The European Bars Federation), zrzeszające regionalne samorządy prawnicze⁶⁶; UIA (Union Internationale de Avocats), specjalizujące się w promocji praw człowieka⁶⁷; AIJA (Association Internationale des Jeunes Avocats), współpracujące z młodymi prawnikami zrzeszonymi w samorządach zawodowych i stowarzyszeniach⁶⁸, oraz ECLA (European Company Lawyers Association), stowarzyszenie prawników przedsiębiorstw⁶⁹.

Drugim typem organizacji są struktury zrzeszające indywidualnych prawników w kraju i na świecie, np. Zrzeszenie Prawników Polskich⁷⁰, Polskie Stowarzyszenie Prawników Przedsiębiorstw⁷¹, ILA (International Law Association), zajmujące się prawem międzynarodowym⁷².

Część adwokatów i radców prawnych nawiązuje także bliższe relacje ze światem biznesu, stając się członkami lub współpracownikami organizacji nieprawniczych, które zapraszają ich do współpracy. Najczęstszym typem organizacji tego typu są samorządy gospodarcze oraz samorządy pracodawców (np. Regionalna Izba Przemysłowo-Handlowa w Częstochowie⁷³, Konfederacja Lewiatan⁷⁴). Osobny podtyp współpracy biznesowej stanowią międzynarodowe izby handlowe (np. Czesko-Polska

⁶² *Działalność międzynarodowa*, <http://kirp.pl/category/aktualnosci-dzialalnosc-miedzynarodowa> [3 marzec 2019 r.]; *Działalność zagraniczna*, <http://www.adwokatura.pl/wspolpraca-zagraniczna> [3 marzec 2019 r.].

⁶³ *Council of Bars and Law Societies of Europe*, <https://www.ccbe.eu> [3 marzec 2019 r.].

⁶⁴ *International Bar Association*, <https://www.ibanet.org> [3 marzec 2019 r.].

⁶⁵ *Association Européenne des Avocats – European Association of Lawyers*, <http://aea-eal.eu> [3 marzec 2019 r.].

⁶⁶ *Fédération des Barreaux d'Europe*, <http://www.fbe.org> [3 marzec 2019 r.].

⁶⁷ *International Association of Lawyers*, <https://www.uanet.org> [3 marzec 2019 r.].

⁶⁸ *International Association of Young Lawyers*, <https://www.aija.org> [3 marzec 2019 r.].

⁶⁹ *European Company Lawyers Association*, <https://ecla.online> [3 marzec 2019 r.].

⁷⁰ *Zrzeszenie Prawników Polskich*, <http://www.zpp.warszawa.pl> [3 marzec 2019 r.].

⁷¹ *Polskie Stowarzyszenie Prawników Przedsiębiorstw*, <https://pspp.org.pl> [3 marzec 2019 r.].

⁷² *International Law Association*, <http://www.ila-hq.org> [3 marzec 2019 r.].

⁷³ *Regionalna Izba Przemysłowo-Handlowa w Częstochowie*, <http://www.riph.czyst.pl> [3 marzec 2019 r.].

⁷⁴ *Konfederacja Lewiatan*, <http://konfederacjalewiatan.pl> [3 marzec 2019 r.].

Izba Handlowa⁷⁵, Polsko-Niemiecka Izba Przemysłowo-Handlowa⁷⁶). Wielu indywidualnych prawników oraz przedsiębiorstw prawniczych przynależy do różnych innych sieci, porozumień i federacji, niemniej jednak ich zasięg, wpływ na środowisko i widoczność okazują się ograniczone. Zazwyczaj są to struktury lokalne (np. Stowarzyszenie Prawników Administracji Publicznej w Kielcach⁷⁷) lub wysoko wyspecjalizowane (np. Polskie Stowarzyszenie Prawników Agrarystów⁷⁸). Coraz większą popularnością cieszą się sieci firm prawniczych o zasięgu międzynarodowym.

Należy podkreślić, że samorządy zawodowe i ich organy naczelne nie mają charakteru branżowego. Zrzeszenia prawników są dobrowolne (indywidualne lub kolektywne), zaś członkostwo w samorządach obligatoryjne. Te dwie grupy kooperatyw należy traktować wyraźnie oddzielnie, mimo iż niekiedy dochodzi do łączenia funkcji samorządów zawodowych oraz dobrowolnych organizacji branżowych, czasami także pojedynczych prawników.

Struktura podmiotowa prowadzonego badania uwzględnia znacznie więcej elementów. Są to jednak poboczni aktorzy całego badania lub podmioty zależne (subpodmioty). Zasadniczy bohaterowie realizowanej w opracowaniu procedury badawczej zostali określani względnie szeroko. Skrajne różnice pomiędzy nimi zostały zarysowane. Interdyscyplinarność badań pokazuje, że wskazane pojęcia mogą być różnie rozumiane na gruncie prawnym, prawniczym, socjologicznym i kulturowym. Szczegółowe odmienności stosowanych pojęć oraz pojęcia uzupełniające zostają określone w poszczególnych częściach studium.

⁷⁵ *Česko-Polská Obchodní Komora*, <http://www.opolsku.cz> [3 marzec 2019 r.].

⁷⁶ *Polsko-Niemiecka Izba Przemysłowo-Handlowa*, <https://ahk.pl> [3 marzec 2019 r.].

⁷⁷ *Stowarzyszenie Prawników Administracji Publicznej*, <https://spis.ngo.pl/219813-stowarzyszenie-prawnikow-administracji-publicznej> [3 marzec 2019 r.].

⁷⁸ *Polskie stowarzyszenie Prawników Agrarystów*, <https://prawo.money.pl/bazy-teleadresowe/opp/polskie;stowarzyszenie;prawnikow;agrystow,warszawa,organizacja,8579,402.html> [3 marzec 2019 r.].

3. Metodologia badania

Badania nad prawnikiem są badaniami multidyscyplinarnymi, dlatego też muszą być prowadzone wieloma metodami. Dotychczas badacze nie skonstruowali jakiegokolwiek spójnego korpusu metodologicznego i teoretycznego dla studiów nad prawnikiem. Nie dokonali tego ani socjologowie prawa badający zawody prawnicze, ani sami prawnicy zajmujący się prawnikami. Również antropologowie czy psychologowie interesujący się tym zagadnieniem nie skonstruowali takich metod. Badacze zajmujący się zawodami prawniczymi, psychiką prawników, ich otoczeniem prawnym zawsze korzystali z metodologii i podstaw teoretycznych nauk społecznych.

Jak dotąd, niemalże każdy z różnie ukierunkowanych (socjologicznie, antropologicznie, psychologicznie, prawniczo i historycznie) badaczy prawników i zawodów prawniczych korzystał w zdecydowanej mierze z metodologicznej spuścizny nauki socjologii, historii i prawa. Jedynie wtedy istnieje możliwość wszechstronnego zbadania aktywności prawników w ramach spraw międzynarodowych. Z racji faktu, że korpusy metodologiczne tych dziedzin nauki zazębiają się, łatwo jest wykorzystać je do badania sprawy prawników pracujących międzynarodowo.

Zdecydowany nacisk należy kłaść na metody socjologiczne. Idąc śladem badaczy zawodów prawniczych z dziedziny socjologii prawa lub antropologii prawa, widzimy, że stosując metody ilościowo-jakościowe jesteśmy w stanie poznać „prawo w działaniu”, społeczne oddziaływanie prawa. Rzeczywistość aktywność prawnika w środowisku międzynarodowym ma przecież decydujące znaczenie. Dlatego też dobór metod socjologicznych, ilościowo-jakościowych wydaje się najbardziej trafny. Jedynie w ten sposób można podążać ścieżkami Luhmanna⁷⁹, Ehrlicha⁸⁰, Malinowskiego i Podgóreckiego. Podobnie jak wspomniani badacze, należy tak konstruować metodologię badawczą, aby zgłębić rzeczywistość prawną międzynarodowej pracy jurystów.

Stąd też konieczne wydaje się wykorzystanie takich metod socjologicznych jak wywiad lub ankieta. Jedynie docierając do aktorów świata prawniczego można dowiedzieć się, jak rzeczywiście wygląda praktyka pracy prawnika i prawo w działaniu. Stąd też szczególny nacisk na stosowanie metod socjologicznych. Samo jednak funkcjonowanie prawnika w świecie międzynarodowym byłoby oderwane od rzeczywistości. Bez istnienia prawa jako struktury prawnik byłby aktorem bez sceny. Dlatego też koniecznym wydaje się przyjrzenie samemu prawu, w ramach którego funkcjonuje międzynarodowo sam prawnik. Studia nad prawem krajowym i międzynarodowym wydają się niezbędne, aby poznać samego prawnika w międzynarodowym świecie.

Warto tutaj przyjrzeć się badaniom przeprowadzonym przez Richarda Abela⁸¹. Bada on prawnika metodami socjologicznymi, lecz jego prawne otoczenie zgłębia

⁷⁹ K. Matuszek, *Niklasa Luhmanna socjologia bez człowieka*, op. cit.

⁸⁰ M.L.M. Hertogh, E. Ehrlich (red.), *Living law*, op. cit.

⁸¹ R.L. Abel, *Lawyers and the power to change*, op. cit.

za pomocą metod prawnych. Nauki prawne wypracowały bowiem swoją własną metodologię pracy, która jest inna od standardowych metod socjologicznych i którą należy stosować dla analizowania prawnego otoczenia i prawnych podstaw aktywności prawnika w świecie międzynarodowym. Dodatkowo stosowanie metod badawczych z dziedziny prawa jest konieczne przy porównywaniu rzeczywistości deklaratywnej i tej empirycznej. Tę pierwszą badamy metodami prawniczymi, tę drugą socjologicznymi. Dopiero wyniki łączone dają miarodajne wnioski. Dodatkowo warto także posiłkować się dokonaniem badawczymi polskiej badaczki Marii Boruckiej-Arctowej. Jej socjologiczne dokonania badawcze również powinny stanowić kanwę dla prowadzenia obecnych poszukiwań⁸².

Wielu światowych badaczy prawników i zawodów prawniczych stosuje w swych pracach także metody przynależne do szeroko pojętej humanistyki, głównie historyczne i komparatystykę. Ma to swoje racje w niniejszym badaniu – historia bada przeszłość, w centrum zaś zainteresowania badawczego są teraźniejszość i częściowo przyszłość prawników pracujących w międzynarodowym świecie. Nie da się więc zbadać historii „prawników w działaniu”. Badając jednak wytwory poszczególnych jurystów i ich struktur przynależne już do przeszłości, uzyskujemy cenny materiał do badania tego, co przynależne teraźniejszości i przyszłości. Stąd też podejmowane próby badań nieaktywnych dają nam odpowiedzi na wiele praktycznych i współczesnych pytań. Metody historyczne mają jednak charakter pomocniczy⁸³.

Nie jest łatwym zadaniem podjęcie tematu badawczego przez pryzmat kilku dyscyplin badawczych i wielu podejść metodologicznych. Triangulacja metod badawczych i dyscyplin naukowych jest jednak konieczna dla wielowymiarowego poznania prawnika międzynarodowego i zawodów prawniczych z międzynarodowej perspektywy. Dzięki temu można przyjrzeć się zarówno prawnikowi jako jednostce, prawnikowi jako elementowi struktury zawodów prawniczych, jak też otoczeniu prawnika pracującego międzynarodowo. Triangulacja metod z różnych dyscyplin naukowych powoduje ponadto, że błędy i niedociągnięcia badawcze ulegają zatarciu i wzajemnej korekcji. Dlatego ważnym jest wspólne się nimi posługiwanie na każdym etapie badania⁸⁴.

Wieloaspektowość niniejszego badania skłaniała zatem do zastosowania różnych podejść metodologicznych, a ich dobór i powiązania nastroczały wielu trudności. Szczęśliwie z pomocą przyszła koncepcja metodologiczna Anzelm Straussa i Barneya Glasera⁸⁵ w in-

⁸² M. Borucka-Arctowa, *Poglądy społeczeństwa polskiego na stosowanie prawa*, op. cit.; M. Borucka-Arctowa, J. Czapska, K. Daniel, *Typologia postaw wobec sądu*, op. cit.; M. Borucka-Arctowa, K. Pałeczki, *Sądy*, op. cit.

⁸³ M. Piorunek, *Badania biograficzne i narracyjne w perspektywie interdyscyplinarnej: aplikacje, egzemplifikacje, dylematy metodologiczne*, Poznań 2016; J. Topolski, *Metodologia historii*, Warszawa 1984.

⁸⁴ P. Kawalec, *Metody mieszane w kontekście procesu badawczego w naukoznawstwie*, „Zagadnienia Naukoznawstwa” 2014, t. 50, nr 1; D. Marsh, *Łączenie metod ilościowych z jakościowymi* [w:] *Teorie i metody w naukach politycznych*, G. Stoker, J. Tegnerowicz (red.), Kraków 2006, s. 233–250.

⁸⁵ B.G. Glaser, A.L. Strauss, *Discovery of Grounded Theory: Strategies for Qualitative Research*, London 2017; K. Konecki, *Studia z metodologii badań jakościowych: teoria ugruntowana*, War-

interpretacji Kathy Charmaz⁸⁶, czyli „teoria ugruntowana”. Polegając na zasadach opracowanych przez tych badaczy społecznych udało się stworzyć spójny system metodologiczny na potrzeby badania prawnika. Pierwotnie korzystano wyłącznie z jakościowych metod pracy socjologa (wywiady pogłębione półstrukturyzowane – SSI)⁸⁷. Pozostałe wykorzystywane metody gruntuwały się w terenie pod wpływem samych badań empirycznych. To aktorzy badania, czyli sami prawnicy, poprzez swoje wypowiedzi wywierali aktywny wpływ na zastosowanie nie tylko jakościowych badań terenowych, lecz także ilościowych, prawnych i tych o charakterze niereaktywnym. Dzięki oparciu się o doświadczenie aktorów badany temat mógł zostać zgłębiany od każdej strony.

W konsekwencji badania zostały przeprowadzone z zastosowaniem zarówno metod socjologicznych, jak też prawnych i humanistycznych. Konsekwencją przyjęcia zasad teorii ugruntowanej w praktyce jest mnogość podejść metodologicznych i teoretycznych.

Adwokaci i radcowie prawni są najważniejszymi aktorami w świecie świadczenia usług prawniczych w Polsce i Europie. Coraz częstszymi elementami ich pracy są współpraca z klientami zagranicznymi w kraju, praca stała lub tymczasowa za granicą, współpraca z zagranicznymi klientami i prawnikami oraz korzystanie z międzynarodowych instytucji prawnych w postępowaniach przed polskimi, zagranicznymi i międzynarodowymi sądami, trybunałami czy organami administracji. Jest to wypadkową procesów integracji europejskiej i globalizacji kultury, gospodarki i prawa.

Polscy prawnicy nadto funkcjonują na rynkach międzynarodowych świadcząc swoje usługi. Procesy integracji europejskiej i globalizacji sprawiają, że z roku na rok coraz szerzej i aktywniej uczestniczą w tych powszechnych procesach. Istotnym jest sprawdzenie, jak polscy prawnicy radzą sobie w warunkach europeizacji i globalizacji usług prawniczych. Dlatego też za cele badania socjologicznego należało uznać:

1. Eksplorację zagadnienia świadczenia usług prawniczych przez polskich prawników w zakresie współpracy z klientami zagranicznymi w kraju, pracy stałej lub tymczasowej za granicą, współpracy z zagranicznymi klientami i prawnikami oraz korzystanie z międzynarodowych instytucji prawnych w postępowaniach przez polskimi, zagranicznymi i międzynarodowymi sądami, trybunałami, organami administracji;
2. Określenie form, sposobów, czasu, nakładów pracy, wielkości i jakości świadczenia tych usług prawniczych;
3. Sprawdzenie, ilu polskich prawników świadczy międzynarodowe usługi prawnicze i w jakim zakresie;
4. Zdefiniowanie zakresu i form świadczenia usług prawniczych przez prawników zagranicznych;

szawa 2012; A. Słysz, *Perspektywa zastosowania metodologii teorii ugruntowanej w badaniach rozwoju*, „Psychologia Rozwojowa” 2005, t. 10, nr 1.

⁸⁶ K. Charmaz, *Teoria ugruntowana*, op. cit.

⁸⁷ M.J. McIntosh, J.M. Morse, *Situating and Constructing Diversity in Semi-Structured Interviews*, op. cit.

5. Wskazanie czynników mających różny wpływ na świadczenie takich usług (np. nabywanie kompetencji, bariery, przejrzystość prawa, aktywność samorządów zawodowych);
6. Zbadanie widoczności i istotności problemu świadczenia usług w obszarze spraw międzynarodowych z punktu widzenia badanych prawników;
7. Wypracowywanie rezultatów dla dalszych etapów badania jakościowego.

Badanie na grupie polskich adwokatów i radców prawnych było prowadzone metodami ilościowo-jakościowymi na różnych próbach reprezentatywnych i celowych. Przebieg badania oparto na wskazaniach badania pilotażowego, zarówno w zakresie merytorycznym, jak też konstrukcji narzędzi i technik badawczych. Poszukiwania badawcze zostały podzielone na trzy komponenty:

1. Badanie ilościowe polskich radców prawnych i adwokatów oraz prawników zagranicznych świadczących usługi prawnicze w Polsce, prowadzone w oparciu o dane statystyczne;
2. Badanie ilościowo-jakościowe przeprowadzone na reprezentatywnej próbie polskich radców prawnych i adwokatów w oparciu o wyniki uzyskane na podstawie kwestionariusza ankiety;
3. Badanie jakościowe prowadzone metodą pogłębionych wywiadów półstrukturyzowanych (SSI) z przedstawicielami rad izb adwokackich i radcowskich;

Dzięki triangulacji trzech zakresów, metod i narzędzi badawczych uzyskiwane wyniki mają charakter kompleksowy i pozwalają osiągnąć cele tej części badania oraz uzyskać materiał dla dalszych analiz w toku dalszego badania jakościowego.

Badanie ilościowe

W Polsce, według stanu na dzień 15 września 2017 roku praktykuje 25 470 adwokatów, w tym 18 580 wykonujących zawód (aktywnych) oraz 45 615 radców prawnych, w tym 35 596 wykonujących zawód. Badanie przeprowadzono jedynie na grupie prawników aktywnych, ponieważ osoby niewykonujące zawodu *de facto* nie świadczą usług prawnych. Populacja aktywnych polskich prawników wyniosła więc 54 176 osób⁸⁸.

Badanie przeprowadzono na podstawie rejestrów adwokatów i radców prawnych prowadzonych przez Naczelną Radę Adwokacką oraz okręgowe izby radców prawnych spięte w rejestr koordynowany przez Krajową Radę Radców Prawnych. Pierwszy komponent badania dotyczył całej populacji adwokacko-radcowskiej⁸⁹.

Obecny wycinek badania polegał na określeniu liczby i specjalizacji polskich prawników w obszarze współpracy zagranicznej i z klientami zagranicznymi oraz rozkładu geograficznego osób praktykujących w tych obszarach. Dotyczył także prawników zagranicznych praktykujących w Polsce. Usiłowano określić liczbę

⁸⁸ Operat badawczy znajduje się w załączniku.

⁸⁹ *Krajowy Rejestr Adwokatów i Aplikantów Adwokackich*, <https://rejestradwokatow.pl/adwokat/ewidencja> [10 marzec 2019 r.]; *Rejestr radców prawnych*, <https://rejestradcow.pl> [10 marzec 2019 r.].

określonych prawników, miejsca ich praktyki oraz ich kraje pochodzenia. Niestety określenie większej liczby parametrów spotkało się ze sprzeciwem ze strony samorządów zawodowych. Uzyskane dane ilościowe posłużyły także do skonstruowania ilościowych badań reprezentatywnych wykonywanych na ustalonej próbie⁹⁰.

Badanie nie mogło przebiegać tak samo w grupie adwokatów, jak i radców prawnych z powodu nierównego ujawniania danych w rejestrach publicznych. Dlatego też osobno analizowano przedstawicieli obu zawodów prawniczych. Badanie adwokatów oraz prawników zagranicznych wpisanych na listy prawników zagranicznych prowadzonych przez ORA przeprowadzono na podstawie rejestru adwokatów. W rejestrze tym ujawnia się oprócz imienia i nazwiska prawnika także miejsce praktyki oraz specjalizację i przynależność do izby, zaś w przypadku prawników zagranicznych także kraj pochodzenia. Uznano, że „międzynarodowe” są następujące specjalizacje: prawa człowieka i prawa obywatelskie oraz prawo europejskie. Rejestr nie przewiduje takich specjalizacji jak np. prawo międzynarodowe lub współpraca z klientami zagranicznymi. Rejestr radców prawnych określa tylko imię i nazwisko prawnika, miejsce praktyki i przynależność do izby. Jedynie te dwa rejestry mają status oficjalnych i należy je uznawać za wiarygodne. Inne ewidencje, wyszukiwarki, rejestry prowadzone przez poszczególne ORA i OIRP, Komisję Europejską i podmioty prywatne są bazami danych, do których prawnicy lub ich przedstawicielstwa wpisują się dobrowolnie. Znajdujące się tam dane są szczerkowe i niereprezentatywne, stąd też nie można ich uznać za wiarygodne⁹¹.

Badanie ilościowo-jakościowe

Najważniejszym etapem całego badania były poszukiwania na grupie polskich adwokatów i radców prawnych w zakresie świadczenia przez nich usług prawniczych w dobie integracji europejskiej i globalizacji. Jedynie dzięki badaniu kompleksowemu można było w sposób rzetelny zrealizować cele całego badania i poszczególnych jego składowych.

Poszukiwania badawcze były prowadzone na próbie reprezentatywnej polskich prawników. Radcowie prawni i adwokaci byli tutaj traktowani łącznie, zaś ich populacja została ustalona według stanu na dzień 15 września 2017 roku. Operat badawczy wyniósł więc 54 176 imiennie zidentyfikowanych aktywnych prawników (bez osób niewykonujących zawodu)⁹². Dobór próby został dokonany w sposób dwustopniowy zależny z równym prawdopodobieństwem wyboru elementu. Badaną populację podzielono na 43 jednostki losowania pierwszego stopnia, które reprezentują wszystkie okręgowe izby radców prawnych i okręgowe samorządy adwokackie. Założono,

⁹⁰ Metodologię zasadniczo oparto o: E.R. Babbie, *Podstawy badań społecznych*, Warszawa 2008, s. 370–377, 450–461; C. Frankfort-Nachmias, D. Nachmias, *Metody badawcze w naukach społecznych*, Poznań 2001, s. 320–350.

⁹¹ *Mecenas i – Adwokaci i radcy prawni w Polsce*, <https://www.mecenas.pl/> [21 maj 2020 r.]; *Znajdź prawnika*, https://e-justice.europa.eu/content_find_a_lawyer-334-pl.do [21 maj 2020 r.].

⁹² Operat badawczy znajduje się w załączniku.

że rozkład istotnych cech statystycznych dla losowanych elementów jest równy, z uwagi na fakt, że badana populacja jest statystycznie jednorodna⁹³. Wykonano losowanie nieograniczone, uzyskawszy 11 jednostek losowania pierwszego stopnia:

1. Okręgowa Izba Radców Prawnych w Olsztynie;
2. Okręgowa Rada Adwokacka w Poznaniu;
3. Okręgowa Rada Adwokacka w Częstochowie;
4. Okręgowa Rada Adwokacka w Radomiu;
5. Okręgowa Rada Adwokacka w Warszawie;
6. Okręgowa Izba Radców Prawnych w Katowicach;
7. Okręgowa Rada Adwokacka w Bydgoszczy;
8. Okręgowa Rada Adwokacka w Krakowie;
9. Okręgowa Rada Adwokacka w Gdańsku;
10. Okręgowa Rada Adwokacka w Olsztynie;
11. Okręgowa Rada Adwokacka w Lublinie.

W drugiej fazie doboru próby dwustopniowej dokonano losowania indywidualnego warstwowego w każdej z 11 warstw osobno. Dokonano losowania prawników w każdym regionalnym samorządzie zawodowym, każdorazowo zakładając, że poziom ufności badania musi wynieść co najmniej 80%, wielkość frakcji: 0,9, zaś błąd maksymalny: 10%. Prawnicy do udziału w badaniu zostali wybrani imiennie. **Łączna ich liczba wyniosła 148 osób** (lista uczestników podana została w załączniku). Z powodu możliwości pojawienia się w odpowiedziach badanych treści objętych ochroną informacji niejawnych (tajemnica adwokacka i radcowska) lista została utajniona.

Dobór wielostopniowy w tej części badania był jedynym możliwym sposobem doboru próby. Argumentami były tu duży rozkład geograficzny badanych jednostek obu stopni oraz ograniczona kosztochłonność przeprowadzenia badania na próbie dobranej dwustopniowo. Uznano, że zarówno wszystkie ORA i OIRP, jak też wszyscy zrzeszeni w poszczególnych samorządach prawnicy są grupą jednorodną. Wynika to z faktu, że prawo, edukacja, okoliczności kulturowe i społeczne tworzą uwarunkowania co do zasady jednolite dla wszystkich polskich prawników.

Poziom ufności badania, błąd maksymalny oraz wielkość frakcji zostały ustalone przed przystąpieniem do tej części badania. Przyjęto te wartości na zadowalającym poziomie. Z uwagi na kosztochłonność wykonywania badania przy zachowaniu wyższych wskaźników nie była możliwa ich modyfikacja *in plus*, niemniej jednak szeroka triangulacja metod badawczych stosowanych w całościowym badaniu powoduje, że pewność wyników, ich wiarygodność i reprezentatywność zostały zachowane na znacznie wyższym poziomie. Dla całego badania będzie ona wynosiła kilkanaście punktów procentowych więcej, zaś zakreślone tutaj wartości badania reprezentatywnego są jedynie dolnym progiem wiarygodności całego procesu badawczego.

Badanie ilościowo-jakościowe zostało przeprowadzone metodą kwestionariusza ankiety. Kwestionariusz ten został podzielony na części, w ramach których realizowano szczegółowe cele:

⁹³ E.R. Babbie, *Podstawy badań społecznych*, op. cit., s. 238–246; C. Frankfort-Nachmias, D. Nachmias, *Metody badawcze w naukach społecznych*, op. cit., s. 191–221.

1. Określenie podstawowych danych statystycznych o elementach zbiorowości (prawnikach), tzw. metryczka, w tym określenie specjalizacji prawników, stażu w świadczeniu usług prawnych, przynależności do samorządu zawodowego, formy prawnej świadczenia usług lub pracy;
2. Wskazanie podstawowych kompetencji umożliwiających międzynarodowe świadczenie usług prawnych i drogi do ich uzyskiwania, takich jak znajomość języków obcych, odbycie stażów zagranicznych, uczestnictwo w uczelnianych zajęciach z zakresu obrotu zagranicznego, szkoleniach, oraz sposobów i zakresu ich uzyskiwania w procesie kształcenia;
3. Zdefiniowanie barier, problemów w świadczeniu pomocy prawnej w ramach integrującego się europejskiego rynku usług prawnych: prawnych, ekonomicznych, kulturowych, edukacyjnych, społecznych, mentalnych;
4. Zdiagnozowanie pól działalności prawnika poza granicami Polski: form działalności, typów klientów, częstotliwości pracy, miejsca pracy;
5. Sprawdzenie zakresu współpracy z klientami zagranicznymi w Polsce: rodzaje klientów, typy spraw, wielkość spraw, formy działalności;
6. Zbadanie poziomu wsparcia samorządów zawodowych w zakresie świadczenia usług poza granicami kraju i współpracy z klientami zagranicznymi: szkolenia, konferencje, materiały itp.

Na podstawie tych sześciu celów sformułowano konkretne pytania. Miały one charakter zamknięty jednokrotnego i wielokrotnego wyboru, w tym pytania matrycowe i w postaci skal; półotwarty oraz otwarty krótszej (do 100 znaków) i swobodnej wypowiedzi. Pytania zamknięte i półotwarte stanowiły 75% wszystkich typów pytań. Odpowiedzi na zagadnienia poruszane w ramach punktu czwartego oraz piątego miały charakter pytań filtrujących. Respondenci deklarujący brak prowadzenia tego typu działalności nie odpowiadali na zagadnienia danej kategorii⁹⁴.

Kwestionariusz ankiety został przedstawiony badanym w formie elektronicznej online za pośrednictwem formularzy Google. Ankietowani mieli nieograniczony czas na udzielenie odpowiedzi. Mogli także wracać do poszczególnych pytań. Ankieta była zapisywana w bazie danych dopiero po jej zakończeniu i wysłaniu do bazy. Badanie było anonimowe, chociaż odpowiadający mieli możliwość pozostawienia swojego adresu e-mail w przypadku chęci uzyskania raportu z badania. Teoretycznie mogli wypełnić ankietę kilkakrotnie, na raty lub z pomocą innej osoby. Uczestnicy badania byli informowani o głównych celach poszukiwań, miejscu publikacji wyników, uzyskali też dane do kontaktu z badającym⁹⁵.

Procedura badawcza i jego przebieg były zarysowane jeszcze przed przystąpieniem do poszukiwań badawczych tej części. Po wykonaniu doboru próby, skonstruowa-

⁹⁴ E. Krok, *Budowa kwestionariusza ankietowego a wyniki badań*, „Zeszyty Naukowe. Studia Informatica / Uniwersytet Szczeciński” 2015, nr 37, s. 59–70.

⁹⁵ E.R. Babbie, *Podstawy badań społecznych*, op. cit., s. 274–299; S.T. Cole, *Comparing Mail and Web-Based Survey Distribution Methods: Results of Surveys to Leisure Travel Retailers*, „Journal of Travel Research” 2005, t. 43, nr 4; J.R. Evans, A. Mathur, *The value of online surveys*, „Internet Research” 2005, t. 15, nr 2; V.M. Sue, L.A. Ritter, *Conducting Online Surveys*, Los Angeles, London, New Delhi 2012.

niu i przetestowaniu narzędzia badawczego przystąpiono do zapraszania do udziału w badaniu poszczególnych adwokatów i radców prawnych. Na podstawie informacji uzyskanych z rejestrów publicznych lub stron internetowych poszczególnych jurystów ustalono dane teleadresowe uczestników badania. Następnie pod ustalone adresy przesyłano zaproszenia do udziału w badaniu zawierające informacje o miejscu i czasie badania oraz zwięźle informujące o celach badania, formie badania, danych kontaktowych badacza, miejscu prezentacji wyników oraz o uzyskanej wcześniej zgodzie dziekanów ORA i rad OIRP. Zaproszenia do udziału w badaniu przesyłano najpierw pod adresy e-mailowe prawników lub w przypadku nieposiadania takiego adresu internetowego w sposób listowny (8% badanych). Do każdego uczestnika badania przesłano zaproszenia pięciokrotnie. Po zakończeniu wysyłki przystąpiono do zapraszania prawników do udziału w badaniu telefonicznie. Zatelefonowano do każdego uczestnika badania co najmniej jednokrotnie. Nie ponawiano kolejnych prób wysyłania zaproszeń lub telefonowania, uzyskawszy stanowcze odmowy udziału w badaniach (32% wszystkich reakcji).

Zakomunikowano badanym, że proces zbierania ich opinii trwa pomiędzy 1 lipca 2017 roku a 1 listopada 2017 roku. Badanie zamknięto w dniu 11 listopada 2018 roku. Ankieta była prowadzona przez internetowe formularze Google, dlatego też jej otwarcie i zamknięcie nastąpiło poprzez włączenie lub wyłączenie kwestionariusza ankiety. W przeciągu tych kilku miesięcy uzyskano zwrotność na poziomie 88 ankiet, co stanowi 59,46% wszystkich uczestników badania.

Prowadzenie badania techniką kwestionariusza ankiety mogło nastręczać pewnych kłopotów. Szczególnym problemem jest określenie właściwej próby badawczej. Kłopot ten został jednak rozwiązany za pomocą wykorzystania doboru dwustopniowego oraz dzięki triangulacji kilku metod w całym badaniu. Istotnym problemem tego typu badań jest również zwrotność ankiet. Chociaż pierwotnie dotyczyło użycia ankiety pocztowej, ma również istotne znaczenie w przypadku ankiety internetowej. *De facto* w ten sposób prowadzone badanie jest ankietą pocztową (jest obciążone takimi samymi problemami), lecz z zastosowaniem nowych rozwiązań technicznych. Zwrotność na poziomie niemal 60% to wynik wyższy niż wynosi przeciętna zwrotność ankiety pocztowej (poniżej 50%). Było to spowodowane w największym stopniu wielokrotnymi zaproszeniami kierowanymi do badanych, w tym regularnymi prośbami telefonicznymi. Poparcie dziekanów ORA i rad OIRP, akredytacja przy wyższej uczelni, rozumienie istotności badań przez badanych, łatwość wypełnienia ankiety internetowej, prawidłowa konstrukcja pytań i mała liczba pytań otwartych oraz obietnica przesłania wyników również wpłynęły na wysoką zwrotność kwestionariuszy ankiet. Problemem było jednak uzyskanie ankiet od osób, którym przesłano je pocztą – żadna z nich jej nie zwróciła. Jednakże z powodu niewielkiego, ośmioprocentowego udziału tej formy przekazywania kwestionariuszy nie miało to wielkiego znaczenia dla badań. Może niepokoić jedynie fakt, że adresatami ankiet przesyłanych listownie byli głównie prawnicy w zaawansowanym wieku, których udział w wynikach badań jest ostatecznie minimalny. Ostatnim poważnym kłopotem było samo motywowanie ankietowanych do udziału, niemniej jednak dzięki uporowi udało się

przekonać niemal 60% prawników. Pojawia się jednak obawa co do zniekształcania wyników badań w przypadku uzyskiwaniu ankiety dopiero po wielokrotnych prośbach, także telefonicznych. Odpowiedzi takie mogły być udzielane w sposób szczątkowy pod wpływem negatywnych emocji⁹⁶.

Pomimo jednak tych problemów wyniki badania należy uznać za wiarygodne i reprezentatywne dla całej populacji polskich radców prawnych i adwokatów. Dzięki triangulacji tej metody badawczej z innymi wykorzystanymi w kompleksowym badaniu, wartość i reprezentatywność uzyskiwanych wyników jest kompletna. Część jednak uzyskanych odpowiedzi dzięki użyciu techniki kwestionariusza ankiety wymagała pogłębienia i uszczegółowienia. Nadto wyniki odbiegające od wartości średnich (niestandardowe) należało wyjaśnić i rozszerzyć. Poczyniono to na kolejnych etapach badania, uwzględniając rozwiązania przedstawione w wynikach badania jakościowo-ilościowego.

Badanie jakościowe

Przedstawiciele rad samorządów zawodowych są reprezentantami trzech osobnych grup badawczych: reprezentują oni populację członków rad wszystkich prawniczych samorządów zawodowych, są przedstawicielami izb adwokatów i radców prawnych, a także reprezentantami ogólnej populacji prawników w Polsce. Dlatego też badanie musiało uwzględnić te trzy konteksty badawcze na każdym swoim etapie. Celem było tu jakościowe pogłębienie ilościowych wyników badania prowadzonego techniką kwestionariusza ankiety na reprezentatywnej próbie polskich adwokatów i radców prawnych (w ramach triangulacji metod)⁹⁷. W szczególności zamierzano:

1. Uszczegółowić ścieżki kariery adwokatów i radców prawnych w kontekście spraw o charakterze ponadkrajowym;
2. Określić zaangażowanie samorządów zawodowych w procesy europeizacji polskich prawników;
3. Skonkretyzować opinie odnośnie realizowanych polityk publicznych i działalności instytucji publicznych;
4. Dookreślić niepełne, nieprecyzyjne, ogólnikowe wypowiedzi respondentów badania kwestionariuszowego;
5. Zidentyfikować odstępstwa (odchylenia niestandardowe) w odpowiedziach grupy reprezentatywnej.

⁹⁶ E.R. Babbie, *Podstawy badań społecznych*, op. cit., s. 293–299; S.T. Cole, *Comparing Mail and Web-Based Survey Distribution Methods*, op. cit., s. 422–430; T.W. Mangione, *Mail Surveys: Improving the Quality*, Thousand Oaks, London, New Delhi 1995; R. Mącik, *Ankiety internetowe w percepcji osób korzystających i niekorzystających z nich w pracy zawodowej*, „Metody ilościowe w badaniach marketingowych” 2014, nr 195, s. 125–129.

⁹⁷ P. Kawalec, *Metody mieszane w kontekście procesu badawczego w naukoznawstwie*, op. cit., s. 6–19; P. Tarka, *Specyfika i komplementarność badań ilościowych i jakościowych*, „Wiadomości Statystyczne: organ Głównego Urzędu Statystycznego i Polskiego Towarzystwa Statystycznego” 2017, t. 62, nr 3, s. 19–25.

Poczyniono założenie, że właśnie reprezentanci rad posiadają najszerszą wiedzę, doświadczenie, rozeznanie i posłuch pośród wszystkich adwokatów i radców prawnych zrzeszonych w okręgowych samorządach zawodowych. Wszyscy prawnicy danego okręgu muszą uczestniczyć w aktywności samorządowej oraz procedurach formalnych, które prowadzą, animują i koordynują właśnie przedstawiciele rad. Stąd też ich największa wiedza o aktywności innych jurystów⁹⁸.

Osobą o szczególnych predyspozycjach, posłuchu, doświadczeniu i wiedzy o aktywności prawniczej jest każdorazowo dziekan rady jako „pierwszy prawnik izby”⁹⁹. Pierwotnie zakładano przeprowadzenie wywiadów wyłącznie z dziekanami rad OIRP oraz ORA, niemniej jednak z powodu ich niedostępności, wyznaczania przez nich zastępców lub odmów udziału w badaniu postanowiono rozszerzyć zakres osobowy tej części poszukiwań na innych członków rad OIRP i ORA (głównie wicediekanów) oraz pełnomocników dziekanów. Ostatecznie członkowie rad zostali uznani za właściwą reprezentację wszystkich prawników zrzeszonych w danej izbie, zaś w sposób skumulowany w całym kraju.

Przedstawiciele rad to także osoby kierujące działalnością instytucjonalną izb, stąd też badanie na grupie tych osób pozwala na eksplorację tematu funkcjonowania samych izb jako organizacji. Ostatecznie zaś całe badanie dotyczy przedstawicieli rad izb jako jednostek scharakteryzowanych społecznie.

Rzeczywistość polskich prawników najlepiej znają i interpretują właśnie przedstawiciele samorządów prawniczych. Rolą badacza było jedynie rozpoznanie aktorów, powiązań i znaczeń wpisanych w struktury świata prawniczego oraz ich analiza i interpretacja. Porównywanie poszczególnych opinii aktorów i reinterpretacja znaczeń dopiero prowadzą do pełnej eksploracji tematu i sformułowania wniosków. Dlatego też prowadzono badania terenowe pośród przedstawicieli ORA i rad OIRP bez szczegółowych wstępnych założeń. Wraz z przebiegiem poszukiwań badawczych częściowe teorie gruntowały się w terenie¹⁰⁰.

Badania prowadzono jakościową metodą wywiadów pogłębionych półstrukturyzowanych (SSI)¹⁰¹ na grupie 43 przedstawicieli rad okręgowych izb adwokackich oraz rad okręgowych izb radców prawnych. Sposób zebrania i interpretacji wyników był zorientowany na znaczenie¹⁰².

Każda izba była reprezentowana przez jednego przedstawiciela. Co do zasady były to wywiady indywidualne (badacz – badany). Wystąpiły jednak cztery przypadki,

⁹⁸ *Krajowa Izba Radców Prawnych; Naczelna Rada Adwokacka.*

⁹⁹ Z. Skoczek, *Rola Dziekana Rady Adwokackiej*, op. cit.

¹⁰⁰ K. Charmaz, *Teoria ugruntowana*, op. cit.; K. Konecki, *Studia z metodologii badań jakościowych*, op. cit.

¹⁰¹ J. Horton, R. Macve, G. Struyven, *Chapter 20 – Qualitative Research*, op. cit.; M.J. McIntosh, J.M. Morse, *Situating and Constructing Diversity in Semi-Structured Interviews*, op. cit.; M. Nicpoń, R. Marzęcki, *Pogłębiony wywiad indywidualny w badaniach politologicznych [w:] Przeszość, teraźniejszość, przyszłość : problemy badawcze młodych politologów*, Kraków 2010, s. 246–251; I. Przybyłowska, *Wywiad swobodny ze standaryzowaną listą poszukiwanych informacji i możliwości jego zastosowania w badaniach socjologicznych*, „Przegląd Socjologiczny” 1978, nr 30, s. 62–64; S.Q. Qu, J. Dumay, *The qualitative research interview*, „Qualitative Research in Accounting & Management” 2011, t. 8, nr 3, s. 238–261.

¹⁰² S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2012, s. 170–178.

w których w rozmowach brali udział także inni przedstawiciele samorządu na zaproszenie dziekana. Pomimo to każdy z wywiadów jest uważany za jedną jednostkę badawczą.

Dobór próby badawczej należałoby scharakteryzować w dwojaki sposób. Założono przebadanie przedstawicieli wszystkich 43 izb adwokackich i radcowskich w Polsce, po jednym przedstawicielu z każdej izby. Ostatecznie w badaniu wzięło udział 45 przedstawicieli, w 40 jednostkach badawczych, ponieważ trzy samorządy odmówiły udziału w badaniu¹⁰³.

Przedstawiciele rad izb adwokackich i radcowskich uznano za częściowo reprezentatywnych dla okręgowych samorządów prawniczych oraz wszystkich prawników przynależących do danej izby. W konsekwencji kumulatywnie przedstawiciele samorządów reprezentują wszystkie samorządy prawnicze i wszystkich prawników w Polsce. Taki dobór próby badawczej nie może być uznany za reprezentatywny, ale arbitralny, dokonany przez badającego. Warto jednak mieć na uwadze, że ta część całościowego badania jest jedynie jakościowym pogłębieniem badań reprezentatywnych. Wyniki poszukiwań mają charakter wyjaśniający i uszczegółowiający badania o charakterze ilościowym, stąd też reprezentatywność w tym wypadku ma charakter drugorzędny¹⁰⁴.

Wywiady prowadzono od 7 sierpnia 2017 roku do 22 grudnia 2018 roku. Poszczególne rozmowy nie interferowały ze sobą. Spotkania odbywał badacz osobiście, w przypadkach specjalnych przez telefon. Wcześniej ankietę umawiał się na spotkanie z badanym drogą listowną, pocztą elektroniczną, przez telefon lub poprzez dziekanów. Próby umówienia były podejmowane do momentu uzyskania zgody na spotkanie lub do stanowczej odmowy. Zapraszając do udziału w badaniu przedstawiano główne cele badawcze, hipotezy oraz afiliację badacza. Celowo pomijano prezentację szczegółowych pytań i poruszanych zagadnień, by nie pozwolić osobie badanej na wcześniejsze przygotowanie odpowiedzi (badany „saute”). Również ankietę nie czynił większego rozeznania odnośnie osoby wywiadowanej, by nie obciążać swego wrażenia wcześniejszymi opiniami. Miejscem przeprowadzenia rozmów były zazwyczaj biura ORA i OIRP, a w pojedynczych przypadkach indywidualne kancelarie prawne badanych¹⁰⁵.

Przed przystąpieniem do badania sporządzono szczegółowy scenariusz badania. Cały scenariusz, jak też poruszane zagadnienia i pytania zostały zaprojektowane w oparciu o wcześniej przeprowadzone badania ilościowe, badania pilotażowe, literaturę przedmiotu oraz intuicję badającego¹⁰⁶. Wszyscy wywiadowani zostali przebadani za pomocą jednolitego i identycznego scenariusza badania, podzielonego na sześć działów:

¹⁰³ Z. Sawiński, *Metody doboru respondentów* [w:] *Fieldwork jest sztuką: jak dobrać respondenta, skłonić do udziału w wywiadzie, rzetelnie i sprawnie zrealizować badanie: praca zbiorowa*, Warszawa 2005, s. 79–82.

¹⁰⁴ E.R. Babbie, *Podstawy badań społecznych*, op. cit., s. 204–208.

¹⁰⁵ S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, op. cit.; P.B. Sztabiński, Z. Sawiński, F. Sztabiński, *Fieldwork jest sztuką*, op. cit.

¹⁰⁶ S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, op. cit., s. 106–119; R. Miński, *Wywiad pogłębiony jako technika badawcza. Możliwości wykorzystania IDI w badaniach ewaluacyjnych*, op. cit., s. 40–45.

1. Pytania wprowadzające i tzw. metryczka;
2. Praktyka prawnicza badanego;
3. Praktyka badanego za granicą, w kraju z klientami zagranicznymi, współpraca z prawnikami zagranicznymi oraz posługiwanie się instytucjami prawa międzynarodowego (szczególnie UE) w postępowaniach prawnych;
4. Prawnicy w regionie;
5. Funkcjonowanie samorządu zawodowego w kontekście integracji europejskiej prawników;
6. Funkcjonowanie instytucji publicznych, międzynarodowych i polityk publicznych w zakresie integracji europejskiej prawników i świadczenia usług w kraju i Europie.

Zagadnienia były zwykle poruszane po kolei, z pewnymi odstępstwami od tej zasady. W przypadku braku deklarowanego doświadczenia w sprawach zagranicznych lub współpracy z klientami zagranicznymi pomijano ten temat. Rozmowy były za zgodą badanego rejestrowane w formie dźwiękowej. W przypadku odmowy rejestracji sporządzano szczegółowe notatki. Docelowo czas rozmowy był nieograniczony, lecz trwała ona średnio 53 minuty (od 20 minut do 150 minut). Po zakończeniu wywiadu badacz sporządzał kartę wywiadu, w której zamieszczał informacje o dacie, miejscu, długości, uczestnikach badania, formie rejestracji rozmowy oraz swoje opinie odnośnie zachowania badanego, jego postawy, widocznych emocji i zaangażowania, wiarygodności i prawdopodobności, notował też czynniki wpływające na przebieg badania i obciążające uzyskiwane wyniki¹⁰⁷.

Proces badawczy przebiegał płynnie, bez większych zakłóceń, niemniej pewne kwestie nastroczały problemów. Do tych głównych należały:

1. Problemy z umówieniem się na spotkania z badanymi i niechęć badanych do rozmowy;
2. Delikatna materia poruszana w badaniach, mogąca dotyczyć spraw objętych tajemnicą adwokacką lub radcowską;
3. Niechęć badanych do nagrywania rozmów;
4. Odgórne zakładanie przez badanego braku wiedzy i doświadczenia w zakresie badanego tematu;
5. Opinia badanych co do braku potrzeby prowadzenia tego typu badań lub złych intencji badacza;

W większości przypadków trudności zostały przezwyciężone poprzez rzeczowe wytłumaczenie badanym celów badania, ich poufności, utajnienia listy badanych. Nadto badacz wykazywał się dużą elastycznością w kwestiach organizacyjnych i technicznych, wyrozumiałością w sprawach delikatnych oraz zaniechał nagrywania wywiadów, jeżeli było to niezbędne¹⁰⁸.

¹⁰⁷ Z. Sawiński, *Zakończenie wywiadu. Opracowanie wywiadu i rozliczenie z wykonanej pracy* [w:] *Fieldwork jest sztuką: jak dobrać respondenta, skłonić do udziału w wywiadzie, rzetelnie i sprawnie zrealizować badanie: praca zbiorowa*, Warszawa 2005, s. 217–220.

¹⁰⁸ W. Jabłoński, *Sytuacje trudne w wywiadzie telefonicznym*, „Przegląd Socjologiczny: kwartalnik Polskiego Instytutu Socjologicznego” 2012, t. 61, nr 1, s. 133–153; K. Lisowski, *Ankieter w terenie, problemy z jakością badań terenowych*, „Relacje: studia z nauk społecznych” 2017, nr 3, s. 67–77.

Uzyskane nagrania rozmów zostały technicznie opracowane i wyczyszczone. Rozmowy zostały transkrybowane przez samego badacza przy wsparciu programów Skrybot (wersja sądowa)¹⁰⁹ oraz modułu rozpoznawania mowy Google¹¹⁰. Część wywiadów została transkrybowana według wskazań prowadzącego badanie przez firmę zewnętrzną. W związku ze zorientowaniem badania na znaczenie, dosłowna transkrypcja (verbatim) wywiadów nie była konieczna¹¹¹. W dalszych etapach badania pracowano wyłącznie z transkrypcjami wywiadów. Następnie obszernie wykorzystywano program wspomagający analizę jakościową ATLAS.TI¹¹². Pracę z transkrypcjami wywiadów prowadzono w sekwencji:

1. Ogólne zapoznanie się z transkrybowanym materiałem;
2. Porządkowanie materiału i opracowanie ramy tematycznej poprzez ustalenie głównych kategorii (kodowanie otwarte);
3. Wstępne kodowanie fragmentów materiału badawczego metodą *in vivo*;
4. Tworzenie nowych kategorii i kategoryzacja wtórna materiału (kodowanie selektywne);
5. Grupowanie fragmentów wypowiedzi w macierze tematyczne;
6. Analiza powiązań zakodowanych znaczeń;
7. Interpretacja i prezentacja wyników.

Praca z materiałem badawczym przebiegała szlakami ustalonymi na etapie prekonceptualizacji badania terenowego i samego kodowania, niemniej jednak poszczególne elementy tych szlaków nie zostały wcześniej ustalone. Często powstawały w toku badania, tak jak samego kodowania wyników. Badacz musiał być otwarty na nowe pomysły, aby rozpoznawać nowe znaczenia, także bez przerwy je analizując. W ten sposób nawet na etapie kodowania należało gruntować każdy element w terenie¹¹³.

Przeprowadzone badanie nie jest również wolne od błędów, które obciążają uzyskane wyniki. Ankieter starał się poruszać badane kwestie zgodnie ze scenariuszem, niemniej jednak z powodu nieprzewidywanych okoliczności nie zawsze było to możliwe. Taka sytuacja czasami prowadziła do pomijania pewnych kwestii podczas wywiadów. Niestety dochodziły do tego także problemy techniczne związane z nagrywaniem i odtwarzaniem nagranych rozmów. To zaś prowadziło do niekompletnych transkrypcji materiału badawczego.

Pewnym problemem było także nastawienie osób wywiadowanych. Niektórzy rozmówcy byli gotowi do rozmowy, zaś inni niechętni. Osoby przygotowane (często

¹⁰⁹ *Rozpoznawanie i dekodowanie mowy na tekst SkryBot*, <https://skrybot.pl> [6 marzec 2019 r.].

¹¹⁰ J. Kralka, *Patrzcie, napisałem ten artykuł bez trzymanki!*, <https://www.spidersweb.pl/2016/12/napisalem-tekst-mowiac-do-telefonu.html> [6 marzec 2019 r.].

¹¹¹ J. Bielecka-Prus, *Transkrypcja jako działanie interpretacyjne*, „Rocznik Lubuski” 2015, t. 51, nr 1, s. 41–51; S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, *op. cit.*, s. 153–161.

¹¹² J. Niedbalski, *Komputerowe wspomaganie analizy danych jakościowych: zastosowanie oprogramowania NVivo i Atlas.ti w projektach badawczych opartych na metodologii teorii ugruntowanej*, Łódź 2014.

¹¹³ K. Konecki, *Studia z metodologii badań jakościowych*, *op. cit.*, s. 59–77; S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, *op. cit.*, s. 167–177; A. Słysz, *Perspektywa zastosowania metodologii teorii ugruntowanej w badaniach rozwoju*, *op. cit.*, s. 14–15.

hiperaktywne) usiłowały narzucić swój obraz zjawisk objętych badaniem, nie trzymając się scenariusza. Osoby niechętnie badaniu zazwyczaj deklarowały brak znajomości tematu, sugerowały złe zamiary ankietera lub uczelni wyższych, informowały o braku czasu, siły lub ochoty na udział w badaniu. Obie postawy badanych prowadziły do wypaczenia wyników badania oraz zmuszały badacza do „przełamania” pierwotnych założeń badanych.

Pewnym mankamentem, mającym wpływ na wyniki badania, był także udział w rozmowach osób postronnych. Na zaproszenie wywiadowanego w rozmowach brały udział także inne osoby (cztery przypadki), co było niezgodne z założeniami badania. We wszystkich przypadkach wynikało to z braku wiary głównego badanego we własną wiedzę na temat badanego tematu. To z kolei automatycznie zmieniało charakter rozmowy i wpływało na otrzymywane odpowiedzi.

W pewnym stopniu cieniem na przebiegu rozmów kładły się problemy z umówieniem się na spotkania i ustaleniem terminów spotkań. Niektórzy wywiadowani byli bardzo długo namawiani na spotkanie, co prowadziło do ich pewnego zirykowania. Szczęśliwie w rozmowie osobistej takie negatywne emocje mogły zostać wyeliminowane.

W założeniu uczestnikami badań mieli być dziekani ORA oraz rad OIRP. Nie udało się jednak zrealizować tego postulatu. Dziekani z powodu natłoku obowiązków, wyrażanego przekonania co do braku wiedzy odnośnie tematu lub z innych pobudek, czasami wyznaczali inne osoby do uczestniczenia w rozmowach. Rozkład obowiązków członków rady jest ustalany przez samą radę oraz dziekana rady. Wiedza o środowisku prawniczym i zaangażowanie w działania samorządu nie są immanentnie związane z osobą dziekana, lecz członkami rady. Stąd też jej członkowie mogą posiadać równoważne dziekanowi kompetencje, a zatem ich udział nie wpływał negatywnie na badania.

W dwóch przypadkach dziekan wyznaczył do udziału w badaniu osoby niebędące członkami rad izb, gdyż uznał, że młodszy stażem prawnicy lepiej orientują się w analizowanym temacie. Niestety taka sytuacja prowadzi do powstania błędu badawczego, którego należy być świadomym. Ponieważ problem dotyczył 5% badanej populacji, należy uznać ją za akceptowalną.

Na wiarygodności wyników zaważyły też zastrzeżenia rozmówców dotyczące poufności zbieranych danych, zakresu informacji, ochrony danych osobowych, udostępniania informacji osobowych oraz udzielania informacji o sprawach mogących być objętymi tajemnicą adwokacką lub radcowską. W przypadku takich wątpliwości badacz informował o możliwości utajnienia odpowiedzi, rezygnacji z podpisywania w raporcie konkretnych wypowiedzi oraz nie kierował rozmowy na sprawy objęte ochroną informacji niejawnych. Zazwyczaj taki zabieg wystarczał do prowadzenia płynnej i otwartej rozmowy.

Rozmowy prowadzone osobiście umożliwiały także obserwację interlokutora, przełamywanie uprzedzeń i nawiązywanie pozytywnej relacji pomiędzy badaczem i badanym. Wywiady prowadzone za pośrednictwem telefonu uniemożliwiały wejście w tak głęboką relację, często przyjacielską. Stąd też rozmowy telefoniczne były bar-

dziej konkretne, a mniej emocjonalne („ludzkie”) w treści uzyskiwanych odpowiedzi. Nadto w rozmowach osobistych adwokaci i radcowie prawni byli bardziej skłonni do ujawniania własnych opinii, poglądów czy nawet szczegółów konkretnych spraw.

Druga faza tej części badania, czyli transkrypcja i kodowanie, także nie była wolna od pewnych obciążeń. Na pierwszy plan wysuwa się błąd zapisu związany z niedokładną transkrypcją wywiadów i samą transkrypcją. Z racji zorientowania badania na znaczenie, na plan dalszy schodzą wszelkie pozatreściowe komunikaty rozmówcy. Stąd transkrypcja *nie-verbatim* winna zostać uznana za wiarygodną. Oczywiście pewne problemy w zakresie transkrypcji przynosiły sprawy techniczne, które uniemożliwiały dokładne przepisanie fragmentów niektórych rozmów z powodu słabej jakości nagrania. Niestety doprowadziło to do zniekształcenia ok. 5% objętości wszystkich przepisanych rozmów.

Duże pole do błędów interpretacyjnych daje samo kodowanie rozmów, szczególnie etap kodowania otwartego i selektywnego. Badacz jest zmuszony przypisywać znaczenia (kategoryzować) poszczególne fragmenty wypowiedzi, co prowadzi do zniekształcenia przekazu. Sytuacja ta została rozwiązana poprzez kodowanie *in vivo*, tzn. podążając za badanym i na podstawie jego wypowiedzi tworzenie kodów i kategorii. Zabieg ten, znany z badań na gruncie teorii ugruntowanej, ograniczył niecelowe zniekształcenia materiału badawczego, jak i ułatwił zrozumienie poszczególnych wypowiedzi przez badacza i nadawanie właściwych znaczeń (kodów) ich fragmentom.

Ponadto na etapie kategoryzacji i kodowania selektywnego, kiedy dochodzi do grupowania (indeksowania, „ściągnięcia”) wielu bliskich znaczeniowo kodów (zawężanie pola znaczeniowego), ztraca się pewne poboczne elementy znaczeniowe. W ten sposób powstaje bowiem jeden kod o zbiorze najważniejszych ich cech. Przyjęcie szerokiego pola kodowania na dość szczegółowym poziomie umożliwiło jednak częściowe ograniczenie tego problemu. Należy mieć tu jednak na uwadze, że problem ten dotyczy tego, jak też wszystkich innych badań o charakterze jakościowym¹¹⁴.

Badanie niereaktywne

Poszukiwania badawcze prowadzone metodami niereaktywnymi mają charakter subsydiarny wobec szerokiego wachlarza metod socjologicznych oraz analizy prawnej. Wyraźnie oddzielamy metody niereaktywne od metod prawnych, chociaż te drugie także mają charakter analizy źródeł niereaktywnych lub częściowo niereaktywnych. Zazwyczaj w nauce nie uznaje się badawczych metod prawnych za niereaktywne metody badawcze, chociaż faktycznie nimi są. Metody te stanowią wyodrębnioną grupę metod badawczych zazwyczaj niekojarzonych z metodami niereaktywnymi, dlatego też obecne badania należy bardziej wiązać z pionem badań socjologicznych

¹¹⁴ K. Kistelski, *Błędy ankierskie w wywiadzie kwestionariuszowym i ich skutki*, „Acta Universitatis Lodzensis. Folia Sociologica” 1984, nr 9, s. 149–189; S. Kvale, *Prowadzenie wywiadów*, op. cit., s. 153–157; P.B. Sztabiński, Z. Sawiński, F. Sztabiński, *Fieldwork jest sztuką*, op. cit., s. 347–419.

niż prawnych, chociaż w rzeczy samej wiążą się one z oboma podejściami metodologicznymi¹¹⁵.

Na potrzeby niniejszych badań metody niereaktywne były stosowane wyłącznie wtedy, kiedy same metody socjologiczne i prawne okazywały się niewystarczające i nie pozwalały na kontrolę danego zjawiska. Ich wyniki zostały w całości wkomponowane w wyniki badań socjologicznych, stanowiąc ich uzupełnienie. Innymi słowy, w tych miejscach, gdzie uzyskanie wyników badań prowadzonych metodami socjologicznymi było niemożliwe, znacząco utrudnione lub były one niepełne lub niewiarygodne, korzystano z metod niereaktywnych. Dlatego też uzyskiwane ostateczne rezultaty należy uznawać za miarodajne.

Badania niereaktywne były prowadzone klasyczną metodą analizy zawartości (*content analysis*) Bernarda Barelsona. Dokonano jednak niewielkich modyfikacji metodologicznych posiłkując się metodą Walerego Pisarka¹¹⁶. Co ważne, przyjęto, że analiza komunikatu winna być oparta o wszelkie czynniki komunikowania: zarówno tekst jawny, jak też elementy pozajęzykowe, np. grafiki, układ tekstu, rozłożenie komunikatów, tłumaczenia komunikatów na języki obce. Skoncentrowano się na analizie znaczeniowej. Kwestie językoznawcze, szczególnie semiotyczne, nie odgrywały istotnego znaczenia podczas analiz. Kodowanie opierano także na znaczeniu, nie zaś na metodach kodowania językoznawczego. Przykładowo, nie koncentrowano się np. na kodowaniu względem długości komunikatu lub części znaczeniowych z językoznawczego punktu widzenia, lecz kodowanie opierano na stosownej klasyfikacji komunikatów merytorycznych¹¹⁷.

Analiza literatury, raportów i innych danych zastanych były prowadzone w ramach poszukiwań ogólnie znanych jako *desk research* lub (w krajach anglosaskich) jako zbiór metod analizy danych. Nie jest to jednorodna metoda badawcza, lecz raczej zbiór dyrektyw postępowania ze wszelkimi materiałami, które są poddawane analizie w ramach badań niereaktywnych. Korzystanie z metody analizy danych zastanych było traktowane jako ostateczność, wyłącznie tam, gdzie inne metody zawiodły lub otrzymywane rezultaty wymagały weryfikacji lub udoskonalenia. Stosując zespół metod analitycznych kierowano się dyrektywami metodologicznymi z kręgu psychologii, w ujęciu Charlesa M. Judda. Metodą analityczną przebadano głównie publikacje wydawane przez krajowe samorządy zawodowe, międzynarodowe stowarzyszenia prawnicze oraz publiczne organizacje międzynarodowe¹¹⁸.

¹¹⁵ E.R. Babbie, *Podstawy badań społecznych*, op. cit., s. 340–369; M. Makowska, *Analiza danych zastanych: przewodnik dla studentów*, Warszawa 2018, s. 9–31.

¹¹⁶ E.R. Babbie, *Podstawy badań społecznych*, op. cit., s. 342–353; B. Berelson, *Content analysis in communication research*, New York 1971; M. Makowska, *Analiza danych zastanych*, op. cit., s. 127–195; W. Pisarek, *Analiza zawartości prasy*, Kraków 1983.

¹¹⁷ U. Flick, E. von Kardoff, I. Steinke, *A Companion to Qualitative Research*, London 2004, s. 266–276; K. Szczepaniak, *Zastosowanie analizy treści w badaniach artykułów prasowych: refleksje metodologiczne*, „Acta Universitatis Lodzensis. Folia Sociologica” 2012, nr 42, s. 97–100.

¹¹⁸ E.R. Babbie, *Podstawy badań społecznych*, op. cit., s. 353–360, 399–424; B. Borowska-Beszta, U. Bartnikowska, K. Ćwirynkało, *Analiza wtórna jakościowych danych zastanych: Przegląd założeń teoretycznych i aplikacji metodologicznych*, „Jakościowe Badania Pedagogiczne” 2017, t. 2, nr 1, s. 9–20; U. Flick, E. von Kardoff, I. Steinke, *A Companion to Qualitative Research*, op.

Badania prowadzone metodami niereaktywnymi zostały podzielone na dwie części. Pierwsza część dotyczyła samych polskich prawników, zaś druga samorządów zawodowych adwokatów i radców prawnych. W pierwszym przypadku planowano dokonać analizy danych dotyczących cech statystycznych polskich prawników w zakresie znajomości języków obcych, specjalizacji międzynarodowych, podejmowanych staży zagranicznych, ukończonych studiów i kursów w kontekście pracy za granicą, współpracy z klientami zagranicznymi i korzystania z instytucji prawa międzynarodowego w postępowaniach sądowych. Analizy miały zostać przeprowadzone w oparciu o dane statystyczne zbierane przez ORA i rady OIRP w procesie ubiegania się o uzyskanie uprawnień zawodowych radców prawnych i adwokatów, zmiany tych danych oraz dobrowolnego uzupełniania informacji.

Niestety polskie samorządy zawodowe nie udostępniły danych statystycznych dotyczących prawników lub nie umożliwiły sporządzenia niezbędnych zestawień zbiorczych. W związku z tym postanowiono w inny sposób pozyskać informacje. Analiza zawartości (*content analysis*) informacji zawartych na stronach internetowych prawników biorących udział w badaniu prowadzonym metodą kwestionariuszową, techniką ankiety daje obraz skali świadczenia usług prawniczych przez polskich prawników w dobie integracji europejskiej i globalizacji. Zakres świadczenia usług prawniczych klientom zagranicznych, podejmowanie pracy za granicą oraz korzystanie z narzędzi prawa międzynarodowego można wskazać także poprzez analizę zawartości stron internetowych¹¹⁹.

Poszukiwania te zostały podzielone na kilka kategorii, w związku z czym określono następujące ich cele:

1. **Dane podstawowe (metryczka)** – określenie rozkładu geograficznego prawników, zajmujących się aktywnością międzynarodową; wiek i płeć oraz posiadany tytuł zawodowy służące określeniu korelacji pomiędzy tymi cechami a aktywnością na polu zagranicznym;
2. **Kompetencje i droga do ich uzyskania** (języki, wykształcenie, szkolenia), służące zdefiniowaniu specjalizacji międzynarodowej i jej zakresów oraz czynników kształtujących taką specjalizację w zakresie posiadanych kompetencji;
3. **Specjalizacja, w tym specjalizacja międzynarodowa i współpraca z zagranicą**, służące sprawdzeniu, jacy prawnicy i w jakim zakresie pracują za granicą i klientami zagranicznymi, jak i realizowaniu ich kompetencji w tego typu sprawach, a także ewentualny obszar działalności za granicą;

cit., s. 270–290; C. Frankfort-Nachmias, D. Nachmias, *Metody badawcze w naukach społecznych*, *op. cit.*, s. 320–350; C.M. Judd, G.H. McClelland, C.S. Ryan, *Data Analysis: A Model Comparison Approach*, Second Edition, New York 2011.

¹¹⁹ B. Butryn, M. Laska, *Analiza porównawcza witryn e-sklepów w ujęciu branżowym: propozycja metody badań*, „Informatyka Ekonomiczna” 2014, nr 1, s. 341–345; R. Gibson, *Web Content Analysis*, https://www.exeter.ac.uk/media/universityofexeter/elecDEM/pdfs/amsterdamwksp/Web_Content_Analysis_Rachel_Gibson.pdf [9 kwiecień 2020 r.]; S.C. Herring, *Web Content Analysis: Expanding the Paradigm* [w:] *The International Handbook of Internet Research*, Springer Verlag 2010; Kim I, Kuljis J, *Applying content analysis to web-based content*, „Journal of Computing and Information Technology” 2010, t. 18, nr 4, s. 369–375.

4. ***Posiadanie i tłumaczenie strony internetowej*** jako potwierdzenie kierowania treści do klientów zagranicznych.

Analizie podlegały wszystkie strony internetowe prawników biorących udział w socjologicznym badaniu kwestionariuszowym. W przypadku zatrudnienia prawnika w większej firmie lub prowadzenia praktyki w ramach spółki analizowano witryny internetowe całego podmiotu. Jeżeli jurysta współpracował lub był zatrudniony w kilku podmiotach to analizowano ten, który był podstawowym miejscem świadczenia usług przez prawnika. Analizie podlegały wszystkie oficjalne strony i podstrony związane z danym prawnikiem lub jego przedsiębiorstwem. Łącznie dokonano analizy zawartości 254 stron internetowych. Listę podmiotów, których strony analizowano, można znaleźć w załączniku nr 9. Analizę danych prowadzono w okresie od 20 lutego do 10 marca 2019 roku. Kodowanie wyników przebiegało w sposób jakościowy. Wyniki pogrupowano według kategorii jakościowych. Cała jednak strona internetowa była uznawana za deklarację podejmowania konkretnej aktywności zawodowej o charakterze międzynarodowym. Została ustalona ilościowa skala natężenia umiędzynarodowienia praktyki danego jurysty. Przyjęto następujące warunki skalowania analizowanych stron internetowych pod względem umiędzynarodowienia praktyki prawniczej:

- 0 – brak strony internetowej lub brak jakiegokolwiek wzmianki o aktywności za granicą, specjalizacji zagranicznej, klientach zagranicznych
- 1 – prawnik, który wykazuje niewielką aktywność międzynarodową, ukierunkowanie na klientów zagranicznych, posługiwanie się instytucjami prawa międzynarodowego
- 2 – prawnik, w którego praktyce istotnym elementem jest praca transgraniczną, za granicą, z klientami zagranicznymi
- 3 – prawnik specjalizujący się w sprawach transgranicznych, z klientami zagranicznymi, posługujący się instytucjami prawa międzynarodowego

Na podstawie uzyskanych danych stworzono ranking prawników i kancelarii prowadzących działalność transgraniczną, za granicą oraz współpracujących z klientami zagranicznymi. Uzyskane dane posłużyły także do konstruowania kolejnych etapów badania.

Prawnicy podają na swoich stronach internetowych jedynie te informacje, które uważają za stosowne. Ocena zaś tych danych ma także charakter subiektywny. Fakt, że nie wszyscy badani prawnicy posiadają witryny internetowe, również obniża wiarygodność wyników. Warto jednak zauważyć, że sama deklaracja prawnika, że zajmuje się sprawami ponad krajowymi, jest już wskazaniem tego, że jest to dla niego temat ważny, nawet wówczas, kiedy w rzeczywistości nie realizuje spraw niekrajowych w zakresie, o jakim wspomina na własnych witrynach internetowych. Jedynie w ten sposób można było uzyskać informacje od reprezentatywnej grupy polskich adwokatów i radców prawnych, nie posiadając danych z rejestrów publicznych. Triangulacja metod badawczych pozwoliła znacznie zniwelować mankamenty tego etapu badawczego.

4 . Zakończenie

Badanie zostało skonstruowane wokół głównej hipotezy badawczej: **globalizacja zwiększa możliwości świadczenia międzynarodowych usług prawniczych przez polskich prawników** oraz hipotez dodatkowych:

1. Polscy prawnicy coraz częściej świadczą usługi na rzecz cudzoziemców i zagranicznych firm.
2. Polacy świadczą swoje usługi prawnicze poza granicami Polski.
3. Liczne ograniczenia, bariery i trudności w świadczeniu usług międzynarodowych sprawiają, że polscy prawnicy wybierają różne strategie.
4. Nowe możliwości wynikające z globalizacji prowadzą do posługiwania się przez polskich prawników międzynarodowymi mechanizmami prawnymi na rzecz lokalnych klientów.
5. Migrujący klienci zagraniczni zwiększają skłonność jurystów do posługiwania się międzynarodowymi mechanizmami świadczenia usług prawnych.
6. Świadczenie usług z wykorzystaniem mechanizmów międzynarodowych prowadzi do powstawania nowych instrumentów prawnych.
7. Usługi prawnicze zmieniają się pod wpływem zjawisk globalizacyjnych.
8. Prawnicy dostosowują się do zmian globalizacyjnych jako usługodawcy otoczenia biznesu.

Przeprowadzona procedura badawcza pozwoliła na sprawdzenie głównej oraz dodatkowych hipotez. Większość wniosków została przedstawiona w raporcie badawczym w toku konkretnego elementu badania lub podczas odpowiadania na pytania badawcze. Postawiona ogólna hipoteza badawcza została w całości sprawdzona. Jednak proces falsyfikacji doprowadził do jej obalenia (falsyfikacja negatywna – dyskconfirmacja). Procesy globalizacyjne w rzeczywistości nie zwiększają możliwości świadczenia międzynarodowych usług przez polskich prawników.

Tak postawiony wniosek nie jest jednak kompletny. Rozwiązanie tej hipotezy ma dwa wymiary: obiektywny oraz subiektywny. W pierwszym przypadku zanegowanie głównej hipotezy badawczej nie jest w pełni prawidłowe (rezultat dyskconfirmacji). Jak wykazano w badaniu, istnieją szerokie procesy dotyczące wszystkich prawników na świecie, które należy wiązać z globalizacją. W przypadku prawników należą do nich w szczególności:

1. Istnienie prawideł prawa międzynarodowego, w tym Unii Europejskiej, które ułatwiają prawnikom pracę poza własnym krajem, w środowisku międzynarodowym, transgranicznie, a także instrumentów prawa międzynarodowego włączonych do krajowych porządków prawnych. Istnienie tych norm prawnych jest często warunkiem koniecznym dla świadczenia takich specyficznych usług.
2. Funkcjonowanie międzynarodowych zrzeszeń prawniczych i międzynarodowych przedsiębiorstw świadczących usługi prawnicze. Organizacje i firmy zwiększają możliwości świadczenia usług prawniczych, zawieranie porozumień, wzajemne

możliwości zastępowania prawników przez zagranicznych kolegów, pozyskiwania zagranicznych klientów, tzw. sieciowanie zawodowe i lobbying.

3. Zwiększanie się liczby klientów cudzoziemskich i międzynarodowych. Z powodu globalizacyjnych zmian gospodarczych dość swobodnie przemieszcza się kapitał, ludzie, usługi itd., co widać szczególnie w Europie. Wspólnie z ludnością przemieszczają się prawnicy, którzy świadczą niezbędne usługi otoczenia biznesu i wsparcia klientów indywidualnych.
4. Rozszerzanie się kompetencji i kwalifikacji prawników dzięki podejmowaniu działalności oraz edukacji w zglobalizowanym świecie edukacji i nauki.

Są to zjawiska powstające lub rozszerzające się pod wpływem zjawisk globalizacyjnych. Wpływają one bezpośrednio na prawników, zależą także od ich istnienia. Bez wątpienia znakomicie zwiększają one możliwości świadczenia usług międzynarodowych przez wszystkich prawników, także prawników polskich. Wiele z nich nie mogłoby dojść do skutku, gdyby świat się nie globalizował. Są to czynniki o charakterze obiektywnym, które po prostu istnieją – nawet wówczas, kiedy są niezauważalne. Z ich punktu widzenia stawiana hipoteza ulega potwierdzeniu (skutek konfirmacyjny).

Obiektywne czynniki globalizacyjne muszą zostać przefiltrowane przez wiele subiektywnych instytucji. Następuje to wówczas, kiedy mają one dotyczyć wązszych środowisk czy specjalności prawniczych. Postawiona hipoteza dotyczy w szczególności prawników polskich, stąd też obiektywne czynniki muszą ulec zawężeniu i subiektywizacji. Z polskiego punktu widzenia zaznaczone argumenty nie mają większego znaczenia. Jak wykazało badanie, polscy prawnicy, ich środowisko i organizacje, a także władza publiczna są głusi na ogólnoświatowe trendy globalizacyjne. Wpływ zakreślonych korzyści globalizacyjnych na szeregowych polskich jurystów jest czysto iluzoryczny.

Przedstawione w badaniu wskaźniki wykazały, że w rzeczywistości Polacy nie świadczą usług międzynarodowych, nie pracują transgranicznie, nie posługują się instrumentami prawa międzynarodowego w postępowaniach krajowych, nie zrzeszają się w międzynarodowych organizacjach prawniczych, nie uczestniczą w międzynarodowych firmach prawniczych, nie starają się zajmować klientami zagranicznymi i wsparciem międzynarodowego kapitału, a także nie korzystają z dobrodziejstw międzynarodowej edukacji. Jest to zjawisko powszechne w Polsce, które dotyczy wszystkich prawników wyróżnionych na podstawie przeróżnych kryteriów. Taki wniosek jest oparty zarówno na mierzalnych współczynnikach, jak i na ogólnej, jakościowej ocenie.

Jak wykazano, występujące w Polsce zjawiska nie pokrywają się z występującymi pośród prawników europejskich i światowych. Światowe procesy globalizacyjne dotyczą jedynie około 0,2% polskich jurystów. To marginalna wartość, dlatego należy ją postrzegać jako ciekawostkę, a nie jako obraz polskiego środowiska prawniczego. Oczywiście procesy globalizacyjne wpływają na polskich adwokatów i radców prawnych, jest to jednak wpływ niezauważalny, uboczny i zarazem niewymierny. Należy podkreślić, że w rzeczywistości istniejące i identyfikowane czynniki globalizacyjne nie wpływają na ogół polskich prawników. W stosunku do Polaków postawiona hipoteza

badawcza nie ulega potwierdzeniu i tym samym zostaje obalona (falsyfikacja). Prawidłowo postawiona teza, która została udowodniona, powinna brzmieć: **Globalizacja zwiększa możliwości świadczenia międzynarodowych usług prawniczych, lecz nie dotyczy to polskich prawników.**

W zdecydowanej większości proces falsyfikacji hipotez dodatkowych przebiegał identycznie jak w przypadku tej głównej. Zasadniczo w odniesieniu do prawników jako całości hipotezy się potwierdzała, lecz w przypadku polskich specjalistów kontrola hipotez doprowadziła do negatywnego skutku (zazwyczaj dyskfirmacji). Polscy prawnicy nie świadczą coraz częściej usług na rzecz cudzoziemców i zagranicznych klientów. Owszem, szerokie procesy globalizacyjne zwiększają liczbę osób zagranicznych w Polsce, nasilają też wyjazdy Polaków za granicę i napływ kapitału niekrajowego. Polscy prawnicy nie korzystają jednak z dobrodziejstw tych zmian, nie przyłączają się do nich ani ich nie wykorzystują. Starają się z całych sił, aby sprawy niekrajowe trafiały wyłącznie do bardzo wąskiej grupy specjalistów. Faktycznie, te 0,2% wyspecjalizowanych międzynarodowo prawników zauważa wzrost liczby i istotności spraw o charakterze ponadkrajowym. Niektóre wyspecjalizowane kancelarie prawne rozwijają się bardzo intensywnie, czasami nawet mają zbyt wielu międzynarodowych klientów. Nie są to jednak liczby na tyle wielkie, aby inni polscy juryści musieliby dodatkowo specjalizować się w świadczeniu usług z elementami międzynarodowymi.

Stoimy więc w przededniu zwiększania się wolumenu takich usług. Zmiana nie następuje jednak ani szybko, ani na masową skalę. Należy również zaznaczyć, że w obszarach przygranicznych pracują polscy i zagraniczni prawnicy sygnalizujący zwiększającą się liczbę drobniejszych spraw cudzoziemskich. Sytuacja taka dotyczy jednak zaledwie kilkunastu prawników działających transgranicznie i nie wpływa na ogół polskich adwokatów i radców prawnych. Dlatego też ta hipoteza badawcza musi zostać również zweryfikowana negatywnie.

Podobna sytuacja dotyczy świadczenia usług prawniczych przez polskich prawników poza granicami Polski. Jak wykazano, liczba polskich prawników za granicą jest również znikoma. Prawnicy polonijni utracili łączność z krajem i stają się lokalnymi prawnikami za granicą. Świadczenie usług transgranicznych i międzynarodowych jest wyłącznie domeną minimalnej grupy polskich specjalistów. Prawnicy lokalni nawet nie próbują zajmować się świadczeniem usług transgranicznych. Oprócz specjalistów krajowych za granicą pracują Polacy, którzy wyjechali tam w sprawach edukacyjnych, rodzinnych i prywatnych. Zazwyczaj jednak była to podróż w jedną stronę. Mowa tutaj o niemożliwej do pełnego zdefiniowania grupie ludzi, która nie przekracza kilkuset osób na przestrzeni ostatnich 40 lat. Polacy nie świadczą zatem usług prawniczych poza Polską. Podejmowane aktywności mają charakter śladowy.

Zidentyfikowano liczne ograniczenia i bariery dla świadczenia międzynarodowych usług prawniczych. Wykazano, że przyczyniają się one do ograniczania, czasami wręcz uniemożliwiania świadczenia międzynarodowych usług prawniczych przez polskich adwokatów i radców prawnych. Szczególnie ograniczenia o charakterze mentalnościowym, edukacyjnym i ekonomicznym wpływają negatywnie na potencjalną

pracę międzynarodową polskich specjalistów prawniczych. W zasadzie jednak polscy prawnicy przybierają wyłącznie jedną strategię w stosunku do zidentyfikowanych barier: lekceważą je. Polscy juryści nie podejmują i nie chcą podejmować się prac o charakterze międzynarodowym, stąd też zidentyfikowane bariery ich nie dotyczą. W sytuacji, kiedy jakaś bariera jest dla nich zauważalna – unikają konfrontacji, uchylają się od niej, przemilczają ją lub starają się przerzucić ją na innych.

Większość zidentyfikowanych ograniczeń dotyczy tych prawników, którzy w większej lub mniejszej części swojej praktyki obracają się w świecie usług międzynarodowych. Takie osoby przyjmują różne strategie i różne metody ich przewycięzania. Podobnie jak w przypadku prawników pracujących w innych krajach polscy specjaliści przewycięzają bariery, obierając takie strategie, jak m.in.:

1. łączenie się w duże międzynarodowe korporacje prawnicze z oddziałami na całym świecie;
2. nawiązywanie współpracy z prawnikami i innymi specjalistami z całego świata za pomocą Internetu, branżowych forów i konferencji, osobistych kontaktów lub międzynarodowych stowarzyszeń prawniczych;
3. współtworzenie międzynarodowych stowarzyszeń prawniczych, których zadaniem jest także wypracowywanie ponadkrajowych standardów pracy oraz lobbing;
4. powiększanie swoich kompetencji i kwalifikacji poprzez studia zagraniczne, naukę języków obcych oraz udział w praktykach, stażach, warsztatach i konferencjach za granicą;
5. indywidualne lub grupowe wpływanie na ośrodki władzy publicznej oraz własne samorządy zawodowe, co ma na celu zmotywowanie ich do podejmowania działań na rzecz prawnej i formalnej internacjonalizacji zawodów prawniczych;
6. osobiste uczestniczenie w pracach gremiów krajowych i międzynarodowych jako doradcy i funkcjonariusze zajmujący się sprawami internacjonalizacji zawodów prawniczych;
7. prowadzenie wyspecjalizowanych praktyk prawniczych w zakresie spraw międzynarodowych, kierowanie oferty do cudzoziemców, otwieranie fili za granicą, wiązanie się z zagranicznym kapitałem.

Zidentyfikowane strategie przewycięzania barier są typowe dla jurystów w całej Europie i na świecie. W Polsce jednak są one podejmowane rzadko i to niemal wyłącznie przez prawników specjalizujących się w sprawach z elementami międzynarodowymi. Postawiona więc hipoteza ulega potwierdzeniu na poziomie globalnym. W szczególności jednak widzimy, że „różne strategie” dotyczą wyłącznie wąskiej grupy polskich specjalistów prawniczych, a strategia unikania niemalże wszystkich.

Procesy globalizacyjne prowadzą do powstawania norm prawa międzynarodowego, kształtującego przeróżne instrumenty umożliwiające instytucjom wymiarów sprawiedliwości i samym prawnikom efektywne prowadzenie działań międzynarodowych. Szczególnie Unia Europejska kreuje nowe instrumenty związane z międzynarodowym wymiarem sprawiedliwości. Szerokość i mnogość nowych rozwiązań prawnych o charakterze transgranicznym i międzynarodowym praktycznie wymusza na prawnikach posługiwanie się nimi. Polscy prawnicy muszą więc posługiwać się mechanizmami

kreowanymi przez prawo międzynarodowe, głównie europejskie. Nie mogą tego uniknąć, ponieważ prawo międzynarodowe wpływa na prawo krajowe. W większości przypadków jednak starają się unikać wykorzystywania tych instrumentów we własnej pracy. Większość z nich nie poprosi sądu o zagraniczne doręczanie listów, przeprowadzenie dowodów, wykonywanie wyroków czy zastosowanie procedur eks-tradycyjnych. Tego typu instrumenty są wykorzystywane wyłącznie w ostateczności, kiedy nie ma innego rozsądnego wyboru. W większości przypadków polscy prawnicy nie zdają sobie nawet sprawy z tego, że niektóre takie instytucje istnieją i zostały wprowadzone do krajowego porządku prawnego.

Podobnie jak w przypadku pozostałych hipotez odmienna sytuacja jest obserwowana pośród polskich prawników, którzy specjalizują się w sprawach międzynarodowych. Tym razem jednak dotyczy ona również prawników świadczących usługi transgraniczne oraz jurystów zaangażowanych w sprawy ochrony praw człowieka, sprawy karne (w dziedzinie międzynarodowych instrumentów prawa karnego) oraz wykształconych za granicą. W sposób naturalny takie osoby posługują się wszystkimi procedurami wprowadzanymi na podstawie prawa międzynarodowego. W normalnej praktyce nie odróżniają instrumentów krajowych od ponadkrajowych, ponieważ oba typy są im dobrze znane. Sprawy lokalne są przez nich traktowane tak samo, jak te dotyczące wielkich międzynarodowych spraw rozgrywających się w światowych metropoliach. Oczywiście są oni w pełni świadomi pochodzenia procedur w polskim prawie procesowym. Podobna sytuacja zachodzi także w przypadku prawników zagranicznych praktykujących w Polsce. W przypadku tych grup jurystów stawiana hipoteza w całości okazuje się prawdziwa.

Migracje międzynarodowych klientów, przemieszczanie się biznesu, ludzi i usług powinno samoistnie tworzyć potrzebę zajmowania się ich sprawami. W konsekwencji juryści powinni specjalizować się w sprawach także ponadlokalnych. Takie zjawisko jest jednak widoczne wyłącznie w tych miejscach, gdzie migracje międzynarodowe są zauważalne i stałe. Imigracja do Polski utrzymuje się na niskim poziomie. Polska wciąż nie jest docelowym krajem dla imigrantów. Jest to tendencja odwrotna niż w większości krajów Europy zachodniej. Przybywający do Polski Ukraińcy są tutaj tymczasowo. Jak wykazano w toku badania, nasi wschodni sąsiedzi stronią od kontaktów z polskimi prawnikami i wymiarem sprawiedliwości. W konsekwencji nie wchodzi w orbitę zaangażowania prawników lub czynią to rzadko. Oznacza to, że z powodu braku imigracji do Polski problematyka wpływu obcokrajowców na prawników praktycznie nie występuje. Skutkiem jej braku jest również nieistnienie kwestii posługiwania się przez polskich adwokatów i radców prawnych instrumentami międzynarodowymi w stosunku do imigrantów. Postawiona hipoteza zostaje więc w całości obalona.

Istnieją oczywiście odstępstwa od tak postawionego wniosku. Dotyczą one przede wszystkim prawników, którzy pracują pomiędzy granicami, transgranicznie. W Polsce praktykuje ich kilkunastu, większość na pograniczu polsko niemieckim. Prowadzą często kancelarie i sprawy po dwóch stronach granicy. Już z samej natury rzeczy migracje ludności konstituują ich jako specjalistów od spraw transgranicznych. Bez

migracji nie istnieliby. Faktycznie, dzięki migrantom, zazwyczaj krótkotrwałym, muszą korzystać z instrumentów prawa międzynarodowego, głównie Unii Europejskiej. Dlatego też w stosunku do nich postawiona hipoteza okazuje się prawdziwa. Prawnicy zajmujący się na co dzień sprawami z elementami międzynarodowymi sprawnie posługują się instrumentami prawa międzynarodowego. Biegle korzystają z nich – są one dla nich naturalne. Zagraniczni klienci nie zwiększają ich skłonności do posługiwania się takimi instrumentami. W stosunku do prawników intencjonalnie zajmującymi się sprawami z elementami międzynarodowymi stawiana hipoteza nie jest więc ani prawdziwa, ani fałszywa. Ma po prostu neutralny charakter (konfirmująco-dyskonfirmujący).

Zasadniczo należy zaprzeczyć twierdzeniu, że świadczenie usług prawniczych z elementami międzynarodowymi prowadzi do powstawania nowych instrumentów prawnych. Sama praca prawników w sprawach z udziałem klientów, instrumentów i elementów międzynarodowych bezpośrednio nie przekłada się na powstawanie prawnych instytucji wprowadzających, usprawniających lub zmieniających zasady i formy pracy transgranicznej czy międzynarodowej. Po prostu nie istnieje korelacja pomiędzy pracą prawnika a tworzeniem prawa.

W bardzo wielu przypadkach, z których kilkadziesiąt przeanalizowano w trakcie badania, konkretne prawne instytucje oraz działanie prawników są przedmiotem orzeczeń sądowych oraz opinii doktryny prawa. W konsekwencji stosowanie poszczególnych instytucji prawnych znajduje się w orbicie instytucji interpretowania, wykładni i stosowania prawa. W ten sposób stare instrumenty prawa dotyczące międzynarodowego świadczenia usług prawniczych podlegają modyfikacjom. Trudno jest przyznać, że akty stosowania prawa oraz *opinio iuris* kreują nowe instrumenty, lecz czasami mocno je odmieniają. Sytuacja taka ma miejsce szczególnie wówczas, kiedy konkretne sprawy trafiają do trybunałów międzynarodowych. Nadto w tych krajach, w których rola orzecznictwa i poglądów doktryny ma charakter prawotwórczy (*common law* oraz systemy mieszane), można mówić o bezpośrednim wpływie świadczenia przez prawników pracy na kształt instrumentów prawnych ułatwiających pracę prawnikom międzynarodowym. Kształtująca prawo rola instytucji systemu *common law* nie może być przeceniana, dotyczy ona zresztą bardzo wąskiego zakresu spraw i jurysdykcji.

O ile w przypadku bezpośredniego wpływu działań prawników na nowe instytucje prawne należy raczej zanegować stawianą hipotezę, o tyle w przypadku wpływu pośredniego jest wręcz przeciwnie. Naturalną kolejną rzeczą jest, że rosnące nakłady pracy prawników w sprawach z elementami międzynarodowymi powodują większą ich zauważalność pośród społeczeństw, ich organów przedstawicielskich oraz szeroko pojętej władzy publicznej. W konsekwencji organy kreujące prawo muszą ustosunkowywać się do praktyki. Podobna sytuacja zachodzi w przypadku wyciągania wniosków przez władze publiczne na podstawie orzecznictwa sądowego i opinii doktryny prawa. W tym wypadku wnioski muszą być często wyciągane natychmiast ze względu na wiążące orzecznictwa niektórych sądów (np. TSUE czy sądów konstytucyjnych). Tutaj widzimy więc bezpośrednie przełożenie pracy prawników na orzecznictwo sądowe i dalej na kreowanie nowych przepisów prawa ułatwiających międzynarodową

pracę prawników. Nie można także nie zauważyć, że sami prawnicy indywidualnie lub poprzez swoje stowarzyszenia uczestniczą w procedurach tworzenia prawa. Lobbyści, eksperci, przedstawiciele i *amicii curiae* to często specjaliści od spraw międzynarodowych. Dzięki ich zaangażowaniu tworzone jest prawo odpowiadające na ich potrzeby. Postawiona hipoteza wydaje się zatem jedynie częściowo potwierdzona. Samo świadczenie usług prawniczych o charakterze ponadkrajowym nie implikuje za sobą zmian w prawie krajowym lub międzynarodowym, natomiast liczne działania pośrednie wywołują takie skutki.

Usługi prawnicze od wielu lat ulegają zmianom. Wpływa na to wiele czynników, lecz jednym z istotniejszych jest wpływ zjawisk globalizacyjnych. Przeprowadzone badanie szeroko wskazało na nowo powstające typy usług, usługi zmieniające się oraz usługi odchodzące do przeszłości. Postawiona hipoteza jest nad wyraz prawidłowa. Staje się więc twierdzeniem.

Jak pokazało przeprowadzone badanie, podstawowa zmiana globalizacyjna usług prawniczych polega na powstawaniu ich nowych rodzajów. Przede wszystkim powstają usługi o charakterze międzynarodowym. Są to usługi niezwiązane z pojedynczymi krajami, lecz prowadzone ponad krajami lub w bardzo wielu, trudnych do zliczenia jurysdykcjach. Przede wszystkim chodzi tu o usługi dotyczące międzynarodowego prawa prywatnego, szczególnie gospodarczego, finansowego, w tym przejęcia, spółki, kartele, korporacje, giełdy i akcje, prawo morza, międzynarodowe prawo karnego oraz międzynarodowego prawa rodzinne a także takie instytucje jak arbitraż międzynarodowy czy procedury obowiązujące w trybunałach międzynarodowych. Osobnym typem usług prawniczych powstałych pod wpływem zmian globalizacyjnych są usługi doradztwa i przedstawicielstwa realizowane w ramach istnienia prawa międzynarodowego publicznego, w tym prawa Unii Europejskiej.

Drugim typem nowopowstałych usług są te dotyczące praktyki transgranicznej. Dotyczą one głównie krajów Unii Europejskiej. Wpływ globalizacyjny powoduje, że pośród prawników wykształcają się formy świadczenia usług w dwóch, trzech jurysdykcjach, często na obszarach pogranicznych. Liczba tego typu usług szybko wzrasta, szczególnie w krajach unijnych.

Wpływ trendów globalizacyjnych można zauważyć także w nowo powstających sposobach świadczenia usług prawniczych. Szczególnym *novum* jest świadczenie przez jurystów usług kompleksowych, które łączą w sobie usługi prawnicze z innymi, np. księgowymi, detektywistycznymi i wąsko merytorycznymi w zależności od specjalności i potrzeb. Jest to nowe podejście do świadczenia usług prawniczych, jeszcze nie w pełni zadomowione w Polsce. Celem świadczenia takich usług jest oferowanie klientom wszystkiego w jednym miejscu bez konieczności odsyłania klientów do innych specjalistów.

Nowym trendem w usługach kompleksowych jest także świadczenie usługi prawniczej w grupach, porozumieniach. Czasami są to porozumienia formalne, czasami nieformalne, a niekiedy firmy prawnicze o charakterze korporacyjnym. Szczególnie ciekawym nowym typem usługi jest współpraca prawnika jednego z kraju z jurystą mającym siedzibę w innym.

Do nowych form świadczenia usług powstających pod wpływem przemian globalizacyjnych należy także zaliczyć: świadczenie usług przez Internet i na odległość; w różnych językach; specjalizowanie się w takich dziedzinach jak prawa człowieka, międzynarodowe prawo karne, międzynarodowe prawo rodzinne czy arbitraż międzynarodowy; zakładanie fili i oddziałów w różnych miastach i krajach; świadczenie usług wraz z prawnikami zagranicznym. Powstaje wiele odmian danej usługi prawniczej. Sytuacja jest bardzo dynamiczna i podlega zmianom. Szczególnie w gospodarkach krajów zachodnioeuropejskich, USA, Japonii i Wielkiej Brytanii szybko powstają nowe typy usług prawniczych¹²⁰.

Znacznie szerszy zakres wpływu globalizacji można zauważyć w obszarze modyfikacji dotychczasowo świadczonych usług. Często trudno jest rozróżnić, co jest nowym typem lub formą usługi, a co jedynie modyfikacją usług dawnych. Z pewnością należy zauważyć, że zmianom globalizacyjnym podlegają nawet usługi świadczone przez prawników lokalnych, niewłączających się w główny nurt globalizacji rynku prawniczego. Duży wpływ na zmiany mają konkretne instytucje prawa powstające pod wpływem globalizacji. Nawet jeżeli ktoś nie interesuje się sprawami międzynarodowymi, to i tak im podlega. Ciekawym przykładem może być *casus* mediacji. Instytucja mediacji zaistniała w Polsce pod wpływem rozpowszechniania się zachodnioeuropejskiej instytucji kompromisowego rozwiązywania sporów. Dzisiaj nie tylko jest elementem wszystkich procedur ustawowych, lecz także codziennością każdego polskiego prawnika¹²¹. Oznacza to, że nawet juryści bezpośrednio nieinteresujący się sprawami międzynarodowymi podlegają wpływom globalizacji prawników i prawa.

Globalizacja odciska swoje piętno na świadczeniu usług prawniczych również poprzez dezaktualizowanie dawnych, mniej potrzebnych typów lub form świadczenia usług. Coraz rzadziej prawnicy deklarują niekorzystanie z Internetu i innych środków komunikacji. Nawet najstarsi wiekiem muszą korzystać z tych metod komunikacji. Podobna sytuacja dotyczy języków obcych. Dzisiaj praktycznie każdy prawnik zna jakiś język obcy i w jakimś stopniu się w nim komunikuje¹²². Juryści są coraz bardziej obcy światowo, choćby dzięki wycieczkom, udziałowi w konferencjach zagranicznych czy szkoleniom. Coraz częściej prowadzą swoje kancelarie w kilka osób, nierzadko tworzą spółki. Zmiany takie oznaczają, że usługi prawnicze świadczone w opozycji do tych zmian powoli wychodzą z obiegu. Globalizacja powoduje, że usługodawcy niepodlegający zmianom wypadają z rynku, szczególnie w dużych miastach. Przeprowadzone badanie dobitnie pokazało, jak istotne jest współcześnie posiadanie strony

¹²⁰ J. Daniłowicz, A. Pacek-Łopalewska, *Nowy klient. Nowy prawnik. Czego oczekują klienci kancelarii prawnych?*, <http://www.polskiprawnik.pl/nowy-klient-nowy-prawnik-czego-oczekuja-klienci-kancelarii-prawnych/> [4 maj 2020 r.]; N. Garoupa, *Globalization and deregulation of legal services*, op. cit.; *The Future of Legal Services*, London 2016; *The future of legal services in Canada: trends and issues*.

¹²¹ M. Araszkiewicz, K. Pleszka, J. Czapska, M. Pękala, *Mediacja: teoria, normy, praktyka*, Warszawa 2017.

¹²² Paweł Rochowicz, *Nowoczesne technologie w świecie prawników – debata w „Rzeczpospolitej”*, „Rzeczpospolita”, nr 05.06.2019; C. Żelaźnicki, *Nowe technologie w pracy prawników i transformacje działów prawnych. Analiza wyzwań i trendów*, Warszawa 2018.

internetowej kancelarii prawnej, zapoznanie się z publikacjami i orzecznictwem trybunałów międzynarodowych oraz zgłębianie instrumentów prawa Unii Europejskiej.

Ostatnia postawiona hipoteza pomocnicza dotyczy wyłącznie prawników związanych z przedsiębiorstwami. Jej sprawdzenie zależy także od udowodnienia, że prawnicy są specjalistami otoczenia biznesu. Przeprowadzone badanie pokazało, że w przypadku polskich adwokatów i radców prawnych wcale nie jest oczywiste, że świadczą oni usługi otoczenia biznesu. W polskich warunkach zdecydowana większość jurystów świadczy swoje usługi na rzecz klientów indywidualnych lub prowadzi praktykę ogólną na rzecz każdego podmiotu i w każdej sprawie. Nie są to więc wyspecjalizowani prawnicy przedsiębiorstw. Jest to sytuacja odmienna niż w przypadku krajów Europy Zachodniej, w szczególności Wielkiej Brytanii, Holandii i Stanów Zjednoczonych. W tych krajach obserwuje się wyraźny podział na prawników zajmujących się klientami indywidualnymi oraz biznesowymi. Jedyne ci drudzy są postrzegani jako specjaliści otoczenia biznesu.

W Polsce ten podział jest bardzo niewyraźny, a możliwe, że w ogóle nie istnieje. Zasadniczo polscy prawnicy nie identyfikują się z przedsiębiorstwami, nawet jeżeli świadczą na ich rzecz usługi. Stąd też założenie istnienia usług prawniczych jako towarzyszących biznesowi jest bardzo wątpliwe. Oczywiście w Polsce występują specjaliści od spraw biznesowych, lecz jest to grupa słabo zarysowana. Postawiona hipoteza mogłaby zostać sprawdzona wyłącznie w stosunku do tej niewielkiej grupy prawników przedsiębiorstw¹²³.

Udowodnienie tak postawionej hipotezy nie jest trudne. Przecież to właśnie przedsiębiorcy najszybciej i najszerzej dostosowują się do odmian globalnych. Muszą to wraz z nimi robić prawnicy. W wielu przypadkach to juryści inicjują globalizowanie działań konkretnych przedsiębiorców. W przeprowadzonym badaniu wspomniano o prawniczej aktywności w celu wsparcia biznesu w Estonii, Francji, Hiszpanii i Czechach oraz prowadzeniu negocjacji, mediacji, działań arbitrażowych. Taką działalność podejmują w szczególności juryści zaangażowani w pracę w wielkich międzynarodowych korporacjach prawniczo-doradczych, które świadczą swoje usługi niemal wyłącznie na rzecz przedsiębiorstw. Ich usługi są specyficzne, odróżniają się od usług prawniczych oferowanych na rynki lokalne. Zarówno więc prawnicy pracujący w lub dla firm, jak i prawnicy korporacyjni w sposób najbardziej doskonały dostosowują swoje usługi do zmieniającego się globalnego świata biznesu. W tym zakresie dalece wyprzedzają prawników działających lokalnie. Hipoteza postawiona w stosunku do tych jurystów jest więc w pełni prawidłowa. Przeprowadzone badanie potwierdza, że prawnicy przedsiębiorstw (otoczenia biznesu), których w Polsce jest bardzo niewiele, bardzo szybko i twórczo dostosowują się do zmian globalizacyjnych. W przypadku pozostałych jurystów pojęcie prawnika – specjalisty otoczenia biznesu jest nieznane lub niestosowane. W stosunku do nich postawiona hipoteza nie sprawdza się (efekt negatywny – koroboracja).

¹²³ W. Koper, *Prawnicy przedsiębiorstw w centrum procesów biznesowych. Badanie prawników przedsiębiorstw 2020*, Warszawa 2020; *Prawnicy przedsiębiorstw – dziś i jutro. Stan aktualny i perspektywy rozwoju środowiska prawników przedsiębiorstw w Polsce*, Warszawa 2016.

Przeprowadzone postępowanie badawcze umożliwiło szeroką weryfikację stawianych hipotez. Większość z nich po sprawdzeniu okazała się zweryfikowana negatywnie (dyskonfirmacyjnie). Szczególnie mowa tutaj o głównej hipotezie badawczej, która została całkowicie sfalsyfikowana. Jednak w przypadku większości hipotez pomocniczych wynik kontroli wykazał raczej wyniki o charakterze konfirmacyjno-dyskonfirmacyjnym. W konsekwencji hipotezy okazywały się pozytywnie-negatywne w odniesieniu do ich części lub specyficznych konfiguracji. Zgodnie ze wstępnymi założeniami badawczymi, po uwzględnieniu wyników badania pilotażowego i analizy literaturowej, główna hipoteza była postawiona na wyrast. Dopiero w trakcie jej sprawdzania miały się ujawnić detale, stanowiące o wieloaspektowości badanego zagadnienia. Pomimo negatywnej falsyfikacji głównej hipotezy badanie przyniosło ogromną ilość szczegółowych spostrzeżeń i wniosków. Właśnie one były zakładanym i najistotniejszym celem.

5. Bibliografia

Książki i czasopisma

1. „Drenaż mózgów” czyli migracje potencjału intelektualnego, Warszawa 2019.
2. „Ziemie Odzyskane”: w poszukiwaniu nowych narracji, E. Kledzik, M. Michalski, M. Praczyk (red.), Poznań 2018.
3. 25 lat polsko-francuskiego partnerstwa Inwestycje francuskie w Polsce, Warszawa 2019.
4. *A Handbook on the GATS Agreement: A WTO Secretariat Publication*, Cambridge, New York 2005.
5. Abel R.L., *American Lawyers*, New York 1991.
6. Abel R.L., *English Lawyers Between Market and State: The Politics of Professionalism*, Oxford and Portland 2003.
7. Abel R.L., Hammerslev O., Sommerlad H., Schultz U., *Lawyers in 21st-century societies*, Oxford 2020, t.1.
8. Abel R.L., *Lawyers and the power to change*, Oxford 1985.
9. Abel R.L., *Lawyers on trial: understanding ethical misconduct*, New York 2011.
10. Abel R.L., *Lawyers: a critical reader*, New York 1998.
11. Abel R.L., *Legal profession*, Los Angeles 1981.
12. Abel R.L., *Revisioning Lawyers* [w:] *Lawyers in Society: An Overview*, P. S. C. Lewis (red.), Berkeley and Los Angeles 1995.
13. Abel R.L., *The Making of the English Legal Profession*, Washington 1998.
14. Adamik A., *Kobieca i męska kultura organizacyjna oraz płynność kulturowa w procesach nawiązywania współpracy międzyorganizacyjnej: kooperacji i kooperencji* [w:] *Studia Ekonomiczne Regionu Łódzkiego*, Łódź 2012.
15. Adamski M., *Ile zarabiają prawnicy*, „Rzeczpospolita”, nr 23.04.2017.
16. Adamski M., *Nowe studia prawnicze na polskich uczelniach*, „Rzeczpospolita”, nr 6.08.2016.
17. Adangor Z., *Globalization of Legal Practice in Nigeria: Challenges and Obstacles*, „Journal of Law, Policy and Globalization” 2016, nr 51.
18. Aguado i Cudolà V., Noguera de la Muela B., *El impacto de la directiva de servicios en las administraciones públicas: aspectos generales y sectoriales*, Barcelona 2012.
19. Albrecht Z., „Kwestia kobieca” w naszej adwokaturze, „Palestra” 1962, t. 6, nr 1-2 (49-50).
20. Alexander K. i in., *Brexit and Financial Services: Law and Policy*, Oxford and Portland 2018.
21. Alexander N., Walsh S., Svatos M., *EU Mediation Law Handbook: Regulatory Robustness Ratings for Mediation Regimes*, Kluwer Law International B.V. 2017.
22. Alston J.N.P.P. of L.P., *The EU and Human Rights*, Oxford 1999.
23. Amedi S.D., *The possible relationship between gender and motivation*, Kristianstad 2013.
24. Antkowiak P., *Czy to koniec zawodów prawniczych w Europie – przykład Polski*, „Refleksje. Pismo naukowe studentów i doktorantów WNPiD UAM” 2018, nr 1.
25. Antkowiak P., *Samorząd zawodowy adwokatów w opinii jego członków*, „Przegląd Politologiczny” 2011, nr 4.

26. Apanowicz J., *Metodologia ogólna*, Gdynia 2002.
27. Archer L. i in., *Challenging Barriers to Employment for Refugees and Asylum Seekers in London*, London 2005.
28. Arcimowicz J., Kurczewski J., *Zależność czy współpraca?: dialektyka praktyk urzędowych*, Warszawa 2011.
29. Arcimowicz J., *Potencjał społeczny poradnictwa prawnego i obywatelskiego*, Warszawa 2013.
30. Arcimowicz J., *Urząd Rzecznika Praw Obywatelskich w Polsce*, Warszawa 2001.
31. Arentz O. i in., *The state of liberal professions concerning their functions and relevance to European civil society*, Brussels 2014.
32. Arnold J., Hoeller P., Morgan M., Wörgötter A., *Structural reforms and the benefits of the enlarged EU internal market: still much to be gained*, „Applied Economics Letters, Taylor & Francis Journals” 2009, nr 18(13).
33. Articles of Association of AISBL ‘‘Association Europeenne des Avocats – European Association of Lawyers” .
34. Athanassiou E., Kanellopoulos N., Karagiannis R., Kotsi A., *The effects of liberalisation of professional requirements in Greece*, Athens 2015.
35. Auburn J., *Legal Professional Privilege: Law and Theory*, Oxford, Portland 2000.
36. August G., *The Internationalization of the Lawyer’s Profession*, „Pouvoirs” 2012, t. 140, nr 1.
37. Azmat G., Ferrer R., *Gender Gaps in Performance: Evidence from Young Lawyers*, „IZA Discussion Papers” 2015, nr 9417.
38. Baarsma N.A., *The Europeanisation of International Family Law*, Groningen 2011.
39. Babbie E.R., *Podstawy badań społecznych*, Warszawa 2008.
40. Bagan-Kurluta K., *Prawo prywatne międzynarodowe*, Warszawa 2017.
41. Bagnasco M., *Risposte al “documento di consultazione della dg mercato interno servizi riguardante la direttiva sulle qualifiche professionali”*, Roma 2011.
42. Baj A., *Sytuacja procesowa pokrzywdzonego w postępowaniu przygotowawczym w polskim procesie karnym wraz ze zmianami wprowadzonymi ustawą z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks Postępowania Karnego oraz niektórych ustaw (Dz. U. 2013, poz. 12470)*, „Nowe zagrożenia bezpieczeństwa: wyzwania XXI wieku” 2015, nr 1.
43. Baker J.H., *The legal profession and the Common Law: historical essays*, London 1986.
44. Balcerzak M., *Korporacje to istny raj dla prawników*, „Gazeta Prawna.pl”, nr 28.02.2014.
45. Bała P., *Pozaaplikacyjne tryby dostępu do zawodu adwokata [w:] Prace Naukowe Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego*, J. Mazurkiewicz (red.), seria „E-Monografie”, nr 22, Wrocław 2013.
46. Barcik J., *Ochrona praworządności w Radzie Europy i Unii Europejskiej ze szczególnym uwzględnieniem niezależności sądów i niezawisłości sędziów*, Warszawa 2019.
47. Barcik J., Wentkowska A., *Prawo Unii Europejskiej*, Warszawa 2014.
48. Barents R., *Remedies and Procedures Before the EU Courts*, Alphen aan den Rijn 2020.
49. Barnard C., *The Substantive Law of the EU: The Four Freedoms*, Oxford 2016.
50. Bartek R., *Rola mniejszości niemieckiej w regionie opolskim*, „Pogranicze. Polish Borderlands Studies” 2015, t. 3, nr 2.
51. Bartolini A., Cippitani R., Colcelli V., *Dictionary of Statutes within EU Law: The Individual Statutes as Pillar of European Union Integration*, Cham 2019.
52. Bartosz P.G., *System pomocy prawnej w Wielkiej Brytanii [w:] Świadczenie pomocy prawnej w państwach europejskich*, Warszawa 2012, t.1, Wielka Brytania, Hiszpania, Turcja.

53. Bassiouni M.C., *International Criminal Law: International Enforcement*, Leiden 2008, t. 3.
54. Beaumont P., Danov M., Trimmings K., Yüksel B., *Cross-Border Litigation in Europe*, Oxford and Portland 2017.
55. Beaupérin T., *EU Internal Market Barriers and Solutions: The Business Perspective*, Brussels 2015.
56. Bećirović S., *The relationship between gender, motivation and achievement in learning english as a foreign language*, „European Journal of Contemporary Education” 2017, nr 6.
57. Bednarczyk W., Szalkiewicz D., Czajkowska A., *Ustawa o radcach prawnych*, Warszawa 2017.
58. Belot M., Ederveen S., *Cultural and institutional barriers in migration between OECD countries*, Bonn.
59. Beldowski J., Ciżkowicz M., Sześciło D., *Efektywność polskiego sądownictwa w świetle badań międzynarodowych i krajowych*, Warszawa 2010.
60. Benohr I., *EU Consumer Law and Human Rights*, Oxford 2013.
61. Bens J., Vettters L., *Ethnographic legal studies: reconnecting anthropological and sociological traditions*, „The Journal of Legal Pluralism and Unofficial Law” 2018, t. 50, nr 3.
62. Berelson B., *Content analysis in communication research*, New York 1971.
63. Berelson B., *Content analysis in communication research.*, Glencoe 1952.
64. Bereza A. i in., *Zawód radcy prawnego: historia zawodu i zasady jego wykonywania*, Warszawa 2017.
65. Bereza A., *Ewolucja statusu radcy prawnego w postępowaniu karnym*, „Studia Iuridica Lublinensia. Od prawa przeszłego do współczesnego: księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Wojciechowi Witkowskiemu” 2016, t. 25, nr 3.
66. Bereza A., *System pomocy prawnej w Hiszpanii* [w:] *Świadczenie pomocy prawnej w państwach europejskich*, M. Baranowska (red.), Warszawa 2012, t.1. Wielka Brytania, Hiszpania, Turcja.
67. Bereza A., *System pomocy prawnej we Francji*, „Zeszyt Naukowy / Wyższa Szkoła Humanistyczno-Ekonomiczna im. Jana Zamoyskiego z siedzibą w Zamościu” 2010, nr 4.
68. Bereza A., *Ustawa o radcach prawnych ; Ustawa o świadczeniu przez prawników zagranicznych pomocy prawnej na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej ; Akty wewnętrzne samorządu radców prawnych*, Warszawa 2010.
69. Bereza A., *Zbiór uchwał i stanowisk organów samorządu radców prawnych oraz ekspertyz opracowanych na zlecenie Krajowej Rady Radców Prawnych w przedmiocie prowadzonych w latach 2007-2010 prac legislacyjnych dotyczących świadczenia pomocy prawnej oraz zakresu zadań samorządu radców prawnych*, Warszawa 2010.
70. Bergier W., Jacyna J., *Etyka zawodu adwokata: regulamin wykonywania zawodu adwokata : komentarz praktyczny, orzecznictwo, wzory i kazusy*, Warszawa 2018.
71. Bergquist U. i in., *EU Regulation on Succession and Wills: Commentary*, Koln 2015.
72. Biard A., *International Commercial Courts in France: Innovation without Revolution?*, „Erasmus Law Review” 2019, t. 12, nr 1.
73. Biedroń L., *Współczesne koncepcje specjalistycznej edukacji językowej studentów prawa w Polsce i w Niemczech w stronę profesjonalizacji kształcenia*, „Acta Universitatis Lodzensis. Folia Iuridica” 2019, nr 86.

74. Bielecka-Prus J., *Transkrypcja jako działanie interpretacyjne*, „Rocznik Lubuski” 2015, t. 51, nr 1.
75. Bieńkowska E., *Indywidualna ocena szczególnych potrzeb ofiary w zakresie ochrony*, „Prokuratura i Prawo” 2015, nr 5.
76. Biernat R., *Deregulacja zawodu doradcy podatkowego jako naruszenie interesu podatnika*, „Studia Prawno-Ekonomiczne” 2014, nr 93.
77. Biernat T., *Soft law a proces tworzenia prawa w Unii Europejskiej. Wpływ soft law na konstrukcję i treść uzasadnień aktów normatywnych*, „Studia Prawnicze: rozprawy i materiały” 2012, nr 2.
78. Bilder R.B., *On Being an International Lawyer*, „Loyola University Chicago International Law Review” 2006, t. 3, nr 2.
79. Biondi A., Eeckhout P., Ripley S., *EU Law after Lisbon*, Oxford, New York 2012.
80. Bobrowicz M., *Marketing usług prawniczych: czyli jak wyprzedzić konkurencję*, Warszawa 2001.
81. Boele-Woelki K., Fuchs A., *Legal Recognition of Same-sex Couples in Europe*, Antwerp, Oxford, New York 2003.
82. Boele-Woelki K., *Perspectives for the Unification and Harmonisation of Family Law in Europe*, Antwerp, Oxford, New York 2003.
83. Bohlander M., Boed R., Wilson R., *Defense in International Criminal Proceedings*, New York 2006.
84. Bojarski Ł., *Jak przywrócić państwo prawa? Krajowa Rada Sądownictwa*, Warszawa 2019.
85. Bonner R.J., *Lawyers and litigants in ancient Athens: the genesis of the legal profession*, Buffalo 2003.
86. Boon A., Flood J., *Globalization of Professional Ethics? The Significance of Lawyers' International Codes of Conduct*, „Legal ethics” 2006, t. 2, nr 1.
87. Boon A., *Lawyers' Ethics and Professional Responsibility*, Oxford and Portland 2015.
88. Borkowski G., Kukuryk K., Pilipiec S., *Etyka zawodu radcy prawnego i adwokata: kazusy, objaśnienia, orzecznictwo*, Warszawa 2017.
89. Borowska K., *Adwokat z Rosji udzieli pomocy prawnej*, „Rzeczpospolita”, nr 22.11.2012.
90. Borowska K., *Bariery dla prawników z UE*, „Rzeczpospolita”, nr 7.05.2014.
91. Borowska K., *Coraz więcej kobiet jest adwokatami*, „Rzeczpospolita”, nr 01.08.2012.
92. Borowska K., *Jaki język pomoże prawnikowi w karierze*, „Rzeczpospolita”, nr 17.01.2013.
93. Borowska K., *Konkurencja wśród adwokatów to nie konkurs piękności*, „Rzeczpospolita”, nr 12.08.2013.
94. Borowska K., *Nazwa kancelaria prawna zastrzeżona tylko dla radców i adwokatów*, „Rzeczpospolita”, nr 4.11.2015.
95. Borowska-Beszta B., Bartnikowska U., Ćwirynkało K., *Analiza wtórna jakościowych danych zastanych: Przegląd założeń teoretycznych i aplikacji metodologicznych*, „Jakościowe Badania Pedagogiczne” 2017, t. 2, nr 1.
96. Borucka-Arctowa M., Czapska J., Daniel K., *Typologia postaw wobec sądu: (w świetle badań empirycznych)*, Kraków 1990.
97. Borucka-Arctowa M., *O społecznym działaniu prawa*, Warszawa 1967.
98. Borucka-Arctowa M., Pałeczki K., *Sądy: w opinii społeczeństwa polskiego*, Kraków 2003.
99. Borucka-Arctowa M., *Poglądy społeczeństwa polskiego na stosowanie prawa*, Wrocław 1978.

100. Borucka-Arctowa M., *Skuteczność rozstrzygania sporów w postępowaniu cywilnym w praktyce i w opinii stron: praca zbiorowa*, Wrocław 1989.
101. Borucka-Arctowa M., *Spoleczne poglądy o naczelnym sądzie administracyjnym*, Warszawa 1990.
102. Borucka-Arctowa M., *Spoleczne poglądy na funkcje prawa*, Wrocław, Warszawa 1982.
103. Borucka-Arctowa M., *Świadomość prawna a planowe zmiany społeczne*, Wrocław 1981.
104. Borucka-Arctowa M., *Świadomość prawna robotników: praca zbiorowa*, Wrocław 1974.
105. Borucka-Arctowa M., *Zaufanie do prawa jako wartość społeczna i rola sprawiedliwości proceduralnej*, Toruń 1998.
106. Braun S., *Forma prawna spółek z udziałem prawników zagranicznych*, „Monitor Prawniczy” 2003, nr 22.
107. Braun T., *Uwagi o studiach prawniczych i aplikacjach z perspektywy współczesnych oczekiwań rynku*, „Krytyka Prawa. Niezależne studia nad prawem” 2018, t. 10, nr 3.
108. *Break gender stereotypes, give talent a chance!*, Brussels 2008.
109. Breuss F., Fink G., Griller S., *Services liberalisation in the internal market*, Wien, New York 2008.
110. Brew J., Shemanski D., *The practise of international law*, 2010.
111. Brown D.K., Turner J.I., Weisser B., *The Oxford Handbook of Criminal Process*, Oxford 2019.
112. Brudnoch A., Grabowska-Moroz B., *Status zawodowych kuratorów sądowych w polskim wymiarze sprawiedliwości*, Warszawa 2016.
113. Brundage J.A., *The profession and practice of medieval canon law*, Aldershot, Burlington 2004.
114. Bryant S., Milstein E.S., Shalleck A., *Transforming the education of lawyers: the theory and practice of clinical pedagogy*, Durham, North Carolina 2014.
115. Bryant S., *The Five Habits: Building Cross-Culture Competence in Lawyers*, „Clinical Law Review” 2001, nr 8.
116. Buchanan B., Coyle J.C., *The Path to lawyer well-being: Practical Recommendations For Positive Change*, New York 2017.
117. Buchner-Jeziorska A., *Studia wyższe – bez szans na sukces?!*, „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Sociologica” 2011, nr 39.
118. Budzanowska-Drzewiecka M., Marcinkowski A., Motyl-Adamczyk A., *Różnice kulturowe w komunikacji biznesowej*, Kraków 2016.
119. Bujko W., *Zawód radcy prawnego i samorząd zawodowy radców prawnych w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego* [w:] *Zawód radcy prawnego: historia zawodu i zasady jego wykonywania*, A. Bereza (red.), Warszawa 2017.
120. Butryn B., Laska M., *Analiza porównawcza witryn e-sklepów w ujęciu branżowym: propozycja metody badań*, „Informatyka Ekonomiczna” 2014, nr 1.
121. Cane P., Kritzer H., *The Oxford Handbook of Empirical Legal Research*, Oxford 2010.
122. Canton E., Ciriaci D., Solera I., *The Economic Impact of Professional Services Liberalisation*, Brussels 2014.
123. Castejon J.-M., Chakroun B., Coles M., *Developing Qualifications Frameworks in EU Partner Countries: Modernising Education and Training*, New York 2011.
124. Cavill N.A., Foster C.E.M., *Enablers and barriers to older people's participation in strength and balance activities: A review of reviews*, „JFSF Journal of Frailty, Sarcopenia and Falls” 2018, t. 03, nr 02.
125. *CCBE Guide on Lawyers' use of online legal platforms*, Brussels.

126. Cenuşa D., Emerson M., *Deepening EU-Moldovan Relations: What, Why and How?*, London 2018.
127. Chalmers D., Davies G., Monti G., *European Union Law*, Cambridge 2019.
128. Chanda R., Gupta P., *Globalization of Legal Services and Regulatory Reforms: Perspectives and Dynamics from India*, New Dehli 2015.
129. Charmaz K., *Teoria ugruntowana: praktyczny przewodnik po analizie jakościowej*, Warszawa 2013.
130. *Charter of core principles of the European legal profession and code of conduct for European lawyers*, J. Goldsmith (red.), Brussels 2013.
131. Charytonowicz J. i in., *Perspektywiczne sąsiedztwo. Polsko-niemieckie relacje gospodarcze*, Warszawa 2015.
132. Chini L.W., Minichberger A., Reiner E., Grafl M.H., *Effects of Liberalisation in Austria using the Example of Liberal Professions*, Wien 2016.
133. Chłopecki T., *Adwokatura wrocławska w latach 1946-1958*, Poznań 2017.
134. Chmielewski K., Toruń Ł., *WK Index Badanie opinii Partnerów firm prawniczych na temat kondycji gospodarki oraz sytuacji w branży usług prawniczych*, Warszawa 2011.
135. Chodorowska A. i in., *Analiza prawno-porównawcza ustroju korporacyjnego wolnych zawodów prawniczych oraz rynku usług prawniczych w wybranych państwach, w kontekście regulacji i rynku w Polsce z uwzględnieniem dostępności obywateli do tych usług*, Warszawa 2018.
136. Choduń A., *Koncepcja wykładni prawa Macieja Zielińskiego*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2016, nr 4.
137. Cholewa J., *Jak język polski i francuski odzwierciedla wzajemne postrzeganie Polaków i Francuzów?* [w:] *Anglosasi, Francuzi i Polacy: wzajemny wizerunek dawniej i dziś*, P. Guzowski, M. Kamecka (red.), Białystok 2005.
138. Chotkowski J., *Rynek jako podstawowa instytucja gospodarki : pojęcie, struktury, efektywność*, „Zeszyty Naukowe SGGW w Warszawie. Ekonomika i Organizacja Gospodarki Żywnościowej” 2013, nr 101.
139. Chrostowska M., *O istocie zasady lojalności obrońcy i pełnomocnika*, „Kortowski Przegląd Prawniczy” 2018, nr 1.
140. Chroust A.-H., *The rise of the legal profession in America*, Norman 1965, t.1.
141. Cieśla W., *Która aplikacja lepsza – radcowska czy adwokacka?*, „Na Wokandzie” 2016, nr 31.
142. Cieślikowa A., *Metody w onomastycznych badaniach różnych kategorii nazw własnych*, „Onomastica” 1996, nr 41.
143. Ciosek M., *Psychologia sądowa i penitencjarna*, Warszawa 2003.
144. Ciszewski J., *Obrót prawny z zagranicą w sprawach cywilnych i karnych*, Warszawa 2017.
145. Ciszewski J., *Przeprowadzanie dowodów w sprawach cywilnych i handlowych w państwach UE: komentarz*, Warszawa 2005.
146. Ciupa S.W., Klatka Z., Stoga K., *Zasady etyki zawodowej* [w:] *Zawód radcy prawnego: historia zawodu i zasady jego wykonywania*, A. Bereza (red.), Warszawa 2017.
147. Claessens S. i in., *Evaluation of the Legal Framework for the Free Movement of Lawyers*, Zoetermeer 2012.
148. Claessens S., *Free movement of lawyers in the European Union*, Nijmegen 2008.
149. Cole S.T., *Comparing Mail and Web-Based Survey Distribution Methods: Results of Surveys to Leisure Travel Retailers*, „Journal of Travel Research” 2005, t. 43, nr 4.

150. Collins D., *Pretesting survey instruments: An overview of cognitive methods*, „Quality of Life Research” 2003, t. 12, nr 3.
151. Collins D., *The Public International Law of Trade in Legal Services*, Cambridge, London 2018.
152. Condinanzi M., Lang A., Nascimbene B., *Citizenship of the Union and free movement of persons*, Leiden, Boston 2008.
153. Conley J.M., *Can You Talk Like a Lawyer and Still Think Like a Human Being? Mertz's The Language of Law School*, „Law & Social Inquiry” 2009, t. 34, nr 4.
154. Cooke R.B., *Portrait of a profession the centennial book of the New Zealand Law Society*, Wellington, Auckland 1969.
155. *Coś dla przyszłych polsko-niemieckich prawników. Viadrina ma kursy językowe*, „gorzow.wyborcza.pl”, nr 29.05.2020.
156. Craig P., Búrca G. de, *EU Law: Text, Cases, and Materials*, Oxford, New York 2020.
157. Crayencour J.-P. de, *The professions in the European community: towards freedom of movement and mutual recognition of qualifications*, Luxembourg 1982.
158. Cunha L.G. i in., *The Brazilian Legal Profession in the Age of Globalization: The Rise of the Corporate Legal Sector and its Impact on Lawyers and Society*, Cambridge University Press 2018.
159. Cydzik S., *Adwokat słono zapłaci za przeprowadzkę do innego miasta. Od opłaty nie można się odwołać*, „Gazeta Prawna”, nr 28.08.2018.
160. Czapska J., Dudek M., Stępień M., *Wielowymiarowość prawa*, Toruń 2014.
161. Czarnik S. i in., *Aktywność zawodowa i edukacyjna dorosłych Polaków wobec wyzwań współczesnej gospodarki: kluczowe wnioski z VI edycji badań Bilansu Kapitału Ludzkiego*, Warszawa, Kraków 2019.
162. Czarnota A., Paździora M., Stambulski M., *Nużąca konieczność. Powody podjęcia i ocena studiów prawniczych na WPAE UW*, Wrocław 2017.
163. Czarny R.M., *Polska – kraje nordyckie: realia, możliwości, wyzwania*, „Krakowskie Studia Międzynarodowe” 2013, nr 4.
164. Czermińska M., *Rynek usług bez barier w Unii Europejskiej – działania na rzecz jego realizacji*, 2015, nr 4.
165. Czerwiński A.M. i in., *Nowa współzależność: perspektywy rozwoju polsko-niemieckiej współpracy gospodarczej*, Warszawa 2019.
166. Czubkowska S., *Mało polskich urzędników w międzynarodowych instytucjach. A od tego zależy interes kraju*, „Gazeta Prawna”, nr 24.03.2014.
167. Ćwiklak D., *Edukacyjne pielgrzymki*, „Newsweek.pl”, nr 30.07.2015.
168. Daicoff S., *Making law therapeutic for lawyers: Therapeutic jurisprudence, preventive law, and the psychology of lawyers.*, „Psychology, Public Policy, and Law Psychology, Public Policy, and Law” 1999, t. 5, nr 4.
169. Danik L., Duliniec E., *Różnice kulturowe a międzynarodowa współpraca przedsiębiorstw*, „Gospodarka Narodowa” 2014, nr 2.
170. Danik L., *Postrzeganie kultury kraju partnera a zachowanie polskich przedsiębiorstw podczas współpracy z kontrahentami z Chin i Niemiec*, „Marketing i Rynek” 2014, t. 21, nr 10.
171. Dasewicz –Buchowska D., *Doręczenia pism sądowych w postępowaniu cywilnym w obrocie krajowym*, Poznań 2012.
172. Daszkiewicz N., *Bariery rozwoju MSP w świetle badań Pomorskiego Obserwatorium Gospodarczego*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego” 2009, t. Ekonomiczne Problemy Usług, nr 540.

173. David Schmid, *(Do) We Need a European Civil Code (?)*, „Annual Survey of International & Comparative Law” 2012, t. 18, nr 1.
174. Davies B., Ng S., *Continuing Professional Education for Lawyers: The Case of Hong Kong [w:] Cross-Strait, Four-Region Law Developments in Taiwan, China, Hong Kong, and Macau: Legal Education for Lawyers and the Public*, Hong Kong 2010.
175. Davies G., *European Union Internal Market*, London 2003.
176. Deflem M., *Sociology of Law: Visions of a Scholarly Tradition*, Cambridge, New York 2008.
177. Delaigue M., *Concurrence des avocats et commande publique : nouvelles règles du jeu?*, „L’avocat et la concurrence” 2019, nr 2.
178. Devenney J., Kenny M., *European Consumer Protection: Theory and Practice*, Cambridge 2012.
179. Dezalay Y., Garth B., *Lawyers and the Rule of Law in an Era of Globalization*, Abington 2011.
180. Dębski J., *Polscy adwokaci w obozie koncentracyjnym Auschwitz 1940-1945: słownik biograficzny*, Oświęcim 2016.
181. Diakonowicz M., Kern M., *Inwestycje w Polsce. Niewyczerpany potencjał Doświadczenia niemieckich inwestorów*, Warszawa 2017.
182. Dingwall R., Lewis P., *The Sociology of the Professions: Lawyers, Doctors and Others*, London 2014.
183. Dobosz P., *Problemy metodologii współczesnej nauki prawa administracyjnego na tle metody historyczno-prawnej*, „Kwartalnik Prawa Publicznego” 2001, nr 1.
184. Dominiak J., *Nowoczesne usługi a czynniki rozwoju społeczno-gospodarczego – analiza relacji w układzie państw Unii Europejskiej*, „Studies of the Industrial Geography Commission of the Polish Geographical Society” 2020, nr 34.
185. Donlevy V., Curtarelli M., McCoshan A., Meierkord A., *Study on obstacles to recognition of skills and qualifications*, Luxembourg 2016.
186. Donovan J.M., Anderson E.H., *Anthropology and Law*, New York, Oxford 2003.
187. Dragos D.C., Neamtu B., *Alternative Dispute Resolution in European Administrative Law*, New York 2014.
188. Driscoll W.J., Zompetti J.P., Zompetti S., *The International Criminal Court: Global Politics and the Quest for Justice*, New York 2004.
189. Drolshammer J.I., Pfeifer M., *The Internationalization of the Practice of Law*, The Hague, London, Boston 2001.
190. Dudka K., Artymiak G., *Sytuacja pokrzywdzonego w procesie karnym, ze szczególnym uwzględnieniem roli oskarżyciela posiłkowego i cywilnego*, Warszawa 2012.
191. Dudziak A., *Komunikacja interkulturowa w biznesie międzynarodowym*, „Przegląd Politologiczny” 2012, nr 1.
192. Dyduch J., *Stosunki polsko-izraelskie w latach 1990-2009: od normalizacji do strategicznego partnerstwa*, Warszawa 2010.
193. Dyrda A.M., *Konwencja u podstaw prawa. Kontrowersje pozytywizmu prawniczego*, Warszawa 2013.
194. Dzieglewski M., *Bariery na drodze integracji polskich emigrantów poakcesyjnych w Irlandii*, „Studia Migracyjne – Przegląd Polonijny” 2011, nr 2.
195. Dziurnikowska M., *Adwokat i inne zawody prawnicze w opinii studentów prawa: wyniki ankiety „Studenci prawa o swojej przyszłości zawodowej”*, „Palestra” 1997, nr 5/6.
196. Dziurnikowska-Stefańska M., *Bariery i trudności w pełnieniu roli zawodowej sędziego w świetle badań empirycznych*, „Studia Iuridica: miscellanea” 2005, nr 44.

197. Eckes C., Konstadinides T., *Crime within the Area of Freedom, Security and Justice: A European Public Order*, Cambridge 2011.
198. *Edukacja międzykulturowa*, M. Brzezińska-Hubert, A. Olszówka (red.), seria „Pozaformalna Akademia Jakości Projektu”, Warszawa 2008.
199. Ehrlich E., Moll W.L., *Fundamental principles of the sociology of law*, New Brunswick, London 2002.
200. Elo S., Kyngäs H., *The qualitative content analysis process*, „Journal of Advanced Nursing” 2008, t. 62, nr 1.
201. Elżbieta Łojko, *O roli zawodów prawniczych w dzisiejszym społeczeństwie*, „Palestra”, t. 41, nr 3–4.
202. Emerson M., Kovziridze T., *Deepening EU-Georgian relations: what, why and how?*, London 2018.
203. *Emigracja pomarcowa*, „Rzeczpospolita”, nr 13.10.2008.
204. Erkelens L.H., Meij A.W.H., Pawlik M., *The European Public Prosecutor's Office: An extended arm or a Two-Headed dragon?*, Hague 2014.
205. *Etyka zawodów prawniczych w praktyce: wzajemne relacje i oczekiwania*, G. Borkowski (red.), Lublin 2012.
206. *European judicial training: advice for training providers*, Luxembourg 2015.
207. *European Mediation Training for Practitioners of Justice: A Guide to European Mediation*, Antwerpen 2012.
208. *European Union instruments in the field of criminal law and related texts*, Brussels 2019.
209. *Europejska legitymacja zawodowa*, „Prawo Europejskie w Praktyce” 2016, nr 1.
210. *Europejskie prawo karne*, A. Grzelak (red.), Warszawa 2012.
211. Evans J.R., Mathur A., *The value of online surveys*, „Internet Research” 2005, t. 15, nr 2.
212. Faas D., Hajisoteriou C., Angelides P., *Intercultural education in Europe: Policies, practices and trends*, „British Educational Research Journal” 2014, t. 40, nr 2.
213. *Facilitators and barriers. Refugee Integration in Austria*, Wien 2013.
214. Feeley M., Miyazawa S., *The Japanese adversary system in context: controversies and comparisons*, Houndsmills, Basingstoke, Hampshire, New York 2002.
215. Fermus A., Dąbek M., *Świadczenie usług transgranicznych przez prawników zagranicznych na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej*, „Prawnik” 2006, nr 10.
216. Fihel A., Piętka E., *Funkcjonowanie polskich migrantów na brytyjskim rynku pracy*, Warsaw 2007.
217. Fingas M., *O konieczności poszerzenia zakresu kontroli zażalenkowej nad niektórymi decyzjami dotyczącymi praw oskarżonego – wybrane problemy implementacji unijnych dyrektyw w polskim procesie karnym*, „Białostockie Studia Prawnicze” 2018, t. 1, nr 23.
218. Fletcher M., Herlin-Karnell E., Matera C., *The European Union as an Area of Freedom, Security and Justice*, New York 2016.
219. Flick U., Kardoff E. von, Steinke I., *A Companion to Qualitative Research*, London 2004.
220. Flis M., Radcliffe-Brown A.R., Orla-Bukowska A.M., *Antropologia społeczna Radcliffe'a-Browna: z wyborem pism*, Kraków 2001.
221. Flis R., Szut J., Mazurek-Kucharska B., Kuciński J., *Bariery hamujące rozwój i globalizację e-usług*, Warszawa 2009.
222. Flood J., Sosa F., *Lawyers, Law Firms, and the Stabilization of Transnational Business*, „Northwestern journal of international law & business” 2008, t. 28, nr 3.
223. Foster N., *EU Law Directions*, Oxford 2020.

224. Foster N., *Foster on EU Law*, Oxford 2015.
225. *Francusko-polska współpraca gospodarcza*, „DGP Biznes”, nr 21.03.2016.
226. Frankfort-Nachmias C., Nachmias D., *Metody badawcze w naukach społecznych*, Poznań 2001.
227. Fred C. Zacharias, *The Lawyer's Role in a Contemporary Democracy, Promoting Social Change and Political Values, True Confessions About the Role of Lawyers in a Democracy*, „Fordham Law Review” 2018, t. 77, nr 4.
228. Friedel T., *Povolání právníka – teorie a praxe profesní etiky se zaměřením na vybraná právníká povolání v České Republice*, Praha 2016.
229. Friedman L.M., Irmiański M., *Wywiad z prof. Lawrence M. Friedmanem*, „Forum Prawnicze” 2012, nr 5.
230. Friedman L.M., Pérez Perdomo R., *Legal culture in the age of globalization: Latin America and Latin Europe*, Stanford 2003.
231. Friedman L.M., *Private lives: families, individuals, and the law*, Cambridge 2005.
232. Fu H., *The July 9th (709) Crackdown on Human Rights Lawyers: Legal Advocacy in an Authoritarian State*, „Journal of Contemporary China” 2018.
233. Fuszara M., *Codziennie konflikty i odświętna sprawiedliwość*, Warszawa 1989.
234. Fuszara M., Kurczewski J., *Spory i ich rozwiązywanie: elementy popularnej kultury prawnej*, Kraków 2017.
235. Fuszara M., *Rodzina w sądzie*, Warszawa 1994.
236. Gabrys-Barker D., Kalamarz R., *Jakość w kształceniu językowym: rozważania teoretyczne i praktyczne rozwiązania*, Katowice 2019.
237. Gadowska K., *Otwarcie zawodów adwokata i radcy prawnego w Polsce po 1989 roku*, „Prakseologia” 2018, nr 160.
238. Gajos-Kaniewska D., *Ranking Kancelarii prawniczych 2019: największe kancelarie w Polsce*, „Rzeczpospolita”, nr 10.06.2019.
239. Galloway K., Castan M., Flood J.A., *The global lawyer*, Chatswood 2020.
240. Gandziarowska J., *Polacy w Berlinie: uwarunkowania aktywności stowarzyszeniowej polskich imigrantów*, Warsaw 2006.
241. Garapich M.P., *Migracje z Polski do Wielkiej Brytanii: geneza, stan dzisiejszy, wyzwania na przyszłość*, „Studia BAS” 2020, t. 4, nr 60.
242. Gardocka T., *Europejski Nakaz Aresztowania. Praktyka stosowania europejskiego nakazu aresztowania w Polsce jako państwie wydającym*, Warszawa 2011.
243. Garicano L., Hubbard T.N., *Specialization, Firms, and Markets: The Division of Labor within and between Law Firms*, „The Journal of Law, Economics, and Organization” 2009, t. 25, nr 2.
244. Garoupa N., *Globalization and deregulation of legal services*, „International Review of Law and Economics” 2014, nr 38.
245. Gawryluk M., *Prawo o advokaturze: komentarz*, Warszawa 2012.
246. Geist C., Reynolds M.M., Gaytán M.S., *Unfinished Business: Disentangling Sex, Gender, and Sexuality in Sociological Research on Gender Stratification*, „SOC4 Sociology Compass” 2017, t. 11, nr 4.
247. Gibbs A.H., *Constitutional Life and Europe's Area of Freedom, Security and Justice*, Abington 2016.
248. Gibson J.L., Caldeira G.A., *The Legal Cultures of Europe*, „Law & Society Review” 1996, t. 30, nr 1.
249. Giemza M., *Badanie poziomu satysfakcji klienta [w:] Funkcjonowanie i doskonalenie systemów zarządzania jakością*, T. Sikora (red.), Kraków 2011.

250. Gierycz M., *O symptomach kryzysu praw człowieka w Europie* [w:] *Dlaczego europeistyka? Europa w kryzysie*, A. Skolimowska, K. Grzybowska-Waleck (red.), Instytut Politologii UKSW w Warszawie 2015.
251. Gilson J., *EU-Japan Relations and the Crisis of Multilateralism*, Abington 2019.
252. Glaser B.G., Strauss A.L., *Discovery of Grounded Theory: Strategies for Qualitative Research*, London 2017.
253. Głazewski M., *Teoria systemów autopojetycznych Niklasa Luhmanna – między metafizyką a metabiologią*, „Przegląd Pedagogiczny (Bydgoszcz)” 2009, nr 1.
254. Gniazdowski M., Strážay T., *Infrastruktura transportowa i współpraca transgraniczna* [w:] *Współczesne stosunki polsko-słowackie*, P. Samerek, J. Bakalarz, A. Ciesielska, M. Suwara (red.), Bratysława 2016.
255. Gnusowski M., *Konkurencyjność kancelarii prawnych: jak zdobyć i utrzymać przewagę?*, Warszawa 2017.
256. Gnusowski M., *Wpływ globalizacji na polski rynek usług prawniczych*, „Ekonomiczne Problemy Usług”, nr 96.
257. Gnusowski M., *Wpływ jakości usług na konkurencyjność kancelarii prawnych*, Poznań 2014.
258. Godel M.I., *Reducing costs and barriers for businesses in the single market study*, Brussels 2016.
259. Goebel R., *Lawyers in the European Community: Progress Towards Community-Wide Rights of Practice*, „Fordham International Law Journal” 1991, t. 15, nr 3.
260. Goldsmith J., *TTIP, globalisation and lawyers*, „Law Gazette”, nr 13.09.2016.
261. Golemo K., *Imigranci w Hiszpanii w dobie kryzysu. Reakcje hiszpańskiej opinii publicznej i prasy w okresie 2008-2011*, „Sprawy Narodowościowe” 2014, nr 44.
262. Gołaczyński J. i in., *Kolizyjne i procesowe aspekty prawa rodzinnego*, Warszawa 2019.
263. Gomółka K., *Studenci, doktoranci i stażyści z Ukrainy na polskich uczelniach*, „Przegląd Wschodnioeuropejski” 2016, nr 7.
264. González-Díaz F.E., Stuart P., *Legal professional privilege under EU law: current issues*, „Competition law & policy debate” 2017, t. 3, nr 3.
265. Górny A. i in., *Imigranci w Polsce w kontekście uproszczonej procedury zatrudniania cudzoziemców*, Warszawa 2018.
266. Grabowska-Lusińska I., Okólski M., *Migracja z Polski po 1 maja 2004 r.: jej intensywność i kierunki geograficzne oraz alokacja migrantów na rynkach pracy krajów Unii Europejskiej*, Warsaw 2008.
267. Graham J. Wilson vs Ordre des avocats du barreau de Luxembourg (TSUE, C-506/04).
268. Gramke K. i in., *The Legal Services Market 2030*, Basel 2013.
269. *Great expectations: a lawyer-client handbook*, Toronto 2002.
270. Griller S., Obwexer W., Vranes E., *Mega-regional Trade Agreements: CETA, TTIP, and TiSA : New Orientations for EU External Economic Relations*, Oxford 2017.
271. Grobelna A., *Doświadczenie pracy i jego znaczenie dla kształtowania postaw przyszłych kadr obsługi ruchu turystycznego*, „Ekonomiczne Problemy Turystyki” 2016, nr 2.
272. Grucza F., *Dziela zebrane*, Warszawa 2017, t.3.
273. Gruew G., *Kompetencja instytucji Unii Europejskiej do ustanawiania i kształtowania norm prawa karnego materialnego*, „Adam Mickiewicz University Law Review” 2012, nr 1.
274. Gruszczak A., *Wzmocniona współpraca w dziedzinie wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych Unii Europejskiej*, „Studia Europejskie” 2002, nr 2.

275. Gruza E., *Psychologia sądowa dla prawników*, Warszawa 2017.
276. Gryniuk A., *Przymus prawny: studium socjologiczno-prawne*, Toruń 1994.
277. Gryniuk A., *Świadomość Prawna*, Toruń 1979.
278. Grzegorzczak P., Weitz K., *Europejskie prawo procesowe cywilne i kolizyjne*, Warszawa 2012.
279. Grzelak A., *Unia Europejska na drodze do Przestrzeni Wolności, Bezpieczeństwa i Sprawiedliwości*, Warszawa 2009.
280. Grzeszkiewicz-Radulska K., *Metody badań pilotażowych*, „Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Sociologica” 2012, nr 42.
281. Grzybowski P., *Edukacja międzykulturowa – konteksty: od tożsamości po język międzynarodowy*, Kraków 2012.
282. Grzymała-Kazłowska A., Łodziński S., *Problemy integracji imigrantów: koncepcje, badania, polityki*, Warszawa 2008.
283. *Guidance Document on the Nelson Mandela Rules*, Warsaw 2018.
284. *Guidelines on the protection of human rights defenders*, N. Reuter (red.), Warsaw 2014.
285. Gutowski M., Kardas P., *Gutowski i Kardas: Nadprodukcja niedouczonej prawników*, „prawo.gazetaprawna.pl”, nr 30.08.2017.
286. Gutowski M., *Młodzi prawnicy nie mogą dać się zastraszyć. Sukces nie przychodzi szybko*, „Rzeczpospolita”, nr 30.07.2016.
287. Guttal S., *Globalisation*, „Development in Practice” 2007, t. 17, nr 4/5.
288. Gwizdała J., *Perspektywy rozwoju i współpracy euroregionalnej na wschodnim pograniczu Polski*, „Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia” 2016, nr 1.
289. Habzda-Siwiek E., Kabzińska J., Barczykowska A., *Psychologia i prawo: między teorią a praktyką*, Sopot 2014.
290. Hager L.M., *The Role of Lawyers in Developing Countries*, „American Bar Association Journal” 1972, t. 58, nr 1.
291. Hamilton N., *Law-Firm Competency Models and Student Professional Success: Building on a Foundation of Professional Formation/Professionalism*, „SSRN Electronic Journal” 2013, t. 11, nr 1.
292. Hardege S., Waas B., *Rechtsanwaltsvergütung in Europa*, Köln 2008.
293. Hashi I., *Financial and Institutional Barriers to SME Growth in Albania: Results of an Enterprise Survey*, „MOCT-MOST: Economic Policy in Transitional Economies” 2001, t. 11, nr 3.
294. Hatzopoulos V., *Regulating Services in the European Union*, Oxford 2012.
295. Haveman R., Kavran O., *Supranational Criminal Law: A System Sui Generis*, Antwerp, Oxford, New York 2003.
296. Hazard G.C., *Challenges to legal education*, Chicago 1968.
297. Hazard G.C., Dondi A., *Legal ethics: a comparative study*, Stanford 2004.
298. Hazard G.C., *Reflections on four studies of the legal profession*, Chicago 1967.
299. Henderson W.D., *Successful lawyer skills and behaviors [w:] Essential Qualities of the Professional Lawyer*, Chicago 2013.
300. Heremans T., *Professional Services in the EU Internal Market: Quality Regulation and Self-Regulation*, Oxford 2012.
301. Herring J., *Legal Ethics*, Oxford 2017.
302. Herring S.C., *Web Content Analysis: Expanding the Paradigm [w:] The International Handbook of Internet Research*, Springer Verlag 2010.
303. Hess B., Bergström M., Storskrubb E., *EU Civil Justice: Current Issues and Future Outlook*, Oxford and Portland 2016.

304. Hesselink M.W., *The new European legal culture*, Deventer 2001.
305. Heussen B., Maier A., *Time-Management für Anwälte Selbstorganisation und Arbeitstechniken*, München 2014.
306. Hill C., Smith M., Vanhoonacker S., *International Relations and the European Union*, Oxford 2017.
307. Hofmański P., *Europejski nakaz aresztowania w teorii i praktyce państw członkowskich Unii Europejskiej*, Warszawa 2008.
308. Hołubiec D., *Marketing dla prawnika – Tak krawiec kraje jak mu materii staje...*, „Monitor Prawniczy” 2006, nr 22.
309. Hołubiec D., *Prawnik firmowy, czyli in house lawyer*, „Kancelaria”, nr 1.09.2009.
310. Hołuszko E.M., *Ekspertyza dotycząca uznawania świadectw, dyplomów zagranicznych uczelni oraz stopni tytułów naukowych w Polsce*, Warszawa 2014.
311. Hołyst B., *Psychologia kryminalistyczna: diagnoza i praktyka*, Warszawa 2018.
312. Horna M., *Psychologia dla prawnika*, „Na wokandzie” 2014, nr 22.
313. Horton J., Macve R., Struyven G., *Qualitative Research: Experiences in Using Semi-Structured Interviews [w:] The Real Life Guide to Accounting Research*, C. Humphrey, B. Lee (red.), Oxford 2004.
314. Hospital Consulting Srl, ATI HC, Kodak SpA, Tecnologie Sanitarie SpA vs Esaote SpA, ATI, Ital Tbs Telematic & Biomedical Service SpA, Draeger Medica Italia SpA, Officina Biomedica Divisione Servizi SpA (TSUE, C-386/07).
315. Hruška L., Samiec M., Fujak R., *Analiza problemów systemowych współpracy transgranicznej na czesko-polskiej granicy*, Rychnov nad Kněžnou 2014.
316. Huber A., *The relevance of the Mandela Rules in Europe*, „ERA Forum” 2016, t. 17, nr 3.
317. *Human Rights Lawyers at Risk Making the Case for Protection of Legal Professionals in Azerbaijan, Belarus, Moldova, Russia, and Ukraine*, Oslo, Geneva 2015.
318. Hunt S.D., Sparkman R.D., Wilcox J.B., *The Pretest in Survey Research: Issues and Preliminary Findings*, „Journal of Marketing Research” 1982, t. 19, nr 2.
319. Hybel J., *Tendencje i uwarunkowania migracji zagranicznych ludności w Polsce*, „Zeszyty Naukowe Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie. Ekonomia i Organizacja Gospodarki Żywnościowej” 2016, nr 116.
320. Iłowiecki R., *Status legislatora w organach władzy publicznej: zawód legislator*, „Przegląd Sejmowy” 2010, t. 18, nr 6.
321. *Imigranci o wysokich kwalifikacjach na polskim rynku pracy. Raport z badań 2014-2015*, Warszawa 2015.
322. *Indywidualna ocena służąca ustaleniu szczególnych potrzeb ofiar przestępstw w zakresie ochrony*, L. Mazowiecka (red.), Warszawa 2015.
323. *International Perspectives on the Regulation of Lawyers and Legal Services*, A. Boon (red.), Oxford and Portland 2017.
324. *International qualifications*, Luxembourg 2012.
325. Iwanow T., *Wyzwania współpracy transgranicznej Polska-Białoruś: (transgraniczny region województwo lubelskie i obwód brzeski)*, „Studenckie Prace Prawnicze, Administratywistyczne i Ekonomiczne” 2008, nr 5.
326. Izdebski H., Skuczyński P., *Etyka zawodów prawniczych: etyka prawnicza*, Warszawa 2006.
327. Jabłońska-Bonca J., Zeidler K., *Prawnik a sztuka retoryki i negocjacji*, Warszawa 2016.
328. Jabłoński W., *Sytuacje trudne w wywiadzie telefonicznym*, „Przegląd Socjologiczny: kwartalnik Polskiego Instytutu Socjologicznego” 2012, t. 61, nr 1.

329. Jakubowski O., *The Internal Market Information System (IMI) on the Return of Cultural Objects – Its Principles, Application, and Evaluation of Its Effectiveness for the Protection of Cultural Heritage*, „Santander Art and Culture Law Review” 2017, nr 2.
330. James R. Faulconbridge, Jonathan V. Beaverstock, Daniel Muzio, Peter J. Taylor, *Global Law Firms: Globalization and Organizational Spaces of Cross-Border Legal Work*, „Northwestern Journal of International Law & Business” 2008, t. 28, nr 3.
331. Janas R., Kożuch M., *Komentarz do ustawy o zasadach uznawania nabytych w państwach członkowskich Unii Europejskiej kwalifikacji do wykonywania zawodów regulowanych*, „Kwartalnik Prawa Publicznego” 2001, nr 2.
332. Janssens C., *The principle of mutual recognition in EU law*, Oxford 2013.
333. Jańczak J., Musiał-Karg M., Wojnicz L., *Pogranicze polsko-niemieckie na tle granic i pograniczy europejskich*, Poznań 2010.
334. Jaroszyński T., Sękowska A., Skuczyński P., *Kodeks etyki radcy prawnego: komentarz*, Warszawa 2018.
335. Jarzęcka-Siwik E., Berek M., Skwarka B., Wrona Z., *Najwyższa Izba Kontroli i prawne aspekty funkcjonowania kontroli państwowej*, Warszawa 2018.
336. Jaworski C., *Niezależność wykonywania zawodu adwokata w świetle regulacji prawnych europejskich i polskich*, „Palestra” 1996, nr 7/8.
337. Jaworski S.A., *Metodyka pracy adwokata w sprawach karnych*, Warszawa 2013.
338. Jedlecka W., *O metodzie socjologicznej w badaniu prawa*, „Studia Erasmiiana Wratislaviensia” 2014, nr 8.
339. Jeruszka U., *Zatrudnialność osób młodych i starszych. Przekonania i działania pracodawców*, „Szkoła – Zawód – Praca” 2017, nr 14.
340. Jędraszczyk K. i in., *Spółeczeństwo i kultura Ukrainy: ćwierćwiecze przemian (1991-2016)*, Gniezno, Poznań 2016.
341. Jick T.D., *Quantitative Methods: Triangulation in Action*, „Administrative Science Quarterly” 1979, t. 24, nr 4.
342. John M. Conley, *Introduction: A Lawyer’s Guide to CRISPR*, „North Carolina Law Review” 2019, t. 97, nr 5.
343. Judd C.M., McClelland G.H., Ryan C.S., *Data Analysis: A Model Comparison Approach, Second Edition*, New York 2011.
344. Jurkowski K., *Sposób na stres*, „Na Wokandzie” 2013, nr 16.
345. Kabat D., *Europeizacja i globalizacja jako procesy warunkujące politykę integracji europejskiej*, „Zeszyty Naukowe / Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie” 2008, nr 791.
346. Kaczmarczyk P., Okólski M., *Migracje specjalistów wysokiej klasy w kontekście członkostwa Polski w Unii Europejskiej*, Warszawa 2005.
347. Kaczmarczyk P., *Współczesne migracje zagraniczne Polaków: aspekty lokalne i regionalne*, Warszawa 2008.
348. Kaczmarek P., *Tożsamość prawnika jako wykonawcy roli zawodowej*, Warszawa 2014.
349. Kalinowska I., *Polsko-chińska współpraca gospodarcza po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej*, „Gospodarka w Praktyce i Teorii” 2011, nr 1.
350. Kapardis A., *Psychology and Law: A Critical Introduction*, Cambridge 2003.
351. Kapusta E., *Najważniejsze są kompetencje ogólne*, „Prawo.pl”, nr 17.10.2013.
352. Karcz-Kaczmarek M., Maciejewski M., *Samorządy zawodowe i zakres ich samodzielności, w świetle doktryny oraz orzecznictwa*, „Studia Prawno-Ekonomiczne” 2015, nr

353. Kardas P., *Rola i miejsce prokuratury w systemie organów demokratycznego państwa prawnego*, „Prokuratura i Prawo” 2012, nr 9.
354. Kawalec P., *Metody mieszane w kontekście procesu badawczego w naukoznawstwie*, „Zagadnienia Naukoznawstwa” 2014, t. 50, nr 1.
355. Kawka I., *Gospodarcza działalność usługowa w prawie polskim w świetle unijnych swobód przedsiębiorczości i świadczenia usług*, Warszawa 2015.
356. Kawka I., *Metoda tworzenia europejskiego jednolitego rynku usług*, „Rocznik Administracji Publicznej” 2015, nr 1.
357. Kazun A., Yakovlev A.A., *Who Demands Collective Action in an Imperfect Institutional Environment? A Case-Study of the Professional Community of Attorneys in Russia*, „Journal of Eurasian Studies” 2017, t. 8, nr 1.
358. KE: *Nowa strategia zakłada m.in. likwidację barier w jednolitym rynku*, „www.money.pl”, nr 10.03.2020.
359. Kerikmäe T., *Protecting Human Rights in the EU: Controversies and Challenges of the Charter of Fundamental Rights*, Berlin, Heidelberg 2013.
360. Kędzierski D., *Metodologia i paradygmat polskich szczegółowych nauk prawnych*, „Transformacje Prawa Prywatnego” 2018, nr 3.
361. Kędziora-Kornatowska K., Grzanka-Tykwńska A., *Osoby starsze w społeczeństwie informacyjnym*, „Gerontologia Polska: zeszyty problemowe Polskiego Towarzystwa Gerontologicznego” 2011, t. 19, nr 2.
362. Khorana S., García M., *Handbook on the EU and International Trade*, Cheltenham 2018.
363. Kilpatrick J., *Specialty Lawyer Associations: Their Role in the Socialization Process*, „Gonzaga Law Review” 1997, t. 33, nr 501.
364. Kim I., Kuljis J., *Applying content analysis to web-based content*, „Journal of Computing and Information Technology” 2010, t. 18, nr 4.
365. Kim I., Kuljis J., *Applying content analysis to web-based content*, „Journal of Computing and Information Technology” 2010, t. 18, nr 4.
366. Kisielewicz D., *Historyczne uwarunkowania odrębności regionu Śląska Opolskiego*, „Pogranicze. Polish Borderlands Studies” 2015, t. 3, nr 1.
367. Kistelski K., *Błędy ankierskie w wywiadzie kwestionariuszowym i ich skutki*, „Acta Universitatis Lodzensis. Folia Sociologica” 1984, nr 9.
368. Klamert M., Kellerbauer M., Tomkin J., *Commentary on the EU: Treaties and the Charter of Fundamental Rights*, Oxford 2019.
369. Klatka J., *Jak działa korporacja „solicitorów” w Wielkiej Brytanii: (The Law Society of England and Wales)*, „Radca Prawny” 2005, nr 6.
370. Klatka Z., *Prawnicy zagraniczni [w:] Zawód radcy prawnego: historia zawodu i zasady jego wykonywania*, A. Bereza (red.), Warszawa 2017.
371. Klatka Z., *Radcowie prawni: nie likwidacja, nie fuzja, lecz nowy zawód*, „Rzeczpospolita”, nr 21.09.2009.
372. Klatka Z., *Reprezentowanie klienta przez prawnika zagranicznego w postępowaniu przed sądami i innymi organami władzy publicznej: umowa o współdziałanie z radcą prawnym lub adwokatem*, „Monitor Prawniczy: miesięcznik prawa polskiego” 2004, nr 21.
373. Klatka Z., *Ustawa o świadczeniu przez prawników zagranicznych pomocy prawnej: sytuacja prawna spółek z udziałem prawników zagranicznych*, „Monitor Prawniczy: miesięcznik prawa polskiego” 2003, nr 20.
374. Klatka Z., *Wykonywanie zawodu radcy prawnego i adwokata*, Warszawa 2004.

375. Kleinig J., *Prisoners' Rights*, London and New York 2017.
376. Kleniewska I., *Notariat w wybranych państwach Unii Europejskiej*, Warszawa 2002.
377. Klepczyński A., Kładoczny P., Wiśniewska K., *W poszukiwaniu rozsądnego czasu... postępowań sądowych. Badanie na temat przewlekłości postępowań w Polsce. Podstawowe tezy*, Warszawa 2020.
378. Klimek L., *Mutual Recognition of Judicial Decisions in European Criminal Law*, Cham 2016.
379. Kluczeńska-Rupka A., *Dozwolone wyjątki od swobody przedsiębiorczości oraz swobody świadczenia usług w wykonywaniu zawodu prawnika w Unii Europejskiej*, „Zeszyty Naukowe Towarzystwa Doktorantów Uniwersytetu Jagiellońskiego. Nauki Społeczne” 2014, nr 1.
380. Kłaczyńska K., Kłaczyński M., *Świadczenie przez prawników zagranicznych pomocy prawnej w Polsce: komentarz*, Warszawa 2004.
381. Kładoczny P., *Kształcenie prawników w Polsce w latach 1944-1989*, „Studia Iuridica: miscellanea” 1998, nr 35.
382. Kładoczny P., Szwed M., Wiśniewska K., *Do Luksemburga zamiast do Strasburga? Raport na temat roli Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej w ochronie praw człowieka*, Warszawa 2018.
383. Kłosowski A., *Zarządzanie marketingiem w kancelarii prawniczej*, Warszawa 2017.
384. Knodt M., Quittkat C., Greenwood J., *Functional and Territorial Interest Representation in the EU*, Abington 2014.
385. *Kobiety i mężczyźni na rynku pracy*, Warszawa 2018.
386. Kocbek A., *Language and culture in international legal communication*, 2006, t. 4, nr 3.
387. Kocemba K., *Prekaryzacja młodych prawników w Polsce*, „Folia Iuridica Universitatis Wratislaviensis” 2018, t. 7, nr 1.
388. Kochanowski J., *List Rzecznika Praw Obywatelskich do Prezesa Krajowej Rady Radców Prawnych*, Warszawa 2008.
389. Kochmańska M., *Barriere rozwoju przedsiębiorczości małych i średnich firm*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Humanitas. Zarządzanie i Marketing” 2007, nr 1.
390. Kociołek-Pęksa A., Stępień M., *Leksykon socjologii prawa*, Warszawa 2013.
391. Kociołowicz-Wiśniewska B., Pilitowski B., *Ocena polskiego sądownictwa w świetle badań*, Warszawa 2017.
392. Köck H.F., Karollus M.M., *Die neue Dienstleistungsrichtlinie der Europäischen Union: Hoffnungen und Erwartungen angesichts einer (weiteren) Vervollständigung des Binnenmarktes*, Wien 2008.
393. Kojder A., Cywiński Z.M., *Socjologia prawa: główne problemy i postacie*, Warszawa 2016.
394. Kojder A., *Godność i siła prawa: szkice socjologicznoprawne*, Warszawa 2001.
395. Kolb A., *Rechtspflege in der Provinz: ein „causidicus” am Rande der Alpen [w:] Muscheler, K. Römische Jurisprudenz – Dogmatik, Überlieferung, Rezeption. Festschrift für Detlef Liebs zum 75. Geburtstag*, Berlin 2011.
396. *Kolejna chińska kancelaria prawna w Polsce*, „Forbes”, nr 11/02/2012.
397. Kolendowska-Matejczuk M., *Ochrona praw ofiar przestępstw na gruncie przepisów Unii Europejskiej w świetle dyrektywy 2012/29/UE*, „Krakowskie Studia Międzynarodowe” 2013, nr 2.
398. Konecki K., *Studia z metodologii badań jakościowych: teoria ugruntowana*, Warszawa 2012.

399. Konieczna J., *Polska–Ukraina: wzajemny wizerunek*, Warszawa 2000.
400. *Konkurencja na rynku usług prawnych: nowe obszary działalności i dobre praktyki rynkowe*, M. Kożuch (red.), Kraków 2016.
401. Kopania B., *Studenci prawa w badaniach socjologicznych*, „Radca Prawny” 2012, nr 123.
402. Korez-Vide R., Jurše M., *The role of stereotyping in a culturally diverse international business environment*, „Teorija in praksa” 2016, nr 53.
403. Kornacka-Skwara E., *Tożsamość narodowa w świetle przemian kulturowych*, „Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Pedagogika”, nr 20.
404. Kortese L., *Exploring professional recognition in the EU: a legal perspective*, „Journal of international Mobility” 2016, t. 4, nr 1.
405. Koseski A., *Emigracja z ziem polskich w XX wieku: drogi awansu emigrantów*, Pułtusk 1998.
406. Kosyło A., *Dostęp do zawodu adwokata w prawie polskim, ukraińskim, białoruskim i rosyjskim*, Toruń 2010.
407. Kosyło A., *Licencje prawnicze na Białorusi – przykład dla Polski?*, „Palestra” 2007, t. 52, nr 11/12.
408. Kosyło A., *Preparation to perform the profession of advocate: comparative analysis of regulations in Polish, Ukrainian, Belarusian and Russian law*, „Review of Comparative Law : dedicated to: law, history of law, philosophy of law, canon law and Church-State relations, criminology, legal medicine” 2010, nr 12/13.
409. Kosyło A., *Ustrój adwokatury i zasady dostępu do zawodu adwokata na Ukrainie*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2004, nr 4.
410. Kośka M., *Młodzi prawnicy gorzko o swojej sytuacji*. „Nawet koleżanka po etnologii ma wyższą pensję”, „www.money.pl” 2018, nr .
411. Kotliński T.J., *Samorząd adwokacki w Drugiej Rzeczypospolitej*, Warszawa 2008.
412. Kowalczyk M., Olechnowicz A., Pękała P., Rozkrut M., *Bariery wzrostu polskich przedsiębiorstw – przegląd badań [w:] Polskie przedsiębiorstwa wczoraj i dziś. Źródła sukcesu i nowe wyzwania*, Warszawa 2017.
413. Kowalczyk J., Graczyk K., *Biurokracja w Polsce Raport 360. Biurokratyczne bariery rozwoju polskiej przedsiębiorczości*, Warszawa 2016.
414. Kowalczyk-Grzenkowicz J., Arcimowicz J., Jernakowicz P., *Rozwiązywanie konfliktów, sztuka negocjacji i komunikacji*, Warszawa 2003.
415. Kowalski J., *Psychologiczna teoria prawa i państwa Leona Petrażyńskiego*, Warszawa 1963.
416. Kowalski J.K., *Ekonomista i prawnik na zmywaku. Z Polski wyjechało ponad 400 tys. osób z wyższym wykształceniem*, „Gazeta Prawna”, nr 13.11.2013.
417. Kowalski P.W., Wystrychowski M., *Dokąd zmierza rynek usług prawnych*, „Kancelaria”, nr 07/08.2010.
418. Kożuch M., *Komentarz do ustawy o świadczeniu usług prawnych przez prawników zagranicznych*, „Kwartalnik Prawa Publicznego”, t. 2, nr 3.
419. Kożuch M., *Międzynarodowa konferencja „Stosowanie europejskiego prawa rodzinnego w Polsce”, Warszawa, 24 kwietnia 2009 r.*, „Palestra” 2009, t. 54, nr 5/6.
420. Kożuch M., *Reforma wymiaru sprawiedliwości w zakresie zawodów prawniczych*, „Monitor Prawniczy: miesięcznik prawa polskiego.” 2010, t. 18, nr 3.
421. Kożuch M., *Swoboda świadczenia usług w Unii Europejskiej*, Warszawa 2011, t.17.
422. Kożuch M., *Uwagi do projektu ustawy o licencjach prawniczych*, „Palestra” 2007, t. 52, nr 3/4.

423. Kożuch M., *Uznawanie kwalifikacji w Unii Europejskiej*, Warszawa 2014, t.19.
424. Kożuch M., *Wpływ *acquis communautaire* na uznawanie kwalifikacji zawodowych nabytych w państwach Unii Europejskiej w Polsce*, „Wpływ *acquis communautaire* i *acquis Schengen* na prawo polskie – doświadczenia i perspektywy” 2014, nr 1.
425. Krok E., *Budowa kwestionariusza ankietowego a wyniki badań*, „Zeszyty Naukowe. Studia Informatica / Uniwersytet Szczeciński” 2015, nr 37.
426. Krygier M., *Philip Selznick ideals in the world*, Stanford 2012.
427. Kryszkiewicz M., *Kancelarie o wąskich specjalizacjach i ustalonej renomie nie muszą bać się kryzysu*, „Gazeta Prawna” 2009, nr 124.
428. Krywult-Albańska M., *Przyczyny i okoliczności emigracji z Polski w latach 1980 na przykładzie emigracji do Kanady*, Warsaw 2011.
429. Kryzińska W., *Uznawanie kwalifikacji zawodowych w zakresie zawodów regulowanych w prawie Unii Europejskiej*, Łódź 2017.
430. Krzyżanowska A., *Adwokatura coraz bliżej zniesienia zakazu reklamy*, „Rzeczpospolita”, nr 14.11.2019.
431. Krzyżanowska A., *Joanna Paraftanowicz: pozycja kobiet w adwokaturze*, „Rzeczpospolita”, nr 23.01.2019.
432. Krzyżanowska A., *Raport Konkurencyjność jednoosobowych i małych kancelarii radców prawnych*, „Rzeczpospolita”, nr 5.06.2018.
433. Kucharczyk J., Łada A., *Sąsiedztwo z historią w tle: spojrzenia przez granice. Barometr Polska-Niemcy 2020*, Warszawa, Darmstadt 2020.
434. Kuczkiewicz-Fraś A., *Język jako determinant tożsamości narodowej i państwowej w Pakistanie i Bangladeszu*, „Politeja: Pismo Wydziału Studiów Międzynarodowych i Politycznych Uniwersytetu Jagiellońskiego” 2012, nr 2.2.
435. Kukulak-Dolata I., *Pracownicy w wieku 45+ w opinii pracodawców*, Łódź 2012.
436. Kulesza A. i in., *Wspólny sukces!: 25 lat polsko-amerykańskich relacji gospodarczych: raport Amerykańskiej Izby Handlowej w Polsce i KPMG w Polsce*, Warszawa 2015.
437. Kurczewski J., Fuszara M., *Polskie spory i sądy*, Warszawa 2004.
438. Kurczewski J., *Spór i sądy*, Warszawa 1982.
439. Kurek T., *Stosunki Republiki Białoruś z zachodnio europejskimi organizacjami i ugrupowaniami integracyjnymi w latach 1991-2006*, „Wschodnioznawstwo” 2007, nr 1.
440. Kursa M., *Już 10 procent krakowian to cudzoziemcy. Wśród nich: Ukraińcy, Białorusini, Włosi i inni*, „wyborcza.pl Kraków”, nr 08.04.2019.
441. Kusak M., *Dostęp do obrońcy w postępowaniu karnym: standardy krajowe i europejskie*, Poznań 2020.
442. Kusak M., *Postępowanie karne w sprawach międzynarodowych: podręcznik praktyczny*, Warszawa 2017.
443. Kuźmińska-Haberla A., *Różnice kulturowe jako bariera w podejmowaniu działalności zagranicznej przez polskie przedsiębiorstwa?: rozważania w świetle badań empirycznych*, „International Business and Global Economy” 2014, nr 33.
444. Kuźniak B. i in., *Sądy i trybunały oraz pozasądowe sposoby załatwiania sporów międzynarodowych: perspektywa polska*, Warszawa 2015.
445. Kvale S., *Prowadzenie wywiadów*, Warszawa 2012.
446. Kwapisz K., *Ustawa o radcach prawnych: komentarz*, Warszawa 2013.
447. L R., *„Kobiety przyszłości branży prawniczej”: Pora na zmiany na polskim rynku prawnym*, „Gazeta Prawna”, nr 15.10.2019.

448. Laguette S.P., *Lawyers in the European Community*, Luxembourg, Washington 1987.
449. Lahaye-Battheu S., *The case for drafting a European convention on the profession of lawyer*, Strasbourg 2017.
450. Lakhani A., *Social networking sites and the legal profession: Balancing benefits with navigating minefields*, „Computer Law & Security Review” 2013, t. 29, nr 2.
451. Lakomy M., *Stosunki polsko-francuskie w drugiej dekadzie XXI wieku [w:] Stosunki Polski z mocarstwami w drugiej dekadzie XXI wieku*, K. Czornik, M. Stolarczyk (red.), Katowice 2016.
452. Lang M. i in., *CJEU – Recent Developments in Value Added Tax 2017*, Wien 2018, t.109.
453. Lang M. i in., *CJEU – Recent Developments in Value Added Tax 2018*, Wien 2019, t.115.
454. Lantz J.W., *The Essential Attorney Handbook for Internet Marketing, Search Engine Optimization, and Website Development Management*, Oro Valley 2009.
455. Lapinski M.K., Rimal R.N., *An Explication of Social Norms*, „Communication Theory” 2005, t. 15, nr 2.
456. Lappi A., *Corporate Customers’ Needs and Expectations for Legal Services*, Lahti 2015.
457. Laslett J.M., *The mutual recognition of diplomas, certificates and other evidence of formal qualifications in the European Community*, „Legal Issues of Economic Integration” 1990, t. 17, nr 1.
458. Law S., *From Multiple Legal Cultures to One Legal Culture? Thinking About Culture, Tradition and Identity in European Private Law Development*, „Utrecht Journal of International and European Law” 2015, t. 31, nr 81.
459. Leal-Arcas R., *EU Trade Law*, Cheltenham 2019.
460. *Legal education and professional development-- and educational continuum*, R. MacCrate (red.), Chicago 1993.
461. *Legal Professions at the Crossroads*, D. Jemielniak (red.), Warsaw 2014.
462. *Legal Sector in Warsaw*, Warszawa 2017.
463. Leith P., Ayuda F.G., *Legal education in Spain: becoming a lawyer, judge, and professor*, „International Journal of the Legal Profession” 2001, t. 8, nr 2.
464. Lejman E., Ślōdczyk M., *Międzynarodowe stowarzyszenia prawnicze kontra globalne kancelarie*, „Gazeta Prawna”, nr 31.07.2015.
465. Leliwa H., „Za” i „przeciw”, „Radca Prawny” 2014, nr 151–152.
466. Leonard S., Kaunert C., *Searching for a Strategy for the European Union’s Area of Freedom, Security and Justice*, Abingdon 2018.
467. Lesińska M., Grotte M., Brunarska Z., *Migracje obywateli Ukrainy do Polski w kontekście rozwoju społeczno-gospodarczego stan obecny, polityka, transfery pieniężne*, Warsaw 2012.
468. Lewicka R., *Doręczenia zagraniczne w postępowaniu administracyjnym i sądowo-administracyjnym – problemy praktyczne*, „Acta Universitatis Lodzensis. Folia Iuridica” 2016, nr 77.
469. Ligara B., *Terminologia specjalistyczna i kultura: dychotomia czy punkty wspólne [w:] Terminologia specjalistyczna w teorii i praktyce językoznawców słowiańskich*, 2017.
470. Lipiec S., *Recognition of professional qualifications in European Union. Current status, practical questions, legislative plans and judicial practice*, „Rocznik Administracji Publicznej” w druku, nr 3.
471. Lisowski K., *Ankieter w terenie, problemy z jakością badań terenowych*, „Relacje: studia z nauk społecznych” 2017, nr 3.

472. Lissowski O., *Usługi publiczne i usługi w interesie ogólnym – koncepcja i niektóre problemy instytucjonalne marketyzacyjnej modernizacji świadczenia usług publicznych w Unii Europejskiej*, „Zeszyty Naukowe Politechniki Poznańskiej Organizacja i Zarządzanie” 2017, nr 74.
473. Litwin-Lewandowska D., *Konflikt polityczny na przykładzie sporu o Trybunał Konstytucyjny*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, sectio K – Politologia” 2017, t. 23, nr 2.
474. Liu S., Halliday T.C., *Criminal Defense in China. The Politics of Lawyers at Work*, Cambridge 2016.
475. *Living law: reconsidering Eugen Ehrlich*, M.L.M. Hertogh, E. Ehrlich (red.), Oxford 2009.
476. Lofland J., Snow D.A., Anderson L., Lofland L.H., *Analyzing social settings a guide to qualitative observation and analysis*, Belmont 2006.
477. Lonbay J., *Assessing the European market for legal services: developments in the free movement of lawyers in the European Union*, 2010, t. 33, nr 6.
478. Lonbay J., Brown L.N., Platt M., *Training lawyers in the European community The University of Birmingham report on the professional qualifications of the legal professions in the European community*, London 1990.
479. Lonbay J., *The Education, Licensing, and Training of Lawyers in the European Union, Part II: The Emerging Common Qualifications Regime and its Implications for Admissions in Europe*, „Bar Examiner” 2010, t. 79, nr 4.
480. Loo G.V. der, *The EU-Ukraine Association Agreement and Deep and Comprehensive Free Trade Area: A New Legal Instrument for EU Integration Without Membership*, Leiden, Boston 2016.
481. Looney R.E., *Handbook of International Trade Agreements: Country, regional and global approaches*, London and New York 2018.
482. Lubicz-Miszewski M., *Imigranci z Ukrainy w Polsce: potrzeby i oczekiwania, reakcje społeczne, wyzwania dla bezpieczeństwa*, Wrocław 2018.
483. Lubrańska A., *Wartości cenione w pracy zawodowej: różnice międzypokoleniowe*, „Zarządzanie Zasobami Ludzkimi” 2016, nr 3–4.
484. Łojko E., *Nowe konteksty wykonywania zawodów prawniczych [w:] Normatywność współczesnej Polski*, J. Kwaśniewski (red.), Warszawa 2005.
485. Łojko E., *Rola i zadania prawników w zmieniającym się społeczeństwie: raport z badań*, Warszawa 2005.
486. Łojko E., *Studenci prawa o studiach i perspektywach zawodowych*, Warszawa 2011.
487. Łojko E., *Ścieżki kariery zawodowej młodych prawników*, „Studia Iuridica : miscellanea” 2005, nr 44.
488. Łojko E., *Wizerunek zawodu sędziego w opiniach sędziów, prawników i społeczeństwa*, „Krajowa Rada Sądownictwa” 2010, nr 4.
489. Łotocki Ł., *Integracja i dyskryminacja krajobraz 2009*, Warszawa 2009.
490. Łuniewska K., *Odpowiedzialność dyscyplinarna radców prawnych i aplikantów radcowskich w obliczu zasad rzetelnego procesu*, „Białostockie Studia Prawnicze” 2018, nr 22.
491. Maclean M., Dijksterhuis B.M., *Digital family justice: from alternative dispute resolution to online dispute resolution?*, Oxford 2019.
492. MacLean M., Eekelaar J., *Family law advocacy: how barristers help the victims of family failure*, Portland 2009.

493. Maclean M., Eekelaar J., *Lawyers and mediators: the brave new world of services for separating families*, Oxford 2018.
494. Maclean M., Eekelaar J., *Managing family justice in diverse societies*, Oxford 2015.
495. Madejski M., *Najbardziej polska gmina w byłym NRD. „Za kilkanaście lat nie będzie tu żadnego Niemca”*, „finanse.wp.pl” 2019, nr .
496. Madejski M., *Niemcy chcą zrobić ze Szczecina aglomerację. „Bo Berlin nas ignoruje”*, „www.money.pl”, nr 29.07.2019.
497. Magnus U., Mankowski P., *Brussels Ibis Regulation*, Munich 2012.
498. Makowska M., *Analiza danych zastanych: przewodnik dla studentów*, Warszawa 2018.
499. Malicki A., *Niezawisłość sędziego a niezależność adwokata w procesie*, Warszawa 2020.
500. Malinowski B., *Crime and custom in savage society*, Routledge 2018.
501. Mandrzejewska-Smół I., *Aktywność zawodowa osób starszych na współczesnym rynku pracy*, „Problemy Profesjologii: półrocznik poświęcony problemom rozwoju zawodowego człowieka” 2014, nr 2.
502. Mangione T.W., *Mail Surveys: Improving the Quality*, Thousand Oaks, London, New Delhi 1995.
503. Mańko R., *Idee polityczne i prawne a kultura unijnego prawa prywatnego – przyczynek do dalszych badań*, „Miscellanea Historico-Iuridica” 2017, t. 16, nr 2.
504. Marchwicki W., *Tajemnica adwokacka: analiza konstytucyjna*, Warszawa 2015.
505. Marek Kempny, *Globalizacja* [w:] *Encyklopedia socjologii*, Z. Bokszański, A. Kojder (red.), Warszawa 1998, t.1.
506. Margoński M., *Ogólna charakterystyka europejskiego poświadczenia spadkowego*, „Prawo w Działaniu” 2016, nr 27.
507. *Markedsrapport Polen*, København 2019.
508. Markiewicz K., Przymusiński B., *Krajowa Szkoła Sądownictwa i Prokuratury – pytania o funkcjonowanie po 4 latach istnienia z Rafałem Dzyrem zastępcą Dyrektora Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury ds. Aplikacji*, „IUSTITIA” 2013, nr 1(11).
509. Marsh D., *Łączenie metod ilościowych z jakościowymi* [w:] *Teorie i metody w naukach politycznych*, G. Stoker, J. Tegnerowicz (red.), Kraków 2006.
510. Masior M., *Analiza wpływu zmiany reguł dostępu do zawodu adwokata i radcy prawnego na jakość usług prawnych* [w:] *Współczesne wyzwania w zakresie funkcjonowania przedsiębiorstw: perspektywa badawcza młodych naukowców*, J. Szumniak-Samolej (red.), Warszawa 2017.
511. Massidda P. i in., *Representing victims before the International Criminal Court a manual for legal representatives*, The Hague 2014.
512. Matejun M., *Analiza zewnętrznych, prawno-podatkowych, barier rozwoju firm sektora MŚP*, „Zeszyty Naukowe Politechniki Łódzkiej” 2007, nr 1018.
513. Matejun M., *Barier rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw (na podstawie badań w aglomeracji łódzkiej)* [w:] *Przedsiębiorczość: szansą na sukces rządu, gospodarki, przedsiębiorstw, społeczeństwa*, M. Kulikowski, K. Piech (red.), Warszawa 2003.
514. Matuszek K., *Niklasa Luhmanna socjologia bez człowieka*, Kraków 2017.
515. Matuszewska-Maróń M., Łakomiak M., *Pojedynczy punkt kontaktowy – w teorii i praktyce*, „Administracja publiczna. Studia krajowe i międzynarodowe” 2013, nr 1.
516. Maziarz J., *O niektórych praktycznych problemach związanych z przywróceniem instytucji asesora sądowego*, „Kwartalnik Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury” 2018, nr 1.
517. Mącik R., *Ankiety internetowe w percepcji osób korzystających i niekorzystających z nich w pracy zawodowej*, „Metody ilościowe w badaniach marketingowych” 2014, nr 195.

518. McCormick J., *Europeanism*, Oxford 2014.
519. McIntosh M.J., Morse J.M., *Situating and Constructing Diversity in Semi-Structured Interviews*, „Global Qualitative Nursing Research” 2015, nr 2.
520. McIntyre G., *The International Residual Mechanism and the Legacy of the International Criminal Tribunals for the Former Yugoslavia and Rwanda*, „Goettingen Journal of International Law” 2011, nr 3.
521. McKoski R.J., *Judges in Street Clothes: Acting Ethically Off-the-Bench*, Madison, Teaneck 2017.
522. Medina Ortega M., *The European Union Lawyer as a Common Law Practitioner*, „ERA Forum” 2011, t. 12, nr S1.
523. Merry S.E., *Getting justice and getting even legal consciousness among working-class Americans*, Chicago 1995.
524. Michaels R., *The functional method of comparative law* [w:] *The Oxford handbook of comparative law*, Oxford 2019.
525. Michalak-Dawidziuk J., *Praktyczny wymiar kształcenia na poziomie studiów wyższych a współczesny rynek pracy*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio J Paedagogia-Psychologia” 2013, nr 26.
526. Michalik A., *Rozwój współpracy inwestycyjnej pomiędzy Polską a Federacją Rosyjską w XXI wieku*, „Nowa Polityka Wschodnia” 2017, t. 13, nr 2.
527. Michalski B., *Umowa stowarzyszeniowa Chile z Unią Europejską i jej konsekwencje dla polsko-chilijskiej wymiany handlowej*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia” 2013, nr 57.
528. Michałek W., Muciński E., *Bariery dla biznesu – co poprawić w relacjach przedsiębiorców z instytucjami państwowymi*, Warszawa 2014.
529. Michno J., *Wybrane aspekty podejmowania edukacji w Polsce przez studentów z Białorusi i Ukrainy*, „Acta Scientifica Academiae Ostroviensis” 2018, nr 1.
530. Michta D., *Prawo o adwokaturze: komentarz*, Poznań 2012.
531. Miettinen S., *Criminal Law and Policy in the European Union*, London and New York 2013.
532. *Migracje zagraniczne ludności. Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011*, Warszawa 2013.
533. Mikke S., Redzik A., Kanimir J., Terlecka B., *Adwokaci polscy ojczyźnie*, Warszawa 2011.
534. Mikołajczyk A., *Nowe media elektroniczne w promocji usług prawniczych*, „Studia Gdańskie. Wizje i rzeczywistość” 2013, nr 10.
535. Miński R., *Wywiad pogłębiony jako technika badawcza. Możliwości wykorzystania IDI w badaniach ewaluacyjnych*, „Przegląd Socjologii Jakościowej” 2017, t. 13, nr 3.
536. Misztal P., *Przymus adwokacko-radcowski w polskim procesie karnym*, Warszawa 2020.
537. Mitcham C., *The Oxford Handbook of Interdisciplinarity*, Oxford, New York 2010.
538. Mitsilegas V., Bergström M., Konstadinides T., *Research Handbook on EU Criminal Law*, Cheltenham 2016.
539. Miyazawa S., *East Asia's renewed respect for the rule of law in the 21st century: the future of legal and judicial landscapes in East Asia*, Leiden 2015.
540. Młodzik E., *Założenia koncepcji New Public Management*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Współczesne Problemy Ekonomiczne. Globalizacja. Liberalizacja. Etyka” 2015, nr 11.
541. Monachos Eirinaio vs Dikigorikos Syllogos Athinon (TSUE, C-431/17).

542. Monar J., *The Institutional Dimension of the European Union's Area of Freedom, Security and Justice*, Brussels 2010.
543. Moorhead R., *Lawyer Specialization—Managing the Professional Paradox*, „Law & Policy” 2010, t. 32, nr 2.
544. Morgan G., Quack S., *Global Networks or Global Firms? The Organizational Implications of the Internationalization of Law Firms [w:] Multinationals, Institutions and the Construction of Transnational Practices*, New York 2006.
545. Morizio A., *Opportunities and challenges for young lawyers in developing and diversifying their skills in a legal market in crisis the Italian experience*, Florence 2014.
546. Moses M.L., *The Principles and Practice of International Commercial Arbitration*, Cambridge, New York 2012.
547. Motyka K., *Wpływ Leona Petrażyckiego na polską teorię i socjologię prawa*, Lublin 1993.
548. Możyłowski P., *Prawno-administracyjne bariery prowadzenia działalności gospodarczej w Polsce w świetle opinii przedsiębiorców oraz raportów Doing Business*, „Przedsiębiorczość w warunkach kryzysu gospodarczego” 2013, nr 9.
549. Mrozek J.J., *Komornik sądowy – funkcjonariusz publiczny czy przedsiębiorca?*, „Civitas et Lex” 2018, t. 17, nr 1.
550. Mrozek K., *Reguły Nelsona Mandeli*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 2018, nr 48.
551. Muller G., *The Liberalization of Legal Services within the EU Internal Market*, „GTCJ Global Trade and Customs Journal” 2014, t. 9, nr 3.
552. Munneke G.A., *Legal Skills for a Transforming Profession*, „Pace Law Review” 2001, t. 22, nr 105.
553. Mustilli F., Pelkmans J., *Access Barriers to Services Markets: Mapping, tracing, understanding and measuring*, Brussels 2013.
554. Mysiak P., *O nowej jakości w kształceniu prawników*, „Studia Prawa Publicznego” 2015, nr 9.
555. Nakamura M., *Legal Reform, Law Firms, and Lawyer Stratification in Japan*, „Asian Journal of Law and Society” 2014, t. 1, nr 1.
556. Nascimbene B., Bergamini E., *The Legal Profession in the European Union*, Alphen aan den Rijn 2009.
557. Nasstrom J., *Client psychology for lawyers: how to manage difficult clients*, SECARE Publishing 2014.
558. Naumann J., Stawicka E., *Zbiór Zasad Etyki Adwokackiej i Godności Zawodu: komentarz*, Warszawa 2017.
559. Nicpoń M., Marzęcki R., *Pogłębiony wywiad indywidualny w badaniach politologicznych [w:] Przeszłość, teraźniejszość, przyszłość : problemy badawcze młodych politologów*, Kraków 2010.
560. Niedbalski J., *Komputerowe wspomaganie analizy danych jakościowych: zastosowanie oprogramowania NVivo i Atlas.ti w projektach badawczych opartych na metodologii teorii ugruntowanej*, Łódź 2014.
561. Nonet P., Selznick P., *Law & society in transition: toward responsive law*, London 2017.
562. Northcott J., *Legal English [w:] The Handbook of English for Specific Purposes*, Chichester 2012.
563. Nowakowska K., *Ile zarabiają prawnicy? Ich średnie wynagrodzenie w ciągu roku mocno spadło*, „Gazeta Prawna”, nr 12.12.2017.
564. Nowakowski S., Koczetkow B., *Reklama adwokacka w Polsce i za granicą: przyczynek do dyskusji na tle wybranych rozwiązań obcych*, „Palestra” 2004, t. 49, nr 7/8.

565. Nowińska J., *Współpraca sądowa w zakresie przeprowadzania dowodów w Unii Europejskiej w świetle Traktatu Lizbońskiego a regulacje polskie*, „Teki Komisji Prawniczej” 2010, nr .
566. Nowosielski M., *Polacy w Niemczech: stan i perspektywy badań*, „Przegląd Zachodni” 2012, nr 3.
567. O’Neill A., *EU Law for UK Lawyers*, Oxford and Portland 2011.
568. Ochwat M., *Ochrona praw człowieka w systemie Rady Europy*, „Studia Politicae Universitatis Silesiensis” 2007, nr 3.
569. *Odpowiedzialność międzynarodowa w związku z naruszeniem praw człowieka i międzynarodowego prawa humanitarnego: materiały VII Warszawsko-Toruńskiego Kolokwium Praw Człowieka i Międzynarodowego Prawa Humanitarnego (Toruń, 4-5 grudnia 2014 r.)*, M. Balcerzak, J. Kapelańska-Pręgowska (red.), Toruń 2016.
570. *Okiem studenta polsko-niemieckich studiów prawniczych – UAM, Viadrina*, 29 sierpień 2017 r.
571. Oko O.C., *Problems and Challenges for Lawyers in Africa: Lessons from Nigeria*, E. Mellen Press 2007.
572. Oleszko A., *Prawo o notariacie: komentarz*, Warszawa 2016, t.1.
573. Olkiewicz A., *Doskonalenie zawodowe adwokatów*, „Problemy Profesjologii” 2017, nr 1.
574. Olkiewicz A., *Doskonalenie zawodowe radców prawnych*, „Problemy Profesjologii” 2014, nr 1.
575. Omyła-Rudzka M., *Stosunek Polaków do innych narodów*, Warszawa 2014.
576. *Oplaty związane z wejściem do zawodów adwokata i radcy prawnego a konkurencja – raport z badania UOKiK*, Warszawa 2008.
577. Orczyk J., *Wokół pojęć kwalifikacji i kompetencji*, „Zarządzanie Zasobami Ludzkimi” 2009, nr 3/4.
578. *Organizacje pozarządowe zajmujące się pomocą dla uchodźców i migrantów*, Warszawa 2017.
579. Osiecki A., *Francja to dla nas czwarty rynek*, „Rzeczpospolita” 2019, nr 111.
580. Ostoj I., *Dylematy związane ze zdobywaniem doświadczenia zawodowego przez studentów: wyniki badania ankietowego*, „Studia Ekonomiczne (Katowice)” 2016, nr 258.
581. *Outsourcing Legal Aid in the Nordic Welfare Countries*, O.H. Rønning, O. Hammerslev (red.), Cham 2017.
582. Ozga M., *Wpływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych na dysproporcje międzyregionalne w Polsce*, „Equilibrium” 2009, t. 3, nr 2.
583. Ożarowski O., *Advantages and threats of the transatlantic trade and investment partnership (TTIP)*, „Annals of Marketing Management & Economics : international journal” 2017, t. 3, nr 1.
584. Padoa-Schioppa F., *The principles of mutual recognition in the European integration process*, Houndmills, Basingstoke 2005.
585. Pagliero M., *The effects of recent reforms liberalising regulated professions in Italy*, Turin 2015.
586. Paluszkiwicz H., *Nowe środki ochrony pokrzywdzonego w polskim prawie karnym procesowym na tle europejskiej polityki karnej*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2010, nr 3.
587. Papadopoulos T., *EU Law and the Harmonization of Takeovers in the Internal Market*, Alphen aan den Rijn 2010.

588. Parafinowicz J., *Joanna Parafianowicz o sytuacji kobiet w adwokaturze: Sto lat minęło, a niewiele się zmieniło*, „Rzeczpospolita”, nr 27.10.2018.
589. Parliamentary Assembly, *The case for drafting a European convention on the profession of lawyer*, Strasbourg 2018.
590. Parlow D., *Die EG-Dienstleistungsrichtlinie: Stärkung der Dienstleistungs- und Niederlassungsfreiheit durch mitgliedstaatliche Verwaltungsmodernisierung und gegenseitige Normanererkennung?*, Hamburg 2010.
591. Parsons T., *Spojrzenie socjologa na zawód prawnika* [w:] *Szkice z teorii socjologicznej*, Warszawa 1972.
592. Pawelec K.J., *Metodyka pracy adwokata w sprawach wypadków drogowych*, Warszawa 2007.
593. Pawelczyk M., Stankiewicz R.R., *Obowiązki radców prawnych w zakresie przeciwdziałania praniu pieniędzy*, Warszawa 2011.
594. Pawelczyk M., Stankiewicz R.R., *Publicznoprawny status radcy prawnego*, Warszawa 2012.
595. Pawlas I., *Powiązania gospodarcze między Polską i Wielką Brytanią w kontekście Brexitu*, „Studia Ekonomiczne (Katowice)” 2017, nr 319.
596. Pawlik R., *Ewolucja instytucji zatarcia skazania w polskim prawie karnym z perspektywy „European criminal records information system”: zagadnienia wybrane*, „Krakowskie Studia Międzynarodowe” 2014, t. 11, nr 1.
597. Perek-Bialas J., Turek K., *Starszy pracownik z punktu widzenia pracodawcy* [w:] *Ku socjologii starości*, Kraków 2011.
598. Persky A.S., *Despite Globalization, Lawyers Find New Barriers to Practicing Abroad*, „ABA Journal” 2011, nr .
599. Pędziwiatr K., Stonawski M., Brzozowski J., *Imigranci w Krakowie w świetle danych rejestrowych*, Kraków 2019.
600. Piasecki K., *Kodeks postępowania cywilnego: Komentarz do art. 1096-1217 KPC oraz aktów prawnych UE regulujących międzynarodowe postępowanie cywilne*, Warszawa 2013, t.3.
601. Piasecki K., *Zarys sądowego prawa procesowego Unii Europejskiej*, Warszawa 2009.
602. Piątek M., *Zjawiska hamujące rozwój transgranicznego handlu elektronicznego w krajach Unii Europejskiej*, „Przedsiębiorczość międzynarodowa” 2018, t. 4, nr 2.
603. Piechocki M., *Mecenas transgraniczny*, „Na Wokandzie” 2014, nr 19.
604. Pieniążek A., Stefaniuk M., *Socjologia prawa: zarys wykładu*, Kraków 2014.
605. Pietryka A., Szwast M., *Asystenci sędziów i pracownicy sądów jako ważne ogniwo procesu orzeczniczego w sądach*, Warszawa 2013.
606. Pietrzykowski T., *Etyka i deontologia zawodowa* [w:] *Zawód radcy prawnego: historia zawodu i zasady jego wykonywania*, Warszawa 2017.
607. Pilch M., Ponikowska M., Skibińska E., *Prawne aspekty porównywania i uznawania kwalifikacji w Unii Europejskiej*, Warszawa 2015.
608. Pilipiec S., Kępa M., *The Prestige of Legal Professions among Students of Law and the Intention to Practice These Professions*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2019, t. 28, nr 4.
609. Piorunek M., *Badania biograficzne i narracyjne w perspektywie interdyscyplinarnej: aplikacje, egzemplifikacje, dylematy metodologiczne*, Poznań 2016.
610. Piotrowski J., *TISA: próba przełamania impasu w rokowaniach wielostronnych czy kolejne niedokończone negocjacje handlowe?*, „Unia Europejska.pl” 2017, nr 6.

611. Pisarek W., *Analiza zawartości prasy*, Kraków 1983.
612. Pisuliński J., *Europejskie prawo cywilne*, Warszawa 2009.
613. Pivaty A., *Criminal Defence at Police Stations: A Comparative and Empirical Study*, Abingdon 2019.
614. Podgórecki A., Kojder A., *Ewolucja świadomości prawnej i podstaw moralnych społeczeństwa polskiego*, Warszawa 1972.
615. Podgórecki A., Kurczewski J., *Zarys socjologii prawa*, Warszawa 1971.
616. Podgórecki A., Kwaśniewska Ł.M., *Socjologiczna teoria prawa*, Warszawa 1998.
617. Podgórecki A., *Patologia życia społecznego*, Warszawa 1969.
618. Podgórecki A., *Poczucia prawne i moralne społeczeństwa polskiego*, Warszawa 1968.
619. Podgórecki A., *Poglądy na władzę rodzicielską*, Warszawa 1964.
620. Podgórecki A., *Prestiż prawa*, Warszawa 1966.
621. Podgórecki A., *Zjawiska prawne w opinii publicznej: rozwody, władza rodzicielska, procesy o zniesławienie wytoczone dziennikarzom*, Warszawa 1964.
622. Podgórski P., *Cienie i blaski prowadzenia własnej kancelarii prawnej*, „Na Wokandzie”, nr 25.08.2016.
623. Podlęś M., Comendador L., *Zasady ponadgranicznej działalności prawników w Unii Europejskiej i ich urzeczywistnienie na przykładzie prawa niemieckiego*, „Radca Prawny” 2003, nr 5.
624. *Podręcznik wdrażania dyrektywy o usługach*, Luksemburg 2007.
625. Polak K., *Najcenniejsze są umiejętności praktyczne i doświadczenie*, „Gazeta Prawna”, nr 28.06.2013.
626. *Polska Czechy Niemcy. Wzajemne relacje/współpraca/rozwój*, A. Górzyńska (red.), Warszawa 2013.
627. Popławski K., *Rola Europy Środkowej w gospodarce Niemiec: konsekwencje polityczne*, Warszawa 2016.
628. *Poradnik na temat korzystania z wideokonferencji w postępowaniu transgranicznym*, Luksemburg 2013.
629. Pound R., *The lawyer from antiquity to modern times.*, St. Paul 1953.
630. *Practice of the profession of lawyer in Spain by foreigners*, Madrid 2018.
631. *Praktyczny przewodnik dotyczący stosowania rozporządzenia Bruksela II bis*, Unia Europejska 2015.
632. *Praktyka stosowania europejskiego nakazu aresztowania w Polsce jako państwie wydającym*, Warszawa 2018.
633. *Prawnicy przedsiębiorstw – dziś i jutro. Stan aktualny i perspektywy rozwoju środowiska prawników przedsiębiorstw w Polsce*, Warszawa 2016.
634. *Prawo o adwokaturze: komentarz*, P. Kruszyński (red.), Warszawa 2016.
635. *Prawo sądów powszechnych: wybór przepisów : obrót prawny z zagranicą w sprawach cywilnych i karnych, siedziby i obszary właściwości sądów powszechnych, mapa*, Bielsko-Biała 2001.
636. *Professional Secrecy of Lawyers in Europe*, Cambridge 2013.
637. Profit F., Gelleni C., Zamorano E., *Migration and education quality assurance and mutual recognition of qualifications*, Paris 2009.
638. *Program Polska Wschodnia 2014-2020. Załącznik nr 4. Diagnoza wyzwań, potrzeb i potencjałów obszarów objętych Programem Operacyjnym Polska Wschodnia 2014-2020*, Warszawa 2014.
639. Prohorovs A., Solesvik M., *Services Sector Export in Europe*, Rochester 2018.

640. *Projekt ustawy o zasadach świadczenia usług prawniczych*, 28 styczeń 2019 r.
641. Przybyłowska I., *Wywiad swobodny ze standaryzowaną listą poszukiwanych informacji i możliwości jego zastosowania w badaniach socjologicznych*, „Przegląd Socjologiczny” 1978, nr 30.
642. *Przyszłość programów Interreg i EIS po 2020 roku*, 28 czerwiec 2018 r.
643. Puchalska K., *Zróżnicowane polskich regionów w aspekcie bezpośrednich inwestycji zagranicznych*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Ekonomiczno-Społecznej w Ostrołęce” 2016, nr 21.
644. Pustulka P., *Migracja i płeć w cyklach życia rodzinnego*, „Studia Socjologiczne” 2020, nr 1(236).
645. Pustulka P., Winogrodzka D., Buler M., *Mobilne pokolenie wyboru? Migracje międzynarodowe a płeć i role rodzinne wśród Milenialsek*, „Studia Migracyjne – Przegląd Polonijny” 2019, nr 4.
646. Qu S.Q., Dumay J., *The qualitative research interview*, „Qualitative Research in Accounting & Management” 2011, t. 8, nr 3.
647. *Quaerens*, <http://quaerens.paris/> [4 maj 2020 r.].
648. Rabczuk W., *Edukacja międzykulturowa z perspektywy Rady Europy i Unii Europejskiej*, „Pogranicze. Studia Społeczne” 2011, t. 17, nr 1.
649. Rabij M., *W „Newsweeku”: Rosyjski kapitał w Polsce? Prawie nieobecny*, „Newsweek.pl”, nr 05.05.2014.
650. Radwan A., *Edukacja prawnicza wobec wyzwań XXI wieku [w:] Polska i społeczeństwo w XXI wieku: „państwo i prawo w XXI wieku – szanse i zagrożenia”*, Kraków 2004.
651. Radwan A., *Kto pyta, sam błędzi*, „Edukacja Prawnicza” 2006, nr 6.
652. Rajkovic N.M. i in., *Introduction: legality, interdisciplinarity and the study of practices [w:] The Power of Legality : Practices of International Law and their Politics*, Cambridge 2016.
653. Rakowska A., *Bariery kulturowe w transferze wiedzy w organizacjach globalnych*, „Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu” 2006, nr 1130.
654. Raponi D., *CJEU – Recent Developments in Value Added Tax 2016*, Wien 2017, t. 105.
655. *Raport o stanie Miasta 2018*, Kraków 2019.
656. Rauhvargers A., *Uznawanie wykształcenia i kwalifikacji uzyskanych za granicą. Przewodnik dla ekspertów*, Warszawa 2006.
657. Razowski P., *Publicznoprawny status izb adwokackich – zarys problematyki*, „Palestra” 2013, nr 11–12.
658. Reczulska H., *Uznawalność zagranicznych dyplomów w Polsce*, 16 luty 2018 r.
659. Redmount R.S., *Attorney Personalities and Some Psychological Aspects of Legal Consultation*, „University of Pennsylvania Law Review University of Pennsylvania Law Review” 1961, t. 109, nr 7.
660. Redzik A., Kotliński T.J., *Historia adwokatury*, Warszawa 2018.
661. Riemsdijk van M., *Obstacles to the Free Movement of Professionals: Mutual Recognition of Professional Qualifications in the European Union*, 2013, t. 15, nr 1.
662. Robbennolt J.K., Sternlight J.R., *Psychology for lawyers: understanding the human factors in negotiation, litigation, and decision making*, Chicago 2014.
663. Robert Koller vs Oberste Berufungs- und Disziplinarkommission (TSUE, C-118/09).
664. Roca J.G., Santolaya P., *Europe of Rights: A Compendium on the European Convention of Human Rights*, Leiden 2012.
665. Rochowicz P., *Na czym zarabiają i będą zarabiać prawnicy*, „Rzeczpospolita”, nr 01.05.2018.

666. Rochowicz P., *Nierówne wymagania dla kobiet i mężczyzn na kierowniczych stanowiskach firm prawniczych*, „Rzeczpospolita”, nr 14.07.2018.
667. Roguska B., *Postrzeganie Żydów i stosunków polsko-żydowskich*, Warszawa 2015.
668. Rojek M., Masior M., *The Effects of Reforms liberalising Professional Requirements in Poland*, Warsaw 2016.
669. Rojek-Socha P., *Prawnicy skarżą się na małe zarobki, MS wierzy w wolny rynek*, „Prawo.pl” 2018, nr .
670. Rojek-Socha P., *Specjalizacja sposobem na konkurencję – prawnicy widzą konieczność zmian*, „Prawo.pl”, nr 30.01.2020.
671. Rojek-Socha P., *Szklany sufit wciąż ogranicza kobiety w adwokaturze*, „Prawo.pl”, nr 9.02.2019.
672. Rojek-Socha P., *Uprowadzenia dzieci będą rozpatrywane szybko i przez wyspecjalizowanych sędziów*, „Prawo.pl”, nr 21.08.2018.
673. Rosa G., *Rynek usług jako obiekt badań* [w:] *Konsument na rynku usług*, Warszawa 2015.
674. Rosen L., *The Anthropology of Justice: Law as Culture in Islamic Society*, Cambridge 1989.
675. Rosenthal D.E., *Lawyer and Client: Who's in Charge*, New York 1974.
676. Rostam-Afschar D., *Regulatory Effects of the Amendment to the HwO in 2004 in German Craftsmanship*, Berlin 2015.
677. Roszak J., *Analiza działań marketingowych stosowanych na rynku usług prawnych*, Poznań 2017.
678. Rotfeld A.D., *Reforma ONZ: geneza i zarys polskiej inicjatywy (2002-2005)* [w:] *System Narodów Zjednoczonych z polskiej perspektywy*, Warszawa 2017.
679. Roux T.R., *The Incorporation Problem in Interdisciplinary Legal Research*, „Erasmus Law Review” 2015, t. 8, nr 2.
680. Royer A., *The Council of Europe*, Strasbourg 2010.
681. Rozkwitalska M., *Bariery w zarządzaniu międzykulturowym: Perspektywa filii zagranicznych korporacji transnarodowych*, Warszawa 2011.
682. Rozkwitalska M., *Problemy komunikacji międzykulturowej w warunkach konkurencji na rynku globalnym*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego” 2009, t. Ekonomiczne Problemy Usług, nr 44.
683. *Różnice w zarobkach niemieckich prawników są ogromne*, „prawo.gazetaprawna.pl”, nr 15.07.2014.
684. *Ruch graniczny oraz wydatki cudzoziemców w Polsce 23.12.2019 r. i Polaków za granicą w III kwartale 2019 r.*, Warszawa 2019.
685. Ruggeri S., *Human Rights in European Criminal Law: New Developments in European Legislation and Case Law after the Lisbon Treaty*, Heidelberg 2015.
686. *Rules of The Danish Bar and Law Society*, Copenhagen 2008.
687. Rutakumwa R. i in., *Conducting in-depth interviews with and without voice recorders: a comparative analysis*, „Qualitative Research” 2019, nr 0.
688. Rychert M., *III stopień wtajemniczenia*, „Na Wokandzie” 2012, nr 13.
689. Rychter K., *Szkoły prawa obcego bardzo się przydają*, „Interia Biznes”, nr 18.02.2005.
690. Ryłski P., *Przesłuchanie przed konsulem w postępowaniu cywilnym*, „Przegląd Sądowy (Warszawa)” 2019, nr 6.
691. Rymanowska-Mrugala K., *Akt notarialny jako szczególna forma dokumentu urzędowego*, „Folia Iuridica Universitatis Wratislaviensis” 2016, t. 5, nr 1.
692. Rymar S., *Świadczenie stałej pomocy prawnej w Polsce przez zagranicznych prawników*, „Palestra” 2002, nr 7–8.

693. Rynkun-Werner R., *Adwokat z urzędu: podstawowe zagadnienia prawne*, Warszawa 2012.
694. Rynkun-Werner R., *Niezależna adwokatura a efektywna pomoc prawna z urzędu*, Warszawa, Poznań 2016.
695. Sadowski J., *Pytania prejudycjalne polskich sądów powszechnych*, „Prawo w Działaniu” 2014, nr 20.
696. Safjan M., Strzembosz A., *Rola prawnika we współczesnym świecie*, Lublin 2004.
697. Sally Engle Merry, *The Mediation Process in Family and Neighbourhood Disputes*, „Group Analysis” 1988, t. 21, nr 1.
698. *Samobójstwo*, M. Stefaniuk, M. Mozgawa, A. Michalska-Warias (red.), Warszawa 2017.
699. Sandgren C., *On empirical legal science*, „Scandinavian studies in law” 2000, nr 40.
700. Saniewska-Żabińska G., *Rozmawiać, żeby sprzedawać*, „Na Wokandzie”, nr 12.08.2015.
701. Sarat A., *The Worlds Cause Lawyers Make: Structure and Agency in Legal Practice*, Stanford 2005.
702. Sarvarian A., *Professional Ethics at the International Bar*, Oxford 2013.
703. Saunders M.N.K., Davis S.M., *The Impact of European Community Mutual Recognition of Professional Qualifications on Local Authority Recruitment*, 1994, t. 20, nr 2.
704. Sauv   P., Stern R.M., *GATS 2000: New Directions in Services Trade Liberalization*, Washington 2010.
705. Sawiński Z., *Metody doboru respondentów [w:] Fieldwork jest sztuką: jak dobrać respondenta, skłonić do udziału w wywiadzie, rzetelnie i sprawnie zrealizować badanie: praca zbiorowa*, Warszawa 2005.
706. Sawiński Z., *Zakończenie wywiadu. Opracowanie wywiadu i rozliczenie z wykonanej pracy [w:] Fieldwork jest sztuką: jak dobrać respondenta, skłonić do udziału w wywiadzie, rzetelnie i sprawnie zrealizować badanie: praca zbiorowa*, Warszawa 2005.
707. Scheffler T. i in., *Ustawa o radcach prawnych: komentarz*, Warszawa 2018.
708. Scherpe J.M., *The Present and Future of European Family Law*, Cheltenham 2016.
709. Schmahl S., Breuer M., *The Council of Europe: Its Law and Policies*, Oxford and Portland 2017.
710. Schovsbo J., Minssen T., Riis T., *The Harmonization and Protection of Trade Secrets in the EU: An Appraisal of the EU Directive*, Cheltenham 2020.
711. Schultz U., Shaw G., Nelken D., Hunter R., *Women in the World's Legal Professions*, Oxford and Portland 2003.
712. Schulz F., *Geschichte der r  mischen Rechtswissenschaft*, Wien 1975.
713. Schumacher B., *The Influence of the Council of Europe on the European Union: Resource Exchange and Domain Restriction as Venues for Inter-Institutional Influence [w:] The Influence of International Institutions on the EU: When Multilateralism hits Brussels*, O. Costa, K. E. J  rgensen (red.), seria „Palgrave Studies in European Union Politics”, London 2012.
714. Schutter O. de, *The division of tasks between the Council of Europe and the European Union in the promotion of Human Rights in Europe: Conflict, Competition and Complementarity*, Louvain 2007.
715. Sch  tze R., *European Union Law*, Cambridge 2015.
716. Seidler G.L., Groszyk H., Pienią ek A., *Wprowadzenie do nauki o pa stwie i prawie*, Lublin 2010.
717. Selznick P., *Leadership in administration: a sociological interpretation*, Berkeley 2009.
718. *Services and Brexit*, London 2020.

719. *Services Directive. Assessment of implementation measures in Member States: national report for Austria*, Brussels 2011.
720. *Services Directive. Assessment of implementation measures in Member States: national report for Belgium*, Brussels 2011.
721. *Services Directive. Assessment of implementation measures in Member States: national report for Bulgaria*, Brussels 2011.
722. *Services Directive. Assessment of implementation measures in Member States: national report for Cyprus*, Brussels 2011.
723. *Services Directive. Assessment of implementation measures in Member States: national report for Czech Republic*, Brussels 2011.
724. *Services Directive. Assessment of implementation measures in Member States: national report for Denmark*, Brussels 2011.
725. *Services Directive. Assessment of implementation measures in Member States: national report for Estonia*, Brussels 2011.
726. *Services Directive. Assessment of implementation measures in Member States: national report for Finland*, Brussels 2011.
727. *Services Directive. Assessment of implementation measures in Member States: national report for France*, Brussels 2011.
728. *Services Directive. Assessment of implementation measures in Member States: national report for Germany*, Brussels 2011.
729. *Services Directive. Assessment of implementation measures in Member States: national report for Greece*, Brussels 2011.
730. *Services Directive. Assessment of implementation measures in Member States: national report for Hungary*, Brussels 2011.
731. *Services Directive. Assessment of implementation measures in Member States: national report for Ireland*, Brussels 2011.
732. *Services Directive. Assessment of implementation measures in Member States: national report for Italy*, Brussels 2011.
733. *Services Directive. Assessment of implementation measures in Member States: national report for Latvia*, Brussels 2011.
734. *Services Directive. Assessment of implementation measures in Member States: national report for Lithuania*, Brussels 2011.
735. *Services Directive. Assessment of implementation measures in Member States: national report for Luxembourg*, Brussels 2011.
736. *Services Directive. Assessment of implementation measures in Member States: national report for Malta*, Brussels 2011.
737. *Services Directive. Assessment of implementation measures in Member States: national report for Netherlands*, Brussels 2011.
738. *Services Directive. Assessment of implementation measures in Member States: national report for Poland*, Brussels 2011.
739. *Services Directive. Assessment of implementation measures in Member States: national report for Portugal*, Brussels 2011.
740. *Services Directive. Assessment of implementation measures in Member States: national report for Romania*, Brussels 2011.
741. *Services Directive. Assessment of implementation measures in Member States: national report for Slovakia*, Brussels 2011.

742. *Services Directive. Assessment of implementation measures in Member States: national report for Slovenia*, Brussels 2011.
743. *Services Directive. Assessment of implementation measures in Member States: national report for Spain*, Brussels 2011.
744. Sherr A., Moorhead R., Sommerlad H., *Legal Education at the Crossroads: Education and the Legal Profession*, New York 2018.
745. Siclari D., *The New Anti-Money Laundering Law: First Perspectives on the 4th European* Sierocka H., *Cultural dimensions of legal discourse*, „Studies in Logic, Grammar and Rhetoric” 2014, nr 38.
746. Sierocka H., Chovancova B., Kordić L., *Addressing the needs of lawyers In legal English: a comparative Study in four European Union countries*, „Comparative Linguistics” 2019, nr 33.
747. Sikorski A., *Przymus adwokacko-radcowski w postępowaniu sądowoadministracyjnym*, „Zeszyty Naukowe Sądownictwa Administracyjnego” 2017, nr 2.
748. Silver C., *Local Matters: Internationalizing Strategies for U.S. Law Firms*, „Indiana Journal of Global Legal Studies”, t. 14, nr 1.
749. Silver C., *Winners and Losers in the Globalization of Legal Services: Situating the Market for Foreign Lawyers*, „Virginia journal of international law” 2005, t. 45, nr 4.
750. Silvia S., Guimarães M.H., *Tackling barriers to trade in the Single Market. ACES Cases No. 2014.2*, Braga, Washington 2014.
751. Siuda P., *Ankieta internetowa: zalety i wady – rekapitulacja [w:] Metody badań online*, Bydgoszcz 2016.
752. Siwek M., *Prawa i obowiązki sędziego*, „Studenckie Zeszyty Naukowe” 2006, t. 9, nr 13.
753. Skąpska G., Czapska J., Kozłowska M., *Spoleczne role prawników: (sędziów, prokuratorów, adwokatów)*, Wrocław 1989.
754. Skąpska G., *Prawo a dynamika społecznych przemian*, Kraków 1991.
755. Skąpska G., *Spoleczne podłoże postaw wobec prawa*, Wrocław 1981.
756. *Skills, qualifications and jobs in the EU: the making of a perfect match? evidence from Cedefop's European skills and jobs survey*, Luxembourg 2015.
757. Skoczek Z., *Rola Dziekana Rady Adwokackiej*, „Palestra” 1985, t. 29, nr 2 (326).
758. Skórska A., *Determinanty i perspektywy rozwoju sektora usług w Polsce: zmiany wewnątrzsektorowe*, „Prace Komisji Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego” 2016, t. 30, nr 4.
759. Skuczyński P., *Etyka adwokatów i radców prawnych*, Warszawa 2016.
760. Słysz A., *Perspektywa zastosowania metodologii teorii ugruntowanej w badaniach rozwoju*, „Psychologia Rozwojowa” 2005, t. 10, nr 1.
761. Smart C., *Law, crime and sexuality: essays in feminism*, London 1995.
762. Smart C., Neale B., Wade A., *The Changing experience of childhood: families and divorce*, Cambridge 2001.
763. Smart C., *The ties that bind: law, marriage and the reproduction of patriarchal relations*, London 2014.
764. Smits J.M., *The Making of European Private Law: Toward a Ius Commune Europaeum as a Mixed Legal System*, Antwerp, Oxford, New York 2002.
765. Snyder L., *Modernizing Legal Services in Common Law Countries: Will the US Be Left Behind?*, London 2017.
766. Sobczak K., *Adwokat-pośel przestaje wykonywać zawód*, „Prawo.pl”, nr 22.10.2011.

767. Sobczak K., *Dr Kłosowski: Specyfika usług prawnych nie może blokować rozwoju metod marketingu*, „Prawo.pl”, nr 26.09.2019.
768. *Sociological approaches to law*, A. Podgórecki, C.J. Whelan (red.), New York 1981.
769. Sołtys B., *Formy organizacyjnoprawne świadczenia usług prawniczych i ich ograniczenia w prawie polskim*, Wrocław 2017.
770. Sołtys B., *Głos w sprawie specjalizacji w świadczeniu usług prawniczych*, „Acta Universitatis Wratislaviensis. Przegląd Prawa i Administracji” 2015, nr 100.
771. Soroka-Potrzebna H., *Analiza barier rozwoju przedsiębiorczości, w ocenie przedsiębiorców sektora MŚP, w latach 2006-2013*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego” 2014, t. Ekonomiczne Problemy Usług, nr 111.
772. Spar D.L., *A World of Lawyers: The Internationalization of Legal Practice*, Cambridge, Massachusetts 1998.
773. Spendel M., *Europejski tygrys gospodarczy – Estonia jako wzorzec postkomunistycznej transformacji*, Wrocław 2016.
774. Stadniczeńko S.L., Jamry H., Zamelski P., *Środowisko prawnicze Opola i Śląska Opolskiego*, Opole 2019.
775. Stahn C. i in., *Legacies of the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia: A Multidisciplinary Approach*, Oxford 2020.
776. Stambulski M., Zomerski W., *Nużący rytuał: aplikacje oczyma uczestników*, Wrocław 2019.
777. Staniec I., *Renoma uczelni wyższej [w:] Współczesne organizacje wobec wyzwań zarządzania ryzykiem: aspekty poznawcze*, Łódź 2015.
778. Stankiewicz R.R., Pawełczyk M., *Tajemnica zawodowa radcy prawnego a regulacje prawne dotyczące przeciwdziałania praniu brudnych pieniędzy [w:] Tajemnica zawodowa radcy prawnego*, Warszawa 2018.
779. Stankiewicz R.R., *Tajemnica zawodowa radcy prawnego*, Warszawa 2018.
780. *Stanowisko Ośrodka Badań, Studiów i Legislacji Krajowej Rady Radców Prawnych dotyczące właściwości miejscowej w sprawach wpisu na listę radców prawnych osoby wykonującej zawód adwokata*, A. Bereza (red.), Warszawa 2015.
781. Starczewska-Krzysztozek M., *Bariery rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce*, Warszawa 2008.
782. Stawarska R., *Wybrane efekty członkostwa Polski w Unii Europejskiej w perspektywie makro- i mikroekonomicznej*, „Studia Europejskie / Centrum Europejskie Uniwersytetu Warszawskiego” 2001, nr 2.
783. Stecyk T., *Zwalczanie prania pieniędzy. Regulacja unijna i krajowa [w:] Zawód radcy prawnego: historia zawodu i zasady jego wykonywania*, A. Bereza (red.), Warszawa 2017.
784. Stefaniuk M., *Etyczne dylematy prawa (kara śmierci, aborcja i eutanazja) w świetle badań polskiej opinii publicznej*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2013, nr 19.
785. Stefańska B.J., *Zatarcie skazania wynikającego z wyroku państwa obcego*, „Państwo i Prawo” 2011, nr 10.
786. Steger M.B., *Globalization: A Very Short Introduction*, Oxford 2017.
787. Steunenbergh B., *Is big brother watching? Commission oversight of the national implementation of EU directives*, „European Union Politics” 2010, t. 11, nr 3.
788. Stępień K., Gaca A., *Badanie „Studenci prawa w Polsce” 2018*, Warszawa 2018.
789. Stjernquist P., *Laws in the forests: a study of public direction of Swedish private forestry*, Lund 1976.

790. Stjernquist P., *Organized cooperation facing law: an anthropological study*, Stockholm 2000.
791. Stoga K., Pawełczyk M., *Radca prawny jako przedsiębiorca* [w:] *Zawód radcy prawnego: historia zawodu i zasady jego wykonywania*, Warszawa 2017.
792. Storskrubb E., *Civil Procedure and EU Law: A Policy Area Uncovered*, Oxford 2008.
793. Stronkowski P., *ABC wskaźników w projektach edukacyjnych*, Warszawa 2010.
794. Stypułkowska M., *Trudna droga kobiet do wykonywania zawodów prawniczych*, „Palestra” 1994, t. 38, nr 9–10.
795. Suchodolska M., „Z samych rozwodów nie da się żyć”. *Jak to jest być prawnikiem?*, „Dziennik.pl”, nr 27.09.2015.
796. Suchodolska M., *Złe pochodzenie. Nepotyzm toczy środowisko prawników?*, „Gazeta Prawna”, nr 19.07.2015.
797. Suchorabski M., *Uznawanie kwalifikacji prawników: będą zmiany w organizacji testów*, „prawo.gazetaprawna.pl”, nr 24.03.2016.
798. Sue V.M., Ritter L.A., *Conducting Online Surveys*, Los Angeles, London, New Delhi 2012.
799. Sychowicz M., *Przymus adwokacko-radcowski w postępowaniu cywilnym*, „Palestra” 1996, nr 7/8.
800. Szafraniec K., Boni M., *Młodzi 2011*, Warszawa 2011.
801. Szczepaniak K., *Zastosowanie analizy treści w badaniach artykułów prasowych: refleksje metodologiczne*, „Acta Universitatis Lodzensis. Folia Sociologica” 2012, nr 42.
802. *Szkoły Prawa Obcego – film*, Warszawa 2017.
803. Szmeja M., *Czy zmiana identyfikacji? Ślężacy we współczesnym społeczeństwie polskim*, „Studia Migracyjne – Przegląd Polonijny” 2013, t. 39, nr 1 (147).
804. Sztabiński P.B., Sawiński Z., Sztabiński F., *Fieldwork jest sztuką: jak dobrać respondenta, skłonić do udziału w wywiadzie, rzetelnie i sprawnie zrealizować badanie: praca zbiorowa*, Warszawa 2005.
805. Sztumski J., *Wstęp do metod i technik badań społecznych*, Katowice 2010.
806. Szubielska D., *Radca prawny jako podatnik i płatnik. Odpowiedzialność podatkowa radcy prawnego – współnika spółki osobowej* [w:] *Zawód radcy prawnego: historia zawodu i zasady jego wykonywania*, A. Bereza (red.), Warszawa 2017.
807. Szuchta R., *1000 lat historii Żydów polskich: podróż przez wieki*, Warszawa 2015.
808. Szukalski S.M., Dąbrowska A., Janoś-Kresło M., Piotrkowski J., *Wpływ liberalizacji usług w Unii Europejskiej na innowacyjność i konkurencyjność polskich przedsiębiorstw usługowych: wyniki badań*, „Acta Universitatis Lodzensis. Folia Oeconomica” 2018, t. 337, nr 4.
809. Szumigraj M., *Klient wyobrażony – czyli kto zdaniem studentów pedagogiki potrzebuje pomocy?*, „Dyskursy Młodych Andragogów” 2015, nr 16.
810. Szwaś M., *Referendarz sądowy w sądownictwie powszechnym – status prawny, rozwój kompetencji i jego ograniczenia*, Warszawa 2016.
811. Szymański J., *Nauki pomocnicze historii*, Warszawa 2012.
812. Szypulewska-Porczyńska A., *Znaczenie europejskiej legitymacji zawodowej dla integracji rynku usług państw Unii Europejskiej*, „Studia i Prace WNEiZ US” 2017, t. 2, nr 49.
813. Śladkowski W., *Wychodźstwa polskiego, zarys dziejowy*, Lublin 1994.
814. *Świadczenie pomocy prawnej w państwach europejskich*, M. Baranowska (red.), Warszawa 2012, t.2, Niemcy, Ukraina, Węgry, Irlandia.

815. *Świadczenie pomocy prawnej w państwach europejskich*, M. Baranowska (red.), Warszawa 2014, t.4, Belgia, Grecja, Islandia, Słowacja.
816. *Świadczenie pomocy prawnej w państwach europejskich*, M. Baranowska (red.), Warszawa 2012, t.1, Wielka Brytania, Hiszpania, Turcja.
817. Świątkiewicz-Mośny M., *Konstruowanie nowych tożsamości w warunkach globalizacji*, Kraków 2015.
818. Tabaszewski R., *Etyka i odpowiedzialność zawodowa adwokatów i radców prawnych* [w:] *Współczesne wyzwania życia społecznego*, A. Zadroga, K. Sawicki (red.), Lublin 2013.
819. Tabaszewski R.K., *Aplikanci jako uczestnicy profesjonalnego obrotu prawnego w Polsce* [w:] *Multum, non multa. Młodzi badacze w poszukiwaniu prawdy*, U. Czyżewska, T. Siewierski (red.), Lublin 2012.
820. Tabaszewski R.K., *Prawnicy zagraniczni jako uczestnicy profesjonalnego obrotu prawnego w Polsce*, „Roczniki Nauk Prawnych” 2017, t. 22, nr 2.
821. Tarka P., *Specyfika i komplementarność badań ilościowych i jakościowych*, „Wiadomości Statystyczne: organ Głównego Urzędu Statystycznego i Polskiego Towarzystwa Statystycznego” 2017, t. 62, nr 3.
822. Tarkowski M., *Adwokatura wileńska 1918-1939: studium historyczno-prawne*, Gdańsk 2014.
823. Tarlindano G., Cerchier G., *La professione di avvocato in Europa*, Mestre-Venezia 2008.
824. Taylor G., *Sześć mitów o restytucji mienia żydowskiego*, „Rzeczpospolita”, nr 31.05.2019.
825. *The EEA and the EFTA Court: Decentred Integration*, Oxford and Portland 2014.
826. *The four challenges of the 21st century French lawyer*, Paris 2017.
827. *The Future of Legal Services*, London 2016.
828. *The Impact of Online Social Networking on the Legal Profession and Practice*, London 2012.
829. *The Internal Market Information System (IMI): annual report*, Brussels 2011.
830. *The Internal Market Information System*, Brussels 2009.
831. *The Internationalisation of Legal Education*, C. Jamin, W. van Caenegem (red.), seria „Ius Comparatum – Global Studies in Comparative Law”, Wiesbaden 2016.
832. *The Sheffield Project on the Internationalisation of the Legal Profession*, Sheffield 2016.
833. *The Victims' Rights Directive 2012/29/EU. European Implementation Assessment*, Luxembourg 2017.
834. Tiersma P.M., *Legal Language*, Chicago, London 1999.
835. Tobler C., *Indirect Discrimination: A Case Study Into the Development of the Legal Concept of Indirect Discrimination Under EC Law*, Antwerpen, Oxford 2005.
836. Tobolewski A., *Adwokaci i radcy prawni: do 2020 r. będzie ich w Polsce ponad 100 tys.*, „Rzeczpospolita”, nr 06.06.2015.
837. Tokarczyk R., *Komparatystyka prawnicza*, Warszawa 2008.
838. Tokarczyk R.A., *Kultura prawa europejskiego*, „Studia Europejskie (Warszawa)” 2000, nr 1.
839. Tomaszek A., *Metodyka pracy adwokata w sprawach cywilnych*, Warszawa 2016.
840. Toner H., *Partnership Rights, Free Movement, and EU Law*, Portland 2004.
841. Topolski J., *Metodologia historii*, Warszawa 1984.
842. Toruński M., Gołba F., *Ściganie karne w Unii Europejskiej przed i po Traktacie z Lizbony – wybrane zagadnienia*, „Studia Prawa Publicznego” 2016, nr 3(15).

843. Tourangeau R., *Cognitive sciences and survey methods*, „Cognitive aspects of survey methodology: Building a bridge between disciplines” 1984, nr 15.
844. Tracz M., Semczuk M., *Wpływ turystyki na zmianę funkcji przestrzeni miejskiej na przykładzie Krakowa*, „Biuletyn Komitetu Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PAN” 2018, nr 272.
845. *Transgraniczne planowanie przestrzenne*, Szczecin 2013.
846. Treviño A.J., *Sociology of law: classical and contemporary perspectives*, Routledge 2017.
847. Treviño A.J., *The Sociology of Law in Global Perspective*, „The American Sociologist” 2001, t. 32, nr 2.
848. Trubalski A., *Prawne aspekty implementacji prawa UE do systemu prawnego RP*, Warszawa 2016.
849. *Udział i rola Rzeczypospolitej Polskiej oraz polskich obywateli w organizacjach międzynarodowych na tle składek wnoszonych przez budżet państwa w 2010 roku*, 9 czerwiec 2010 r., 22652.
850. *Ukraińiec też klient. Powstają dla niego w Polsce portale, gazety, sklepy, a nawet kancelarie prawne*, „www.money.pl”, nr 4.09.2018.
851. Urbaniak-Zajac D., *O łączeniu badań ilościowych i jakościowych – oczekiwania i wątpliwości*, „Przegląd Badań Edukacyjnych” 2018, t. 1, nr 26.
852. Ury S., *Kim, czym, kiedy, gdzie i dlaczego są polscy Żydzi? Wyobrażanie, konstruowanie i zawłaszczanie Żydów polskich*, „Studia Litteraria et Historica” 2017, nr 6.
853. Vagts D.F., *The International Legal Profession: A Need for More Governance?*, „The American Journal of International Law” 1996, t. 90, nr 2.
854. Vauchez A., Witte B. de, *Lawyering Europe: European Law as a Transnational Social Field*, Oxford and Portland 2013.
855. Veenbrink M., *Criminal Law Principles and the Enforcement of EU and National Competition Law: A Silent Takeover?*, Alphen aan den Rijn 2019.
856. Viarengo I., Franzina P., *The EU Regulations on the Property Regimes of International Couples: A Commentary*, Chicago 2020.
857. Vooren B.V., Blockmans S., Wouters J., *The EU's Role in Global Governance: The Legal Dimension*, Oxford 2013.
858. Voorhout J.E.B.C. van, *Ineffective Legal Assistance: Redress for the Accused in Dutch Criminal Procedure and Compliance with ECHR Case Law*, Leiden, Boston 2016.
859. Vos M. de, Barnard C., *European Union internal market and labour law: friends or foes?*, Antwerp, Oxford 2009.
860. Vveinhardt J., Ahmed R.R., Stonkute E., *The Attitude of Students of Different Cultures to Barriers to Learning in Foreign Higher Education Institutions: Case of Lithuania and Pakistan* [w:] *Proceedings of INTED2015 Conference*, Madrid 2015.
861. Wach K., *Wymiary europeizacji i jej kontekst*, „Zeszyty Naukowe / Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie” 2011, nr 852.
862. Wagenbauer R., *The mutual recognition of qualifications in the EEC*, Brussels 1990.
863. Walczak M., *Kompetencje Polaków w zakresie języków obcych i ich wpływ na działalność przedsiębiorstw*, „Problemy Profesjologii: półrocznik poświęcony problemom rozwoju zawodowego człowieka” 2015, nr 2.
864. Walenciak I., *Chińska kancelaria w Warszawie: Chińscy prawnicy ruszają na polski rynek*, „Rzeczpospolita”, nr 14.02.2012.
865. Walenciak I., *Polskie kancelarie współpracują już z prawnikami z Chin*, „Rzeczpospolita”, nr 23.04.2011.

866. Warwas I., Wiktorowicz J., *Pokolenia na rynku pracy* [w:] *Pokolenia – co się zmienia? Kompendium zarządzania multigeneracyjnego*, J. Kliombka-Jarżyna i in. (red.), Warszawa 2016.
867. Warylewski J., *Problematyka modelu edukacji prawniczej w Polsce*, Warszawa 2006.
868. Wawrzyk P., *Przestrzeń wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości Unii Europejskiej*, Warszawa 2012.
869. *Wdrażanie prawa UE w praktyce: obowiązki Komisji Europejskiej w zakresie nadzoru wynikające z art. 17 ust. 1 Traktatu o Unii Europejskiej*, Luxembourg 2018.
870. Weiss F., Kaupa C., *European Union internal market law*, Cambridge 2014.
871. Welter F., *Small and medium enterprises in Central and Eastern Europe: trends, barriers and solutions*, 1997, nr 51.
872. Wendt I.E., *EU competition law and liberal professions: an uneasy relationship*, Leiden, Boston 2013.
873. Wendt J., *Współpraca regionalna Polski w Europie Środkowej*, „Studia Europejskie (Warszawa)” 1998, t. 1998, nr 4.
874. Werner W., Hoon M. de, Galán A., *The Law of International Lawyers*, Cambridge 2017.
875. Wetoszka D., Rydlichowski M., *Ustawa o prawie pomocy w postępowaniu w sprawach cywilnych: komentarz*, Warszawa 2013.
876. Wiberg M., *The EU services directive: law or simply policy?*, Hague 2014.
877. Więckowski M., *Od barier i izolacji do sieci i przestrzeni transgranicznej – konceptualizacja cyklu funkcjonowania granic państwowych*, „Przegląd Geograficzny” 2019, t. 91, nr 4.
878. Wiktorska P., *Prawnicy o prawie i swojej profesji*, „Rocznik Towarzystwa Naukowego Płockiego” 2016, nr 8.
879. Wiliński P., *Obrońca i pełnomocnik w procesie karnym po 1 lipca 2015 r.: przewodnik po zmianach*, Warszawa 2015.
880. Winnicka H., *Dopuszczalność wymagania znajomości języka państwa przyjmującego prawnika pragnącego wykonywać stałą praktykę w innym państwie członkowskim niż to, w którym uzyskał uprawnienia do wykonywania zawodu*, „Monitor Prawniczy” 2009, nr 15.
881. Winnicka H., *Swoboda świadczenia usług prawniczych w prawie wspólnotowym*, „Radca Prawny” 2005, nr 3.
882. Winnicka H., *Wolność przedsiębiorczości dla prawników w Unii Europejskiej*, „Monitor Prawniczy: miesięcznik prawa polskiego” 2006, nr 2.
883. Winnicka H., *Wolność przedsiębiorczości dla prawników w Unii Europejskiej czyli prowadzenie stałej praktyki w innym kraju członkowskim niż ten, w którym uzyskano uprawnienia do wykonywania zawodu radcy prawnego*, „Radca Prawny” 2005, nr 5.
884. Winnicka H., *Wykonywanie zawodów prawniczych w świetle orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej: analiza wybranych orzeczeń TSUE dotyczących zawodu radcy prawnego*, Warszawa 2014.
885. Winter L.B., Thaman S.C., Lynn V., *The Right to Counsel and the Protection of Attorney-Client Privilege in Criminal Proceedings: A Comparative View*, Cham 2020.
886. Winter L.B., *The European Public Prosecutor's Office: The Challenges Ahead*, Madrid 2018.
887. Wiórek P.M., *Adwokat specjalista z prawa handlowego jako prawnik przyszłości*, „Acta Universitatis Wratislaviensis. Przegląd Prawa i Administracji” 2015, t. 100, nr 1.
888. Wisnia-Weill V., Naves M.-C., *Gender stereotypes and how to fight them: new ideas from France*, Paris 2014.

889. Wiśniewski A.W., *Międzynarodowy arbitraż handlowy w Polsce: status prawny arbitrażu i arbitrów*, Warszawa 2011.
890. Wiśniewski J., *Praca i prawne podstawy jej wykonywania*, „Polityka i Społeczeństwo” 2013, t. 4, nr 11.
891. Wnuk M., *Kierunek Zachód, przystanek emigracja: adaptacja polskich emigrantów w Austrii, Szwecji i we Włoszech od lat 80. XX w. do współczesności*, Toruń 2019.
892. Wong A., *A Matter of Competence: Lawyers, Courts, and Failing to Translate Linguistic and Cultural Differences*, „Southern California Review of Law and Social Justice” 2011, nr 21.
893. Wouters J., Marx A., Geraets D., Natens B., *Global Governance through Trade: EU Policies and Approaches*, Cheltenham 2015.
894. Wronkowska S., Ziemiński Z., *Zarys teorii prawa*, Poznań 2001.
895. Wróbel A. i in., *Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej. Komentarz*, Warszawa 2012, t.1.
896. Wróbel A., *Liberalizacja międzynarodowego handlu usługami w warunkach kryzysu negocjacji WTO*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Studia i Prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania” 2015, t. 1, nr 41.
897. Wróblewski B., *Język prawny i prawniczy*, Kraków 1948.
898. Wróblewski J., *Wybrane zagadnienia metodologiczne dogmatyki prawa [w:] Zagadnienia metodologiczne prawoznawstwa: materiały z sesji naukowej : Łódź 27-28 marca 1980 r.*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich 1982.
899. Wrzesiński W., *Dziedzictwo a tożsamość Prusy Wschodnie — Warmia i Mazury — Olsztyńskie*, „Komunikaty Mazursko-Warmińskie” 1997, nr 1.
900. *Współpraca regionalna państw Grupy Wyszehradzkiej: doświadczenia i perspektywy*, M. Kolczyński (red.), seria „Prace naukowe Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach”, nr 3687, Katowice 2018.
901. Wysmulek I., Oleksienko O., *Strukturalne zróżnicowanie znajomości języków obcych: wybrane wyniki Polskiego Badania Panelowego POLPAN 1988-2013*, Warszawa 2015.
902. *Wyspiarze z Andamanów: studia z antropologii społecznej*, A.R. Radcliffe-Brown, Kęty 2006.
903. *XX lat samorządu radców prawnych 1982-2002: księga jubileuszowa*, J. Żuławski (red.), Warszawa 2002.
904. Young M.W., *Bronisław Malinowski: odyseja antropologa, 1884-1920*, Warszawa 2008.
905. Zadęcka E., *Bezwzględny zakaz reklamy kancelarii adwokackich w realiach współczesnego funkcjonowania rynku usług prawniczych*, „Przegląd Prawa i Administracji” 2019, t. 115, nr 3867.
906. Zagórska K., *Mediacje transgraniczne w sprawach rodzinnych [w:] Prace Naukowe Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego*, seria „e-monografie”, nr 41, Wrocław 2013.
907. Zając-Fraś M., *Teorie i modele integracji europejskiej*, „Zeszyty Naukowe / Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie” 2011, nr 852.
908. *Zasada pierwszeństwa prawa Unii Europejskiej w praktyce działania organów władzy publicznej RP*, M. Jabłoński, S. Jarosz-Żukowska (red.), seria „e-Monografie”, nr 58, Wrocław 2015.
909. Zenderowski R., Brzezińska M., *Miasta podzielone granicą państwową w nowych państwach członkowskich UE: od separacji do integracji*, „Pogranicze. Polish Borderlands Studies” 2014, t. 2, nr 2.

910. Ziemiński Z., *Elementy socjologii*, Poznań 1994.
911. Ziemiński Z., *Podłoże sporów sądowych o alimentację dziecka pozamążńskiego*, Warszawa 1954.
912. Ziemiński Z., *Socjologia prawa jako nauka prawna*, Poznań 1975.
913. Ziemiński Z., *Sprawiedliwość społeczna jako pojęcie prawne*, Warszawa 1996.
914. Ziemińska K., *Freedom of Movement and Mutual Recognition of Qualifications – changes in Polish legislation preceding EU – Accession*, Lund 2002.
915. *Znikająca granica: nowa polska migracja do Niemiec – perspektywa lokalna*, A. Łada, J. Segeš Frelak (red.), Warszawa 2012.
916. Zych T., *Więcej teorii i więcej praktyki? Kształcenie interdyscyplinarne i niedogmatyczne w programach studiów prawniczych amerykańskich uczelni*, „Zeszyty Prawnicze” 2016, t. 16, nr 1.
917. Żelazowska W., *Prawo o adwokaturze*, Warszawa 2018.
918. Żukowski P.Z., *Wybrane aspekty współpracy gospodarczej Polski z Hiszpanią i Portugalią*, „Współczesne problemy ekonomiczne w badaniach młodych naukowców” 2018, nr 1.
919. *Żydzi i Polacy w opiniach społeczeństwa*, Warszawa 1997.

Źródła prawnicze

Akty prawa międzynarodowego

920. *Basic Principles on the Role of Lawyers*, <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/RoleOfLawyers.aspx> [2 styczeń 2020 r.].
921. Body of Principles for the Protection of All Persons under Any Form of Detention or Imprisonment (Resolution 43/173, 9 December 1988).
922. Code of professional conduct for defence counsel appearing before the Mechanism (MICT/6, 14 November 2012).
923. Council of Europe, *Freedom of Exercise of the Profession of Lawyer: Recommendation Rec(2000)21 Adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe on 25 October 2000 and Explanatory Memorandum*, Strasbourg 2001.
924. Directive on the assignment of defence counsel (MICT/5, 14 November 2012).
925. European Court of Human Rights, *Rules of Court*, https://www.echr.coe.int/Documents/Rules_Court_ENG.pdf.
926. Karta Narodów Zjednoczonych Statut Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości i Porozumienie ustanawiające Komisję Przygotowawczą Narodów Zjednoczonych (Dz. U. z 1947 r. Nr 23, poz. 90 z późn. zm.) .
927. Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2 ((Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 z późn. zm.)).
928. *Konwencje haskie w zakresie prawa międzynarodowego prywatnego*, <https://www.hcch.net/polish> [21 lutego 2020 r.].
929. *Procedure rules*, <https://www.justice.gov.uk/courts/procedure-rules> [21 lipiec 2020 r.].
930. Recommendation No. R(2000)21 on the freedom of exercise of the profession of lawyer.
931. Resolution – Promotion of the right to democracy (1999/57).
932. Rules of Procedure and Evidence (ICC-ASP/1/3 and Corr.1, 10/09/2002).

933. Rules of procedure and evidence (MICT/1/Rev.6).
934. Rules of Procedure. Supplementary Rules of the Court of Justice (L 32/37, 1.02.2014).
935. Rzymski Statut Międzynarodowego Trybunału Karnego sporządzony w Rzymie dnia 17 lipca 1998 r. (Dz. U. z 2003 r. Nr 78, poz. 708 z późn. zm.).
936. Statute of the International Residual Mechanism for Criminal Tribunals (Resolution 1966 (2010)).
937. United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners (the Mandela Rules) (A/C.3/70/L.3, 29 September 2015).

Akty prawa Unii Europejskiej

938. *Brak dostępu do aplikacji za granicą – Written Question No. 1682/97 by Franz LINSER to the Commission.*
939. *Brak uznawalności wykształcenia prawniczego – Written Question No. 739/99 by Alessandro DANESIN.*
940. *Brak uznawalności wykształcenia prawniczego – Written Question No. 3770/97 by Cristiana Muscardini to the Commission.*
941. *Brak uznawalności wykształcenia prawniczego – Written Question No. 3863/98 by Luigi FLORIO to the Commission.*
942. *Brak uznawalności wykształcenia prawniczego – Written Question P-0341/03 by Mihail Papayannakis (GUE/NGL) to the Commission. Infringement of Directive 89/48/EEC.*
943. Commission Staff Working Document Accompanying the document Commission's Implementing Regulation (EU) No 2015/983 on the procedure for issuance of the European Professional Card and the alert mechanism pursuant to Directive 2005/36/EC of the European Parliament and of the Council ({C(2015) 4209 final}).
944. Commission staff working document Accompanying the document Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on reform recommendations for regulation in professional services (SWD/2016/0436 final).
945. Commission staff working document impact assessment Accompanying the document Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council introducing a European services e-card and related administrative facilities (SWD/2016/0439 final-2016/0403 (COD)).
946. Communication from the Commission – Report on Competition in Professional Services (* COM/2004/0083 final *).
947. *Communication from the Commission to the Council and the European Parliament – Mutual recognition in the context of the follow-up to the action plan for the single market, COM/99/0299 final.*
948. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on reform recommendations for regulation in professional services (COM(2016) 820 final).
949. Decision No 1496/98/EC of the European Parliament and of the Council of 22 June 1998 establishing an action programme to improve awareness of Community law within the legal professions (Robert Schuman project) (Dz.U. L 196 z 14.7.1998).
950. Decyzja Komisji 2004/844/WE z dnia 9 listopada 2004 r. ustanawiająca wzór formularza wniosku o pomoc prawną zgodnie z dyrektywą Rady 2003/8/WE w celu usprawnienia

- dostępu do wymiaru sprawiedliwości w sporach transgranicznych poprzez ustanowienie minimum wspólnych zasad odnoszących się do pomocy prawnej w sporach o tym charakterze (Dz.U. L 365 z 10.12.2004).
951. Decyzja Komisji z dnia 26 sierpnia 2005 r. ustanawiająca wzór formularza przekazania wniosku o pomoc prawną zgodnie z dyrektywą Rady 2003/8/WE (Dz.U. L 225 z 31.8.2005).
952. Decyzja nr 1149/2007/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 25 września 2007 r. ustanawiająca na lata 2007–2013 program szczegółowy Wymiar sprawiedliwości w sprawach cywilnych jako część programu ogólnego Prawa podstawowe i sprawiedliwość (Dz.U. L 257 z 3.10.2007).
953. Decyzja Rady (UE) 2016/954 z dnia 9 czerwca 2016 r. upoważniająca do podjęcia wzmocnionej współpracy w dziedzinie jurysdykcji, prawa właściwego oraz uznawania i wykonywania orzeczeń w zakresie ustrojów majątkowych par międzynarodowych, obejmującej zarówno sprawy dotyczące małżeńskich ustrojów majątkowych, jak i skutków majątkowych zarejestrowanych związków partnerskich (Dz.U. L 159 z 16.6.2016).
954. Dyrektywa 2005/36/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 7 września 2005 r. w sprawie uznawania kwalifikacji zawodowych (Dz.U. L 255 z 30.9.2005).
955. Dyrektywa 2006/123/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 12 grudnia 2006 r. dotycząca usług na rynku wewnętrznym (Dz.U. L 376 z 27.12.2006).
956. Dyrektywa 98/5/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 16 lutego 1998 r. mająca na celu ułatwienie stałego wykonywania zawodu prawnika w Państwie Członkowskim innym niż państwo uzyskania kwalifikacji zawodowych (Dz.U. L 77 z 14.3.1998).
957. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2015/849 z dnia 20 maja 2015 r. w sprawie zapobiegania wykorzystywaniu systemu finansowego do prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu, zmieniająca rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 648/2012 i uchylająca dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2005/60/WE oraz dyrektywę Komisji 2006/70/WE (Dz.U. L 141 z 5.6.2015).
958. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/1919 z dnia 26 października 2016 r. w sprawie pomocy prawnej z urzędu dla podejrzanych i oskarżonych w postępowaniu karnym oraz dla osób, których dotyczy wnioski w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania (Dz.U. L 297 z 4.11.2016).
959. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/800 z dnia 11 maja 2016 r. w sprawie gwarancji procesowych dla dzieci będących podejrzanymi lub oskarżonymi w postępowaniu karnym (Dz.U. L 132 z 21.5.2016).
960. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/943 z dnia 8 czerwca 2016 r. w sprawie ochrony niejawnego know-how i niejawnych informacji handlowych (tajemnic przedsiębiorstwa) przed ich bezprawnym pozyskiwaniem, wykorzystywaniem i ujawnianiem (Dz.U. L 157 z 15.6.2016).
961. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/29/UE z dnia 25 października 2012 r. ustanawiająca normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw oraz zastępująca decyzję ramową Rady (Dz.U. L 315 z 14.11.2012).
962. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/48/UE z dnia 22 października 2013 r. w sprawie prawa dostępu do adwokata w postępowaniu karnym i w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania oraz w sprawie prawa do poinformowania osoby trzeciej o pozbawieniu wolności i prawa do porozumiewania się z osobami trzecimi i organami konsularnymi w czasie pozbawienia wolności (Dz.U. L 294 z 6.11.2013).

963. Dyrektywa Rady 2003/8/WE z dnia 27 stycznia 2003 r. w celu usprawnienia dostępu do wymiaru sprawiedliwości w sporach transgranicznych poprzez ustanowienie minimalnych wspólnych zasad odnoszących się do pomocy prawnej w sporach o tym charakterze (Dz.U. L 26 z 31.1.2003).
964. Dyrektywa Rady z dnia 21 grudnia 1988 r. w sprawie ogólnego systemu uznawania dyplomów ukończenia studiów wyższych, przyznawanych po ukończeniu kształcenia i szkolenia zawodowego, trwających co najmniej trzy lata (Dz.U. L 19 z 24.1.1989).
965. Dyrektywa Rady z dnia 22 marca 1977 r. mająca na celu ułatwienie skutecznego korzystania przez prawników ze swobody świadczenia usług (Dz.U. L 78 z 26.3.1977).
966. General Agreement on Trade in Services – w trakcie negocjacji .
967. Kompleksowa i wzmocniona Umowa o partnerstwie między Unią Europejską i Europejską Wspólnotą Energii Atomowej oraz ich państwami członkowskimi, z jednej strony, a Republiką Armenii, z drugiej strony (Dz.U. L 23 z 26.1.2018).
968. Kompleksowa umowa gospodarczo-handlowa (CETA) między Kanadą, z jednej strony, a Unią Europejską i jej państwami członkowskimi, z drugiej strony (Dz.U. L 11 z 14.1.2017).
969. Komunikat Komisji – Zawiadomienie o wyszczególnionych w załączniku I do dyrektywy 2005/36/WE stowarzyszeniach lub organizacjach zawodowych, które spełniają warunki art. 3 ust. 2 (Dz. U. UE C 182/1).
970. Komunikat Komisji dla Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów – Na drodze do lepiej funkcjonującego jednolitego rynku usług – wykorzystanie wyników procesu wzajemnej oceny przewidzianego w dyrektywie usługowej (* COM/2011/0020 końcowy*).
971. Komunikat Komisji dla Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów w sprawie wdrożenia dyrektywy usługowej Partnerstwo na rzecz nowego wzrostu w dziedzinie usług 2012-2015 (* COM/2012/0261 final *).
972. Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady i Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego dotyczący oceny krajowych regulacji w zakresie dostępu do zawodów (* COM/2013/0676 final *).
973. Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów: Budowanie zaufania do europejskiego wymiaru sprawiedliwości nowy wymiar europejskiego szkolenia dla pracowników wymiaru sprawiedliwości (* KOM/2011/0551 wersja ostateczna *).
974. Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów: Unijny program na rzecz wymiaru sprawiedliwości na 2020 r. – zwiększanie zaufania, mobilności i wzrostu w Unii (* COM/2014/0144 final *).
975. Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów w sprawie zaleceń dotyczących reformy zawodów regulowanych (COM/2016/0820 final).
976. Komunikat Komisji do Rady, Parlamentu Europejskiego, Komitetu Ekonomiczno-Społecznego oraz Komitetu Regionów – Sektor wolnych zawodów – zakres dalszych reform – Działania podjęte na skutek Sprawozdania na temat konkurencji w sektorze wolnych zawodów (* COM/2005/0405 końcowy *).
977. Komunikat Komisji w sprawie stworzenia forum dla omawiania strategii i praktyk UE w dziedzinie wymiaru sprawiedliwości (* KOM/2008/0038 wersja ostateczna *).

978. Lista szczególnych zobowiązań Unii Europejskiej załączona do Układu ogólnego w sprawie handlu usługami (GATS) (Dz.U. C 278 z 16.8.2019).
979. *Memorandum of understanding establishing a pilot project for a professional card to be issued to ski instructors in the European Union*, Brussels 2012.
980. Porozumienie o Europejskim Obszarze Gospodarczym (DZ. U. UE L 1/3).
981. Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on the legal and operational framework of the European services e-card introduced by Regulation[ESC Regulation].... (COM/2016/0823 final-2016/0402 (COD)).
982. Proposal for a European Parliament and Council decision establishing an action programme to improve awareness of Community law for the legal professions (Robert Schuman Project) (/ * COM/96/0580 FINAL-COD 96/0277 */).
983. Proposal for a European Parliament and Council directive to facilitate practice of the profession of lawyer on a permanent basis in a Member State other than that in which the qualification was obtained (/ * COM/94/572 final-COD 94/0299 */).
984. Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council introducing a European services e-card and related administrative facilities ({SWD(2016) 439 final} {SWD(2016) 442 final}).
985. Regulamin postępowania przed Trybunałem Sprawiedliwości (Dz. U. UE L 265/1).
986. Rezolucja Parlamentu Europejskiego w sprawie zawodów prawniczych i interesu ogólnego w funkcjonowaniu systemów prawnych (Dz.U. C 292E z 1.12.2006).
987. Rozporządzenie Komisji (UE) nr 555/2012 z dnia 22 czerwca 2012 r. zmieniające rozporządzenie (WE) nr 184/2005 Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie statystyki Wspólnoty w zakresie bilansu płatniczego, międzynarodowego handlu usługami i zagranicznych inwestycji bezpośrednich w odniesieniu do aktualizacji wymogów dotyczących danych oraz definicji (DZ. U. UE L 166/22).
988. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1024/2012 z dnia 25 października 2012 r. w sprawie współpracy administracyjnej za pośrednictwem systemu wymiany informacji na rynku wewnętrznym i uchylające decyzję Komisji 2008/49/WE („rozporządzenie w sprawie IMI”) (Dz. U. UE L 316).
989. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 650/2012 z dnia 4 lipca 2012 r. w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń, przyjmowania i wykonywania dokumentów urzędowych dotyczących dziedziczenia oraz w sprawie ustanowienia europejskiego poświadczenia spadkowego .
990. Rozporządzenie Rady (UE) 2016/1103 z dnia 24 czerwca 2016 r. wdrażające wzmocnioną współpracę w dziedzinie jurysdykcji, prawa właściwego oraz uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach dotyczących małżeńskich ustrojów majątkowych (Dz. U. UE L 183).
991. Rozporządzenie Rady (UE) 2016/1104 z dnia 24 czerwca 2016 r. wdrażające wzmocnioną współpracę w dziedzinie jurysdykcji, prawa właściwego oraz uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach dotyczących skutków majątkowych zarejestrowanych związków partnerskich (Dz. U. UE L 183).
992. Rozporządzenie Rady (WE) nr 2201/2003 z dnia 27 listopada 2003 r. dotyczące jurysdykcji oraz uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach małżeńskich oraz w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej, uchylające rozporządzenie (WE) nr 1347/2000 (Dz.U. L 338).
993. Rozporządzenie Rady EWG nr 17 pierwsze rozporządzenie wprowadzające w życie art. 85 i 86 Traktatu (Dz. U. UE P 13).

994. Rozporządzenie Rady (WE) nr 4/2009 z dnia 18 grudnia 2008 r. w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń oraz współpracy w zakresie zobowiązań alimentacyjnych (Dz. U. UE L 7).
995. Rozporządzenie Wykonawcze Komisji Europejskiej (UE) 2015/983 z dnia 24 czerwca 2015 r. w sprawie procedury wydawania europejskiej legitymacji zawodowej oraz stosowania mechanizmu ostrzegania na podstawie dyrektywy 2005/36/WE Parlamentu Europejskiego i Rady (L 159/27).
996. Sprawozdanie Komisji dla Parlamentu Europejskiego i Rady z wdrażania dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/48/UE z dnia 22 października 2013 r. w sprawie prawa dostępu do adwokata w postępowaniu karnym i w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania oraz w sprawie prawa do poinformowania osoby trzeciej o pozbawieniu wolności i prawa do porozumiewania się z osobami trzecimi i organami konsularnymi w czasie pozbawienia wolności (COM(2019) 560 final).
997. Sprawozdanie Komisji dla Parlamentu Europejskiego, Rady i Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie działalności europejskiej sieci sądowej w sprawach cywilnych i handlowych (COM/2016/0129 final).
998. Sprawozdanie Komisji dla Parlamentu Europejskiego i Rady dotyczące stosowania dyrektywy 2005/60/WE w sprawie przeciwdziałania korzystaniu z systemu finansowego w celu prania pieniędzy oraz finansowania terroryzmu (* COM/2012/0168 final *).
999. Sprawozdanie Komisji dla Rady, Parlamentu Europejskiego i Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie zastosowania decyzji Rady nr 2001/470/WE ustanawiającej europejską sieć sądową w sprawach cywilnych i handlowych (* COM/2006/0203 końcowy *).
1000. Traktat o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej (Dz. U. UE C 326/1).
1001. Układ o stowarzyszeniu między Unią Europejską i Europejską Wspólnotą Energii Atomowej oraz ich państwami członkowskimi, z jednej strony, a Gruzją, z drugiej strony (Dz. U. UE L 261/4).
1002. Układ o stowarzyszeniu między Unią Europejską i Europejską Wspólnotą Energii Atomowej oraz ich państwami członkowskimi, z jednej strony, a Republiką Mołdawii, z drugiej strony (Dz. U. UE L 260).
1003. Układ o stowarzyszeniu między Unią Europejską i jej państwami członkowskimi, z jednej strony, a Ukrainą, z drugiej strony (Dz. U. UE L 161).
1004. Układ ustanawiający stowarzyszenie między Wspólnotą Europejską i jej Państwami Członkowskimi, z jednej strony, a Republiką Chile, z drugiej strony (Dz. U. UE L 352).
1005. Umowa między Rzeczpospolitą Polską a państwami Europejskiego Stowarzyszenia Wolnego Handlu (EFTA), sporządzona w Genewie dnia 10 grudnia 1992 r. (Dz. U. z 1994 r. Nr 129, poz. 639 z późn. zm.).
1006. Umowa o handlu między Unią Europejską i jej państwami członkowskimi, z jednej strony, a Kolumbią, Peru i Ekwadorem, z drugiej strony (Dz. U. UE L 354).
1007. Umowa o partnerstwie gospodarczym między państwami CARIFORUM, z jednej strony, a Wspólnotą Europejską i jej państwami członkowskimi, z drugiej strony (Dz. U. UE L 289).
1008. Umowa o partnerstwie gospodarczym między Unią Europejską a Japonią (Dz. U. UE L 330).
1009. Umowa o wolnym handlu między Unią Europejską a Republiką Singapuru (Dz. U. UE L 267).
1010. Umowa o wolnym handlu między Unią Europejską a Socjalistyczną Republiką Wietnamu (Dz. U. UE L 186/3).

1011. Umowa o wolnym handlu między Unią Europejską i jej państwami członkowskimi, z jednej strony, a Republiką Korei, z drugiej strony (Dz.U. UE L 127).
1012. Umowa o wystąpieniu Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej z Unii Europejskiej i Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej (Dz. U. UE L 29).
1013. Wieloletni plan działania na lata 2014–2018 dotyczący europejskiej e-sprawiedliwości (DZ. U. UE C 182/2).
1014. *Written Question E-1449/01 by Mogens Camre (UEN) to the Commission. Lawyers' freedom to provide services - payment for travelling time.*
1015. *Written Question E-2220/01 by Mogens Camre (UEN) to the Commission. Ban on payment for advocates' travelling time.*
1016. *Written Question E-3677/00 by Toine Manders (ELDR) to the Commission. Cooperation between lawyers and accountants.*

Akty prawa polskiego

1017. *Opinia o projekcie ustawy o świadczeniu usług w zakresie dochodzenia roszczeń odszkodowawczych (druk nr 862 Senatu Rzeczypospolitej Polskiej, IX Kadencja), 12 wrzesień 2018 r.*
1018. Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 16 listopada 2016 r. w sprawie dokumentów w postępowaniu w sprawie uznania kwalifikacji zawodowych do wykonywania zawodu regulowanego albo podejmowania lub wykonywania działalności regulowanej w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. 2016 poz. 2006).
1019. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 11 czerwca 2015 r. w sprawie określenia wzoru pouczenia o uprawnieniach zatrzymanego na podstawie europejskiego nakazu aresztowania (Dz.U. 2015 poz. 874).
1020. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 kwietnia 2016 r. w sprawie określenia wzoru pouczenia o uprawnieniach i obowiązkach pokrzywdzonego w postępowaniu karnym (Dz.U. 2016 poz. 514).
1021. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 14 lipca 2014 r. w sprawie regulaminu przeprowadzania testu umiejętności dla kandydatów ubiegających się o wpis na listę adwokatów albo radców prawnych (Dz. U. z 2017 r. poz. 1461).
1022. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 19 lipca 2006 r. w sprawie szczegółowego sposobu ponoszenia kosztów prawa pomocy w celu ugodowego załatwienia sporu przed wszczęciem postępowania (Dz. U. Nr 135, poz. 957 z późn. zm).
1023. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie (Dz. U. poz. 1800 z późn. zm.).
1024. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych (Dz. U. z 2018 r. poz. 265).
1025. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 czerwca 2015 r. w sprawie sposobu zapewnienia oskarżonemu korzystania z pomocy obrońcy w postępowaniu przyspieszonym (Dz. U. poz. 920).
1026. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 6 grudnia 2005 r. w sprawie określenia wzoru i sposobu udostępniania urzędowego formularza wniosku o przyznanie prawa pomocy oraz określenia wzoru urzędowego formularza przekazania wniosku o przyznanie prawa pomocy ((Dz. U. Nr 244, poz. 2073)).
1027. Ustawa z dnia 17 grudnia 2004 r. o prawie pomocy w postępowaniu w sprawach cywilnych prowadzonym w państwach członkowskich Unii Europejskiej oraz o prawie

- pomocy w celu ugodowego załatwienia sporu przed wszczęciem takiego postępowania (Dz. U. z 2005 r. Nr 10, poz. 67 z późn. zm.).
1028. Ustawa z dnia 22 grudnia 2015 r. o zasadach uznawania kwalifikacji zawodowych nabytych w państwach członkowskich Unii Europejskiej (Dz. U. z 2018 r. poz. 2272 z późn. zm.).
1029. Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (Dz. U. z 2019 r. poz. 1145 z późn. zm.).
1030. Ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (Dz. U. z 2019 r. poz. 1120 z późn. zm.).
1031. Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz. U. z 2019 r. poz. 2086 z późn. zm.).
1032. Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy (Dz. U. z 2019 r. poz. 1040 z późn. zm.).
1033. Ustawa z dnia 26 maja 1982 r. Prawo o advokaturze (Dz. U. z 2019 r. poz. 1513 z późn. zm.).
1034. Ustawa z dnia 28 listopada 2014 r. o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka (Dz. U. z 2015 r. poz. 21).
1035. Ustawa z dnia 5 lipca 2002 r. o świadczeniu przez prawników zagranicznych pomocy prawnej w Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 2016 r. poz. 1874 z późn. zm.).
1036. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. z 2019 r. poz. 676 z późn. zm.).
1037. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (Dz. U. z 2020 r. poz. 30).
1038. Ustawa z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych (Dz. U. z 2018 r. poz. 2115 z późn. zm.).
1039. Ustawa z dnia 7 lipca 2005 r. o państwowej kompensacie przysługującej ofiarom niektórych czynów zabronionych (Dz. U. z 2016 r. poz. 325).

Akty stosowania prawa

1040. „CHEZ Elektro Bulgaria“ AD vs Yordanowi Kotsewow i „FrontEx International“ EAD vs Emilowi Yanakiewowi (TSUE, C-427/16, C-428/16).
1041. Akzo Nobel Chemicals Ltd i Akros Chemicals Ltd vs Komisji Europejskiej (TSUE, C-550/07).
1042. Akzo Nobel Chemicals Ltd oraz Akros Chemicals Ltd vs Komisji Wspólnot Europejskich (STSUE, T-125/03, T-253/03).
1043. Alain Laurent Brouillard vs Jury du concours de recrutement de référendaires près la Cour de cassation i État belge (TSUE, C-298/14).
1044. AMOK Verlags GmbH vs A & R Gastronomie GmbH (TSUE, C-289/02).
1045. Angelo Alberto Torresi i Pierfrancesco Torresi vs Consiglio dell'Ordine degli Avvocati di Macerata (TSUE, C-58/13, C-59/13).
1046. Christine Morgenbesser vs Consiglio dell'Ordine degli avvocati di Genova (TSUE, C-313/01).
1047. Claude Gullung vs Conseil de l'ordre des avocats du barreau de Colmar et de Saverne (ETS, 292/86).
1048. Consiglio nazionale dei geologi vs Autorità garante della concorrenza e del mercato i Autorità garante della concorrenza e del mercato (TSUE, C-136/12).

1049. Correia de Matos vs Portugal (TSUE, 56402/12).
1050. Donat Cornelius Ebert vs Budapesti Ügyvédi Kamara (TSUE, C-359/09).
1051. Dr. Erhard Eschig vs UNIQA Sachversicherung AG (TSUE, C-199/08).
1052. Edyta Joanna Jakubowska vs Alessandro Maneggia (TSUE, C-225/09).
1053. Federico Cipolla vs Rosaria Portolese, po mężu Fazari i Stefano Macrino i Claudia Capoparte vs Roberto Meloni (TSUE. C-94/04, C-202/04).
1054. Interpretacja podatkowa ogólna (Ministerstwo Finansów 0115-KDIT1-2.4012.105.2018.1.AGW).
1055. Irène Vlassopoulou vs Ministerium für Justiz, Bundes- und Europaangelegenheiten Baden-Württemberg (TSUE, C-340/89).
1056. J. C. J. Wouters, J. W. Savelbergh i Price Waterhouse Belastingadviseurs BV vs Algemene Raad van de Nederlandse Orde van Advocaten, Raad van de Balies van de Europese Gemeenschap (TSUE, C-309/99).
1057. Jean Razanatsimba vs Cour d'appel de Douai (ETS, 66-77).
1058. Jean Reyners vs Królestwo Belgii (TSUE, 2-74).
1059. Jean Thieffry vs Conseil de l'ordre des avocats à la cour de Paris (TSUE, 71-76).
1060. Jean-Philippe Lahorgue vs Ordre des avocats du barreau de Lyon i in (TSUE, C-99/16).
1061. Komisja Europejska vs Republice Francuskiej (TSUE, C-492/08).
1062. Komisja Europejska vs Republice Greckiej (TSUE, C-729/17).
1063. Komisja Europejska vs Republika Włoska (TSUE, C-565/08).
1064. Komisja Wspólnot Europejskich vs Republika Francuska (TSUE, C-294/89).
1065. Komisja Wspólnot Europejskich vs Wielkiemu Księstwu Luksemburga (TSUE, C-193/05).
1066. Krzysztof Peśla vs Justizministerium Mecklenburg-Vorpommern (TSUE, C-345/08).
1067. Leopoldine Gertraud Piringer (TSUE, C-342/15).
1068. Metacom AG vs Rechtsanwälte Zipper & Kollegen (TSUE, E-6/13).
1069. Morice vs France (ETPCz, 29369/10).
1070. Ordre des barreaux francophones et germanophone i in., Jimmy Tessens i in., Orde van Vlaamse Balies, Ordre des avocats du barreau d'Arlon i in. vs Conseil des ministres (TSUE, C-543/14).
1071. Ordre des barreaux francophones et germanophone, Ordre français des avocats du barreau de Bruxelles, Ordre des barreaux flamands, Ordre néerlandais des avocats du barreau de Bruxelles vs Conseil des ministres (TSUE, C-305/05).
1072. Pascal Nobile vs DAS Rechtsschutz-Versicherungs AG (TSUE, E-21/16).
1073. Postanowienie Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 12 października 2010 r. (II GSK 1126/10).
1074. Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 29 sierpnia 2017 r. (SDI 42/17).
1075. Postępowanie karne przeciwko A (TSUE, E-1/07).
1076. Prezes Urzędu Komunikacji Elektronicznej i Rzeczpospolita Polska vs Komisji Europejskiej (TSUE, C-422/11 P, C-423/11 P).
1077. Reinhard Gebhard vs Consiglio dell'Ordine degli Avvocati e Procuratori di Milano (TSUE, C-55/94).
1078. VK/An Bord Pleanála (TSUE, C-739/19).
1079. Wielkie Księstwo Luksemburg vs Parlamentowi Europejskiemu i Radzie Unii Europejskiej (TSUE, C-168/98).
1080. Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 17 listopada 2016 r. ws. udostępnienia informacji publicznej (I OSK 513/16).

1081. Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 18 października 2010 r. sygn. akt K 1/09 (Dz. U. Nr 200, poz. 1326).
1082. ZZ vs Komisja Europejska (STSUE, F-90/13).

Akty prawa wewnętrznego

1083. *Charter of core principles of the European legal profession & Code of conduct for European lawyers*, https://www.ccbe.eu/fileadmin/speciality_distribution/public/documents/DEONTOLOGY/DEON_CoC/EN_DEON_CoC.pdf [28 grudzień 2019 r.].
1084. *Commonwealth Lawyers Association*, <https://www.commonwealthlawyers.com/> [25 czerwiec 2020 r.].
1085. *Core Principles of the Legal Profession*, <https://www.uianet.org/sites/default/files/prporto2018-en.pdf> [4 styczeń 2020 r.].
1086. *Program studiów dla studentów rozpoczynających studia od roku 2019/20*, 26 czerwiec 2019 r., Załącznik nr 161 do uchwały nr 50/VI/2019 Senatu UJ z dnia 26 czerwca 2019 r.
1087. Regulamin działania organów adwokatury i organów izb adwokackich uchwalony przez Krajowy Zjazd Adwokatury – załącznik do uchwały nr 11 z dnia 20 listopada 2010 r. ze zmianami wprowadzonymi uchwałą nr 11 Krajowego Zjazdu Adwokatury z dnia 25 listopada 2016 r. oraz uchwałą Nr 13 Krajowego Zjazdu Adwokatury z dnia 26 listopada 2016 r. .
1088. Statutes of Federation of European Bars .
1089. Statutes of the Council of Bars and Law Societies of Europe .
1090. Uchwała Naczelnej Rady Adwokackiej z dnia 14 czerwca 1975 r. w sprawie dostosowania struktury samorządowej adwokatury do nowego podziału administracyjnego kraju .
1091. Uchwała nr 108/2015 Prezydium NRA z 15 grudnia 2015 ws. programu aplikacji adwokackiej .
1092. Uchwała nr 124/X/2017 Prezydium Krajowej Rady Radców Prawnych z dnia 20 października 2017 r. w sprawie ogłoszenia tekstu jednolitego uchwały w sprawie Regulaminu zasad wypełniania obowiązku doskonalenia zawodowego przez radców prawnych i zadań organów samorządu służących zapewnieniu przestrzegania tego obowiązku .
1093. Uchwała nr 144/VII/2010 Krajowej Rady Radców Prawnych z dnia 17 września 2010 r. w sprawie wysokości opłat związanych z wpisem na listę radców prawnych, listę aplikantów radcowskich i listę prawników zagranicznych .
1094. Uchwała Nr 161/X/2018 Prezydium Krajowej Rady Radców Prawnych z dnia 18 stycznia 2018 r. Regulamin działalności samorządu radców prawnych i jego organów.
1095. Uchwała nr 281/IX/2016 Prezydium KRRP z dnia 20 lipca 2016 r. w sprawie ogłoszenia tekstu jednolitego uchwały w sprawie powołania okręgowych izb radców prawnych, obszaru ich działania oraz siedzib .
1096. Uchwała nr 3/2014 Nadzwyczajnego Krajowego Zjazdu Radców Prawnych z dnia 22 listopada 2014 r. w sprawie Kodeksu Etyki Radcy Prawnego .
1097. Uchwała nr 395/X/2019 Prezydium Krajowej Rady Radców Prawnych z dnia 9 stycznia 2019 r. w sprawie ogłoszenia tekstu jednolitego Regulaminu odbywania aplikacji radcowskiej .

1098. Uchwała nr 47 Naczelnej Rady Adwokackiej z dnia 18 września 2004 r. Regulamin prowadzenia listy prawników zagranicznych .
1099. Uchwała nr 500/V/2002 Krajowej Rady Radców Prawnych z dnia 13 grudnia 2002 r. w sprawie Regulaminu prowadzenia listy prawników zagranicznych .
1100. Uchwała nr 51/VI/2004 Krajowej Rady Radców Prawnych z dnia 31 marca 2004 r. w sprawie Regulaminu dotyczącego zasad współdziałania radcy prawnego z prawnikiem zagranicznym reprezentującym klienta w postępowaniu, w którym zgodnie z obowiązującymi przepisami wymagane jest, aby strona była reprezentowana przez radcę prawnego lub adwokata .
1101. Uchwała nr 55/2016 Naczelnej Rady Adwokackiej z dnia 15 stycznia 2016 r. Regulamin organizacji i funkcjonowania okręgowych rad adwokackich .
1102. Uchwała nr 68/VIII/2011 Krajowej Rady Radców Prawnych z dnia 1 października 2011 r. w sprawie wzoru legitymacji radcy prawnego, wzoru legitymacji aplikanta radcowskiego oraz wzoru legitymacji prawnika zagranicznego .
1103. Uchwała nr 75/2010 Prezydium NRA z dnia 5 października 2010 roku w sprawie legitymacji adwokackich .
1104. Uchwała nr 8/2010 IX Krajowego Zjazdu Radców Prawnych z dnia 6 listopada 2010 r. z dnia 6 listopada 2010 r. w sprawie przyjęcia Kodeksu Etyki Prawników Europejskich.
1105. Uchwała nr 98/IX/2015 Krajowej Rady Radców Prawnych z dnia 11 września 2015 r. w sprawie zasad działania Głównego Rzecznika Dyscyplinarnego, rzeczników dyscyplinarnych, a także ich zastępców oraz trybu i sposobu wyboru zastępców Głównego Rzecznika Dyscyplinarnego i zastępców rzeczników dyscyplinarnych .
1106. Uchwała nr 99/IX/2015 Krajowej Rady Radców Prawnych z dnia 11 września 2015 r. w sprawie regulaminu funkcjonowania sądów dyscyplinarnych samorządu radców prawnych .
1107. Uchwała Prezydium KRRP nr 717/X/2020 w sprawie ogłoszenia tekstu jednolitego Regulaminu odbywania aplikacji radcowskiej .
1108. Zarządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 19 czerwca 2019 r. w sprawie organizacji i zakresu działania sekretariatów sądowych oraz innych działów administracji sądowej (Dz. U. M. S. z 2019 r, poz. 138).

Źródła internetowe

1109. *2020 World University Rankings – Compare Universities & Colleges | U-Multirank*, <https://www.umultirank.org> [22 maj 2020 r.].
1110. *Adam Podgórecki*, https://pl.wikipedia.org/w/index.php?title=Adam_Podg%C3%B3recki&oldid=57016189 [25 marzec 2020 r.].
1111. *Admission to practice law*, https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Admission_to_practice_law&oldid=956268465 [14 maj 2020 r.].
1112. *Adrian C., Dobry prawnik – z polecenia czy z Internetu?*, <http://hudsonvalleyhomestead.com/prawo-inne/dobry-prawnik-z-polecenia-czy-z-internetu/> [19 kwiecień 2020 r.].
1113. *Adwokaci ds. karnych akredytowani przy Ambasadzie Izraela w Polsce*, <https://embasies.gov.il/warsaw/ConsularServices/Documents/prawnicy.pdf> [2 maj 2020 r.].
1114. *Adwokaci i Radcy – Firmy w Niemczech*, <https://www.mypolacy.de/niemcy,0/firmy/prawo-i-doradztwo/adwokaci-i-radcy/1> [8 czerwiec 2020 r.].
1115. *Adwokaci Szymański Wyjatek*, <https://szymanskiwyjatek.pl/> [4 maj 2020 r.].

1116. *Adwokat Adam Kuza*, <http://adwokatkuza.pl/> [10 kwiecień 2020 r.].
1117. *Adwokat i Radca Prawny – nieczynni zawodowo*, <https://www.najlepszyprawnik.com.pl/adwokat-i-radca-prawny-nieczynni-zawodowo> [10 marzec 2019 r.].
1118. *Aga Piasecka, Esq.*, <http://www.tikolmt.com/historia-agnieszki-polski-adwokat-prawnik-usa/> [8 czerwiec 2020 r.].
1119. *Agnieszka Herda – adwokat*, <https://www.adwokat-herda.pl/> [20 maj 2020 r.].
1120. *Aleksander Stepkowski*, https://pl.wikipedia.org/w/index.php?title=Aleksander_St%C4%99pkowski&oldid=59127668 [25 marzec 2020 r.].
1121. *Amicus Poloniae od 25 lat w służbie Polonii*, <https://dziennikzwiazkowy.com/polonia/amicus-poloniae-od-25-lat-w-sluzbie-polonii/> [8 czerwiec 2020 r.].
1122. *An area of freedom, security and justice: general aspects*, <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/150/an-area-of-freedom-security-and-justice-general-aspects> [30 październik 2020 r.].
1123. *Andrzej Kojder*, <http://andrzejkojder.weebly.com/wykaz-publicacji.html> [25 marzec 2020 r.].
1124. *Anna Gryniuk*, <http://biblioteki.umk.pl/index.php/biblioteka-wydzialu-prawa-i-administracji/publikacje-pracownikow-wpia/224-dr-hab-anna-gryniuk> [25 marzec 2020 r.].
1125. *Anna Krajewska*, <http://www.isns.uw.edu.pl/index.php?isns=o-instytucie-pracownicy-krajewska> [25 marzec 2020 r.].
1126. *Anna Matelska*, https://www.annamatelska.pl/pl/o_mnie/ [4 maj 2020 r.].
1127. *Anton-Hermann Chroust*, https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Anton-Hermann_Chroust&oldid=932418341 [27 marzec 2020 r.].
1128. *Antoni Pieniążek*, <http://web.archive.org/web/20101226051751/http://umcs.lublin.pl/pracownicy.php?id=215> [25 marzec 2020 r.].
1129. *Anwalt Gehalt: Was Rechts- und Staatsanwälte verdienen*, <https://www.academics.de/ratgeber/anwalt-gehalt> [29 kwiecień 2020 r.].
1130. *Association Européenne des Avocats – European Association of Lawyers*, <http://aea-eal.eu> [3 marzec 2019 r.].
1131. *Association of International Law Firm Networks*, <https://www.aifn.com> [25 czerwiec 2020 r.].
1132. *ATM Legal*, <https://atm.legal/pl/> [4 maj 2020 r.].
1133. *Attorneys in Poland*, <https://pl.usembassy.gov/u-s-citizen-services/local-resources-of-u-s-citizens/attorneys-2/> [2 maj 2020 r.].
1134. *Auckland District Law Society New Zealand*, <https://adls.org.nz/> [9 czerwiec 2020 r.].
1135. *Badanie IBRiS. Polacy niechętni językom obcym*, <https://publicrelations.pl/badanie-i-bris-polacy-niechetni-jezykom-obcym/> [13 lipiec 2020 r.].
1136. *Baker McKenzie*, <https://www.bakermckenzie.com/en/locations/emea/poland> [10 kwiecień 2020 r.].
1137. *Bakertilly Woroszyńska Legal*, <https://bakertilly.pl/legal/pl/homepage/> [4 maj 2020 r.].
1138. *Bariery komunikacyjne i kulturowe hamują gospodarkę światową*, <https://businesswomanlife.pl/bariery-komunikacyjne-i-kulturowe-hamuja-gospodarke-swiatowa/> [2 maj 2020 r.].
1139. *Baumann S.B.-A., Réseau privé virtuel des avocats (RPVA) – Définition*, <https://www.dictionnaire-juridique.com/definition/reseau-prive-virtuel-des-avocats-rpva.php> [23 październik 2020 r.].
1140. *Bezpłatna pomoc prawna dla Członków Północnej Izby Gospodarczej*, <http://www.izba.info/aktualnosci/1351-bezp%C5%82atna-pomoc-prawna-dla-cz%C5%82onk%C3%B3w-p%C3%B3%C5%82nocnej-izby-gospodarczej> [3 maj 2020 r.].

1141. Bicchieri R. Cristina, Muldoon, Sontuoso A., Zalta E.N., *Social Norms*, <https://plato.stanford.edu/archives/win2018/entries/social-norms/> [7 maj 2020 r.].
1142. *Biegli Rewidenci*, <https://www.pibr.org.pl/pl/biegli> [2 marzec 2019 r.].
1143. *Big Four accounting firms*, https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Big_Four_accounting_firms&oldid=949086335 [10 kwiecień 2020 r.].
1144. *Bill Maurer*, <https://faculty.sites.uci.edu/wmmaurer/> [27 marzec 2020 r.].
1145. *Biuro dla Prawnika*, <http://biurodlaprawnika.pl> [10 marzec 2019 r.].
1146. Boutjangout G., *Prawo rodzinne w Niemczech przykład na tle polsko-niemieckim*, <http://dyskryminacja-berlin.de/2012/05/prawo-rodzinne-w-niemczech-przyklad-na-tle-polsko-niemieckim-autor-artykulu-pani-mecenas-gabrielle-boutjangout/> [17 czerwiec 2020 r.].
1147. *British Polish Law Association*, <https://www.facebook.com/British-Polish-Law-Association-1435330266701322/> [8 czerwiec 2020 r.].
1148. *Bundesrechtsanwaltskammer*, <https://brak.de/> [27 czerwiec 2020 r.].
1149. Burtan B., *26-latką wypowiedziała wojnę wizerunkowi skostniałego prawnika. Zamiast parzyć kawę w kancelarii, założyła startup*, <https://innpoland.pl/125033,wrocila-z-wymiany-i-stworzyla-wyszukiwarke-prawnikow-oto-historia-prawos-pl> [12 czerwiec 2020 r.].
1150. *Canada–United States Free Trade Agreement*, https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Canada%E2%80%93United_States_Free_Trade_Agreement&oldid=979238094 [25 październik 2020 r.].
1151. *CCBE contribution on the proposed European Convention on the Profession of Lawyer*, https://www.ccbe.eu/fileadmin/speciality_distribution/public/documents/EUROPEAN_CONVENTION/CONV_Position_papers/EN_CONV_20170915_CCBE-contribution-european-convention-profession-lawyer.pdf.
1152. *Center on Ethics and the Legal Profession*, <https://www.law.georgetown.edu/legal-profession/> [24 marzec 2020 r.].
1153. *Center on the Legal Profession (CLP) – Harvard Law School*, <https://clp.law.harvard.edu/> [24 marzec 2020 r.].
1154. *Center on the Legal Profession, Bucerius*, <https://www.law-school.de/forschung-fakultaet/institute-und-zentren/center-on-the-legal-profession> [24 marzec 2020 r.].
1155. *Central American Integration System*, https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Central_American_Integration_System&oldid=984513631 [25 październik 2020 r.].
1156. *Centre for the Legal Profession*, <https://clp.law.utoronto.ca/> [24 marzec 2020 r.].
1157. *Centre on the Legal Profession, University of Westminster, London*, <https://www.westminster.ac.uk/research/groups-and-centres/centre-on-the-legal-profession> [24 marzec 2020 r.].
1158. *Centrum Pomocy Prawnej im. Haliny Nieć*, <https://www.pomocprawna.org/> [29 kwiecień 2020 r.].
1159. *Česká advokátní komora*, <https://www.cak.cz/> [27 czerwiec 2020 r.].
1160. *Česko-Polská Obchodní Komora*, <http://www.opolsku.cz> [3 marzec 2019 r.].
1161. Chałas J., *Tworzę komplementarny raj*, <https://www.chwp.pl/nasze-publicacje/tworze-komplementarny-raj/> [10 kwiecień 2020 r.].
1162. Charemska Ż., *Czy warto wybrać aplikację radcowską? Wady i zalety aplikacji oczami aplikantów radcowskich*, <https://www.zanettaiprawo.pl/2019/05/czy-warto-wybrac-aplikacje-radcowska.html> [13 lipiec 2020 r.].
1163. Ciuksza M., *Kim jest prawnik w oczach klienta? O wyobrażeniach, stereotypach i wchodzeniu w rolę*, <http://imponderabiliasadowe.pl/kim-jest-prawnik-w-oczach-klienta-o-wyobrazeniach-stereotypach-i-wchodzeniu-w-role> [22 maj 2020 r.].

1164. Clark D., *Legal services industry in Europe*, <https://www.statista.com/topics/4223/legal-services-industry-in-europe/> [11 kwiecień 2020 r.].
1165. CMS Warsaw, <https://cms.law/en/pol/office/warsaw> [10 kwiecień 2020 r.].
1166. *Co studiują Polacy za granicą? Najpopularniejsze – biznes i IT*, <https://www.bankier.pl/wiadomosc/Co-studiuja-Polacy-za-granica-Najpopularniejsze-biznes-i-IT-7283226.html> [8 czerwiec 2020 r.].
1167. *Consultation on introducing the European Professional Card (EPC)*, https://ec.europa.eu/growth/content/consultation-introducing-european-professional-card-epc_en [4 kwiecień 2017 r.].
1168. *Council of Bars and Law Societies of Europe*, <https://www.ccbe.eu> [3 marzec 2019 r.].
1169. *Council of Europe Bookshop*, <https://book.coe.int/en/search?controller=search&order=product.position.desc&s=lawyers> [9 styczeń 2020 r.].
1170. *Coworking dla prawników – miejsce na Twoją Kancelarię*, <https://www.colegal.pl> [10 marzec 2019 r.].
1171. *Cudzoziemcy w Polsce*, <https://udsc.gov.pl/statystyki/raporty-okresowe/zestawienia-roczne/> [6 kwiecień 2020 r.].
1172. Czepukojć K., *Doradca restrukturyzacyjny – nowy zawód regulowany*, <http://www.codozasady.pl/doradca-restrukturyzacyjny-nowy-zawod-regulowany/> [2 marzec 2019 r.].
1173. *Czy popyt na usługi prawne rośnie?*, <https://prawieoprawie.pl/czy-popyt-na-uslugi-prawne-rosnie/> [11 kwiecień 2020 r.].
1174. Daniłowicz J., Pacek-Łopalewska A., *Nowy klient. Nowy prawnik. Czego oczekują klienci kancelarii prawnych?*, <http://www.polskiprawnik.pl/nowy-klient-nowy-prawnik-czego-oczekuja-klienci-kancelarii-prawnych/> [4 maj 2020 r.].
1175. *Dereń & Wspólnicy – Kancelarie Prawne i Biura Thumaczeń*, <https://deren-kancelaria.pl/> [2 maj 2020 r.].
1176. Destrooper T., Merry S.E., *Human rights transformation in practice*, Philadelphia 2018.
1177. *Deutsche Auslandsvertretungen in Polen*, <https://polen.diplo.de/pl-de/03-service/03-08-rechts-konsularinformationen> [30 kwiecień 2020 r.].
1178. *Deutsch-Polnische Juristen-Vereinigung e.V.*, <https://www.dpjv.de/> [29 kwiecień 2020 r.].
1179. *Differing Global Law Firm Client Expectations*, <https://www.globalbusinessculture.com/global-law-firms/law-firm-client-expectations/> [4 maj 2020 r.].
1180. *Dlaczego studenci wyjeżdżają z Polski?*, <http://serwisy.gazetaprawna.pl/edukacja/artykuly/904450,polskie-uczelnie-studenti-wyjezdzaja-na-studia-za-granica.html> [8 czerwiec 2020 r.].
1181. *Doręczanie dokumentów*, https://e-justice.europa.eu/content_serving_documents-373-pl.do [2 listopad 2020 r.].
1182. *Doskonalenie zawodowe*, <http://www.adwokatura.pl/doskonalenie-zawodowe/> [17 kwiecień 2020 r.].
1183. *Dr hab. Arkadiusz Bereza*, <https://www.umcs.pl/pl/adres-book-employee,198,pl.html> [26 marzec 2020 r.].
1184. *Dr hab. Bogusław Sołtys*, <https://prawo.uni.wroc.pl> [26 marzec 2020 r.].
1185. *Dr Małgorzata Kożuch*, <https://www.law.uj.edu.pl/~kpe/pracownicy/dr-malgorzata-kozuch/> [26 marzec 2020 r.].
1186. *Dr Marek Gnusowski*, <https://ue.poznan.pl/pl/universytet,c13/wydzialy,c18/wydzial-zarzadzania,c20/katedra-badan-rynku-i-uslug,c3089/pracownicy,c3091/dr-marek-gnusowski,a35700.html> [26 marzec 2020 r.].

1187. *Dr Mavis T MacLean*, <https://www.sthildas.ox.ac.uk/content/dr-mavis-t-maclean> [26 marzec 2020 r.].
1188. *Dr. Marcin Zieliński Rechtsanwaltskanzlei*, <https://www.rz-recht.de/pl/> [29 kwiecień 2020 r.].
1189. *Dudkowiak Kopeć Putyra*, <https://www.dudkowiak.pl/> [1 maj 2020 r.].
1190. *Działalność międzynarodowa*, <http://kirp.pl/category/aktualnosci-dzialalnosc-miedzynarodowa> [3 marzec 2019 r.].
1191. *Działalność zagraniczna*, <http://www.adwokatura.pl/wspolpraca-zagraniczna> [3 marzec 2019 r.].
1192. *Elektroniczna platforma usług administracji publicznej (ePUAP)*, <https://epuap.gov.pl/wps/portal> [2 listopad 2020 r.].
1193. *Elżbieta Łojko – bibliografia*, <http://bibliografia.uw.edu.pl/g2/main.pl?mod=s&a=1&s=4620&imie=El%BFbieta&nazwisko=%A3ojko> [26 marzec 2020 r.].
1194. *English levels CEFR description*, <https://tracktest.eu/english-levels-cefr> [10 marzec 2019 r.].
1195. *Erasmus Plus, kształcenie i szkolenia zawodowe*, <https://erasmusplus.org.pl/sektory/ksztalcenie-i-szkolenia-zawodowe/> [26 czerwiec 2020 r.].
1196. *EU negotiating texts in TTIP*, <https://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=1230> [25 październik 2020 r.].
1197. *EU Services e-card – a game-changer in more ways than one*, <https://diginomica.com/eu-services-e-card-game-changer-ways-one> [22 październik 2020 r.].
1198. *EUROJURIS International*, <https://www.eurojuris.net/en> [4 maj 2020 r.].
1199. *European Commission HR key figures 2020*, Brussels 2020.
1200. *European Company Lawyers Association*, <https://ecla.online> [3 marzec 2019 r.].
1201. *European Court of Human Rights*, <https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=home> [16 styczeń 2020 r.].
1202. *European Judicial Network (EJN)*, https://www.ejn-crimjust.europa.eu/ejn/EJN_Home.aspx [1 listopad 2020 r.].
1203. *European Language Portfolio (ELP)*, <https://www.coe.int/en/web/portfolio> [20 maj 2020 r.].
1204. *European Professional Card: your qualifications recognised abroad*, https://europa.eu/youreurope/citizens/work/professional-qualifications/european-professional-card/index_en.htm [22 październik 2020 r.].
1205. *Europejska konwencja o zawodzie prawnika do 2020 r.*, <https://kirp.pl/europejska-konwencja-o-zawodzie-prawnika-2020-r/> [2 styczeń 2020 r.].
1206. *Europejska legitymacja zawodowa (ELZ)*, <https://www.gov.pl/web/nauka/europejska-legitymacja-zawodowa-elz> [22 październik 2020 r.].
1207. *Europejska legitymacja zawodowa (EPC): uznanie Twoich kwalifikacji za granicą*, http://europa.eu/youreurope/citizens/work/professional-qualifications/european-professional-card/index_pl.htm [10 luty 2017 r.].
1208. *Europejski portal e-sprawiedliwość*, <https://e-justice.europa.eu/home.do?action=home&plang=pl> [26 czerwiec 2020 r.].
1209. *Europejskie szkolenia dla pracowników wymiaru sprawiedliwości*, https://e-justice.europa.eu/content_european_judicial_training-120-en.do [31 październik 2020 r.].
1210. *Evidence Gathering, Interim Remedies and Relief in Russia*, <https://epam.ru/en/media/view/evidence-gathering-interim-remedies-and-relief-in-russia> [21 lipiec 2020 r.].
1211. *Family law*, https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/civil-justice/family-law_en [31 październik 2020 r.].

1212. *Fédération des Barreaux d'Europe*, <http://www.fbe.org> [3 marzec 2019 r.].
1213. *Felles retningslinjer for bruk av Aktørportalen*, <https://www.domstol.no/aktorportalen/felles-retningslinjer-for-bruk-av-aktorportalen/> [21 lipiec 2020 r.].
1214. Fluck N., *TTIP and cross-border legal services*, <http://tradeinvest.babinc.org/ttip/blog/ttip-cross-border-legal-services/> [31 styczeń 2020 r.].
1215. *Forum der Begegnung deutscher und polnischer Juristen*, <https://www.dpv.de/> [8 czerwiec 2020 r.].
1216. *Fritz Schulz (jurist)*, [https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Fritz_Schulz_\(jurist\)&oldid=868961054](https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Fritz_Schulz_(jurist)&oldid=868961054) [27 marzec 2020 r.].
1217. Furlong J., *Core competence: 6 new skills now required of lawyers*, <https://www.law21.ca/2008/07/core-competence-6-new-skills-now-required-of-lawyers/> [16 kwiecień 2020 r.].
1218. Gaffurini P., *PE omówił "Ataki na zawód adwokata i obrońcy praw człowieka"*, <https://odfoundation.eu/a/9103,pe-omowil-ataki-na-zawod-adwokata-i-obroncy-praw-czlowieka/> [1 maj 2020 r.].
1219. *Geoffrey C. Hazard Jr.*, https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Geoffrey_C._Hazard_Jr.&oldid=912923889 [27 marzec 2020 r.].
1220. Gibson R., *Web Content Analysis*, https://www.exeter.ac.uk/media/universityofexeter/eledcem/pdfs/amsterdamwksp/Web_Content_Analysis_Rachel_Gibson.pdf [9 kwiecień 2020 r.].
1221. *Global Elite Law Firm Brand Index 2018*, <https://www.acritas.com/global-elite-law-firm-brand-index-2018> [1 maj 2020 r.].
1222. Głębocka M., *Jak znaleźć dobrego prawnika i czy to w ogóle możliwe?*, <http://wiarygodnyprawnik.pl/znalez-c-dobrego-prawnika-ogole-mozliwe/> [19 kwiecień 2020 r.].
1223. Gnacikowska A., *ORA może różnicować opłaty za wpis na listę adwokatów*, <http://www.adwokatura.pl/z-zycia-ora/ora-moze-roznicowac-oplaty-za-wpis-na-liste-adwokatow/> [6 listopad 2020 r.].
1224. Goldman R., *Networking: How successful lawyers do it and why you should, too*, https://www.abajournal.com/voice/article/networking_how_successful_lawyers_do_it_and_why_you_should_too [3 maj 2020 r.].
1225. Gordon L., *Bonner; Robert Johnson*, <https://dbcs.rutgers.edu/all-scholars/8559-bonner-robert-johnson> [27 marzec 2020 r.].
1226. Gradowska-Kania K., *Specjalizacja w branży prawniczej. Czy naprawdę jest potrzebna?*, <https://missmecenias.pl/czy-specjalizacja-w-branzy-prawniczej-jest-naprawde-potrzebna/> [16 kwiecień 2020 r.].
1227. *Granice networkingu*, <http://www.polskiprawniki.pl/granice-networkingu/> [12 czerwiec 2020 r.].
1228. *Grażyna Skąpska*, <https://socjologia.uj.edu.pl/instytut/pracownicy/grazynaskapska> [25 marzec 2020 r.].
1229. Gupta N., *Legal Professions Research Network*, <https://law.unimelb.edu.au/lprn> [24 marzec 2020 r.].
1230. *Hajduk & Partners*, <https://www.hajduk-partners.pl> [30 kwiecień 2020 r.].
1231. Hanna Dmochowska, *Polacy i Niemcy: trudne kontakty – dobre perspektywy*, Warszawa 2011.
1232. *Hanna Winnicka*, <http://kancelaria-winnicka.pl/o-nas/> [26 marzec 2020 r.].
1233. *Hawel-Tocker & Co., Law Office*, <https://polishlaw.co.pl/pl> [2 maj 2020 r.].
1234. *HUGO.legal*, <https://hugo.legal/poland-event-pl> [3 maj 2020 r.].

1235. *IMD Solicitors LLP*, <https://adwokat.co.uk/> [4 maj 2020 r.].
1236. *Impact of the European Convention on Human Rights*, <https://www.coe.int/en/web/impact-convention-human-rights/home> [7 październik 2020 r.].
1237. *Instituto Internacional de Sociología Jurídica de Oñati*, <http://www.iisj.net/en> [26 marzec 2020 r.].
1238. *Internal Market Information System*, https://ec.europa.eu/internal_market/imi-net/index_en.htm [22 październik 2020 r.].
1239. *International Association of Lawyers*, <https://www.uanet.org> [3 marzec 2019 r.].
1240. *International Association of Young Lawyers*, <https://www.aija.org> [3 marzec 2019 r.].
1241. *International Bar Association*, <https://www.ibanet.org> [3 marzec 2019 r.].
1242. *International Bar Association, IBA General Principles for the Legal Profession*, <https://www.ibanet.org/Document/Default.aspx?DocumentUid=e067863f-8f42-41d8-9f48-d813f25f793c>.
1243. *International Bar Association. The Global Voice of the Legal Profession*, https://www.ibanet.org/About_the_IBA/About_the_IBA.aspx.
1244. *International Cooperation – Wiewiórski*, <https://www.wiewiorski.pl/international-cooperation> [4 maj 2020 r.].
1245. *International Cooperation HKLW*, <https://www.heuking.de> [4 maj 2020 r.].
1246. *International Court of Justice*, <https://www.icj-cij.org/en> [6 październik 2020 r.].
1247. *International Criminal Court*, <https://www.icc-cpi.int/> [6 październik 2020 r.].
1248. *International Law Association*, <http://www.ila-hq.org> [3 marzec 2019 r.].
1249. *International Law Careers*, kwiecień 2014 r.
1250. *International law firm with offices across Europe*, <https://www.ceeattorneys.com/> [10 kwiecień 2020 r.].
1251. *International Law Firms*, <https://ilflaw.wildapricot.org/> [25 czerwiec 2020 r.].
1252. *International Polish Lawyers – polscy prawnicy za granicą*, https://www.linkedin.com/groups/8648182/?trk=public_profile_group_result-card_full-click [8 czerwiec 2020 r.].
1253. *International Working Group on the Legal Professions*, <https://iwglp.wordpress.com/> [24 marzec 2020 r.].
1254. *Inwestorzy zagraniczni w Polsce*, <https://www.coig.com.pl/inwestorzy-zagraniczni-w-polsce.php> [6 kwiecień 2020 r.].
1255. *Inwestycje zagraniczne*, https://www.paih.gov.pl/polska_w_liczbach/inwestycje_zagraniczne# [11 kwiecień 2020 r.].
1256. *Iryna Myzyna Adwokat Rep. Ukrainy*, <https://adwokatukrainski.pl/> [17 czerwiec 2020 r.].
1257. *Izba Adwokacka w Łodzi Okręgowej Rady Adwokackiej*, <http://lodz.adwokatura.pl/> [28 czerwiec 2020 r.].
1258. *Izba Adwokacka w Walbrzychu*, <https://www.ora.walbrzych.pl/> [26 czerwiec 2020 r.].
1259. *Jacek Kurczewski*, <http://www.isns.uw.edu.pl/index.php?isns=o-instytucie-pracownicy-kurczewski> [25 marzec 2020 r.].
1260. Jasiński P., *W jaki sposób klienci znajdują swoich prawników?*, <https://sprawy24.pl/blog/sposob-klienci-znajduja-swoich-prawnikow/> [19 kwiecień 2020 r.].
1261. Jasiński P., *W jaki sposób klienci znajdują swoich prawników?*, <https://sprawy24.pl/blog/sposob-klienci-znajduja-swoich-prawnikow/> [3 maj 2020 r.].
1262. *Jędrzej Klatka*, <https://radca.prawny.com.pl/zespol/jedrzej-klatka/> [26 marzec 2020 r.].
1263. *Języki obce w pracy prawnika? Jakie?*, <https://forumprawne.org/forum/mlodych-prawnikow/619485-jezyki-obce-w-pracy-prawnika-jakie.html> [22 maj 2020 r.].
1264. *John Eekelaar*, <https://www.law.ox.ac.uk/people/john-eekelaar> [26 marzec 2020 r.].

1265. *John M. Conley*, <https://law.unc.edu/people/john-m-conley/> [27 marzec 2020 r.].
1266. *Jolanta Arcimowicz*, <http://www.isns.uw.edu.pl/index.php?isns=o-instytucie-pracownicy-arcimowicz> [25 marzec 2020 r.].
1267. *Jurist*, <https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Jurist&oldid=955571627> [14 maj 2020 r.].
1268. *Jurysdykcja*, https://e-justice.europa.eu/content_jurisdiction-99-pl.do [21 lipiec 2020 r.].
1269. *K&P – Kancelaria Kochański i Partnerzy*, <https://www.kochanski.pl/pl/home-pl/> [10 kwiecień 2020 r.].
1270. *Kancelaria Goldenstein*, <http://www.goldenstein.pl/pl/kancelaria/> [29 kwiecień 2020 r.].
1271. *Kancelaria Adwokacka Adwokat Galina Gajda*, <http://www.galinagajda.pl/> [17 czerwiec 2020 r.].
1272. *Kancelaria Adwokacka Magdalena Leszczyńska-Wiącek*, <http://www.leszczynska-wiacek.pl/> [9 czerwiec 2020 r.].
1273. *Kancelaria adwokacka Warszawa – Oxana Piątkowska*, <https://www.adwokatpiatkowska.pl/> [1 maj 2020 r.].
1274. *Kancelaria Ceranek*, <https://www.cerane.pl/> [4 maj 2020 r.].
1275. *Kancelaria Fortak & Karasiński Radcowie Prawni*, <http://www.fandk.com.pl/> [1 maj 2020 r.].
1276. *Kancelaria Ilasz & Associates*, <https://www.ilaszlawfirm.com/pl/> [8 czerwiec 2020 r.].
1277. *Kancelaria Openhowski*, <http://www.adwokatopenhowski.pl/> [4 maj 2020 r.].
1278. *Kancelaria Prawna – Meissner Koziół Kaczmarek & Partner*, <http://www.mkpartner.com.pl/> [4 maj 2020 r.].
1279. *Kancelaria Prawna Kosyło i Partnerzy*, <http://kosylo.com.pl/> [1 maj 2020 r.].
1280. *Kancelaria WS LEX Stryjewska – Cagnetta*, <https://wslex.com/pl/> [4 maj 2020 r.].
1281. *Kancelarie K. Peśla*, <https://www.pesla.pl/index.html> [29 kwiecień 2020 r.].
1282. *Kancelarie radców prawnych Sabynicz & Bochenek*, <http://kspp.pl> [20 maj 2020 r.].
1283. *Kapusta E., Aleksandra Pelczarska: studiowanie prawa polsko-niemieckiego ma sens!*, <https://www.prawo.pl/student/aleksandra-pelczarska-studiowanie-prawa-polsko-niemieckiego-ma-sens,138446.html> [16 czerwiec 2020 r.].
1284. *Kardaś S., Rogoża J., Rosja wraca do Rady Europy*, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2019-05-20/rosja-wraca-do-rady-europy> [16 styczeń 2020 r.].
1285. *Kliński M., Hiszpańskie kancelarie prawne*, <https://spain.trade.gov.pl/pl/prawny-samouczek/kancelarie/1326,kancelarie-prawne.html> [2 maj 2020 r.].
1286. *Kloc K., Język obcy a praca w zawodzie prawnika*, https://www.goldenline.pl/grupy/Przedsiębiorcy_biznesmeni/prawo/jezyk-obcy-a-praca-w-zawodzie-prawnika,1770622/ [16 kwiecień 2020 r.].
1287. *Komisja Zagraniczna*, <https://kirp.pl/category/aktualnosci-dzialalnosc-miedzynarodowa/> [2 lipiec 2020 r.].
1288. *Komisje i Zespoły NRA*, <http://www.adwokatura.pl/adwokatura/naczelna-rada-adwokacka/komisje-i-zespoły-nra/> [2 lipiec 2020 r.].
1289. *Konfederacja Lewiatan*, <http://konfederacjalewiatan.pl> [3 marzec 2019 r.].
1290. *Kozłowski*, <http://ra-kozłowski.com/> [29 kwiecień 2020 r.].
1291. *Krajowa Izba Radców Prawnych*, <http://kirp.pl> [3 marzec 2019 r.].
1292. *Krajowy Rejestr Adwokatów i Aplikantów Adwokackich*, <https://rejestradwokatow.pl/adwokat/ewidencja> [10 marzec 2019 r.].
1293. *Kralka J., Patrzcie, napisałem ten artykuł bez trzymanki!*, <https://www.spidersweb.pl/2016/12/napisałem-tekst-mowiac-do-telefonu.html> [6 marzec 2019 r.].

1294. Krywan T., *Sprawdź, jak prawidłowo rozliczać i fakturować usługi prawnicze*, <https://oficynafk.pl/vat/sprawdz-jak-prawidlowo-rozliczac-i-fakturowac-uslugi-prawnicze-16079.html> [4 luty 2020 r.].
1295. Kubas Kos Galkowski, <https://kkg.pl/> [1 maj 2020 r.].
1296. Kujawsko-Pomorska Izba Adwokacka w Toruniu, <http://www.ora.torun.pl/dla-klienta/> [28 czerwiec 2020 r.].
1297. Laar M., *Estoński cud gospodarczy*, <https://mises.pl/blog/2014/10/29/laar-estonski-cud-gospodarczy/> [9 czerwiec 2020 r.].
1298. *Laboratoire de sociologie juridique*, <https://laboratoiredesociologiejuridique.u-paris2.fr/fr> [26 marzec 2020 r.].
1299. Laura Nader, <https://anthropology.berkeley.edu/laura-nader> [27 marzec 2020 r.].
1300. *Law and Society Association*, <https://www.lawandsociety.org/> [26 marzec 2020 r.].
1301. *Law firm network*, https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Law_firm_network&oldid=942631794 [4 maj 2020 r.].
1302. *Law firm*, https://en.wikipedia.org/wiki/Law_firm [18 marzec 2020 r.].
1303. *Lawrence M. Friedman*, <https://law.stanford.edu/directory/lawrence-m-friedman/> [27 marzec 2020 r.].
1304. *Lawrence Rosen*, <https://anthropology.princeton.edu/people/emeritus-faculty/lawrence-rosen> [27 marzec 2020 r.].
1305. *Lawyer*, <https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Lawyer&oldid=955285790> [14 maj 2020 r.].
1306. *Lawyers Cooperation – International association of independent business law firms*, <https://www.lawyerscooperation.org/> [4 maj 2020 r.].
1307. Lazarowicz A., *Jak zostać rzecznikiem patentowym*, <https://poradnikprzedsiębiorcy.pl/-jak-zostac-rzecznikiem-patentowym> [2 marzec 2019 r.].
1308. Lechowicz N., Pikula D., *Determinanty kształtujące nowe pokolenia oraz ich implikacje dla współczesnego świata*, „Rynek, Społeczeństwo, Kultura: czasopismo naukowe” 2013, nr 3(7).
1309. *Legal Profession Statistics*, https://www.americanbar.org/about_the_aba/profession_statistics/ [6 listopad 2020 r.].
1310. *Legal Services in Europe*, <https://www.marketresearch.com/MarketLine-v3883/Legal-Services-Europe-12187668/> [11 kwiecień 2020 r.].
1311. *Legal Services in Europe*, <https://www.marketresearch.com/MarketLine-v3883/Legal-Services-Europe-12187668/> [26 czerwiec 2020 r.].
1312. *Legislative train schedule – e-card*, <https://www.europarl.europa.eu/legislative-train> [22 październik 2020 r.].
1313. *Lex Mundi*, <https://www.lexmundi.com/lexmundi/default.asp> [4 maj 2020 r.].
1314. *List of largest Europe – based law firms by revenue*, https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=List_of_largest_Europe-based_law_firms_by_revenue&oldid=942357773 [1 maj 2020 r.].
1315. *Lista adwokatów i notariuszy w USA*, <https://www.gov.pl/web/usa/lista-adwokatow-notariuszy> [8 czerwiec 2020 r.].
1316. *Lista adwokatów, notariuszy i tłumaczy – Polska na Białorusi*, <https://www.gov.pl/web/bialorus/lista-adwokatow-notariuszy-tlumaczy> [9 czerwiec 2020 r.].
1317. *Lista adwokatów, notariuszy i tłumaczy – Polska na Litwie*, <https://www.gov.pl/web/litwa/lista-adwokatow-notariuszy-tlumaczy> [9 czerwiec 2020 r.].
1318. *Lista adwokatów, notariuszy i tłumaczy – Polska na Ukrainie*, <https://www.gov.pl/web/ukraina/lista-adwokatow-notariuszy-tlumaczy> [9 czerwiec 2020 r.].

1319. *Lista adwokatów, notariuszy i tłumaczy – Polska w Australii*, <https://www.gov.pl/web/australia/lista-adwokatow-notariuszy-tlumaczy> [9 czerwiec 2020 r.].
1320. *Lista adwokatów, notariuszy i tłumaczy – Polska w Austrii*, <https://www.gov.pl/web/austria/lista-adwokatow-notariuszy-tlumaczy> [9 czerwiec 2020 r.].
1321. *Lista adwokatów, notariuszy i tłumaczy – Polska w Belgii*, <https://www.gov.pl/web/belgia/lista-adwokatow-notariuszy-tlumaczy> [9 czerwiec 2020 r.].
1322. *Lista adwokatów, notariuszy i tłumaczy – Polska w Danii*, <https://www.gov.pl/web/dania/lista-adwokatow-notariuszy-tlumaczy> [9 czerwiec 2020 r.].
1323. *Lista adwokatów, notariuszy i tłumaczy – Polska w Grecji*, <https://www.gov.pl/web/grecja/lista-adwokatow-notariuszy-tlumaczy> [9 czerwiec 2020 r.].
1324. *Lista adwokatów, notariuszy i tłumaczy – Polska w Hiszpanii*, <https://www.gov.pl/web/hiszpania/lista-adwokatow-notariuszy-tlumaczy> [8 czerwiec 2020 r.].
1325. *Lista adwokatów, notariuszy i tłumaczy – Polska w Irlandii*, <https://www.gov.pl/web/irlandia/lista-adwokatow-notariuszy-tlumaczy> [9 czerwiec 2020 r.].
1326. *Lista adwokatów, notariuszy i tłumaczy – Polska w Kanadzie*, <https://www.gov.pl/web/kanada/lista-adwokatow-notariuszy-tlumaczy> [9 czerwiec 2020 r.].
1327. *Lista adwokatów, notariuszy i tłumaczy – Polska w Luksemburgu*, <https://www.gov.pl/web/web/luksemburg/lista-adwokatow-notariuszy-tlumaczy> [9 czerwiec 2020 r.].
1328. *Lista adwokatów, notariuszy i tłumaczy – Polska w Niemczech*, <https://www.gov.pl/web/web/niemcy/lista-adwokatow-notariuszy-tlumaczy> [8 czerwiec 2020 r.].
1329. *Lista adwokatów, notariuszy i tłumaczy – Polska w Norwegii*, <https://www.gov.pl/web/norwegia/lista-adwokatow-notariuszy-tlumaczy> [9 czerwiec 2020 r.].
1330. *Lista adwokatów, notariuszy i tłumaczy – Polska w Rosji*, <https://www.gov.pl/web/rosja/lista-adwokatow-notariuszy-tlumaczy> [8 czerwiec 2020 r.].
1331. *Lista adwokatów, notariuszy i tłumaczy – Polska w Szwajcarii*, <https://www.gov.pl/web/web/szwajcaria/lista-adwokatow-notariuszy-tlumaczy> [9 czerwiec 2020 r.].
1332. *Lista adwokatów, notariuszy i tłumaczy – Polska w Szwecji*, <https://www.gov.pl/web/szwecja/lista-adwokatow-notariuszy-tlumaczy> [9 czerwiec 2020 r.].
1333. *Lista adwokatów, notariuszy i tłumaczy – Polska w Wielkiej Brytanii*, <https://www.gov.pl/web/wielkabrytania/lista-adwokatow-notariuszy-tlumaczy> [8 czerwiec 2020 r.].
1334. *Lista adwokatów, notariuszy i tłumaczy – Polska we Francji*, <https://www.gov.pl/web/francja/lista-adwokatow-notariuszy-tlumaczy> [8 czerwiec 2020 r.].
1335. *Lista prawników akredytowanych przy Ambasadzie Włoch w Warszawie*, http://ambvarsavia.esteri.it/ambasciata_varsavia/resource/doc/2017/10/studi_legali_it_ott_2017.pdf.
1336. *Lista prawników francuskich i francuskojęzycznych*, <https://pl.ambafrance.org/Lista-prawnikow-francuskich-i-francuskojezycznych> [30 kwiecień 2020 r.].
1337. *LWB Kancelaria Prawnicza s.c.*, http://lwb.com.pl/lwb_4 [2 maj 2020 r.].
1338. Maciejewski K., *Choroby zawodowe prawników*, <http://www.polskiprawnik.pl/choroby-zawodowe-prawnikow/> [24 marzec 2020 r.].
1339. *Małgorzata Fuszara*, <http://www.isns.uw.edu.pl/index.php?isns=o-instytucie-pracownicy-fuszara> [25 marzec 2020 r.].
1340. *Małgorzata Stefaniuk*, <https://www.umcs.pl/pl/adres-book-employee,2613,pl.html> [25 marzec 2020 r.].
1341. *Mapa migracji*, <https://migracje.gov.pl/statystyki/zakres/polska/typ/dokumenty/widok/mapa/rok/2020/> [6 kwiecień 2020 r.].
1342. *Maria Borucka-Arctowa*, https://pl.wikipedia.org/w/index.php?title=Maria_Borucka-Arctowa&oldid=58924205 [25 marzec 2020 r.].
1343. *Marketing Prawniczy*, <https://marketingprawniczy.com/> [19 kwiecień 2020 r.].

1344. Mateusz Stępień, <http://www.ksp.wpia.uj.edu.pl/mateusz-stepien> [25 marzec 2020 r.].
1345. Matthews K., *Seven Professional Networking Apps for Lawyers*, <https://www.lawtechnologytoday.org/2018/07/networking-apps-for-lawyers/> [3 maj 2020 r.].
1346. *Mecenasi – Adwokaci i radcy prawni w Polsce*, <https://www.mecenasi.pl/> [21 maj 2020 r.].
1347. Metzner I.D., *Rozwód po niemiecku. „Nie taki diabeł straszny jak go malują”*, <https://www.dw.com/pl/rozw%C3%B3d-po-niemiecku-nie-taki-diabe%C5%82-straszny-jak-go-maluj%C4%85/a-17355028> [17 czerwiec 2020 r.].
1348. Mika E., *Radca prawny na planecie Korporacja*, https://www.temidium.pl/artukul/radca_prawny_na_planecie_korporacja-1848.html [20 maj 2020 r.].
1349. Miśkiewicz T., *Prawnik dla imigrantów, czyli pomoc prawna dla cudzoziemców w Polsce*, <https://lexadvena.com/prawnik-dla-imigrantow-czyli-pomoc-prawna-dla-cudzoziemcow-w-polsce/> [29 kwiecień 2020 r.].
1350. Morawski I., *Wpływ integracji europejskiej na polską gospodarkę*, <http://ineuropa.pl/in15/wplyw-integracji-europejskiej/> [11 kwiecień 2020 r.].
1351. Müller L., *Unentgeltliche Rechtspflege*, <https://www.lexwiki.ch/unentgeltliche-rechtspflege/> [29 kwiecień 2020 r.].
1352. *Multilaw Home*, <https://www.multilaw.com/> [4 maj 2020 r.].
1353. *Münchener Juristische Gesellschaft*, <https://www.m-j-g.de/home.html> [25 czerwiec 2020 r.].
1354. *Naczelna Rada Adwokacka*, <http://www.nra.pl> [3 marzec 2019 r.].
1355. *Negotiations and agreements – Trade*, <https://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/negotiations-and-agreements/> [24 październik 2020 r.].
1356. Nelson M.J., Epstein L., *Lawyers With More Experience Obtain Better Outcomes*, <http://epstein.wustl.edu/research/LawyerExp.pdf>.
1357. *NEXL – Global Legal Platform*, <https://nexl.io/> [3 maj 2020 r.].
1358. *Nextlaw Referral Network*, <https://www.nextlawnetwork.com/> [3 maj 2020 r.].
1359. *Niebieski Parasol w Londynie*, <https://oirp.gda.pl/niebieski-parasol/niebieski-parasol-w-londynie/> [28 czerwiec 2020 r.].
1360. Nowak-Gruca A., *Nietypowe zawody prawnicze*, <https://dopierwszejpracy.pl/aleksandra-nowak-gruca/nietypowe-zawody-prawnicze> [2 marzec 2019 r.].
1361. *Number of lawyers in European Countries*, <https://www.ccbe.eu/actions/statistics/> [6 listopad 2020 r.].
1362. *Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights*, <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/roleoflawyers.aspx> [6 październik 2020 r.].
1363. *Okręgowa Izba Radców Prawnych w Białymstoku*, <https://www.oirp.bialystok.pl/> [26 czerwiec 2020 r.].
1364. *Okręgowa Izba Radców Prawnych w Bydgoszczy*, <https://www.oirp.bydgoszcz.pl/> [26 czerwiec 2020 r.].
1365. *Okręgowa Izba Radców Prawnych w Gdańsku*, <https://oirp.gda.pl/> [26 czerwiec 2020 r.].
1366. *Okręgowa Izba Radców Prawnych w Katowicach*, <https://oirp.katowice.pl/> [26 czerwiec 2020 r.].
1367. *Okręgowa Izba Radców Prawnych w Kielcach*, <https://www.oirpkielce.pl/> [26 czerwiec 2020 r.].
1368. *Okręgowa Izba Radców Prawnych w Krakowie*, <https://oirp.krakow.pl/> [26 czerwiec 2020 r.].
1369. *Okręgowa Izba Radców Prawnych w Lublinie*, <https://oirp.lublin.pl/> [26 czerwiec 2020 r.].

1370. *Okręgowa Izba Radców Prawnych w Olsztynie*, <https://oirp.olsztyn.pl/> [26 czerwiec 2020 r.].
1371. *Okręgowa Izba Radców Prawnych w Poznaniu*, <https://www.poznan.oirp.pl/> [26 czerwiec 2020 r.].
1372. *Okręgowa Izba Radców Prawnych w Rzeszowie*, <https://www.oirp.rzeszow.pl/> [26 czerwiec 2020 r.].
1373. *Okręgowa Izba Radców Prawnych w Szczecinie*, <https://oirp.szczecin.pl/> [28 czerwiec 2020 r.].
1374. *Okręgowa Izba Radców Prawnych w Toruniu*, <http://www.torun.oirp.pl/> [26 czerwiec 2020 r.].
1375. *Okręgowa Izba Radców Prawnych w Wałbrzychu*, <https://oirp.walbrzych.pl/> [26 czerwiec 2020 r.].
1376. *Okręgowa Izba Radców Prawnych w Warszawie*, <https://www.oirpwarszawa.pl/> [26 czerwiec 2020 r.].
1377. *Okręgowa Izba Radców Prawnych w Zielonej Górze*, <http://www.zielonagora.oirp.pl/> [26 czerwiec 2020 r.].
1378. *Okręgowa Izba Radców Prawnych we Wrocławiu*, <https://oirp.wroclaw.pl/> [26 czerwiec 2020 r.].
1379. *Okręgowa Rada Adwokacka w Bydgoszczy*, <http://www.ora.bydgoszcz.pl/> [26 czerwiec 2020 r.].
1380. *Okręgowa Rada Adwokacka w Częstochowie*, <http://www.ora.czyst.pl/> [29 czerwiec 2020 r.].
1381. *Okręgowa Rada Adwokacka w Krakowie*, <https://adwokatura.krakow.pl/> [26 czerwiec 2020 r.].
1382. *Okręgowa Rada Adwokacka w Opolu*, <http://adwokatura.opole.pl/> [26 czerwiec 2020 r.].
1383. *Okręgowa Rada Adwokacka w Płocku*, <http://ora.plock.pl/> [26 czerwiec 2020 r.].
1384. *Okręgowa Rada Adwokacka w Warszawie*, <https://www.ora-warszawa.com.pl/> [18 kwiecień 2020 r.].
1385. *Ole Hammerslev*, <https://portal.findresearcher.sdu.dk/da/persons/ohv> [26 marzec 2020 r.].
1386. Opoka M., *Kancelaria radcy prawnego a kancelaria prawna – zasadnicze różnice o których każdy klient powinien wiedzieć*, <https://obslugaprawna.pro/aktualnosci/nieuczciwa-konkurencja/kancelaria-radcy-prawnego-a-kancelaria-prawna-zasadnicze-roznice-o-ktorych-kazdy-klient-powinien-wiedziec/> [29 kwiecień 2020 r.].
1387. *Ośrodek Badań, Studiów i Legislacji*, <http://obsil.pl/> [26 marzec 2020 r.].
1388. *Ośrodek Badawczy Adwokatury*, <http://www.nra.pl/osrodek-badawczy-adwokatury/> [26 marzec 2020 r.].
1389. *Ośrodek Koordynacyjny Szkół Praw Obcych*, <http://www.okspo.wpia.uj.edu.pl/> [17 kwiecień 2020 r.].
1390. Pacocha M., *Co jest ważne dla młodych prawników?*, <https://www.legaljobs.pl/blog/co-jest-wazne-dla-młodych-prawnikow/> [20 maj 2020 r.].
1391. Pałęcka A. i in., *Studenci prawa – jacy jesteście?*, „*Studia Iuridica: miscellanea*” 1997, nr 34.
1392. *Państwo niegotowe na cudzoziemców*, <https://www.nik.gov.pl/aktualnosci/panstwo-niegotowe-na-cudzoziemcow.html> [6 kwiecień 2020 r.].
1393. Parańianowicz J., Pietrzak M., *Rozmowa z adw. Mikołajem Pietrzakiem, kandydatem na Dziekana ORA w Warszawie*, <http://pokojadwokacki.pl/rozmowa-z-adw-mikolajem-pietrzakiem-kandydatem-na-dziekana-ora-w-warszawie/> [3 marzec 2019 r.].

1394. *Poland: lawyers for Englishman*, <https://www.gov.uk/government/publications/poland-list-of-lawyers> [2 maj 2020 r.].
1395. *Polish Legal Network*, <http://polishlegal.net/> [4 maj 2020 r.].
1396. *Polish National Alliance*, <https://pna-znp.org/> [8 czerwiec 2020 r.].
1397. *Polonia*, <https://pl.wikipedia.org/w/index.php?title=Polonia&oldid=59872851> [8 czerwiec 2020 r.].
1398. *Polscy prawnicy i adwokaci za granicą*, <https://www.polscyprawnicy.org/> [8 czerwiec 2020 r.].
1399. *Polscy prawnicy w Berlinie*, <http://wirtualny-berlin.pl/polscy-prawnicy-w-berlinie/> [29 kwiecień 2020 r.].
1400. *Polski adwokat w 10 stanach USA – mecenas D. Marzec*, <https://poland.us/stro-na,9,11752,0,polski-adwokat-w-10-stanach-usa-mecenas-d-marzec.html> [8 czerwiec 2020 r.].
1401. *Polski adwokat we Francji*, <http://www.copernic-avocats.pl/> [4 maj 2020 r.].
1402. *Polskie stowarzyszenie Prawników Agrarystów*, <https://prawo.money.pl/bazy-tele-adresowe/opp/polskie;stowarzyszenie;prawnikow;agrystow,warszawa,organizacja,8579,402.html> [3 marzec 2019 r.].
1403. *Polskie Stowarzyszenie Prawników Przedsiębiorstw*, <https://pspp.org.pl> [3 marzec 2019 r.].
1404. *Polsko-Czeska Izba Gospodarcza*, <http://pcig.eu/> [3 maj 2020 r.].
1405. *Polsko-Niemiecka Izba Przemysłowo-Handlowa*, <https://ahk.pl> [3 marzec 2019 r.].
1406. Popławski K., *Polsko-estońska współpraca gospodarcza*, <https://przeglądbałtycki.pl/8095,polsko-estonska-wspolpraca-gospodarcza.html> [9 czerwiec 2020 r.].
1407. *Praktikuojančių advokatų sąrašas*, <http://www.advokatura.lt/lt/advokatai/praktikuojan-ci-u-advokatu-sarasas/all.html?search%5Bletter%5D=&search%5Bquery%5D=&search%5Bcity%5D=Vilnius> [9 czerwiec 2020 r.].
1408. *Prawnicy i radcowie prawni z GESSEL – z kim współpracujemy*, <https://gessel.pl/partnerstwo/> [3 maj 2020 r.].
1409. *Prawo 2018*, <https://www.perspektywy.pl/RSW2018/tables/RKS/show.php?subject=prawo> [10 marzec 2019 r.].
1410. *Profession of lawyer*, <https://www.coe.int/en/web/cdcj/profession-of-lawyer> [9 styczeń 2020 r.].
1411. *Professor David Nelken*, <https://www.kcl.ac.uk/people/professor-david-nelken> [26 marzec 2020 r.].
1412. *Professor James Brundage*, <http://www.crusaderstudies.org.uk/resources/historians/profiles/brundage/index.html> [27 marzec 2020 r.].
1413. *Professor Sir John H Baker*, <https://www.law.cam.ac.uk/people/jh-baker/10> [27 marzec 2020 r.].
1414. *Prognozy na mapach – prawnicy*, <https://barometrzwodow.pl/pl/polska/prognozy-na-mapach/2019/prawnicy,2019,polska,,polska,relacja-miedzy-dostepnymi-pracownikami-a-ndbsp-potrzebami-pracodawcow,18,,46,,,1,1>, [18 kwiecień 2020 r.].
1415. *Program lepszego stanowienia prawa: dlaczego jest potrzebny i jak jest realizowany*, https://ec.europa.eu/info/law/law-making-process/planning-and-proposing-law/better-regulation-why-and-how_pl [23 lipiec 2020 r.].
1416. *Property of international couples (marriages and registered partnerships)*, https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/civil-justice/family-law/property-international-couples-marriages-and-registered-partnerships_en [31 październik 2020 r.].

1417. *Prowadzone studia na kierunkach*, <https://polon.nauka.gov.pl/opi/aa/kierunki/studia?execution=e2s1> [10 marzec 2019 r.].
1418. *Przemysław Lis Markiewicz – adwokat*, <https://www.facebook.com/people/Przemys%C5%82aw-Lis-Markiewicz-adwokat/100009640632285> [1 maj 2020 r.].
1419. *Przeprowadzanie dowodów*, https://e-justice.europa.eu/content_taking_of_evidence-76-pl.do [22 lipiec 2020 r.].
1420. *Przybywa adwokatów, radców prawnych i doradców podatkowych. Eksperci: to nie jest dobra wiadomość*, <https://www.money.pl/gospodarka/przybywa-adwokatow-radcow-prawnych-i-doradcow-podatkowych-eksperci-to-nie-jest-dobra-wiadomosc-6481063823005825a.html> [10 kwiecień 2020 r.].
1421. *Radca prawny Janusz Jabłoński*, <http://www.radcaprawny.tk/> [20 maj 2020 r.].
1422. *Rafał Stankiewicz*, https://pl.wikipedia.org/w/index.php?title=Rafa%C5%82_Stankiewicz&oldid=58740382 [26 marzec 2020 r.].
1423. *Ranking kancelarii prawniczych według województw*, <https://prawieoprawie.pl/ranking-kancelarii-wedlug-wojewodztw/> [10 marzec 2019 r.].
1424. *Ranking Kierunków Studiów 2019 – Prawo*, <http://ranking.perspektywy.pl/2019/ranking-kierunkow-studiow/kierunki-spoeczne/prawo> [22 maj 2020 r.].
1425. *Rättssociologiska institutionen*, <https://www.soclaw.lu.se/ras-startsida> [26 marzec 2020 r.].
1426. *Recognition of professional qualifications in practice*, https://ec.europa.eu/growth/single-market/services/free-movement-professionals/qualifications-recognition_en [27 październik 2020 r.].
1427. *Recognition of Professional Qualifications*, <http://www.eua.be/policy-representation/higher-education-policies/recognition-of-professional-qualifications> [1 kwiecień 2017 r.].
1428. *Regionalna Izba Przemysłowo-Handlowa w Częstochowie*, <http://www.riph.czyst.pl> [3 marzec 2019 r.].
1429. Reid K., *A Practitioner's Guide to the European Convention on Human Rights*, London 2011.
1430. *Rejestr radców prawnych*, <https://rejestradcow.pl> [10 marzec 2019 r.].
1431. *Research Committee on Sociology of Law*, <http://rcsl.iscte.pt/> [26 marzec 2020 r.].
1432. *Richard Abel*, <https://law.ucla.edu/faculty/faculty-profiles/richard-l-abel/> [26 marzec 2020 r.].
1433. *Robin Cooke, Baron Cooke of Thorndon*, https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Robin_Cooke,_Baron_Cooke_of_Thorndon&oldid=945257910 [27 marzec 2020 r.].
1434. *Rödl & Partner*, <http://www.roedl.net/pl/pl/> [29 kwiecień 2020 r.].
1435. *Roger Cotterrell*, <https://www.qmul.ac.uk/law/staff/cotterrell.html> [26 marzec 2020 r.].
1436. *Rojek-Socha P., Transgraniczne sprawy rodzinne – wyroki szybciej, nadal problemy z biegłymi*, <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/transgraniczne-sprawy-rodzinne-dane-statystyczne-za-okres,481975.html> [4 maj 2020 r.].
1437. *Rosa J., Warszawa w czołówce rankingu europejskich Miast Przyszłości, a Stryków wyprzedził m. in. Oslo i Barcelonę*, <http://300gospodarka.pl/news/2020/02/26/warszawa-w-czolowce-rankingu-europejskich-miast-przyszlosci-a-strykow-wyprzedzil-m-in-oslo-i-barcelone/> [29 kwiecień 2020 r.].
1438. *Roscoe Pound*, https://pl.wikipedia.org/w/index.php?title=Roscoe_Pound&oldid=54262807 [27 marzec 2020 r.].

1439. *Rosja: Prawo nadal nie gwarantuje wielu ludziom wystarczającej ochrony*, <https://amnesty.org.pl/rosja-prawo-nadal-nie-gwarantuje-wielu-ludziom-wystarczaj%c4%85cej-ochrony/> [1 maj 2020 r.].
1440. Rothman J., *Older Attorneys And Younger Lawyers Practice Law Very Differently*, <https://abovethelaw.com/2019/01/older-attorneys-and-younger-lawyers-practice-law-very-differently/> [22 maj 2020 r.].
1441. *Rozpoznawanie i dekodowanie mowy na tekst SkryBot*, <https://skrybot.pl> [6 marzec 2019 r.].
1442. *RWP Warszawa*, <https://rwp.pl/pl/polsko-niemiecka-kancelaria-prawnicza/> [4 maj 2020 r.].
1443. Sally Engle Merry, <https://its.law.nyu.edu/facultyprofiles/index.cfm?fuseaction=profile.publications&personid=25828> [27 marzec 2020 r.].
1444. Sawicki M.T., *Przelamujemy bariery językowe prawników*, <https://sawicki-llb.com/> [17 kwiecień 2020 r.].
1445. School S.L., *Stanford Center on the Legal Profession*, <https://law.stanford.edu/stanford-center-on-the-legal-profession/> [24 marzec 2020 r.].
1446. *Service of documents*, https://e-justice.europa.eu/content_service_of_documents-371-en.do?clang=en [21 lipiec 2020 r.].
1447. Setsuo Miyazawa, <https://www.uchastings.edu/people/setsuo-miyazawa/> [27 marzec 2020 r.].
1448. Sida Liu, <http://sidaliu.net/home.html> [26 marzec 2020 r.].
1449. *Single Market Scoreboard – Professional Qualifications*, https://ec.europa.eu/internal_market/scoreboard/performance_per_policy_area/professional_qualifications/index_en.htm [27 październik 2020 r.].
1450. *SK&S Legal*, <https://skslegal.pl/pl/> [10 kwiecień 2020 r.].
1451. *Slovenská advokátska komora*, <https://www.sak.sk/> [9 czerwiec 2020 r.].
1452. *Society of Indian Law Firms*, <http://www.silf.org.in/> [25 czerwiec 2020 r.].
1453. *Sprawy rodzinne*, https://e-justice.europa.eu/content_family_matters-44-pl.do [31 październik 2020 r.].
1454. *Sprawy transgraniczne*, <https://www.kg-legal.eu/pl/sprawy-transgraniczne/> [6 kwiecień 2020 r.].
1455. *Stowarzyszenie Prawników Administracji Publicznej*, <https://spis.ngo.pl/219813-stowarzyszenie-prawnikow-administracji-publicznej> [3 marzec 2019 r.].
1456. *Subnational Doing Business*, <https://www.doingbusiness.org/en/reports/subnational-reports> [15 lipiec 2020 r.].
1457. *System uznawania kwalifikacji zawodowych*, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/HTML/?uri=URISERV:c11065&from=PL> [10 luty 2017 r.].
1458. *System wymiany informacji na rynku wewnętrznym (IMI)*, https://ec.europa.eu/internal_market/imi-net/index_pl.htm [2 listopad 2020 r.].
1459. *System Wymiany Informacji na Rynku Wewnętrznym IMI*, <https://www.gov.pl/web/rozwoj-praca-technologie/system-wymiany-informacji-na-rynku-wewnetrznym-imi> [22 październik 2020 r.].
1460. *Systemy edukacji prawniczej*, https://pl.wikipedia.org/w/index.php?title=Systemy_edukacji_prawniczej&oldid=58364920 [13 lipiec 2020 r.].
1461. *Szewczuk Jurij*, <https://adwokatura.krakow.pl/adwokaci/szewczuk-jurij-52929.html> [1 maj 2020 r.].
1462. *Szkoły Prawa Obcego*, <http://old.wpia.uw.edu.pl/studia/szkoły-prawa-obcego/> [17 kwiecień 2020 r.].

1463. Szymczuk M., *Kancelarie prawne zajmujące się sprawami polsko-rosyjskimi*, <https://russia.trade.gov.pl/pl/prawny-samouczek/kancelarie/135,kancelarie-prawne.html> [1 maj 2020 r.].
1464. *Ścieżka kariery*, <https://www.prokuratoria.gov.pl/sciezka-kariery,m,mg,28,43> [2 marzec 2019 r.].
1465. Świądrych M., *Ilu jest adwokatów w Polsce*, <http://prawniczymarketing.pl/ilu-jest->
1466. *The Benefits of Foreign Languages for Aspiring Lawyers*, <http://blog.linguistica-recruitment.com/2016/10/13/the-benefits-of-foreign-languages-for-aspiring-lawyers/> [16 kwiecień 2020 r.].
1467. *The case for drafting a European Convention on the Profession of Lawyer*, <https://www.icj.org/wp-content/uploads/2018/06/Europe-Drafting-a-EU-Convention-on-the-Profession-of-Lawyer-2018-ENG.pdf> [16 styczeń 2020 r.].
1468. *The effects of reforms of regulatory requirements to access professions: country-based case studies*, https://ec.europa.eu/growth/content/effects-reforms-regulatory-requirements-access-professions-country-based-case-studies-0_en [15 lipiec 2020 r.].
1469. *The Lawyer's Top 100 European Law Firms 2018 ranking*, <https://www.thelawyer.com/top-100-european-law-firms/> [1 maj 2020 r.].
1470. *Transatlantic Trade and Investment Partnership*, <https://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=1230> [31 styczeń 2020 r.].
1471. Trąbski M., *7 rzeczy, których prawnicy nie wiedzą o Soft Skills (cz. 1)*, <https://www.linkedin.com/pulse/7-rzeczy-kt%C3%B3rych-prawnicy-nie-wiedz%C4%85-o-soft-skills-cz-maciej-tr%C4%85bski> [17 kwiecień 2020 r.].
1472. Troch P., *European Professional Card*, https://ec.europa.eu/growth/single-market/services/free-movement-professionals/european-professional-card_en [22 październik 2020 r.].
1473. *Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej*, <https://curia.europa.eu> [9 październik 2020 r.].
1474. Trzaska I., *Inwestorzy z Izraela coraz bardziej interesują się polskim rynkiem*, <https://www.money.pl/gospodarka/wiadomosci/arttykul/polska-izrael-stosunki-gospodarcze-relacje,69,0,2407493.html> [2 maj 2020 r.].
1475. *Types of legal professions*, https://beta.e-justice.europa.eu/29/EN/types_of_legal_professions [14 styczeń 2020 r.].
1476. *Union Directive*, Roma 2016.
1477. *United Nations – Office of Legal Affairs*, <https://legal.un.org/ola/Default.aspx> [6 październik 2020 r.].
1478. *United Nations International Residual Mechanism for Criminal Tribunals*, <https://www.irmct.org/en> [6 styczeń 2020 r.].
1479. *Uniwersytet Europejski Viadrina we Frankfurcie nad Odrą*, <https://www.europa.uni.de/pl/index.html> [16 czerwiec 2020 r.].
1480. *Urząd Unii Europejskiej ds. Własności Intelektualnej*, <https://www.euipo.europa.eu/ohimportal/pl> [6 kwiecień 2020 r.].
1481. *USA polski prawnik, adwokat*, <https://www.polonia.org/baza-prawnikow/usa/wszystkie/dowolna> [8 czerwiec 2020 r.].
1482. *Uzyskaj uznanie kwalifikacji w ramach tzw. ogólnego systemu uznawania kwalifikacji uzyskanych w Unii Europejskiej*, <http://www.mz.gov.pl/system-ochrony-zdrowia/kadra-medyczna-i-ksztalcenie/uznawanie-kwalifikacji-w-zawodach-medycznych-uzyskanych-poza-terytorium-rp/uznawanie-kwalifikacji-w-innych-zawodach-medycznych-uzyskanych-w-unii-europejskiej/> [26 październik 2017 r.].

1483. *V4 Legal*, <https://www.v4legal.pl/> [30 kwiecień 2020 r.].
1484. *Varés & Asociados*, <https://www.abogadosenpolonia.com/pl> [4 maj 2020 r.].
1485. *Venice Commission*, <https://www.venice.coe.int/webforms/events/> [7 październik 2020 r.].
1486. *Victory for social rights as European services e-card is rejected*, <https://www.uni-europa.org/2018/03/victory-social-rights-european-services-e-card-rejected/> [22 październik 2020 r.].
1487. *Vilhelm Aubert*, <https://www.sv.uio.no/iss/english/research/news-and-events/events/aubert/index.html> [26 marzec 2020 r.].
1488. *Výhledávání advokátů a koncipientů*, <http://vyhledavac.cak.cz/> [9 czerwiec 2020 r.].
1489. *W którym państwie członkowskim?*, https://e-justice.europa.eu/content_in_which_member_state-33-pl.do [21 lipiec 2020 r.].
1490. Walencik I., Adam Piwakowski: *Polski rynek prawniczy rośnie, rozwija się i dojrzewa*, <http://rynekprawniczy.pl/2018/08/14/adam-piwakowski-polski-rynek-prawniczy-rośnie-rozwija-sie-i-dojrzewa/> [10 kwiecień 2020 r.].
1491. Walencik I., *Najbardziej znane na świecie marki prawnicze*, <http://rynekprawniczy.pl/2016/10/19/baker-mckenzie-najbardziej-znana-na-swiecie-marka-prawnicza/> [10 kwiecień 2020 r.].
1492. Walencik I., *Największe kancelarie w Polsce w 2018 roku według rankingu „Rzeczpospolitej”*, <http://rynekprawniczy.pl/2018/05/08/najwiecej-kancelarie-w-polsce-w-2018-roku-wedlug-rankingu-rzeczpospolitej/> [10 marzec 2019 r.].
1493. Walencik I., *Polska dla prawników: gdzie ich potrzeba, gdzie mają za dużo*, <http://rynekprawniczy.pl/2018/02/28/polska-dla-prawnikow-gdzie-ich-potrzeba-gdzie-maja-za-duzo/> [18 kwiecień 2020 r.].
1494. Walencik I., *Polska dla prawników: wszędzie ich w bród, a gdzieś gdzie za dużo*, <http://rynekprawniczy.pl/2019/08/29/polska-dla-prawnikow-2019-wszedzie-ich-w-brod-a-gdzieniedzie-za-duzo/> [22 maj 2020 r.].
1495. Walencik I., *Polski rynek usług prawnych widziany amerykańskim okiem*, <http://www.polskiprawnik.pl/polski-rynek-uslug-prawnych-widziany-amerykanskim-okiem/> [11 kwiecień 2020 r.].
1496. Walencik I., *Raport Hays 2019: Wynagrodzenia prawników usługowych ani drgnęły*, <http://rynekprawniczy.pl/2019/04/02/raport-hays-2019-wynagrodzenia-prawnikow-uslugowych-ani-drgnely/> [18 czerwiec 2020 r.].
1497. Warchał M., *Polacy i Francuzi: wzajemny wizerunek po rozszerzeniu Unii Europejskiej*, Warszawa 2006.
1498. *We Wrocławiu dyskutowano o specjalizacji zawodowej*, <http://www.adwokatura.pl/z-zycia-ora/we-wroclawiu-dyskutowano-o-specjalizacji-zawodowej> [10 marzec 2019 r.].
1499. *Wie viel verdient ein Anwalt? Gehälter im Durchschnitt*, <https://www.lto.de/gehalt-scheck-fuer-juristen/gehaltscheck-rechtsanwaelte/> [29 kwiecień 2020 r.].
1500. *Work in another country. Recognition of professional qualifications*, <https://bookshop.europa.eu/en/work-in-another-country-pbKM3110562/> [15 kwiecień 2017 r.].
1501. *Wpis prawnika zagranicznego na listę prawników zagranicznych*, https://www.biznes.gov.pl/pl/firma/uprawnienia-zawodowe/chce-zalatwic-sprawy-zwiazane-z-uprawnieniami-zawodowymi/proc_1400-wpis-prawnika-zagranicznego-na-liste-prawnikow-zagranicznych [23 luty 2019 r.].
1502. *Współpraca sądowa*, https://beta.e-justice.europa.eu/37136/PL/judicial_cooperation [12 lipiec 2020 r.].

1503. *Współpraca w sprawach karnych*, https://e-justice.europa.eu/content_cooperation_in_criminal_matters-89-pl.do [1 listopad 2020 r.].
1504. *Współpraca Zagraniczna*, <https://www.oirp.warszawa.pl/szkolenie-wyjazdowe-w-berlinie-23-24-kwietnia-2020/> [18 kwiecień 2020 r.].
1505. *Zacharzewski i Wspólnicy – Kancelaria Adwokatów i Radców Prawnych*, <http://www.zpartners.eu/> [1 maj 2020 r.].
1506. *Zagraniczne podmioty gospodarcze w Polsce – raporty*, <https://stat.gov.pl/wyszukiwarka/?query=tag:statystyka+zagranicznych+podmiot%C3%B3w+zale%C5%BCnych> [6 kwiecień 2020 r.].
1507. *Zenon Klatka*, <https://radca.prawny.com.pl/zespol/zenon-klatka/> [26 marzec 2020 r.].
1508. Zent M., *Get Social: Why the Legal Industry Needs to Embrace Social Networking*, <https://news.bloomberglaw.com/business-and-practice/get-social-why-the-legal-industry-needs-to-embrace-social-networking> [3 maj 2020 r.].
1509. Zielińska O., *Stosunek Klient-Adwokat*, <http://www.sliwinski-zielinski.pl/o-nas/aktualnosc/22-stosunek-klient-adwokat> [19 kwiecień 2020 r.].
1510. *ZJPL International Lawyers*, <http://zjpl.eu/zespol/> [10 kwiecień 2020 r.].
1511. Zmysłony P., Piechota N., *Umieędzynarodowienie turystyki w polskich miastach*, <https://turystykawmiescie.org/2014/11/24/umieędzynarodowienie-turystyki-w-polskich-miastach/> [10 kwiecień 2020 r.].
1512. *Znajdź prawnika*, https://e-justice.europa.eu/content_find_a_lawyer-334-pl.do [21 maj 2020 r.].
1513. *Zrzeszenie Prawników Polskich Oddział we Wrocławiu*, <http://zpp.wroclaw.pl/> [25 czerwiec 2020 r.].
1514. *Zrzeszenie Prawników Polskich*, <http://www.zpp.warszawa.pl> [3 marzec 2019 r.].
1515. *Związek Prawników Polaków na Litwie*, <http://www.zppl.lt/index.php/pl/9-kategoria-pl-pl/29-swiadomy-obywatel-artykuly> [9 czerwiec 2020 r.].
1516. Żuber M., *Znaczenie Europy Wschodniej dla Niemiec*, <https://instytutwolnosc.pl/znaczenie-europy-wschodniej-dla-niemiec/> [29 kwiecień 2020 r.].
1517. *Асоціація українського бізнесу в Польщі*, <http://ukrbizpol.org/pl/glavnaya-2/> [1 maj 2020 r.].
1518. *Рада адвокатів Львівської області*, <http://unba.lviv.ua/uk/> [27 czerwiec 2020 r.].

ZAŁĄCZNIKI

Załącznik nr 1 bis
lista przedstawicieli rad OIRP i ORA biorących
udział w badaniu prowadzonym metodą wywiadu
ustrukturyzowanego

l. p.	imię i nazwisko	stanowisko	izba
1		członek rady	OIRP Bydgoszcz
2		członek rady	OIRP Białystok
3		członek rady	OIRP Gdańsk
4		członek rady	OIRP Katowice
5		członek rady	OIRP Kielce
6		członek rady	OIRP Koszalin
7		członek rady	OIRP Kraków
8		członek rady	OIRP Lublin
9		przedstawiciel dziekana	OIRP Lublin
10		członek rady	OIRP Łódź
11		członek rady	OIRP Olsztyn
12		członek rady	OIRP Opole
13		członek rady	OIRP Poznań
14		członek rady	OIRP Rzeszów
15		członek rady	OIRP Szczecin
16		przedstawiciel dziekana	OIRP Toruń
17		członek rady	OIRP Wałbrzych
18		członek rady	OIRP Wrocław
19		członek rady	OIRP Zielona Góra
20		członek rady	ORA Bielsko-Biała
21		członek rady	ORA Bydgoszcz
22		członek rady	ORA Częstochowa

l. p.	imię i nazwisko	stanowisko	izba
23		członek rady	ORA Gdańsk
24		przedstawiciel dziekana	ORA Katowice
25		przedstawiciel dziekana	ORA Katowice
26		przedstawiciel dziekana	ORA Katowice
27		członek rady	ORA Kielce
28		członek rady	ORA Koszalin
29		członek rady	ORA Kraków
30		członek rady	ORA Lublin
31		członek rady	ORA Łódź
32		członek rady	ORA Olsztyn
33		członek rady	ORA Opole
34		członek rady	ORA Płock
35		członek rady	ORA Płock
36		członek rady	ORA Poznań
37		członek rady	ORA Radom
38		członek rady	ORA Rzeszów
39		członek rady	ORA Siedlce
40		członek rady	ORA Szczecin
41		członek rady	ORA Wałbrzych
42		członek rady	ORA Warszawa
43		członek rady	ORA Wrocław
44		członek rady	ORA Zielona Góra
45		przedstawiciel dziekana	ORA Zielona Góra

Załącznik nr 2

lista adwokatów i radców prawnych zaproszonych do udziału w badaniu prowadzonym metodą kwestionariusza ankiety

Okręgowa Izba Radców Prawnych w Olsztynie	
Nazwisko	Imię
Gąsiewski	Rafał
Sut	Michał
Osiecki	Marcin
Królczyk	Lucjan
Cichy	Sebastian
Łojewska	Violetta
Sobczak	Paweł
Basiak	Arkadiusz
Wiśniewska	Marta
Gawrychowski	Łukasz
Karczewski	Kamil
Skrodzka-Sadowska	Katarzyna
Dobielska	Eliza
Jackowska	Joanna
Klonowska	Hanna
Rydzik	Barbara
Parakiewicz	Norbert
Sadłowska	Joanna
Zielińska-Sęk	Agata
Sawicka	Wioletta
Borowa-Moszczyńska	Barbara
Cegielka-Gajdamowicz	Katarzyna
Pietrzak	Zenon
Czaplicki	Zbigniew

Okręgowa Rada Adwokacka w Poznaniu	
Nazwisko	Imię
Krzyżanowski	Łukasz
Szczepaniak	Piotr
Łakomiak	Patrycja
Porowska	Sylvia
Nowaczyk	Emilia
Billert	Barbara
Kryścio	Jolanta
Kazimierska	Anna
Korytkowska	Marlena

Okręgowa Rada Adwokacka w Poznaniu	
Nazwisko	Imię
Korczyński	Dawid
Papierska	Justyna
Maciejewska-Domańska	Maria
Sterańczak	Adrian
Stoczek	Kacper
Karcz	Piotr
Stypuła	Szymon
Tabędzka	Aleksandra
Szwoch	Grzegorz
Grabiec	Michał
Golusińska	Katarzyna
Olejarnik	Marta
Grzybkowski	Tomasz
Musiał	Jakub
Kaczmarek	Krzysztof
Czarnecki	Janusz

Okręgowa Rada Adwokacka w Częstochowie	
Nazwisko	Imię
Frick	Dorota
Zirny	Michał
Dutkowska	Jowita
Lamik	Edyta
Bartnik	Tadeusz
Gal	Urszula
Proszewski	Jakub
Mastalerz	Tomasz
Garnacarek	Bartłomiej
Siwik	Arkadiusz
Kupczyk	Agnieszka
Hejnar	Bartłomiej
Sikorska	Ewa
Woroniecka-Gonera	Aneta
Gryga	Barbara
Karczewski	Paweł
Krawczyk	Łukasz

Okręgowa Rada Adwokacka w Częstochowie	
Nazwisko	Imię
Przysucha	Maciej
Stryjewski	Mariusz
Karczevska	Ewa
Kuza	Adam
Zyberyng	Szymon
Miedzińska	Agnieszka
Piaszczyk-Storczyk	Anna
Białek	Marcin

Okręgowa Rada Adwokacka w Radomiu	
Nazwisko	Imię
Michałkiewicz	Michał
Jastrząb	Jakub
Milecki	Artur
Wieczorek	Arkadiusz
Gębczyk	Anna
Grzech	Jakub
Celej	Mirosław
Zieja	Weronika
Wróbel	Karol
Magiera	Jakub
Magiera-Wronka	Magdalena
Miśkiewicz	Łukasz
Kobyłka	Julia
Pomorski	Karol
Tomczyk	Anna
Mirzajan-Lewit	Aaron
Strzelak	Mariusz
Szynyrowska	Kamila
Kruczoń	Erwin
Wójcik	Robert
Danisz	Aleksandra
Fortuna	Artur
Gomuła	Sebastian
Sokołowska	Magdalena
Zacharska-Mendyka	Żaneta

Okręgowa Rada Adwokacka w Warszawie	
Nazwisko	Imię
Gułaj	Maciej
Kłycińska	Barbara
Janczak	Filip
Grot	Aleksander
Kalejta	Mariusz
Eysymontt	Małgorzata
Kurpios	Maciej
Dąbrowski	Łukasz
Dąbrowska	Zofia
Jaśkiewicz	Piotr
Kubik	Hubert
Irmiński	Mateusz
Jakobus	Mirosława
Leśniak	Krzysztof
Błuszkowska	Renata
Kempa	Adam
Jaworski	Michał
Grabecki	Bartłomiej
Lenkiewicz	Norbert
Kaliski	Mirosław
Kuczyński	Józef
Dzius	Bartosz
Gładun	Małgorzata
Boyen	Katarzyna
Borowiecka	Natalia

Okręgowa Izba Radców Prawnych w Katowicach	
Nazwisko	Imię
Zawadzka	Jolanta
Cichoń	Mariusz
Wal-Sobieszek	Krystyna
Kosobudzki	Michał
Musialik	Monika
Koczar	Andrzej
Mikuła-Palik	Agnieszka
Fabia-Pardela	Ewelina
Rakszawski	Adam
Brzeźna	Jolanta
Janecka	Anna
Westfal	Maciej
Zachara	Izabela
Służalek	Edward

Okręgowa Izba Radców Prawnych w Katowicach	
Nazwisko	Imię
Sobol-Kusz	Lucyna
Woźnicka	Anna
Długajczyk	Erwin
Mierzyńska	Zofia
Witecka	Helena
Lipowska	Kamila
Bednarek-Ochojska	Anna
Kornicz	Jerzy
Szyborska	Sylvia
Sarna	Marcin

Okręgowa Rada Adwokacka w Bydgoszczy	
Nazwisko	Imię
Dobrzański	Piotr
Stefanowicz	Agnieszka
Hernacki	Bartosz
Kusz	Dariusz
Frankiewicz-Chmielewska	Ewa
Kempa	Alicja
Grzechowiak	Mateusz
Łozowska	Oliwia
Krysztofiak	Aleksandra
Woźniak	Agata
Śmigiełski	Łukasz
Brejza	Dorota
Dobrzański	Piotr
Ewert	Monika
Holka	Adam
Montowska-Czachowska	Małgorzata
Pawlak	Jakub
Manikowski	Wojciech
Domek	Szymon
Paczkowska	Dorota
Pawlak	Jakub
Ślachciak	Jarosław
Wybrański	Marcin
Antczak	Andrzej
Janczarek	Piotr

Okręgowa Rada Adwokacka w Krakowie	
Nazwisko	Imię
Szuba	Jakub
Ceremuga	Anna
Koczur	Sebastian
Gryboś	Wojciech
Szeląg	Waldemar
Iwański	Marcin
Szkaradziński	Adam
Eliasz	Grzegorz
Kubok-Drabek	Katarzyna
Bystry	Mateusz
Iskrzycka-Jąkała	Anna
Klein	Janusz
Kranz	Mariusz
Horodyski	Dominik
Rakoczy	Waldemar
Nowak	Sebastian
Szlósarczyk	Sybilla
Bek	Justyna
Szczepańska-Ptak	Alicja
Ignatowicz-Bajgier	Marian
Pawlikowski	Franciszek
Różycka	Anna
Michalik	Władysław
Zięba	Rafał
Knecht-Bergel	Paulina

Okręgowa Rada Adwokacka w Gdańsku	
Nazwisko	Imię
Jankowska	Natalia
Raczak	Paweł
Adamska-Pietrzak	Ewa
Gondek	Paulina
Kiecol-Kuternoga	Aleksandra
Kazimierczyk	Wioletta
Łabul	Paweł
Wojciechowska	Alicja
Mielniczek-Drezner	Marzena
Szmyt	Dorota
Izgarszew	Anna
Dwernicki	Andrzej
Damps-Stoltmann	Beata
Wensker	Zbigniew

Okręgowa Rada Adwokacka w Gdańsku	
Nazwisko	Imię
Zieliński	Jacek
Tomaszewski	Jakub
Augustyniak	Magdalena
Łucki	Tomasz
Milińska	Agnieszka
Strzała	Tomasz
Zeidler	Eliza
Gzella	Ireneusz
Deruga	Barbara
Filipczuk-Plutowska	Anna
Sieszczyński	Krystian

Okręgowa Rada Adwokacka w Olsztynie	
Nazwisko	Imię
Kamińska	Monika
Salamon	Stefan
Pzybyszewski	Rafał
Baranik	Tomasz
Molga	Ewelina
Kozielski	Wojciech
Dowgiłłowicz	Joanna
Parol	Milena
Nowalska	Karolina
Pruryzewski	Radosław
Pietkiewicz	Magdalena
Wojciechowski	Wojciech
Czech	Jacek
Wróbel-Łukaszewska	Anna
Charukiewicz	Paweł
Napiórkowska-Matusiak	Anna
Anoszkina	Roman
Milczarek	Kamila
Kozielski	Wojciech
Wesołowska	Anna
Zielińska-Turek	Anna
Tokarzewski	Radosław
Machul	Piotr
Ciszak-Jarczyk	Anna
Królikowski	Krzysztof

Okręgowa Rada Adwokacka w Lublinie	
Nazwisko	Imię
Kluba-Kaliszuck	Justyna
Kos	Jarosław
Charkiewicz	Mariusz
Stefaniuk	Jacek
Cimek	Katarzyna
Dymek	Piotr
Sajna	Seweryna
Kurys	Sławomir
Szczuka	Barbara
Baraniak	Bartosz
Kokot	Jan
Skalecka-Bogusz	Agata
Bratkowski	Adam
Wójcik	Urszula
Kwiatkowska	Agnieszka
Ciągło	Arkadiusz
Kurys	Sławomir
Haczykowska	Kamila
Kusik	Magdalena
Tobolska-Walczyk	Joanna
Łomża	Janusz
Bobrzyk	Izabela
Bogusz	Michał
Winiarczyk	Katarzyna
Kaszaren	Łukasz

Załącznik nr 3

lista firm prawniczych zatrudniających (współtworzonych przez) prawników biorących udział w badaniu, których witryny internetowe podlegały analizie zawartości

Kancelaria Adwokata Aarona Mirzोजना-Lewita
Kancelaria Adwokacka Adwokat Adam Bratkowski
Kancelaria Adam Holka
Cms Cameron McKenna Nabarro Olswang Pośniak i Sawicki Sp.K.
Kancelaria Adwokacka Adwokat Adam Kuza
Kpg Prawo – Radcy Prawni
Szkaradziński Huzior Adwokaci
Tsw Tobiła Sterańczak Wysocki Adwokaci Spółka Cywilna
Kancelaria Radcy Prawnego R. Pr. Agata Skąlecka-Bogusz
Kancelaria Adwokacka Adwokat Agata Woźniak
Kancelaria Radców Prawnych W Olsztynie Radca Prawny Aneta Smolik Radca Prawny Agata Zielińska – Sęk
Kancelaria Adwokacka Adwokat Agnieszka Kupczyk
Kancelaria Adwokacka Adwokat Agnieszka Kwiatkowska
Kancelaria Indywidualna Agnieszka Mirosława Miedzińska
Agnieszka Miłko-Palik Kancelaria Radcy Prawnego
Kancelaria Adwokacka Adwokat Agnieszka Milińska
Kancelaria Adwokacka Agnieszka Stefanowicz
Gm Legal Grot & Marcinkiewicz
Kancelaria Adwokacka Adw. Aleksandra Danisz-Stępniewska
Kancelaria Adwokacka Aleksandra Kiecol-Kuternoga
Kancelaria Adwokacka Adw. Aleksandra Kryztofiak
Adwokaci T W Z Tabędzka – Wieszczezyński – Zagierska
Kancelaria Adwokacka – Alicja Kempa, Maciej Kempa w Bydgoszczy
Kancelaria Indywidualna Alicja Krystyna Szczepańska-Ptak
Advocare Kancelaria Adwokacka
Kancelaria Adwokacka Andrzej Antczak w Bydgoszczy
Dwernicki Andrzej, Adwokat
Kancelaria Radców Prawnych Lexus-Consulting Gicala, Koczkar, Ostrowski, Pokorski
Kancelaria Adwokacka Gonera
Kancelaria Adwokacka Anna Ceremuga

Kancelaria Indywidualna Anna Ciszak-Jarczyk
Kancelaria Adwokacka Anna Filipczuk-Plutowska
Kancelaria Adwokacka Anna Gębczyk
Anna Iskrzycka-Jąkała Kancelaria Adwokacka
Anna Izgarszew Kancelaria Adwokacka
Janecka Anna Kancelaria Radcy Prawnego
Kancelaria Adwokacka Anna Kazimierska
Kancelarie Adwokackie Adw. Anna Napiórkowska-Matusiak
Witecki Karpiński – Kancelarie Prawne
Kancelaria Indywidualna Anna Małgorzata Różycka
Kancelaria Radców Prawnych i Adwokatów Kmiw S.C.
Kancelaria Adwokacka Adwokat Anny Wesołowskiej
Kancelaria Radców Prawnych i Adwokata Premium Oleszek, Żarnowiec, Harat
Kancelaria Adwokacka Anna Wróbel-Lukaszewska Adwokat
Kancelaria Adwokacka Anna Zielińska-Turek
Arkadiusz Basiak Kancelaria Radcy Prawnego Invictus
Kancelaria Adwokacka Adwokat Arkadiusz Ciągło
Rk Legal
Kancelaria Adwokacka Adwokata Arkadiusza Wieczorka
Ancelaria Adwokacka Adw Artur Fortuna
Kancelaria Adwokacka Adwokat Artur Miłecki
Kancelaria Adwokacka Barbara Bilard
Kancelaria Adwokacka Barbara Wiesława Seruga
Kancelaria Adwokacka Barbara Gryga
Kancelaria Adwokacka Adwokat Barbara Kłodzińska
Kancelaria Adwokacka Barbara Szczuka
Kancelaria Adwokacka Adwokat Bartłomiej Garncarek
Cew Attorneys
Kancelaria Adwokacka Bartłomiej Hejnar
Kancelaria Adwokacka Adwokata Bartosza Baraniaka
Adwokat Bartosz Dzius Kancelaria Adwokacka
Kancelaria Adwokacka Adwokat Bartosz Hernacki
Kancelaria Adwokacka Adw. Beata Damps-Stoltmann
Adwokat Dariusz Kusz
Korczyński Kancelaria Adwokacka
Adwokat Dorota Brejza Kancelaria Adwokacka

Kancelaria Adwokacka Adw. Dorota Frick
Kancelaria Adwokacka Dorota Paczkowska
Centrum Porozumień Prawnych
Kancelaria Adwokacka, Adwokat Edyta Lamik
Krpią Głuchowski Siemiątkowski Zwara I Partnerzy
Spółka Komandytowa Emilia Nowaczyk i Wspólnicy
Długajczyk Erwin. Kancelaria Prawnicza
Molendowski Kruczoń Miłecki Kancelarie Adwokackie
Ewa Adamska-Pietrzak Kancelaria Adwokacka
Kancelaria Adwokacko-Radcowska
Kancelaria Adwokacka Adwokat Ewa Karczewska
Ewa Sikorska Kancelaria Adwokacka Adwokat
Kancelaria Radcy Prawnego. Radca Prawny Ewelina Fabia-Pardela
Kancelaria Adwokacka Ewelina Molga
Janczak Tomala Adwokaci I Radcowie Prawni S.C.
Adwokaci I Radcowie Prawni S.C.
Eliasz – Suliński Adwokacka Spółka Partnerska
Kancelarie Adwokackie Adwokat Marek Szwoch i Adwokat Grzegorz Szwoch
„Libertas” Kancelaria Radcy Prawnego Hanna Klonowska
Kopeć Zaborowski Adwokaci i Radcowie Prawni Sp. P.
Kancelaria Adwokacka, Ireneusz Gzella, Adwokat
Kancelaria Adwokacka Izabela Bobrzyk
Kancelaria Radcy Prawnego Izabela Zachara
Indywidualna Kancelaria Adwokacka
Jacek Stefaniuk, Kancelaria Prawna
Myszor Zieliński Adwokaci
Jakub Grzech Kancelaria Adwokacka
Kancelaria Adwokacka Jakub Jastrząb
Kancelaria Adwokacka Adwokat Jakub Kaszuba
Jakub Magiera Adwokat Kancelaria Adwokacka
Kancelaria Adwokacka Jakub Jan Musiał
Kancelaria Adwokacka Adwokat Jakub Pawlak
Kancelaria Adwokacka, Adwokat Jakub Proszewski
Kancelaria Adwokacka Adwokat Jakub Tomaszewski
Kancelaria Adwokacka Jan Kokot
Kancelaria Adwokacka Adwokat Janusz Czarniecki

Kancelaria Adwokacka Mgr Janusz Klein Adwokat
Janusz Łomża Kancelaria Adwokacka
Kancelaria Adwokacka Adwokat Jarosław Kos
Kancelaria Adwokacka Adwokat Jarosław Ślachciak
J. Dowgwiłłowicz Gawryluk Parciak i Partnerzy Adwokacka Spółka Partnerska
Kancelaria Adwokacka Adwokat Joanna Jackowska
Kancelaria Radcy Prawnego Joanny Sadłowskiej I Małgorzaty Wisniewskiej
Kancelaria Adwokacka Joanna Tobolska-Walczuk
Kancelaria Adwokacka Jolanta Kryścio
Rzeczoznawstwo Majątkowe Jolanta Zawadzka
Kancelaria Adwokacka Dutkowsy
Kancelaria Adwokacka Warszawa Adw. Józef Kuczyński Adw. Marcin Kuczyński
Kancelaria Adwokacka Adwokat Julia Kobyłka
Kancelaria Adwokacka Justyna Bek
Latoch Kancelaria Adwokacka
Kancelaria Adwokacka Jaśkiewicz & Papierska
Adwokacka Spółka Partnerska Malczewski Stocczak Matyaszczyk
Kancelaria Prawnicza Radcy Prawnego Andrzeja Jelca
Kancelaria Adwokacka Adw. Patrycja Haczykowska-Wownysz i Wojciech Wownysz
Kancelaria Radcy Prawnego Kamila Lipowska
Kancelarie Adwokackie Adw. Kamila Milczarek
Kancelaria Adwokacka Adwokat Kamila Sznyrowska
Kancelaria Adwokacka Karol Łukasz Pomorski
Kancelaria Adwokacka Karol Wróbel
Kancelaria Adwokacka Karolina Sawicka
Adwokat Katarzyna Boyen
Kancelaria Lcg
Kancelaria Adwokacka Katarzyna Cimek
Degórski Golusińska & Partnerzy Adwokacka Spółka Partnerska
Kancelaria Adwokacka Katarzyna Kubok-Drabek
Kancelaria Adwokacka Katarzyna Winiarczyk
Kancelaria Adwokacka Adwokat Krystian Sieczechyński
Kancelaria Radcy Prawnego Krystyna Wal-Sobieszek
Kancelaria Adwokacka Adw. Krzysztof Kaczmarek Adw. Marcin Macioszek
Kancelaria Adwokacka Krzysztof Królikowski
Zgutka, Zięcik, Falkiewicz, Forsyiaak I Partnerzy – Adwokaci I Radcowie Prawni

Kancelaria Radcy Prawnego Lucjan Królczyk
Dąbrowski Radziejewska Kancelaria Adwokacka Spółka Partnerska
Kancelaria Radcy Prawnego Łukasz Gawrychowski
Kancelaria Adwokacka Łukasz Kazaren
Kancelaria Prawna Lewcio & Marciniak
Kancelaria Prawnicza Radcy Prawnego Cezary L. Jezierski Sp. J.
Kancelaria Adwokacka Adw. Łukasz Miśkiewicz
Kancelaria Janusz Kanarek Adwokat
Maciej Gułaj Prawo Medyczne
Kancelaria Adwokacka Maciej Kurpios
Kancelaria Adwokacka – Adwokat Maciej Przysucha
Kancelaria Adwokacka – Magdalena Augustyniak
Kancelarie Adwokatów I Radców Prawnych Dąbek & Kusik
Kancelaria Adwokacka Adw. Magdalena Magiera-Wronka
Kancelaria Adwokacka Adw. Magdalena Pietkiewicz
Kancelaria Adwokacka Adwokat Magdalena Sokołowska
Kancelaria Radcy Prawnego Małgorzata Bieniek
Kancelaria Adwokacka Adwokat Małgorzata Eysymontt
Małgorzata Gładun Kancelaria Adwokacka
„Adwokacka – Adwokat Małgorzata Montowska – Czachowska”
Kancelaria Adwokacka Adwokat Marcin Białek
Kancelaria Adwokacka Adwokat Marcin Iwański
Osiecki, Pawłowska Kancelaria Radców Prawnych
Kancelaria Radcy Prawnego Agnieszka Kręcisz-Sarna
Kancelaria Adwokacka Marcin Wybrański
Kancelaria Adwokacka Maria Maciejewska – Domańska
Zaleska-Urbanowicz Maria Kancelaria Prawnicza Radcy Prawnego
Kancelaria Indywidualna Adwokata Mariana Ignatowicza-Bajgiera
Kancelaria Mariusz Charkiewicz
Kancelaria Radcy Prawnego Mariusz Grzegorz Cichoń
Kalejta, Banaszak-Gałczyńska Adwokaci Spółka Jawna
Kancelaria Indywidualna Adwokata Mariusza Cezarego Kranza
Kancelaria Adwokacka Adwokat Mariusz Stryjewski
Strzelak Kulesza Radcowie Prawni I Adwokaci Sp. P.
Kancelaria Adwokacka Adwokat Marleny Korytkowskiej
Marta Olejarnik Kancelaria Adwokacka

Kancelaria Radcy Prawnego Marta Wiśniewska
Kancelaria Adwokacka Adwokat Marzena Mielniczek-Drezner
Kancelaria Prawna Consenso S.C.
Adwokat Mateusz Grzechowiak
Sołtysiński Kawecki & Szlęzak – Kancelaria Radców Prawnych i Adwokatów
Kancelaria Adwokacka Michał Bogusz
Sp. Adwokacka „Contract” Adw. Michał Grabiec , Adw. Karolina Kamoda-Ciesiołka
Zjpl International Lawyers
Radca Prawny Michał Kosobudzki
Jakub Zięty Kancelaria Radcy Prawnego
Kancelaria Adwokacka Adwokat Michał Michałkiewicz
P. Sut Radca Prawny – Spółka Komandytowa
Kancelaria Adwokacka Adwokat Michał Zirny
Adwokat Olsztyn, Kancelaria Adwokacka Olsztyn
Kancelaria Adwokacko-Radcowska S.C. Mirosław Celej, Wanda Celej
Kancelaria Prawnicza Jamka & Kaliski S.C.
Kancelaria Adwokacka Mirosława Jakobus
Kancelarie Adwokackie Ewert
Kancelaria Adwokacka Adwokat Marty Kamińskiej
Kancelaria Adwokacka Natalia Borowiecka Adwokat
Kancelaria Adwokacka Natalia Jankowska
Kancelaria Adwokacka Adwokat Norbert Józef Lenkiewicz
Norbert Parakiewicz Kancelaria Radcy Prawnego
Kancelaria Adwokacka Oliwia Łozowska
Łakomiak Drożdzał Adwokaci
Kancelaria Adwokacka Adwokat Paulina Gondek
Pokrzywka Bensalem Knecht Bergel Adwokaci Spółka Partnerska
Kancelaria Adwokacka Paweł Charukiewicz
Kancelaria Adwokacka Paweł Stanisław Karczewski
Kancelaria Adwokacka Paweł Łabul
Kancelaria Adwokacka Paweł Raczak
Grupa Prawna Togatus
Kancelaria Adwokacka Toga W Bydgoszczy
Kancelaria Adwokacka Adw. Piotr Dymek
Kancelaria Adwokacka Adwokat Piotr Janczarek
Baker & Mckenzie Krzyżowski i Wspólnicy Spółka Komandytowa

Kancelaria Adwokacka Adwokat Piotr Karcz
Fortuna, Szczepaniak i Partnerzy Kancelaria Adwokatów i Radców Prawnych
Kancelaria Indywidualna Adwokata Radosława Tokarzewskiego
Grupa 4 Adwokaci Bonk Przybyszewski Wasilewski Adwokacka Spółka Partnerska
Kochański Zięba i Partnerzy
Kancelaria Adwokatów i Radców Prawnych Bieńkowska, Błuszkowska i Miller Sp.P.
Kancelaria Adwokacka Adw. Robert Wójcik
Kancelaria Indywidualna Roman Anoszkina
Kancelaria Warmińska Bagiński i Cichy Spółka Jawna
Kancelaria Adwokacka Adwokat Sebastian Gomuła
Kancelaria Adwokacka Adwokat Dr Sebastian Koczur
Kancelaria Indywidualna Sebastian Mikołaj Nowak
Kancelaria Adwokacka Adw. Seweryna Sajna
Kancelaria Adwokacka Adwokata Andrzeja Kurysa
Kancelaria Adwokacka Sybilla Szlósarczyk
Gutowski i Wspólnicy
Kancelaria Radcy Prawnego Ante Legem Sylwia Szymborska
Kancelaria Adwokacka Adwokata Szymona Domka
Kancelaria Adwokacka Adwokat Szymon Stypuła
Kancelaria Adwokacka Tadeusz Bartnik
Kancelaria Adwokacka Adw. Tomasz Baranik
Adwokacka Spółka Partnerska Grzybkowski, Guzek i Partnerzy
Kancelaria Adwokacko-Radcowska Dr Tomasz Łucki
Tomasz Mastalerz „Kancelaria Adwokacka”
Kancelaria Radcy Prawnego Jko Tomasz Pawłowski
Kancelaria Adwokacka Tomasz Kopoczyński
Urszula Gal „Kancelaria Adwokacka”
Kancelaria Adwokacka Urszula Wójcik
Kancelaria Radców Prawnych Violetta Łojewska, Katarzyna Cegiełka-Gajdamowicz
Rakoczy, Wroński Adwokaci i Radcowie Prawni Sp. P.
Szeląg Waldemar. Kancelaria Adwokacka
Kancelaria Adwokacka Weronika Zieja
Kancelaria Adwokacka Adwokat Wioletta Kazimierczyk
Kancelaria Magdalena Sawicka
Kancelaria Adwokacka Adwokat Władysław Michalik
Kancelaria Adwokacka Adw. Wojciech Gryboś
Kancelaria Adwokacka Hława Adwokat Wojciech Kozielski

Kancelarie Adwokackie Wojciech Manikowski
Kancelaria Adwokacka Jwż
Kancelaria Adwokacka Zbigniew Wensker Adwokat
Kancelaria Radcy Prawnego Zenon Pietrzak
Kancelaria Adwokacka, Adwokat Źaneta Zacharska-Mendyka

Załącznik nr 4

kwestionariusz ankiety wykorzystywanej w badaniu polskich adwokatów i radców prawnych

Współpraca polskich adwokatów i radców prawnych z klientami zagranicznymi oraz praca za granicą.

1. Płeć

Zaznacz tylko jedną odpowiedź.

- ☐ Kobieta
☐ mężczyzna

2. Rok urodzenia

3. Prawniczy tytuł zawodowy

Zaznacz tylko jedną odpowiedź.

- ☐ adwokat
☐ radca prawny
☐ inne: _____

4. Od jak dawna jest Pani/Pan adwokatem/radcą prawnym?

Zaznacz tylko jedną odpowiedź.

- ☐ krócej niż 3 lata
☐ 4-10 lat
☐ dłużej niż 10 lat

5. W jakiego typu sprawach się Pani/Pan specjalizuje?

Zaznacz wszystkie właściwe odpowiedzi.

- ☐ praktyka ogólna (różne sprawy)
☐ prawo karne
☐ prawo cywilne
☐ prawo rodzinne
☐ prawo gospodarcze, w tym podatkowe
☐ prawo administracyjne
☐ prawo pracy
☐ prawo międzynarodowe
☐ inne: _____

6. Do jakiej izby okręgowej (OIRP/ORO) Pani/Pan przynależy?

7. W jakiej formie prowadzi Pani/Pan swoją działalność prawniczą?

Zaznacz tylko jedną odpowiedź.

- ☐ zatrudnienie w instytucji, firmie itp. (nie dotyczy adwokatów)
- ☐ praktyka indywidualna
- ☐ spółka cywilna, w tym partnerska
- ☐ zatrudnienie/stała współpraca w dużej kancelarii

8. Znajomość języków obcych

Zaznacz tylko jedną odpowiedź w rzędzie.

	podstawowy	komunikatywny	Jestem w stanie prowadzić sprawę w danym języku
angielski	☐	☐	☐
niemiecki	☐	☐	☐
francuski	☐	☐	☐
rosyjski	☐	☐	☐
włoski	☐	☐	☐
hiszpański	☐	☐	☐
ukraiński	☐	☐	☐
inny	☐	☐	☐

9. Jaką uczelnię wyższą Pani/Pan ukończył na kierunku prawo?

10. Czy w trakcie studiów lub na aplikacji brała Pani/Pan udział w stażach/ wymianach/praktykach zagranicznych?

Zaznacz tylko jedną odpowiedź.

- ☐ Tak
- ☐ Nie

11. Czy w trakcie studiów lub aplikacji uczestniczyła Pani/Pan w zajęciach, szkołach prawa obcego?

Zaznacz tylko jedną odpowiedź.

- ☐ Tak
- ☐ Nie

12. Czy w trakcie studiów lub aplikacji przedstawiano informacje dotyczące pracy prawnika za granicą, w instytucjach międzynarodowych lub pracy z klientami zagranicznymi?

Zaznacz tylko jedną odpowiedź.

☐ Tak

☐ Nie

13. W jaki sposób studia wyższe lub aplikacja przygotowały Panią/Pana do pracy za granicą lub z klientami zagranicznymi?

14. Czy Pani/Pana zdaniem polskie studia prawnicze lub aplikacja przygotowują do pracy prawnika za granicą lub współpracy z klientami zagranicznymi?

Zaznacz tylko jedną odpowiedź.

1	2	3	4	4
Nie, nie przygotowują	☐	☐	☐	Tak, zupełnie

15. W jakich szkoleniach z zakresu obrotu zagranicznego, pracy za granicą lub współpracy z klientami zagranicznymi brała Pani/Pan kiedykolwiek udział?

16. Czy interesuje się Pani/Pan pracą za granicą lub współpracą z klientami zagranicznymi?

Zaznacz tylko jedną odpowiedź.

☐ tak

☐ nie

☐ inne: _____

17. Czy otrzymuje Pani/Pan informacje/materiały dotyczące pracy za granicą lub współpracy z klientami zagranicznymi?

Zaznacz tylko jedną odpowiedź.

☐ tak

☐ nie

☐ trudno powiedzieć

18. Czy korzysta Pan/Pani ze stron internetowych, porad dotyczących obrotu zagranicznego?

Zaznacz tylko jedną odpowiedź.

- ☐ tak
☐ nie
☐ czasami

19. Czy regularnie zapoznaje się Pani/Pan z orzecnictwem TSUE lub ETPCz?

Zaznacz tylko jedną odpowiedź.

- ☐ tak
☐ nie

20. Czy kiedykolwiek sporządzała Pani/Pan skargi do ETPCz, TSUE lub innego trybunału międzynarodowego lub reprezentował klientów w arbitrażu międzynarodowym?

Zaznacz tylko jedną odpowiedź.

- ☐ tak
☐ nie

21. Czy kiedykolwiek współpracowała Pani/Pan z prawnikiem zagranicznym lub była przeciwnikiem procesowym strony reprezentowanej przez prawnika zagranicznego?

Zaznacz tylko jedną odpowiedź.

- ☐ tak
☐ nie

22. Czy zna Pani/Pan polskich prawników, którzy pracują lub pracowali za granicą?

Zaznacz tylko jedną odpowiedź.

- ☐ tak
☐ nie
☐ inne: _____

23. Praca prawnika za granicą lub współpraca z klientami zagranicznymi jest dobrym etapem w karierze prawnika?

Zaznacz tylko jedną odpowiedź.

1	2	3	4	5
Nie, nie jest	☐	☐	☐	Jest znakomitym pomysłem

24. W jaki sposób Izba, do której Pani/Pan przynależy pomaga w kontaktach międzynarodowych?

Zaznacz wszystkie właściwe odpowiedzi.

	zdecydowanie nie	raczej nie	trudno powiedzieć	raczej tak	zdecydowanie tak
organizuje szkolenia z obrotu zagranicznego	☐	☐	☐	☐	☐
ułatwia kontakty z prawnikami zagranicznymi	☐	☐	☐	☐	☐
organizuje spotkania z prawnikami zagranicznymi	☐	☐	☐	☐	☐
udostępnia materiały	☐	☐	☐	☐	☐
przesyła newsletter	☐	☐	☐	☐	☐
opłaca staże / konferencje / szkolenia	☐	☐	☐	☐	☐
jest bierna w sprawach międzynarodowych	☐	☐	☐	☐	☐
przynależność Izby do porozumień międzynarodowych pomaga mi w mojej pracy	☐	☐	☐	☐	☐
jest aktywna w sprawach międzynarodowych	☐	☐	☐	☐	☐
sekcja obrotu zagranicznego istnieje i jest aktywna	☐	☐	☐	☐	☐

25. Czy kiedykolwiek zastanawiała się Pani/Pan nad pracą za granicą jako prawnik?

Zaznacz wszystkie właściwe odpowiedzi.

- ☐ planuję/planowałem wyjechać za granicę jako prawnik na stałe
- ☐ podejmuję pojedyncze czynności prawne za granicą
- ☐ planuję/planowałam pracować w organizacjach międzynarodowych
- ☐ zastanawiam się nad utworzeniem formalnego porozumienia z innym prawnikiem za granicą
- ☐ inne: _____

26. Czy Pana/Pani zdaniem posiada Pani prawo wykonywania zawodu prawnika za granicą?

Zaznacz tylko jedną odpowiedź.

- ☐ tak
- ☐ nie
- ☐ nie wiem
- ☐ inne: _____

27. Czy współpracuje Pani/Pan z kancelariami prawniczymi za granicą?

Zaznacz tylko jedną odpowiedź.

- ☐ tak
- ☐ nie

28. Czy sprawiłoby Pani/Panu trudność wejście w spółkę (stałą współpracę biznesową) z zagranicznym prawnikiem?

Zaznacz tylko jedną odpowiedź.

- ☐ tak
- ☐ nie
- ☐ może

29. Czy planując podjąć pracę prawnika za granicą następujące wymogi administracyjne sprawiłyby Pani/Panu trudność?

Zaznacz wszystkie właściwe odpowiedzi.

	zdecydowa- nie tak	raczej tak	trudno po- wiedzieć	raczej nie	zdecydowa- nie nie
konieczność zdania dodatkowego egzaminu z prawa kraju docelowego	☐	☐	☐	☐	☐
konieczność zdania egzaminu językowego	☐	☐	☐	☐	☐
konieczność ponownego zdania egzaminu adwokackiego / radcowskiego	☐	☐	☐	☐	☐
konieczność zawarcia umowy dodatkowego ubezpieczenia oc	☐	☐	☐	☐	☐
konieczność pracy pod patronatem lokalnego prawnika	☐	☐	☐	☐	☐
konieczność odbycia co najmniej półrocznego stażu adaptacyjnego	☐	☐	☐	☐	☐
zakaz reprezentowania klienta przed niektórymi sądami	☐	☐	☐	☐	☐

30. Co Pani/Pana zdaniem może być najtrudniejsze dla prawników zagranicznych podejmujących pracę w Polsce?

Zaznacz wszystkie właściwe odpowiedzi.

	zdecydowa- nie tak	raczej tak	trudno po- wiedzieć	raczej nie	zdecydowa- nie nie
zawiłe prawo materialne	☐	☐	☐	☐	☐
zawiłe procedury	☐	☐	☐	☐	☐
odmienna kultura prawna	☐	☐	☐	☐	☐
sprawy technicz- ne w sądach i instytucjach	☐	☐	☐	☐	☐
arogancja, znie- czulica, niechęć w instytucjach	☐	☐	☐	☐	☐
niskie wynagro- dzenia	☐	☐	☐	☐	☐
trudności języ- kowe	☐	☐	☐	☐	☐
brak klientów	☐	☐	☐	☐	☐
brak potrzeby współpracy z prawnikami za- granicznymi	☐	☐	☐	☐	☐

31. Jakiego typu jest to współpraca

Zaznacz wszystkie właściwe odpowiedzi.

- ☐ współpraca stała i sformalizowana
- ☐ współpraca stała, ale niesformalizowana
- ☐ podsyłanie sobie klientów
- ☐ współpraca ad hoc
- ☐ spotkania towarzyskie/wymiana poglądów/spotkania konferencyjne

32. Czy Pani/Pana zdaniem w Polsce jest potrzeba współpracy prawników z klientami zagranicznymi?

Zaznacz tylko jedną odpowiedź.

1	2	3	4	5
zdecydowanie nie	☐	☐	☐	zdecydowanie tak

33. Czy Pana/Pani zdaniem w Polsce jest potrzeba współpracy z prawnikami zagranicznymi?

Zaznacz tylko jedną odpowiedź.

1	2	3	4	5
zdecydowanie
nie	☐	☐	☐	zdecydowanie
tak

34. Jak często reprezentuje Pani/Pan obywateli Ukrainy?

Zaznacz tylko jedną odpowiedź.

1	2	3	4	5
nigdy nie repre-
zentowałem	☐	☐	☐	często

35. Czy kiedykolwiek pracowała Pani/Pan za granicą na stałe jako prawnik (poza pojedynczymi czynnościami)? *

Zaznacz tylko jedną odpowiedź.

- ☐ Tak *Przejdź do pytania 38.*
- ☐ Nie *Przejdź do pytania 36.*

36. Czy kiedykolwiek podejmowała Pani/Pan czynności jako prawnik w sądach, instytucjach, firmach itp. za granicą? *

Zaznacz tylko jedną odpowiedź.

- ☐ Tak *Przejdź do pytania 46.*
- ☐ Nie *Przejdź do pytania 37.*

37. Czy kiedykolwiek współpracowała Pani/Pan z klientem zagranicznym (cudzoziemcem, bądź podmiotem z zagranicy)? *

Zaznacz tylko jedną odpowiedź.

- ☐ Tak *Przejdź do pytania 57.*
- ☐ Nie *Przerwij wypełnianie formularza.*

38. W jakich krajach pracowała Pani/Pan na stałe jako prawnik dłużej niż miesiąc?

39. Jakiego typu sprawy Pani/Pan prowadzi za granicą?

40. Z jakim typem klientów za granicą Pan/Pani współpracuje?

Zaznacz wszystkie właściwe odpowiedzi.

- ☐ kliencie indywidualni zagraniczni
- ☐ klienci instytucjonalni zagraniczni
- ☐ klienci indywidualni – Polacy
- ☐ klienci instytucjonalni – Polacy
- ☐ organizacje międzynarodowe
- ☐ inne: _____

41. Podczas pracy za granicą jakiego typu doznawał Pan/Pani trudności?

Zaznacz wszystkie właściwe odpowiedzi.

- ☐ nie doznawałam żadnych
- ☐ niechęć/nieufność/dyskryminacja ze strony organów/sądów/urzędów
- ☐ brak zaufania/brak uznania profesjonalizmu ze strony nie-polskich prawników
- ☐ trudności językowe
- ☐ brak znajomości prawa materialnego
- ☐ brak znajomości procedury
- ☐ trudności w odnalezieniu się w obyczajach i kulturze prawnej
- ☐ brak zgody władz na wykonywanie zawodu lub ograniczony dostęp do sądów
- ☐ konieczność zawarcia umowy dodatkowego ubezpieczenia OC
- ☐ konieczność słuchania poleceń zagranicznego mentora
- ☐ konieczność składania egzaminów kompetencyjnych
- ☐ konieczność odbycia dodatkowego stażu
- ☐ problemy finansowe
- ☐ rozłąka z krajem, rodziną
- ☐ inne: _____

42. Czy podczas pracy za granicą kiedykolwiek spotkała się Pani/Pan z dyskryminacją, niechęcią wobec polskiego prawnika?

Zaznacz tylko jedną odpowiedź.

- ☐ Tak
- ☐ Nie
- ☐ Trudno powiedzieć

43. Z jakiego powodu zdecydował się Pan/Pani rozpocząć pracę za granicą?

44. Czy jest Pani/Pan zadowolona z pracy za granicą?

Zaznacz tylko jedną odpowiedź.

1	2	3	4	5
absolutnie nie	☐	☐	☐	zdecydowanie tak

45. Czy w najbliższym czasie planuje Pan/Pani nadal pracować za granicą? Dlaczego?

46. Jak często podejmuje Pani/Pan czynności poza granicami Polski?

Zaznacz tylko jedną odpowiedź.

1	2	3	4	5
nigdy nie podejmowałem	☐	☐	☐	często podejmuję

47. Jaki typ klientów zazwyczaj wymaga udziału Pani/Pana w czynnościach zagranicznych?

Zaznacz wszystkie właściwe odpowiedzi

- ☐ klienci indywidualni zagraniczni
- ☐ klienci instytucjonalni zagraniczni
- ☐ klienci indywidualni Polacy
- ☐ klienci instytucjonalni Polacy
- ☐ organizacje międzynarodowe
- ☐ inne: _____

48. W jakich typach miejsc podejmuje Pan/Pani czynności?

Zaznacz wszystkie właściwe odpowiedzi.

- ☐ sądy
- ☐ urzędy
- ☐ arbitraż i alternatywne metody rozwiązywania sporów
- ☐ negocjacje
- ☐ spotkania nieformalne
- ☐ inne: _____

49. W jakiego typu sprawach podejmuje Pani/Pan czynności za granicą?

50. W jaki sposób podejmuje Pan/Pani swoje zagraniczne czynności?

Zaznacz wszystkie właściwe odpowiedzi.

- ☐ samodzielnie – osobiście
- ☐ osobiście z pomocą zagranicznego kolegi prawnika
- ☐ zdalnie (telefonicznie, listownie, przez Internet)
- ☐ poprzez sieć, porozumienia prawników
- ☐ inne: _____

51. Czy podejmowanie czynności zagranicznych jest działaniem intencjonalnym, czy przypadkowym

Zaznacz tylko jedną odpowiedź.

- ☐ intencjonalnym – łączę z nim swoją praktykę krajową podejmuję czynności, jeżeli jest to konieczne
- ☐ inne: _____

52. W jaki sposób ułatwiłaby Pani/Pan sobie i innym prawnikom podejmowanie czynności poza granicami Polski?

53. W jaki sposób ułatwiłaby Pani/Pan sobie i innym prawnikom pracę poza granicami Polski?

54. Z jakim typem klientów z zagranicy najczęściej Pan/Pani współpracuje?

Zaznacz wszystkie właściwe odpowiedzi.

- ☐ zagraniczne firmy operujące z zagranicy
- ☐ zagraniczne firmy - filie w Polsce
- ☐ organizacje międzynarodowe lub rządowe
- ☐ obcokrajowcy stale mieszkający w Polsce
- ☐ cudzoziemcy czasowo przebywający w Polsce
- ☐ Polacy mieszkający za granicą
- ☐ inne: _____

55. Z jakich krajów zazwyczaj pochodzą klienci?

56. Jakiego typu są to sprawy?

Zaznacz wszystkie właściwe odpowiedzi

- ☐ prawo karne
- ☐ prawo cywilne
- ☐ prawo rodzinne
- ☐ prawo gospodarcze w tym podatkowe
- ☐ prawo administracyjne
- ☐ prawo pracy
- ☐ prawo międzynarodowe
- ☐ inne: _____

57. Jak często współpracuje Pani/Pan z klientami zagranicznymi?

Zaznacz tylko jedną odpowiedź.

1	2	3	4	5
rzadko	☐	☐	☐	regularnie

58. W jaki sposób odnajdują Pana/Panią klienci zagraniczni?

Zaznacz wszystkie właściwe odpowiedzi.

- ☐ z polecenia
- ☐ wcześniejsza współpraca
- ☐ strona internetowa
- ☐ organizacje branżowe, samorząd
- ☐ przez przypadek
- ☐ inne: _____

59. Czy współpraca z klientami z zagranicy różni się od współpracy z klientami polskimi? W jaki sposób?

60. Czy jest Pan/Pani zadowolony ze współpracy i chce ją kontynuować w przyszłości?

Zaznacz tylko jedną odpowiedź.

- ☐ tak
- ☐ nie
- ☐ może

Załącznik nr 5

zagadnienia poruszane z rozmówcami

podczas wywiadów pogłębionych ustrukturyzowanych

- Imię i nazwisko
- Płeć
- Rok urodzenia
- Miasto zamieszkania/ miasto wykonywania zawodu/miasto pochodzenia
- Pochodzenie (narodowość, czy w rodzinie są obcokrajowcy)
- Funkcja/ tytuł naukowy/tytuł zawodowy
- Ukończone studia (gdzie, kiedy, jaki kierunek, ile lat minęło od ukończenia studiów)
- Szkolenia, aplikacja, studia podyplomowe (jakie, kiedy, dlaczego)
- Języki obce (poziom)
- Przynależność do izby/rady/organizacji branżowych itp.
- Wyjazdy zagraniczne (częstotliwość, dokąd, w jakim charakterze)
- Staże, praktyki za granicą
- Wykonywany zawód (jaki, jak długo, specjalizacja, forma działalności, miejsce)
- Czy robisz to co chciałeś w trakcie studiów i tuż po nich
- Jakie masz oczekiwania wobec zawodowej przyszłości
- Czy masz dużo klientów, jakich?
- Czy masz klientów zagranicznych, jakich?
- Jak byś widział siebie za 5, 10 lat
- Jak widziałeś siebie 5, 10 lat temu
- Czy chciałbyś zmienić pracę, na jaką
- Czy spełniasz się w swojej pracy
- W jakim kraju/krajach pracujesz lub pracowałeś
- Czy łączysz praktykę w Polsce z praktyką zagraniczną? Czy jest to trudne, jak sobie radzisz, czy to się opłaca
- Pracując za granicą jakiego typu sprawy prowadzisz? Jak wiele? Jak często, dla jakich typów klientów
- Czy zgłaszają się do Ciebie twoi rodacy, czy lokalni klienci? Jakiego typu?
- Czy jest to twoja dodatkowa aktywność, czy stała?
- Dlaczego zdecydowałeś się pracować za granicą?
- Jak długo planujesz pracować za granicą? Jak długo pracowałeś?
- Jaka była twoja droga do zostania prawnikiem za granicą
- Czy miałeś jakieś trudności prawne, faktyczne, finansowe i organizacyjne z podjęciem pracy prawnika za granicą?
- Czy kiedykolwiek doznałeś ograniczeń i barier w dostępie do zawodu prawnika np. przed podjęciem studiów, podjęciem pracy, czy doznajesz ich obecnie
- Czy podejmując pracę za granicą zauważyłeś jakieś bariery w dostępie do zawodu w zakresie: prawa, edukacji, doświadczenia zawodowego, kwestii ubezpiecze-

niowych, języka, konieczności składania dodatkowych egzaminów, ostracyzmu środowiska, innych?

- Czy spotkałeś się z niechęcią poszczególnych osób/ środowiska w kraju, bądź za granicą, że podejmujesz pracę u nich, bądź wyjeżdżasz z Polski? Jakiego typu?
- Czy występujesz przed międzynarodowymi organami wymiaru sprawiedliwości i arbitrażu?
- Czy zauważyłeś dzielenie prawników na tych krajowych i zagranicznych? W jaki sposób? Co o tym sądzisz?
- Czy znasz osobiście prawników pracujących za granicą? Ilu, jakiego typu, w jakim wieku, z jakich miast, co robią tam, co robili tu, skąd ich znasz, jakie mają wykształcenie, czy znają języki, czy wyjechali tam, czy dojeżdżają, czy mają rodziny, czy są zadowoleni z pracy za granicą, czy chcą wracać, gdzie pojechali, dlaczego wyjechali
- Czy uważasz, że polscy prawnicy są kompetentni do prowadzenia spraw na zagranicznym gruncie – kwestie techniczne, formalne, znajomość wymiaru sprawiedliwości innego państwa?
- Czy polskie studia prawnicze oraz aplikacja przygotowują młodych prawników do pracy za granicą (pod względami językowymi, kompetencyjnymi), czy są porównywalne do studiów prawniczych za granicą
- Czy uważasz, że praca prawnika za granicą jest dobrym etapem kariery dla prawnika. Czy przynosi jakieś korzyści, jakieś straty? Czy pomaga w znalezieniu lepszej pracy w kraju, zwiększeniu zarobków, zajmowaniu się „ważniejszymi” sprawami i klientami?
- Czy Rada/Izba pomaga prawnikom, którzy chcą podjąć pracę za granicą? Czy posiada jakieś dane o nich, czy współpracuje z zagranicznymi izbami/radami
- Czy Rada/Izba spotyka się z prawnikami zagranicznymi, chcącymi podjąć pracę w Polsce? Czy im pomaga, jak, jakie są to kontakty, po co i dlaczego
- Co sądzisz na temat podejmowania pracy przez prawników zagranicznych w Polsce. Co to są za ludzie, skąd przyjechali, co tutaj robią czy są na stałe
- Co sądzisz na temat podejmowania pracy przez polskich prawników za granicą
- Które kraje UE i dlaczego twoim zdaniem mogłyby być kierunkiem emigracji dla prawnika
- Czy uważasz, że polski stan prawny sprzyja migracji prawników w obrębie wspólnoty europejskiej?
- Czy uważasz, że europejski stan prawny sprzyja migracji prawników w obrębie wspólnoty europejskiej?
- Czy sprawiłoby polskim prawnikom trudność wejście w spółkę (stałą współpracę biznesową) z zagranicznym prawnikiem (ogólnie oraz pod względem np. narodowościowym, wyznaniowym, etnicznym)
- Jaka jest Twoja opinia na temat polityki UE w zakresie wykonywania zawodów prawników w UE poza krajem pochodzenia. Co sądzisz o dyrektywie usługowej w kontekście prawników i innych dyrektywach związanych z dostępem prawników do rynków krajów UE

- Co sądzisz o swobodach rynku wewnętrznego UE w kontekście wykonywania zawodu prawnika w innych krajach niż kraj pochodzenia prawnika
- Co sądzisz na temat instytucji prawników europejskich. Czy jest to dobre rozwiązanie, czy ułatwia prawnikom podejmowanie pracy w innych krajach UE, czy jest to łatwe, czy trudne do zrealizowania rozwiązanie
- Co sądzisz na temat obowiązków nakładanych na potencjalnych prawników zagranicznych takich jak obowiązek zdawania egzaminów kompetencyjnych, egzaminy językowe, dodatkowe ubezpieczenia, staż adaptacyjny, niedopuszczanie do udziału w niektórych sprawach i instancjach oraz posiadanie „opiekunów” dla zagranicznych prawników
- Co sądzisz na temat uznawalności wykształcenia prawniczego w innych krajach UE oraz w Polsce
- Co sądzisz na temat uznawalności kwalifikacji zawodowych prawników w innych krajach UE. Czy korzystałeś kiedyś z tego? Czy znasz osoby, które to robiły. Jak to wyglądało
- Co sądzisz na temat polityki Polski (i krajów, w których pracujesz lub pracowałeś lub o których słyszałeś) odnośnie dopuszczania do zawodu prawnika, deregulacji zawodowej, nakładania nowych i likwidowania starych obowiązków
- Czy uważasz, że kwestie formalne, proceduralne, techniczne (terminy, kontakt z np. sądami, rzecznikami) związane z wykonywaniem pracy prawnika w Polsce sprawiłby trudność zagranicznemu prawnikowi (czy jest to przejrzyste?), Czy analogiczne kwestie mogłyby sprawiać kłopot Polakowi za granicą. Czy sprawiają, sprawiały taki kłopot Tobie
- Czy chciałbyś poznać opinię na temat podejmowania pracy w zawodzie prawnika wyrażoną przez prawników z innych krajów europejskich. Z jakich krajów, czego chciałbyś się dowiedzieć
- Czy chciałbyś wiedzieć więcej na temat możliwości podejmowania zawodu prawnika w innych krajach. W jaki sposób chciałbyś uzyskać takie informacje i na jaki temat
- chcąc znać opinię prawników europejskich na temat możliwości i zamiarów podejmowania pracy prawniczej w innych krajach, z kim przeprowadziłbyś wywiady?
- Czy Twoim zdaniem przeprowadzenie wywiadów eksperckich z przedstawicielami samorządów zawodowych prawników w poszczególnych krajach (w Polsce z dziekanami izb) dałoby miarodajny obraz sytuacji dostępu prawników do pracy w innych krajach UE
- Czy mógłbyś mnie polecić osobom, które mogłyby mi pomóc w prowadzeniu moich badań?
- Czy masz jakieś materiały na temat pracy polskich prawników za granicą i na odwrót?
- Czy chcesz otrzymać transkrypcję rozmowy?
- Czy chciałbyś otrzymać raport z badań tzn. doktorat?

Załącznik nr 6

aktywni w Polsce prawnicy zagraniczni

wpisani na listy okręgowych rad adwokackich

imię	nazwisko	siedziba	ORA	Pochodzenie
Carlos	Abraldes	Wrocław	Wrocław	b. d.
Piotr	Adamczyk	Kraków	Kraków	b. d.
Tomasz	Antonowicz	Warszawa	Warszawa	b. d.
Katarzyna	Barska-Alibert	Gdynia	Gdańsk	b. d.
Lutz	Beyer	Warszawa	Warszawa	Niemcy
Steffen	Braun	Warszawa	Warszawa	b. d.
Jörn	Brockhuis		Gdańsk	b. d.
Artur	Bunk	Warszawa	Warszawa	b. d.
Bernardo	Cartoni	Warszawa	Warszawa	b. d.
Magdalena	Ciszewska	Grodzisk Mazowiecki	Warszawa	b. d.
Diego	Conte	Warszawa	Warszawa	Włochy
Marc	Cottyn	Warszawa	Warszawa	b. d.
Tytus	Cytowski	Warszawa	Warszawa	USA
Karin	De Groot-Figel	Warszawa	Warszawa	b. d.
Roberto	Delgado Gil	Warszawa	Warszawa	Hiszpania
Oskar	Derkacz	Warszawa	Warszawa	Niemcy
Katarzyna	Dębska	Łomianki	Warszawa	b. d.
Peter	Diedrich	Berlin	Warszawa	Niemcy
Waldemar	Drexler	Warszawa	Warszawa	b. d.
Olga	Dugil	Warszawa	Warszawa	Ukraina
Dorota	Filipczyk		Bielsko-Biała	b. d.
Anton	Flekei	Warszawa	Warszawa	Ukraina
Jaime	Fuster Rufilanchas	Warszawa	Warszawa	b. d.
Maria	Gajda	Warszawa	Warszawa	b. d.
Judith	Gliniecki	Warszawa	Warszawa	b. d.
Łukasz	Głuszcuk	Warszawa	Warszawa	b. d.
Juan	Godoy Varés	Warszawa	Warszawa	b. d.

imię	nazwisko	siedziba	ORA	Pochodzenie
Klaus	Goldenstein	Szczecin	Szczecin	b. d.
Alexander	Goscimski	London	Warszawa	Wielka Brytania
Daniel	Gößling	Warszawa	Warszawa	b. d.
Anna	Grudzińska	Warszawa	Warszawa	Wielka Brytania
Dorothy	Hansberry-Bieguńska	Warszawa	Warszawa	b. d.
David	Hudd	Warszawa	Warszawa	Wielka Brytania
Kai	Hussmann	Wrocław	Wrocław	b. d.
Alexander	Ilgmann	Wrocław	Wrocław	b. d.
Maciej	Iwaniukowicz	Warszawa-We- soła	Warszawa	b. d.
Edvardas	Juchnevičius	Gdańsk	Gdańsk	b. d.
Jana	Kantorova		Bielsko-Biała	b. d.
Joanna	Karkoszka	Warszawa	Warszawa	Francja
Andrej	Kotiahin	Rzeszów	Rzeszów	b. d.
Andrzej	Kozioł		Poznań	b. d.
Piotr	Kozlowski	Szczecin	Szczecin	b. d.
Łukasz	Krasoń-Becker	Warszawa	Warszawa	Niemcy
Joanna	Kraus-Kolber	Warszawa	Warszawa	b. d.
Ivan	Iurlo	Montegiordano	Warszawa	Włochy
Maciej	Iwaniukowicz	Warszawa-We- soła	Warszawa	b. d.
Łukasz	Jędrasik	Szczecin	Szczecin	b. d.
Edvardas	Juchnevičius	Gdańsk	Gdańsk	b. d.
Ewa	Kaluzinska		Warszawa	b. d.
Jana	Kantorova		Bielsko-Biała	b. d.
Joanna	Karkoszka	Warszawa	Warszawa	Francja
Alexander	Kirchmayer	Chorzów	Katowice	b. d.
Andrej	Kotiahin	Rzeszów	Rzeszów	b. d.
Andrzej	Kozioł		Poznań	b. d.
Piotr	Kozlowski	Szczecin	Szczecin	b. d.
Łukasz	Krasoń-Becker	Warszawa	Warszawa	Niemcy

imię	nazwisko	siedziba	ORA	Pochodzenie
Joanna	Kraus-Kolber	Warszawa	Warszawa	b. d.
Jens	Kroll		Zielona Góra	b. d.
Giuseppe	La Rosa	Warszawa	Warszawa	b. d.
Luigi	Lai		Warszawa	b. d.
Magdalena	Leszczyńska-Wiącek	Warszawa	Warszawa	b. d.
Shalom	Levy		Kraków	b. d.
Marcin	Lewandowski	Warszawa	Warszawa	Holandia
Alona	Litwinowa		Radom	b. d.
Mark	Malik	Warszawa	Warszawa	b. d.
Andreas	Martin	Szczecin	Szczecin	b. d.
Anna	Matelska	Warszawa	Warszawa	b. d.
Markus	Matuschczyk		Katowice	b. d.
Aneta	Maziarz-Bousse	Warszawa	Warszawa	Wielka Brytania
Patrycja	Mika		Opole	b. d.
Michał	Mroczek	Piaseczno	Warszawa	b. d.
Martin	Neupert	Warszawa	Warszawa	b. d.
Radosław	Niecko	Szczecin	Szczecin	b. d.
Robert	Openhowski	Warszawa	Warszawa	b. d.
Eva	Pakla	Jarosław	Rzeszów	b. d.
Magdalena	Pakosińska-Krawczyńska	Kielczów, Wrocław	Wrocław	b. d.
Hynek	Peroutka	Warszawa	Warszawa	b. d.
Krzysztof	Peśla	Szczecin	Szczecin	b. d.
Ondřej	Peterka	Warszawa	Warszawa	b. d.
Martin	Pfnür	Wrocław	Wrocław	b. d.
Richard	Pietrzyk	Warszawa	Warszawa	b. d.
Peter Antoni	Radosz		Kielce	b. d.
Guido	Reker	Warszawa	Warszawa	b. d.
Junna	Romaniuk	Warszawa	Warszawa	b. d.
Jean	Rossi	Warszawa	Warszawa	b. d.
María	Ruiz López	Warszawa	Warszawa	b. d.
Paul	Sabaj	Warszawa	Warszawa	USA

imię	nazwisko	siedziba	ORA	Pochodzenie
Juan	Sartorius Lavalle-Cobo		Warszawa	b. d.
Elena	Savko	Gdańsk	Gdańsk	Rosja
Konrad	Schampera	Kobierzyce	Wrocław	b. d.
Christian	Schmidt	Warszawa	Warszawa	b. d.
Lucyna	Slotwinski		Kielce	b. d.
Maciej	Snuszka		Poznań	b. d.
Jerzy	Sokół	Warszawa	Warszawa	b. d.
Jan	Starzyk		Bielsko-Biała	b. d.
Alina	Szarlak	Warszawa	Warszawa	b. d.
Piotr	Święcicki	Warszawa	Warszawa	b. d.
Pietro	Vinci		Katowice	b. d.
Fernando	Vives Ruiz	Warszawa	Warszawa	Hiszpania
Paweł	Wierzbicki	Warszawa	Warszawa	USA
Aleksandra	Włodarczyk-Zimny		Opole	b. d.
Francois	Wojcikiewicz	Paris	Warszawa	Francja
Katarzyna	Woroszyńska	Warszawa	Warszawa	b. d.

Załącznik nr 7

**liczba aktywnych w Polsce prawników zagranicznych
wpisanych na listy okręgowych rad izb radców prawnych**

I. p.	OIRP	liczba
1	Warszawa	48
2	Kraków	8
3	Zielona Góra	2
4	Szczecin	1
5	Wrocław	3
6	Poznań	3
7	Koszalin	1
8	Łódź	1

Załącznik nr 8
polscy adwokaci specjalizujący się w prawie Unii
Europejskiej oraz postępowaniu przed Europejskim
Trybunałem Praw Człowieka

I. p.	Imię	Nazwisko	Siedziba	ORA
1.	Hubert	Andziak	Warszawa	Warszawa
2.	Jakub	Artemiuk	Wrocław	Wrocław
3.	Filip	Balcerzak	Warszawa	Warszawa
4.	Emilia	Barabasz	Warszawa	Warszawa
5.	Mateusz	Bartłomiejczyk	Kraków	Kraków
6.	Aleksandra	Bartosz	Kraków	Kraków
7.	Maciej	Bąk	Warszawa	Warszawa
8.	Wojciech	Bergier	Kraków	Kraków
9.	Marcin	Bialecki	Warszawa	Warszawa
10.	Tomasz	Bialecki	Gliwice	Katowice
11.	Małgorzata	Bielecka	Warszawa	Warszawa
12.	Andrzej	Bieńkowski	Warszawa	Warszawa
13.	Magdalena	Bilecka	Sieradz	Łódź
14.	Jolanta	Borkowska	Łódź	Łódź
15.	Joanna	Broniszewska-Wartalska	Wrocław	Wrocław
16.	Monika	Brzozowska-Pasieka	Warszawa	Warszawa
17.	Krystyna	Burska	Tyniec Mały	Wrocław
18.	Mariusz	Cyran	Warszawa	Warszawa
19.	Beata	Czechowicz	Warszawa	Warszawa
20.	Dorota	Czerwińska	Wrocław	Wrocław
21.	Marek	Czeszkiewicz	Warszawa	Warszawa
22.	Grzegorz	Dacko	Wrocław	Wrocław
23.	Marta	Derlatka	Warszawa	Warszawa
24.	Konrad	Dobrowolski	Warszawa	Warszawa
25.	Marek	Dolatowski	Warszawa	Warszawa
26.	Arkadiusz	Radwan	Kraków	Kraków
27.	Małgorzata	Kożuch	Kraków	Kraków
28.	Magdalena	Makiela	Wieliczka	Kraków
29.	Anna	Drozd	Wrocław	Wrocław
30.	Karolina	Dubowska	Warszawa	Warszawa
31.	Paulina	Dzierżak	Warszawa	Warszawa
32.	Małgorzata	Eysymontt	Warszawa	Warszawa

I. p.	Imię	Nazwisko	Siedziba	ORA
33.	Magdalena	Fertak	Warszawa	Warszawa
34.	Piotr	Gajek	Góra Kalwaria	Warszawa
35.	Martyna	Gosz	Warszawa	Warszawa
36.	Paweł	Górski	Gdańsk	Gdańsk
37.	Piotr	Graczyk	Smardzew	Łódź
38.	Ewa	Gromada	Warszawa	Warszawa
39.	Paulina	Gurgacz	Wrocław	Wrocław
40.	Karolina	Gwóźdź	Katowice	Katowice
41.	Monika	Horna-Cieślak	Warszawa	Warszawa
42.	Adam	Jeż	Warszawa	Warszawa
43.	Maciej	Kalinowski	Lublin	Lublin
44.	Piotr	Karcz	Dąbrowa Górnicza	Katowice
45.	Konrad	Kąkol	Kraków	Kraków
46.	Maria	Kierska	Kraków	Kraków
47.	Paweł	Knut	Warszawa	Warszawa
48.	Natalia	Koksztyś-Irska	Wrocław	Wrocław
49.	Paulina	Komorowska	Warszawa	Warszawa
50.	Michał	König	Warszawa	Warszawa
51.	Joanna	Koperwas	Katowice	Katowice
52.	Kamil	Kozak	Gliwice	Katowice
53.	Cezary	Kozłowski	Wołomin	Warszawa
54.	Andrzej	Krauze	Lubin	Wrocław
55.	Aleksandra	Krawczyk	Wrocław	Wrocław
56.	Piotr	Krystoń	Łódź	Łódź
57.	Wiktor	Krzymowski	Warszawa	Warszawa
58.	Łukasz	Kubicki	Gliwice	Katowice
59.	Damian	Kuchta	Łódź	Łódź
60.	Bartosz	Kula	Łódź	Łódź
61.	Joanna	Lenart	Warszawa	Warszawa
62.	Anna	Lesiewicz	Warszawa	Warszawa
63.	Konrad	Lipiński	Wrocław	Wrocław
64.	Tomasz	Lubas	Rzeszów	Rzeszów
65.	Anna	Malinowska	Kraków	Kraków
66.	Katarzyna	Manteuffel	Warszawa	Warszawa
67.	Anna	Masiota	Poznań	Poznań
68.	Judyta	Moskała	Wrocław	Wrocław
69.	Jacek	Mościcki	Koszalin	Koszalin
70.	Joanna	Musiał-Budnicka	Warszawa	Warszawa
71.	Aleksandra	Nędzi-Marek	Kraków	Kraków

I. p.	Imię	Nazwisko	Siedziba	ORA
72.	Filip	Niemczyk	Warszawa	Warszawa
73.	Ewa	Nizio	Świdnica	Wałbrzych
74.	Maciej	Obrębski	Poznań	Poznań
75.	Justyna	Okarmus	Kraków	Kraków
76.	Michał	Pajchel	Warszawa	Warszawa
77.	Adam	Paliszewski	Warszawa	Warszawa
78.	Joanna	Parafianowicz	Warszawa	Warszawa
79.	Jakub	Pasierski	Wrocław	Wrocław
80.	Radosław	Pawluk	Warszawa	Warszawa
81.	Mateusz	Pilich	Komorów	Warszawa
82.	Natalia	Popielarska	Gdańsk	Gdańsk
83.	Marcin	Przybysz	Szczecin	Szczecin
84.	Aleksandra	Pustiowska	Katowice	Katowice
85.	Ewa	Rutkowska	Warszawa	Warszawa
86.	Paweł	Ryczko	Warszawa	Warszawa
87.	Maria	Sankowska-Borman	Warszawa	Warszawa
88.	Agnieszka	Schiemann	Szczecin	Szczecin
89.	Barbara	Skalimowska	Białystok	Białystok
90.	Izabela	Skomerska-Muchowska	Łódź	Łódź
91.	Marta	Skrzeczek-Dowejko	Szczecin	Szczecin
92.	Dagmara	Skupień	Łódź	Łódź
93.	Tomasz	Snarski	Gdańsk	Gdańsk
94.	Joanna	Sochacka	Warszawa	Warszawa
95.	Mateusz	Stańczyk	Warszawa	Warszawa
96.	Łukasz	Stępkowski	Wrocław	Wrocław
97.	Karolina	Susło	Wrocław	Wrocław
98.	Joanna	Susło	Wrocław	Wrocław
99.	Agnieszka	Swaczyna	Kraków	Kraków
100.	Szymon	Syp	Warszawa	Warszawa
101.	Jakub	Szczepański	Płock	Płock
102.	Jakub	Szlachetko	Gdańsk	Gdańsk
103.	Anna	Szmigiel-Woźniacka	Łódź	Łódź
104.	Jarosław	Szymczyk	Wrocław	Wrocław
105.	Łukasz	Światłowski	Łódź	Łódź
106.	Sławomir	Waliduda	Wrocław	Wrocław
107.	Emilia	Wardęga	Warszawa	Warszawa
108.	Mateusz	Wąsik	Warszawa	Warszawa
109.	Ewa	Wąsowicz	Wrocław	Wrocław
110.	Tomasz	Weigt	Bolesławiec	Wałbrzych

I. p.	Imię	Nazwisko	Siedziba	ORA
111.	Justyna	Wilczyńska-Baraniak	Józefosław, Piaszeczno	Warszawa
112.	Mateusz	Wilczyński	Wrocław	Wrocław
113.	Piotr	Wiórek	Wrocław	Wrocław
114.	Daniel	Witko	Warszawa	Warszawa
115.	Katarzyna	Witkowska-Moździerz	Kraków	Kraków
116.	Adam	Włoch	Kraków	Kraków
117.	Agata	Wolińska-Umschaden	Gdańsk	Gdańsk
118.	Paweł	Wróblewski	Warszawa	Warszawa
119.	Wojciech	Wygnał	Rybnik	Katowice
120.	Marcin	Zatwarnicki	Bolesławiec	Wałbrzych
121.	Magdalena	Zielińska-Krawczyk	Będzin	Katowice
122.	Tomasz	Zienowicz	Kartuzy	Gdańsk
123.	Agnieszka	Żebrowska	Warszawa	Warszawa
124.	Joanna	Żmuda	Warszawa	Warszawa
125.	Andrzej	Żurawski	Wrocław	Wrocław

Stanisław Lipiec – prawnik, historyk, politolog; ekspert Komisji Europejskiej oraz instytucji rządowych i pozarządowych. Specjalista z zakresu socjologii i antropologii prawa, prawa międzynarodowego i prawa Unii Europejskiej. Prowadzi badania nad rzeczywistością wymiaru sprawiedliwości, funkcjonowaniem prawników i świadczeniem usług prawnych oraz wpływem prawa międzynarodowego na funkcjonowanie Europejczyków. Równolegle sprawuje funkcje mediatora stałego i doradcy podatkowego i prawnego.

Uważam książkę napisaną przez Stanisława Lipca za nowatorską z kilku powodów. Po pierwsze, podkreślić należy oryginalność monografii. Nie znam innej pracy w polskiej literaturze, która w sposób kompletny i w ujęciu naukowym badałaby zagadnienie międzynarodowych aspektów świadczenia usług prawnych w Polsce. Widoczne jest, że autor włożył mnóstwo pracy w prowadzone badania i jest ekspertem w tej tematyce. Po wtóre, dużą zaletą jest fakt, że monografia jest napisana językiem przystępnym dla czytelnika. Opracowanie jest czytelne zarówno dla naukowców, jak i dla samych prawników. Dużą wartość poznawczą stanowią również badania – Autor wybrał najciekawsze z punktu widzenia atrakcyjności dla czytelnika wyniki przeprowadzonych badań. Książka dobrze wpisuje się w rzeczywistość gospodarczą usług prawnych i stanowi cenne uzupełnienie ukazujących się na rynku wydawniczym pozycji dotyczących tego rynku.

(z recenzji dra Marka Gnusowskiego)

ISBN 978-83-67287-07-4

DOI 10.48226/978-83-67287-07-4